

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF ŞAFAK'IN ROMANLARINDA HALK BİLİMSEL ÖGELER

DERYA HAŞLAK

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. SELMA SOL

EDİRNE 2011

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA HAŞLAK tarafından hazırlanan **ELİF ŞAFAK'IN ROMANLARINDA HALK BİLİMSEL ÖGELER** Konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 12.-13. maddeleri uyarınca **08.03.2011 Salı** günü saat **16.30'**da yapılmış olup, tezin *
.....*Kabul*.....*edilmesine*..... **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Recep DUYMAZ	<i>Kabul edilmesine</i>	
Yrd. Doç. Dr. Selma SOL (Danışman)	<i>Kabul edilmesine</i>	
Yrd. Doç. Dr. Fatih GÜNAY	<i>Kabul edilmesine</i>	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında “Kabul Edilmesine/Reddine” seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	396683
Yazar Adı / Soyadı	Derya Haşlak
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 16307933866
Telefon / Cep Telefonu	5353292701 5353292701
e-Posta	deryahaslakhamza@mynet.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	ELİF ŞAFAK'IN ROMANLARINDA HALK BİLİMSEL ÖGELER
Tezin Tercümesi	SCIENTIFIC COMPONENTS FOR FOLK IN ELİF SAFAK'S NOVEL
Konu Başlıkları	Halk Bilimi (Folklor)
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Türk Edebiyatı Bölümü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Halk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2011
Sayfa	321
Tez Danışmanları	Yrd. Doç. Dr. SELMA SOL
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Elif Şafak=Elif Şafak, halk bilimi=folklor yazılı ve sözlü kültür=written and oral culture
Yayımlama İzni	☐ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Ertelenmesini istiyorum [3 Yıl]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının **20.03.2014** tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtım ve yayımı için, tezime ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

24.03.2011

İmza:.....

Yazdır

Tezin Adı: Elif Şafak'ın Romanlarında Halk Bilimsel Ögeler

Hazırlayan: Derya HAŞLAK

ÖZET

Halk biliminin masal, halk hikâyesi, efsane, seyirlik oyunlar, el sanatları, halk mutfağı gibi alt dalları, bir milletin yazılı ve sözlü kültürünü, dolayısıyla milli kültürü meydana getirir. Milli kültür, bir milletin geçmişini geleceğine bağlayan ve onu yaşatan en önemli unsurdur.

Anadolu'nun ve ondan önceki Türk tarihinin anahtarı masallarda, halk hikâyelerinde, ninnilerde ve destanlardadır. Çünkü bu destanlar, halk hikâyeleri, ninniler ve masallar Türk milletinin samimiyetle yaşadığı bir hayatın mahsulüdür ve millete ait birçok gerçeği içinde barındırmaktadır. Aydın ve düşünürlerimiz halkın içine girerek, diline dikkat ederek, atasözlerini, deyişlerini, masallarını, efsanelerini, inançlarını öğrenerek halka doğru gidebilir ve ancak o zaman Türk kültürü ile dolup millîleşebilirler.

Bir milletin fertleri, kendi kültürünün içinde doğar, büyür ve hayatını o kültürün kurallarıyla düzenler. Dolayısıyla insan, ister istemez yaşadığı kültür ile hemhâl olacaktır.

Halk kültürü bir milletin asli karakterini teşkil eder. Elif Şafak da içinden çıktığı toplumun değerlerini romanlarında en iyi şekilde yansıtan yazarlarımızdandır.

Biz bu çalışmamızda, halk hayatını ve kültürünü eserlerinde ustalıkla kullanan son dönem yazarlarımızdan Elif Şafak'ın halk bilimi unsurlarını romanlarında ne ölçüde kullandığını inceledik.

Çalışmanın giriş bölümünde Elif Şafak'ın edebî kişiliği ve eserleri hakkında tanıtıcı bilgiler verildi.

Birinci bölümde halk edebiyatı unsurlarından masal, halk hikâyesi, mitolojik motifler, seyirlik oyunlar, türküler ve kalıp sözlerle ilgili bilgi verildikten sonra Şafak'ın eserlerinde tespit edilen unsurlara yer verilmiştir.

İkinci bölümde halk kültürü unsurları ele alınmıştır. Dinî inançlarla ilgili unsurlar, bâtil inançlar, rüya, halk hekimliği, geleneksel unsurlar, etnik halklar, Şamanizm, lakaplar ve diğer unsurlar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise sonuç ve kaynaklara yer verilmiştir.

İncelediğimiz romanlarda tespit ettiğimiz bütün unsurları toplayarak bilimsel usûllere göre tasnif ettik.

İncelediğimiz romanlarda halk kültürü ile ilgili olarak alınan pasajlar, romanlardaki sayfa numaraları ile verilmiştir.

Sonuçta gördük ki, bir romancı olan Elif Şafak, halkın kültürünü romanlarında ustalıkla işlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Elif Şafak, halk bilimi, yazılı ve sözlü kültür

Name of Thesis: Elif Şafak'ın Romanlarında Halk Bilimsel Ögeler

Prepared by: Derya HAŞLAK

ABSTRACT

Folk culture forms the fundamental character of a nation. Elif Şafak is also a writer who reflects the values of the society she comes from the best.

In this work, we studied how Elif Şafak, one of the greatest last period writers who used public life and culture in her achievements masterly, used elements of folklore in her novels.

In the introductions part and the first part we informed about the life of the writer and her novels.

In the third part, we studied folklore elements in her novel and how they were used in her novels.

We have classified scientifically all the element that we found in her novels.

In the novels that we studied, the passages which were related with the folk culture, are given in order of page numbers in the novels.

As a result we have seen that Elif Şafak who is a novelist, has studied the period that she lived and the folk culture in her novels masterly.

Key Words: Elif Şafak, folklor, written and oral culture

ÖN SÖZ

Türk halk edebiyatı sahasında çalışanların araştırma konusunun kaynağını halk meydana getirir. Halkın yaşantısı, örf ve âdetleri, ortaya koydukları kültür mirasları yüzyıllardır araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Nesilden nesle aktarılan kültürümüzle kimi zaman bir tiyatro eserinde kimi zaman yanık bir türkünün ezgilerinde karşılaşmışızdır.

Kültür bir bütündür ve insanlar dâhil oldukları milletin kültürüyle ister istemez iç içe bulunarak kendilerini o kültüre göre şekillendirirler. Kültür, insanların kişiliklerinin gelişmesine ve olgunlaşmasına katkıda bulunurken onların ortaya koydukları eserlere de damgasını vurmaktadır. Bu anlamda son dönem Türk edebiyatının önemli simâlarından olan Elif Şafak eserlerinde Türk kültürünün çok zengin bir kısmını oluşturan halk bilimi ürünlerinden faydalanmıştır.

Elif Şafak, genç yaşına rağmen geniş bilgisiyle, engin kültürüyle bütün dünyanın gözünü üzerine çevirebilmiş bir yazardır. Türk edebiyatına, yeni olmamakla beraber ikna edici bir şekilde getirdiği roman dili alanında, yeni bir çığır gibidir. Yoğun bir Osmanlıca kelime hazinesi olan yazar, ülkesinden çok uzak kalmasına rağmen kültürüne ve diline böylesine bağlı kalarak herkesi şaşırtmıştır. Kaybedilmek üzere olunan bir mirası geri getirmek için uğraş vermektedir.

Bu çalışmanın amacı, Elif Şafak'ın eserlerinde halk biliminin hangi malzemelerini nasıl kullandığını, halk bilimi ürünleri hakkında düşüncelerini ve bu ürünlere bakışını ortaya koyabilmektir. Bu çalışma, Şafak'ın eserlerini konumuz açısından değerlendiren başka çalışma olmaması nedeniyle önemlidir. Çalışma, aynı zamanda Yeni Türk Edebiyatı içerisinde halk bilimi unsurlarının nasıl kullanılabileceğini ortaya koyması ve Türkiye'de henüz yaygın bir çalışma alanı haline gelmeyen halk bilimi araştırmaları açısından önem taşımaktadır. Halk bilimi unsurlarının Türk edebiyatı içerisindeki yeri ortadadır. Halk bilimine ait bazı sembol ve motifler yanında temalar da bu edebiyat içerisinde yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bu bağlamda, çalışma sırasında Elif Şafak'a ait bütün romanlar incelenmiştir. Bu romanlar kronolojik sıra ile şu şekildedir:

1. Pinhan, 1998
2. Şehrin Aynaları, 2000
3. Mahrem, 2000
4. Bit Palas, 2002
5. Araf, 2004
6. Baba ve Piç, 2006
7. Siyah Süt, 2007
8. Aşk, 2010

Hem halk bilimi hem de çağdaş edebiyatı kapsayan bu çalışmada, daha çok halk bilimi disiplinine bağlı kalarak çalışmamızı şekillendirdik. Çalışmamızda kitap, dergi, makale gibi kaynaklardan yararlandık. Araştırmamızın sonunda yer alan kaynakça bölümünde geniş bir bibliyografya hazırladık.

Bu çalışmamızda kalemimizden çıkan cümlelerimizde Türk Dil Kurumunun 2005 yılında yayınladığı Yazım Kılavuzu'nu ölçüt aldık. İncelediğimiz romanlarda, halk bilimi ile ilgili olarak alınan bölümlerde ise romanın kendi imlâsına bağlı kaldık.

Uzun bir zamanda tamamlanan çalışmamızın, ders ve hazırlık safhasında başından itibaren bize rehberlik edip, bizden yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Selma Sol'a teşekkürü borç bilirim.

Kısaltmalar**MKUÜG** Milli Kültür Unsurları Üzerine Görüşler**BveP** Baba ve Piç**BP** Bit Palas**A** Araf**M** Mahrem**SS** Siyah Süt**ŞA** Şehrin Aynaları**P** Pinhan**C.** cilt**s.** sayfa**S.** sayı**TDK** Türk Dil Kurumu**TTK** Türk Tarih Kurumu

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖN SÖZ	IV
KISALTMALAR	VI
İÇİNDEKİLER	VII
0.GİRİŞ	1
ELİF ŞAFAK'IN HAYATI VE ESERLERİ	1
1.BÖLÜM	3
1.HALK EDEBİYATI UNSURLARI	3
1.1.MASAL	3
1.2.HALK HİKÂYESİ	22
1.3.MİTOLOJİK UNSURLAR	46
1.4.SEYİRLİK OYUNLAR	50
1.4.1.SEYİRLİK OYUNLAR	50
1.4.2.ÇOCUKLARIN OYUNLARI	51
1.5.TÜRKÜLER	54
1.6.KALIP SÖZLER	55
1.6.1.DEYİMLER	55

1.6.2.ATASÖZLERİ	85
1.6.3.BEDDUA	87
1.6.4.DUA	89
1.6.5.FORMEL SAYILAR	92
1.6.5.1.ÜÇ SAYISI	94
1.6.5.2.DÖRT SAYISI	102
1.6.5.3.YEDİ SAYISI	104
1.6.5.4.KIRK SAYISI	109
1.6.5.5.KIRK BİR SAYISI	115
1.6.5.6.BİN BİR SAYISI	115
2.BÖLÜM	117
2.HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI	117
2.1.DİNİ İNANÇLARLA İLGİLİ UNSURLAR	117
2.1.1.DİNSEL KİŞİLİKLER	117
2.1.1.1.HAZRETİ MUHAMMED	117
2.1.1.2.HAZRETİ ADEM VE HAVVA	118
2.1.1.3.HAZRETİ İSA	119
2.1.1.4.HAZRETİ MERYEM	120
2.1.1.5.HAZRETİ NUH	120

2.1.1.6.HAZRETİ MEVLANA	121
2.1.1.7.DİĞER KİŞİLİKLER	123
2.1.1.8.MELEKLER	126
2.1.1.8.1.AZRAİL	126
2.1.1.8.2.İSRAFİL	127
2.1.1.8.3.ŞEYTAN	127
2.1.2.KUTSAL KİTAPLAR	128
2.1.2.1.KURAN-I KERİM	129
2.1.2.2.İNCİL	132
2.1.3.KUTSAL MEKÂNLAR	132
2.1.3.1.CENNET-CEHENNEM	132
2.1.3.2.ARAF	134
2.1.3.3.DİĞER MEKÂNLAR	135
2.1.4. ALLAH	135
2.1.5.SURELER	143
2.1.6.TASAVVUF	146
2.1.7.DİN KURALLARI	177
2.1.8.HİRİSTİYANLIK	182
2.1.9.DİĞER İNANÇLAR	183

2.2.BÂTIL İNANÇLAR.....	188
2.2.1.KEM GÖZ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	189
2.2.2.BÜYÜ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	191
2.2.3.UĞUR İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	196
2.2.4.EVLİYA TÜRBELERİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	198
2.2.5.FAL İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	201
2.2.6.NAZAR-NAZARLIK İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	206
2.2.7.KURŞUN DÖKME İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	209
2.2.8.CİN İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	212
2.2.9.KARABASAN İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	227
2.2.10.DİĞER İNANIŞLAR.....	228
2.3.RÜYA.....	236
2.4.HALK HEKİMLİĞİ.....	254
2.5.GELENEKSEK UNSURLAR.....	257
2.6.ŞAMANİZM.....	268
2.7.ETNİK HALKLAR.....	271
2.8.LAKAPLAR.....	274
2.9.DİĞER UNSURLAR.....	275
2.9.1.ŞAHSİYETLER.....	275

2.9.1.1.Edebî Şahsiyetler	275
2.9.1.2.Tarihi Şahsiyetler	286
2.9.2.YER-YÖRE ADLARI	288
2.9.3.YEMEK ADLARI	293
3.BÖLÜM	305
SONUÇ	305
KAYNAKLAR	308

0.GİRİŞ

ELİF ŞAFAK'IN HAYATI VE ESERLERİ

Asıl adı Elif Bilgin'dir. Ege Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Nuri Bilgin ile emekli diplomat Şafak Akayman'ın tek kızı olarak 25 Ekim 1971'de Strasbourg'da dünyaya gelmiştir. Fransa'da doğmasına rağmen orada çok kalmamış, bir süre sonra Türkiye'ye dönmüştür. Anne ve babası ayrı olduğundan çok farklı dünya ve İslam görüşlerine sahip bir anneanne ve babaanne arasında büyümüştür.

İlkokulu Ankara'da okumuştur. Ortaokulu Madrid'de iki aşamalı bir şekilde okumuştur. İlk önce bir Amerikan okulunda daha sonra bir İngiliz kolejinde okumuştur. Daha sonra ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne girer. Yüksek lisansını aynı üniversitede Kadın Çalışmaları Bölümü'nde, doktorasını Siyaset Bilimi alanında tamamlamıştır. "Bektaş ve Mevlevi Düşüncesinde Kadınsılık-Döngüsellik" konulu yüksek lisans tezi Sosyal Bilimler Derneği'nce ödüllendirilmiştir.

Elif Şafak, müthiş bir kurguya sahiptir. Kendi yaptığının sezgi yoluyla yön bulma olduğunu söyleyen yazar, son derece yalnız ve içe dönük bir çocukluk yaşadığı için, yaşadığı hayatın farkına ancak günce yazarken varır. Çünkü bu kısa yazıları yazarken, sürekli hayallerine sığınır. Ancak bir süre sonra, yaşadığı farklı ülkeler ve farklı kültürler onun hayal ile hakikati birleştirmesini sağlar. Böylece de önce öyüküler, sonra da mükemmel ve bir o kadar da anlaşılması zor romanlar ortaya çıkar.

Elif Şafak, dilin eski kelimelerden ayıklanması konusunda son derece üzgündür. Eski kelimelerin dilden ayıklanıp hiç sahip çıkılmamasına, değişim diye bakanlara kızır. Dil, onun romanlarında tam anlamıyla farklı bir tat bulur.

Mekân olarak ruhdaşım dediği İstanbul, bütün romanlarında ulaşılması gereken yerdir. Bütün eserlerinde mutlaka İstanbul vardır. Üstelik diğer şehirlerin yanında son derece muhteşem özelliklerle ortaya çıkarılır. Romanlarındaki kahramanların çoğuna buraya sığınma ve huzurlu yaşama şansı verir.

Yalnız ve karışık bir çocukluk geçirdiğini bildiğimiz Elif Şafak'ın romanlarında işlediği karakterler aslında günlük hayatın içindeki sokakta birçoğumuzun dikkatini bile çekmeyen kişilerdir.

Yazı hayatına günce yazmayla başlamıştır. Ardından kısa öykülerle beslediği yazı hayatı romanda kendinî göstermiştir. İlk öykü kitabı “Kem Gözlere Anadolu” 1994 yılında yayımlandı. İlk romanı “Pinahn” ile 1998 yılı Mevlana Büyük Ödülü'nü aldı. Bunu “Şehrin Aynaları” ve yazara 2000 yılı Türkiye Yazarlar Birliği Ödülü'nü kazandıran “Mahrem” izledi. Bu romanıyla geniş bir okur kitesince tanınan yazar, diğer romanları gibi Metis Edebiyat dizisinde yayımlanan “Bit Palas” ve “Araf” ı yazdı. Kadınlık, kimlik, kültürel bölünme, dil ve edebiyat konulu yazılarını “Med-Cezir” de topladı. Kitapları çeşitli dillere çevrilen Elif Şafak'ın İngilizce kaleme aldığı kitabı “Baba ve Piç” dünyanın önde gelen yayınevlerinden Viking/Penguin tarafından basılmıştır. Ardından aylarca satış listelerinden inmeyen ilk otobiyografik kitabı “Siyah Süt”ü yazdı. Son romanı “Aşk” Şubat 2010'da Amerika ve İngiltere'de “The Forty Rules of Love” ismiyle yayınlanmıştır.

Elif Şafak, yazarların ortak bir kültür oluşturmak için çalışması gerektiğini savunur. Bu amaçla iki projeye katılır: Birincisi birçok yazarla oluşturulan “Suçlu Öyküler” adlı hikâye kitabı, ikincisi beş yazarla birlikte oluşturdukları “Beşpeşe” adlı romandır.

Elif Şafak, bunca başarı ve çalışmanın arasında evliliği uzun süre düşünmez. Evlilik konusunda daima bir önyargı içindedir. Ancak, Referans gazetesi genel yayın yönetmeni Eyüp Can, yazarın evlilikle ilgili önyargılarını giderir ve 28 Mayıs 2005'te Almanya'nın Berlin şehrinde evlenirler.

Elif Şafak, romancılığından ziyade toplumsal sorunları takip eden, değerlendiren bir siyaset bilimcisidir. Romanlarıyla edebiyat dünyasında en çok konuşulan yazarlardan biri olan Şafak, aynı zamanda akademik çalışmalarını sürdüren bir akademisyendir.

I.BÖLÜM

1.HALK EDEBİYATI UNSURLARI

1.1.Masal

Anonim Halk Edebiyatı ürünlerinin en yaygın olanlarından biri olan masallar, insanların hayal dünyasının zenginliğinin önemli örneklerindedir. Çok zengin bir anonim tür olan masallara Elif Şafak’ın eserlerinde sıkça rastlanmaktadır. Bu bölümde çeşitli masal tanımlarına bakarak, Şafak’ın masala bakış açısını, eserlerinde kullandığı masal motiflerini ve bu motiflerin kullanım şekliyle inceleyeceğiz.

“Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.” (Sakaoğlu 1999:2)

“Nesirle söylenmiş dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırma iddiası olmayan kısa bir anlatı.” (Boratav 1973:75)

Şafak’ın birçok eserinde masal ile ilgili motifler, şahıslar karşımıza çıkar. Öncelikle masal kavramlarının yer aldığı noktalara değineceğiz.

1.1.1. Masal Kavramları

Bir tek oralarda esas kız ve esas oğlan ölesiye sevebilirdi birbirlerini, **masallardan** süzölmüş efsanevi bir tutkuyla. (Aşk:12)

Yaşlı kadın gerekli özeni gösterip onu kendine getirmiş; sonra da kendisine “Neyin var oğlum? Bu denli alt üst olacak ne gördün ki?” diye sormuş. **Binbir Gece Masalları**/ Hasan-ül-Basri’nin Serüvenleri (P:85)

Yüzü kararlılıktan tevekküle geçerken bir zamanlar çocuklarına ve torunlarına anlattığı, **sonu daima mutlu biten masallara** sakladığı özel ses tonuyla ekledi. (BveP:70)

Şafak, Baba ve Piç adlı eserinde Ermeni bir halk masalına yer vermiştir. Bu masalın adı ‘Kayıp Güvercin Yavrusu’dur:

Bu şekilde Ohannes İstanbuliyan, çoğu nesilden nesile aktarılmış, bazıları çoktan unutulmuş eski **Ermeni halk masallarını** toplamıştı. (BveP:233)

Uzun uzun uçtuktan sonra Kayıp Güvercin Yavrusu susadı ve zamansız açmak üzere olan karlı bir nar ağacının dalına kondu. Küçük kırmızı gagasını biraz karla doldurup susuzluğunu giderdikten sonra ailesi için gözyaşı dökmeye başladı. “Ağlama, minik güvercin,” diye fısıldadı nar ağacı. “Dur sana bir hikâyeye anlatayım. Kayıp bir güvercin yavrusunun hikâyesini.” (BveP:233/234)

“Ama bu sözünü ettiğin benim. O güvercin benim...” dedi Kayıp Güvercin Yavrusu hayretle.

“Öyle mi, hayret,” diye karşılık verdi nar ağacı ama şaşkınlıktan eser yoktu sesinde. “Madem öyle kendi hikâyeni dinle... Geleceğini bilmek istemez misin?”

“Mutluysa bilmek isterim,” dedi Kayıp Güvercin Yavrusu. “Acıklıysa bilmek istemem.” (BveP:234)

“Merak etme minik kuş,” dedi nar ağacı gülümseyerek ve dallarındaki karları silkeleyerek. “Sana anlatacağım hikâyenin sonu mutlu bitiyor. Hikâyeler hep mutlu sonla biter.” (BveP:235)

“İyi öyleyse,” dedi Kayıp Güvercin Yavrusu. “Bana kayıp güvercin yavrusunu hikâyesini anlatabilirsin. Ama seni uyarıyorum, acıklı bir şey duyarsam, uçar giderim.” (BveP:236)

“İyi geceler,” dedi Feride Teyze başını sallayarak ve bir an için **masallardan** çıkma küçük bir kız gibi göründü. (BveP:272)

Şafak, dinsel temellere dayanan Nuh'un Gemisi ile ilgili rivayetleri de bir masal tadında sunmuştur okuyucularına:

“Bir varmış bir yokmuş, uzak bir diyarda, dar zamanda, insanların sapkınlıkları dizboyuymuş. Bu rezalet ve melâmeti yeterince seyreden Allahü Teâlâ kullarının kendilerine çekidüzen vermesini sağlamak ve nedamet getirmelerine fırsat tanımak için belagat ve feraset sahibi Hazreti Nuh'u göndermiş. Ama Nuh peygamber ne vakit doğruları vazetmek için ağzını açsa, sözleri küfürlerle bölünmüş. Ona demediklerini bırakmamışlar: deli, çatlak, kaçık...”

“Ama herkesten fazla karısının ihaneti perişan etmiş Nuh'u, değil mi teyzecim? Nuh'un karısı da putperestlerin saflarına katılmış di mi?”

“Gene de çok uğraşmış Nuh Peygamber. Karısıyla ahaliyi ikna etmek için elinden geleni yapmış. Tam 800 yıl boyunca didinmiş... Nasıl bu kadar uzun sürmüş diye sormayın,” diye önceden uyardı Banu Teyze. “Zaman okyanusta bir damladır sadece. Budur anın tanımı. Hangisinin büyük hangisinin küçük olduğunu görmek için ölçemezsin damlaları. Nuh da halkını doğru yola çekmeye çalışarak, onlar için dua ederek tastamam 800 yıl geçirmiş. Günün birinde Tanrı ona Cebrail'i göndermiş. Bir gemi yap ve her tür canlıdan bir çift al güverteye, diye fısıldamış melek.”

“Hazreti Nuh'un gemisinde her inançtan her mezhepten ahlâk sahibi insanlar varmış,” diye devam etti Banu Teyze. “Hazreti Davut da oradaymış. Hazreti Musa da, Hazreti Süleyman, Hazreti İsa, Hazreti Muhammed de, Allahın Selamı Hepsinin Üzerine Olsun. Gemiye erzak doldurup beklemeye başlamışlar. Çok geçmeden tufan kopmuş. Allah şöyle buyurmuş: Ey gökyüzü! Yağmurunu aşağı boşalt. Artık tutma kendinî. Gazabını gönder! Sonra yeryüzüne emretmiş: Ey yeryüzü, suları sakın emme. Dalgalar öyle hızlı yükselmiş ki gemide olmayanların hiçbiri hayatta kalamamış.”

“Günlerce yol almışlar, her yer cumbul cumbul suymuş. Yiyecek azalmaya başlamış. Yemek yapacak malzeme kalmamış. Nuh da herkeste elinde ne varsa getirmesini istemiş; böcekler, kuşlar, farklı inançlara sahip insanlar ellerinde kalanı

getirmişler. Bütün malzemeyi birbirine katıp koca bir kazan dolusu aşure pişirmişler.” (BveP:315/316)

Yine Baba ve Piç adlı eserinde karşımıza yazarın kendi kurguladığı masallar da çıkar:

Bir varmış bir yokmuş.

Uzak, çok uzak bir ülkede dört çocuklu ihtiyar bir çift yaşarmış, iki kız iki oğlan. Kızlardan biri güzel biri çirkinmiş. Küçük erkek kardeş güzel olanla evlenmeye karar vermiş. Ama kız istemiyormuş. İpekli elbiselerini yıkayıp nehir kıyısına durulamaya gitmiş. Suyun kenarında uzun uzun ağlamış. Soğukmuş. Elleriyle ayakları az kalsın donuyormuş. Eve dönüp kapıyı çalmış ama kilitliymiş. Annesinin penceresini tıkladmış ama annesi: “Bana ancak kayınvalide dediğinde seni içeri alırım,” demiş. Babasının penceresini tıkladmış ama babası: “Bana ancak kayınpeder dediğinde seni içeri alırım,” demiş. Ağabeyinin penceresini tıkladmış ama ağabeyi: “Bana ancak kayınço dediğinde seni içeri alırım,” demiş. Ablasının penceresini tıkladmış ama ablası: “Bana ancak görünmce dediğinde seni içeri alırım,” demiş. Erkek kardeşinin penceresini tıkladmış ve erkek kardeşi onu içeri almış. Ona sarılmış, onu öpmüş. Kız: “Yer yarılıp beni yutsun!” demiş.

Bunun üzerine yer yarılmış ve güzel kız yer altı krallığına kaçmış. (BveP:333)

Bir varmış bir yokmuş.

Uzun, çok uzun zaman önce, çok da uzak olmayan bir ülkede, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, pireler berber develer tellal iken... ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken... dünya tepetaklak ve zamanın bir adaşı olan “dehr” dönüp duran bir halka, kuyruğunu yutan bir yılan iken, gelecek geçmişten daha ihtiyar, geçmiş yeni ekilmiş tarlalar kadar ter-ü taze iken...

Bir varmış bir yokmuş. Tanrı'nın mahlûkları tahıl kadar çokmuş; fazla konuşmak günahmış.

Günahmış çünkü haddinden fazla konuşursan hatırlamaman gerekenleri hatırlayabilir, anlatmaman gerekenleri anlatmaya başlayabilirsin. Her ailede sırlar vardır saklı kalması gereken. Her ailenin günahları vardır kabir defterlerine kaydedilen.

Olur da eline geçirirsen o defterlerden birini, orada rast gelebilirsin söze dökülmeyecek olana. (BveP:372)

Bit Palas eserinde Hacı Hacı dede her gün torunlarına çeşitli masallar anlatmaktadır:

“Vaktiyle, Osmanlı devrinde, Zeytinburnu’nda bir kulübede, Süleyman isminde bir balıkçı yaşarmış. O kadar yoksulmuş ki, rüyasında bile eline para değmemiş. Ama altın gibi bir kalbi varmış. Etliye sütlüye karışmadan, karıncayı bile incitmeden kendi halinde yaşayıp gidermiş. O zamanlar Osmanlı’nın en meymenetsiz günleri. Kadınlar Saltanatı denen bir devirmiş ki bu, çivisi çıkmış memleketin. Haremdeki cariyeler, her gün bin türlü dolap çeviriyor, herkesin kuyusunu kazıyorlarmış. Bir sürü günahsız insan boğdurulmuş bu yüzden. Boğdurdıkları masumları sarayın pencerelerinden denize atıyorlarmış. Cesetler günlerce suyun içinde şişer, bazen de balıkçıların ağlarına takılırmış.”

...

“Bizim balıkçı Süleyman da bir gece balığa çıkmış. Bir sürü balık takılmış ağına. Ama öyle yufka yürekliymiş ki, kıyamayıp hepsini suya bırakmış gene.”

“Öyle balıkçı mı olur?” dedi 7,5 yaşındaki.

“Süleyman eli boş kulübesine geri dönüyormuş,” diye devam etti bu sabah onunla takışmaya hiç niyeti olmayan Hacı Hacı. “Fakat birdenbire suyun üstünde beyaz bir çıkıntı fark etmiş. Geceymiş, karanlıkmiş ama ay ışığı varmış. Yaklaşmış, yaklaşmış bir de bakmış ki suyun üzerinde bir ceset yüzüyor. Başka balıkçılar olsa, kendi haline bırakırlarmış balıklara yem olsun diye ama Süleyman kıyamamış. Küreğiyle uğraşa uğraşa kayığa almış cesedi. Üstündeki örtüyü açmış. Bir de ne görsün. Güzeller güzeli, gencecik bir kadın. İki memesinin tam ortasında bir hançer

saplıymış. Ama yüzüne bakınca sanırsın ki canlı. Öyle tatlı gülümsüyormuş ki, sanki hiç kızmamış, gocunmamış katillerine. Dudakları kiraz, kirpikleri ok, burnu hokka, saçlar desen böyle yılan gibi kıvrır kıvrır ta topuklarına kadar. Bizim balıkçı Süleyman doyamamış bu güzelliği seyretmeye.”

...

“Balıkçı Süleyman bu füsunkâr dilberin cesedinî tekrar denize bırakmaya razı olamamış,” diye devam etti, büyük torununun merhametine sığınmanın sıkıntısını üzerinden atmaya çalışan Hacı Hacı. “Almış kulübesine götürmüş onu. Sabaha kadar seyretmiş. Kahrolmuş üzüntüden. Şafak sökerken, derince bir mezar kazmış bahçesine. Hiç ayrılmak istemiyormuş ondan ama yapacak bir şey de yokmuş. Ölüler yerin altında, diriler yerin üstünde. Rûz-ı mahşerde toplanana kadar bu böyle.”

...

“Hem bak dinle, zaten masaldaki güzel kadın da ölmemiş ki. Balıkçı Süleyman onu toprağa gömmeden önce, göğsündeki hançeri çıkarayım demiş. Ama hançeri çıkarmasıyla, ah etmiş kadın. Meğer ölmemişmiş. Hançer sadece kemiğe kadar gelmiş. Kalbine varmamış.”

...

“Ne vakit öleceğimiz hepimizin alnında yazılı. Kaderinde yazılı değilse, göğsüne hançer de saplasalar ölmezsin. Kadıncağız canlanınca, bir yudum su istemiş balıkçı Süleyman’dan. Sonra da başlamış anlatmaya. Meğer saraydaki cariyelerden biriymiş. Padişah en çok onu beğenirmiş. Öteki cariyeler kıskançlıklarından çatır çatır çatlarmış. Yürekleri fesatla dolduğundan, bu masum günahsız öldürmeyi kafalarına koymuşlar. Harem ağalarını da yanlarına alıp, kanlı hançeri kadıncağızın ak göğsüne saplayıvermişler. Biçare kadın iki gözü iki çeşme anlatmış bunları. Sonra da demiş ki: ‘Beni tekrar saraya götürürsen, padişahımız efendimiz seni muhakkak çil çil altınla ödüllendirir.’ Bunları işitince bizim balıkçı Süleyman’ı bir düşüncedir almış. Altın maltın istediği yokmuş. Sevdalanıvermiş meğer. O gece bu güzel cariyeye, kulübede, onun yatağında uyumuş. Gecenin bir vaktinde şeytan gelmiş yoklamış.

‘Götürme kadını,’ demiş, ‘böyle güzel kadın geri götürülür mü? Senin olsun. Burada kalır, çamaşırlarını yıkar, yemeğini yapar, karın olur.’ Aynen böyle demiş şeytan.”

...

“Tabii ki götürmüş,” dedi Hacı Hacı. “Kendi elleriyle teslim etmiş saraya. Padişah çok sevinmiş. ‘Dile benden ne dilerse’ demiş. Ama hiçbir şey dilememiş balıkçı Süleyman. Giderken nasıl yoksulsa, gene öyle yoksul çıkmış sarayın kapısından.” (BP:217/218/219/220)

“**Masal** değil bu hakikat,” dedi munis bir ifadeyle. “Çok eskiden yaşarmış evliya, onun için öyle **masal** anlatır gibi çıkıverdi ağzımdan.” (BP:122)

Yemeklerini nasıl Osman’ın içinde yiyorlarsa, **masallarını** da orada dinliyorlardı. Her gün öğle yemeğinden sonra, şekerlemeden önce, yeni yeni şahsiyetler katılıyordu aralarına. Kalpsiz üvey anneler, bahtsız yetimler, cehennem kaçkını zebaniler, yol kesen haramiler, güzellikleriyle erkeklere tuzak kuran dişi cinler, eli kanlı cengâverler, fermanlı deliler, zehirli engerekler, etleri sarkmış acûzeler, kadidi çıkmış ifritler, pörtlek gözlü gulyabaniler... sıkış sıkış doluşurlardı çadıra. (BP:128)

Mahrem’de ise bazı kavramların tanımları masal şeklinde verilmiştir:

Zühre: Derler ki, aşk da unutulmuş her şey gibi. Hem de yaşanıp bittikten, soğuyup külendikten sonra değil, tam da doludizgin devam ederken unutulmuş aşk.

Neyse ki, Zühre yıldızı varmış göğün üçüncü katında. Halen âşık olup olmadıklarını ve eğer âşıklarsa kime âşık olduklarını hatırlayamayanlar, göğün üçüncü katına çıkıp, Zühre yıldızının elindeki aşk aynasına bakarlar mış. Baktıklarında gördükleri yüz, âşık oldukları kişinin yüzü olurmuş.

Derler ki, bazıları sadece zifiri karanlık görmüş aynada. Böylelerinin hafızalarından şüphe etmeleri yersizmiş. Çünkü tekleyen hafızaları değil, yürekleriymiş. (M:86/87)

Çekirdek: Dere tepe yol gidip epeyce yorulduktan sonra yolcu, bir çınarın altında mola vermiş. Zeytin ve ekmek varmış çıkınında. Bir yandan yiyor, bir yandan da, sırf oyun olsun diye, zeytinlerin çekirdeklerini mümkün olduğunca uzağa tükürüyormuş.

Derken dev gelmiş kocaman adımlarıyla. Yumruklarını sıkıp, “demin fırlattığın çekirdeklerinden biri benim oğlumu öldürdü,” diye haykırmış. “Sen benim biricik oğlumun katilisin.”

Yolcu afallamış. “Nasıl olur? Mümkün değil. Gözünün önüne getir bir kere. Nedir ki mini minnacık bir çekirdek koskoca bir devin yanında?” Devin kafası karışmış. Yolcunun haklı olup olmadığını anlamak için yere düşen zeytin çekirdeklerinden birine bakmaya başlamış. Bakmış, bakmış... günler, geceler, yağmurlar, güneşler, mevsimler boyu bakmış. Gidip gelip tekrar bakmış.

Nice sonra dev, “ah, demek, nedir ki mini minnacık bir çekirdek koskoca bir devin yanında, ha? Az kalsın inanacaktım yalanına!” diye gürlemiş.

Bir çekirdeğe “şimdi bakmak” ile “seneler sonra bakmak” arasındaki farkı öfkeli bir deve bir türlü kabul ettirmeyen yolcu, çınarın yanında boy veren zeytin ağacının altında boyun eğmiş devin reva gördüğü cezaya. (M:96/97)

Gölge: Bir zamanlar, yaşlı bir tekne ustası yaşarmış, evlerin beyaz, kadınların siyah giyindiği bir balıkçı köyünde. Herkes onu tanımış ama kimse bilmezmiş ki, yaşlı tekne ustasının gölgesi yokmuş.

Uzun yıllar evvel, daha gencecikken, durmadan denize dalar, derinliğin altında neler yattığını görebilmek için derine, daha da derine dalarmış. Bir gün o kadar derine inmiş ki bir daha asla su yüzüne çıkamayacağını anlamış. İşte o zaman gençliğine acıyan deniz ona bir fırsat vermiş. Gölgesi karşılığında canını bağışlamış. Yaşlı tekne ustası o gün bu gündür gölgesiz yaşarmış. Sırrını kimseye anlatmazmış.

Oysa evlerin beyaz, kadınlarınsa siyah giyindiği o balıkçı köyünde, denizde vurgun yiyip de hayatta kalabilen kimsenin gölgesi yokmuş. Ama gölgelerin yokluğu dikkat çekmediği için kimse durumun farkında değilmiş. Herkes kendi sırrını

kendine saklayadursun, aslında sır hepsine aitmiş ve bu yüzden de sır değilmiş. (M:138)

Gözcü: Kapalıçarşı'nın açığız kuyumcularından biri, ölümsüzlüğe açıldığına inandığı bir arka kapı yaptırmış dükkânına. Bu gizli geçitten sıvışmakmış niyeti, Azrail canını almaya geldiğinde. Bunun için, dükkânın ön kapısında oturup, Azrail çarşının ucunda belirdiğinde kendisine haber verecek olan bir gözcüye ihtiyacı varmış. Ama ücret ne denli yüksek olursa olsun, kimse bu işe talip olmuyormuş.

Azrail'in canı sıkılıyormuş zaten. Yoksul bir değirmenci kılığına girip, kuyumcunun karşısına dikilmiş. Kese kese altın karşılığında, bütün gün dükkânın önünde oturup, Azrail'i görür görmez kuyumcuya haber vermeyi kabul etmiş. Gel zaman git zaman, fazla uzamış bu oyun. Azrail hem kuyumcunun canını almak istiyormuş, hem de gözcülük sözünü tutmayı. İçi içini yiyormuş işin içinden çıkamadıkça.

Nihayet bir gün, alicengiz oyununda bulmuş çareyi. Ön kapıya bakan bir boy aynası yerleştirmiş arka kapının ardına. Sonra da ön kapıda durup, Azrail'in yaklaşmakta olduğunu haber vermiş kuyumcuya. Kuyumcu, artık iyice yaşlanmış gövdesinden beklenmeyecek bir çeviklikle sarılmış arka kapının tokmağına. Ölümsüzlüğe uzandığına inandığı kapı açıldığında, ön kapının gözcüsünü görmüş karşısındaki aynada. Afallamış ama hatasını çabuk anlamış. (Ölümün sözcüsünden başka kim kabul eder ki ölümün gözcüsü olmayı?) (M:144)

Hayal: Çocuk, bahçedeki elma ağacına tırmanıp hayallere dalarmış. Gün boyu inmezmiş ağaçtan aşağı; kimi geceler dallarda sabahlarmış. Sonunda, bu gidişata dayanamayan aile büyükleri kesivermiş ağacı. Çocuk, elma ağacından geriye kalan çukurun içine girip elma ağacı olduğunu hayal etmiş. Her sene sulu sulu, kütür kütür elmalar vermiş. Her sene gözyaşları arasında elma kompostolarını kaşıklaştırmış aile büyükleri. (M:146)

İğne deliği: Sessizliğin altın kadar kıymetli olduğu mahallelerden birinde, bütün gün pencerenin önünde oturup çeyiz işlermiş ana kız. "Hayallerin iğne deliğinden geçecek kadar küçük olmalı," dermiş kadın kızına. "Baktın ki bir hayalin

geçmedi iğnenin deliğinden, boşver onu. Unut gitsin. İğne deliğinden geçemeyen hayaller boş hayallerdir. Hüsrandan başka bir şey getirmezler.”

Kızcağız dikkatle dinlermiş annesinin anlattıklarını. Sonra dalıp gidermiş hayallere. Ne vakit hayal kursa, elinden kayıverirmiş gergef; iğneyi de beraberinde götürerek. (M:149)

Kimlik: Tak tak tak. “Kim o?” diye seslenmiş içerideki. “Benim,” demiş dışarıdaki. “Ben diye birini tanımıyorum,” demiş içerideki. “Nasıl olur?” demiş dışarıdaki. “Nasıl unutursun Ben’i. Bir kere bak, hemen hatırlarsın.”

Yüzü bulutlanmış içeridekinin, sesi titremiş. “Git buradan,” diye fısıldamış. “Kocam gelir birazdan. Artık ona aitim.”

Ben, son bir kez bakmış bacasından duman tüten, firfırlı perdeli, aşı boyalı eve. Gidecek bir yeri yokmuş. Cami avlusunda uyumuş o gece. Sabaha karşı namaza gelmiş cemaat. Ben, Biz’e karışmış sessizce. Bir daha onu gören olmamış. (M:156)

Kör: Vaktiyle, kubbeleri altın bir şehirde, çok çok yaşlı bir adam yaşarmış. O kadar yaşlıymış ki, ne zaman yağmur yağsa, yüzündeki kırışıklıklara dolan sular günlerce buharlaşmazmış. Yaşının hesabını yapamaz, şu dünyada olan biten hiçbir şeyi yadırgamazmış. Ne de olsa gördüğü her şeyi, daha önce de görmüş.

Bir gün, şehirdeki okullardan birinde korkunç bir yangın çıkmış. Alevler o kadar hızlı yayılmış ki, içerdeki çocukları kurtarmak mümkün olmamış. Nihayet yangın söndüğünde, okul binasından geriye hiçbir şey kalmamış. Herkes kahrolmuş, yaşlı adam hariç.

“Daha önce de yanmıştı,” demiş yaşlı adam “ama o zamanlar hapisaneydi bu bina. İçerdeki bütün mahkûmlar yanmıştı. Bir keresinde de hastalar yanmıştı içerde. O zamanlar hastaneydi bu bina. Ah bu gözler nice yangınlar gördü, bu da bir şey mi?”

Yangında çocuğunu kaybeden bir anne öfkesinden deliye dönüp yaşlı adamı taşlaya taşlaya kovalamış.

Gel zaman git zaman, kubbeleri altın şehirde kuraklık başlamış. İnsanlar, bir lokma yiyecek için birbirlerini boğazlarken, yaşlı adam sakın sakın onları seyretmekteymiş. “Daha önce de olmuştu,” demiş. “Tam üç bahar üst üste yağmur yüzü görmemişti bu şehir. Bir keresinde de düşman orduları talan etmişti ambarlarımızı, gene aç kalmıştık. Bu gözler nice açlar, nice açlıklar gördü. Bu da bir şey mi?”

Açlıktan midesi yapışmış biri bu lafları duyunca öyle öfkelenmiş ki, yaşlı adamı sille tokat dövmüş.

Derken, savaş çıkmış kubbeleri altın şehirde. Savaş uzadıkça her evden birileri eksiliyormuş. Kimsenin ağzını bıçak açmıyormuş üzüntüden. Bir tek yaşlı adam, bir tek o konuşuyormuş durmadan. “Bu gözler nice savaşlar, katliamlar gördü. Bu da bir şey mi?”

Askerden dönemeyen delikanlılardan birinin süngüsü bu sözleri işitince öyle sinirlenmiş ki, yaşlı adamın gözlerini çıkarmış.

İşte o zaman yaşlı adam hayretle bağırılmış. “Karanlık! Her yer karanlık. Bunu daha önce hiç görmemiştin.”

Ve daha önce hiç görmediği karanlığı öyle yadırgamış, öyle yadırgamış ki, yaşlı yüreği durmuş. (M:159/160)

Merak: Gerdek gecesinin sabahında, karısını dizlerine oturtmuş şehzade. “Dilediğince gez,” demiş “dilediğince yaşa bu kırk odalı sarayda. Lakin sakın ola kırkinci kapıyı açmaya çalışma, kırkinci kapının kilidini zorlama!”

“Sen nasıl istersen,” demiş genç kadın munîs bir ifadeyle. Kocasını dışarı çıkar çıkmaz elinde bir tomar anahtarla kırkinci odanın önünde almış soluğu. (M:167)

Mucizevî göz: Şehir kuşatma altında inim inim inlerken, Kutsal Balık Yortusu'nun yanında balık kızartıyormuş keşişin biri. “Ne yapıyorsun?” diye bağırılmış ahali. “Şimdi balık kızartmanın sırası mı? Surları aştılar. Şehir elden gidiyor.”

Keşif gayet sakinmiş. “İnsanların söylediklerine inanmayı bırakalı çok oldu. Ama eğer bu balıklar ateşten atlarsa, ben de şehrin düştüğünü görmüş kadar olurum,” demiş. Bunun üzerine balıklar yarı pişmiş halde tavadan sıçrayarak, birer birer kutsal kuyuya atlamışlar. (M:168/169)

Oryantalizm: Oymalı kapıların, tahta kafeslerin, incecik peçelerin ardında saklanan Doğulu kadınlardan biriyle bir kez sevişebilmek için yanıp tutuşmuş Batılı seyyah. Süzulebileceği açık bir kapı bulabilmek ya da rüzgârın azizliğine uğramış bir çarşafın altındakileri dikizleyebilmek ümidiyle hep ara sokaklardan yürürmüş.

Ülkesine döndüğünde, hiç dokunmadığı Doğulu kadınların hiç görmediği sütbeyaz tenlerini, kılsız apış aralarını, etli dudaklarını, sanki görmüş ve dokunmuş gibi ballandıra ballandıra anlatmış arkadaşlarına. Her sene muhakkak gelirmiş Doğu'ya.

Seneler sonra nihayet hayali gerçek olmuş. Doğulu kadınlardan biri arzusuna arzuyla karşılık vermiş. Seyyah kadının evine vardığında, bir de bakmış ki dış kapı onun ardına kadar açık bırakılmış. Kendi kendine açıklayamadığı bir sebepten ötürü hiç mi hiç hoşlanmamış bundan. İçeri girdiğinde, Doğulu kadının soyunmaya başladığını görmüş. Telaşla atılmış. “Ne yapıyorsun? Çıkarma. Sakın ha çıkarma üstündekileri.” Kadın şaşkınlıkla yüzüne bakınca, kaçarcasına oradan ayrılmış seyyah.

Memleketine döndüğünde, Doğulu kadınlarla yeni gönül maceralarını dinlemeye can atan arkadaşlarını etrafına toplamış. Her sene olduğu gibi bu sene de onlara anlatacak çok şeyi varmış. (M:169)

Ne yerin yedi kat dibine kök salmış bir ağaç, ne bütün benliğiyle kurbanına kenetlenmiş bir kene, ne de anlatıldıkça tazelenen bir **masal** kalıcıydı duruşu. (M:76)

Mide bir **masal diyarıdır**. (M:167)

Mide bir **masal diyarıdır**. Kırk gün kırk gece boyunca dolup taşan ziyafet sofralarında som altından kadehlerle kuş sütü ve devasa kazanlarla çorba dağıtılan,

ırmaklarından semavî şaraplar akan, şelalelerinde ölümsüzlük iksiri çağlayan, dağlarının doruklarından sıhhat balı damlayan bir ebedî saadet diyarı. (M:197)

Mide bir **masal diyarıdır**. Her kırkınıcı günün sonunda kırkınıcı kapıdan çıkıveren ejderhanın ağzından püskürttüğü ateşle kül edip, ambarlarında tek bir buğday tanesi, sarnıçlarında tek bir su damlası bile bırakmadığı; yedişer senelik kuraklıkların bereketini kuruttuğu ve kara ormanlarında kötü kalpli büyücülerin kazan kazan maraz kaydattığı bir ezeli lanet diyarı. (M:197/198)

Onları bir zamanlar boyadım, boya kayboldu; ama zamanın boyası kaldı. **Binbir Gece Masalları**. Beyaz Saçlar. (ŞA:91)

Öyle **masallardaki** gibi göbek beş kat yağ bağlamış, kafada fes, altta şalvar filan kalmadı. (SS:267)

1.1.2. Masal Formelleri

Şafak'ın anlattığı masallar dışında da eserlerinde masal motiflerine/formellerine sıkça rastlarız. Önce masal motifleri hakkında bazı tanımlar vermek faydalı olacaktır.

“Masallarda motif ve formel unsurlar vardır. Thompson, motifi “Eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsurudur.” diye tarif etmektedir.” (Sakaoğlu 1999:15)

“Formeli, masalın bünyesinde muayyen vazifelere ve muayyen bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadelerdir, diye tarif edebiliriz. Formeller masalın metnine, ondan ayrılmayacak kadar sıkı bir şekilde bağlıdır. Masal içinde yerleri değiştirilemez. Şekil itibariyle kalıplaşmış olarak bilirse de anlatıcılara göre az çok değişiklik gösterebilirler. Bilhassa usta olmayan anlatıcılar tarafından, dikkat edilmedikleri için bahsedilen değişikliğe uğrayabilirler.” (Sakaoğlu 1999:123)

“Masalların başlangıç, bitiş ve diğer bazı yerlerinde belirli durumlarda söylenen kalıp sözler/klişeler vardır. Bunlara formel veya tekerleme denir. Formellerin masal içinde ve anlatımında çeşitli fonksiyonları vardır. Masalın en önemli özelliklerinden olan formeller, masalın ayrılmaz parçalarıdır. Formel söylemeden anlatılan masal, özelliğinden ve güzelliğinden çok şey kaybeder. Örneğin başlarken ‘bir varmış bir yokmuş’, ‘evvel zaman içinde kalbur saman içinde’; bitirirken ‘onlar ermiş muradına’, ‘gökten üç elma düştü’ gibi kalıp sözler kullanılmadan bitirilen bir masal dinleyenlere keyif vermez.” (Aslan 2003:402)

Şafak, masal anlatmadığı bölümlerde de masal motiflerine yer verir:

Bunca sene, **gel zaman git zaman**, her çeşit adam tarafından kiralanmıştım. (Aşk:41)

“Kendi hikâyeni dinle öyleyse,” dedi nar ağacı dallarını sallayıp kar tanelerini silkeleyerek. “**Bir varmış bir yokmuş**. Tanrı’nın mahlûkları tahıl kadar çokmuş, çok konuşmak günahmış.”

“Ama neden?” diye sormuş küçük kayıp güvercin yavrusu tedirginlikle. “Çok konuşmak neden günahmış ki?” (BveP:240)

“**Evvel zaman içinde ulu bir evliya yaşarmış...**”

“Hani gerçektir?” dedi 7,5 yaşındaki. “Niye **masal** gibi başladın?” (BP:121)

Gel zaman git zaman öyle çok hayran toplamış ki, eski talebesi hocasını doğru dürüst göremez olmuş. (Aşk:354)

...yedi iklim, köşe bucağa ve burnumuzun dibinde gizlenen **Kaf dağına...** (P:59)

Gel zaman git zaman, Sefih Ali hem hırsızlığı hem laubaliliği ve mürailiği öyle ilerletmiş ki... (P:75)

Bir varmış, bir yokmuş

Tanrı’nın mahlûkları tahıl kadar çokmuş

Fazla konuşmak günahmış...

Bir Türk masalına mukaddime

...ve bir Ermeni masalına. (BveP:7)

İçinde yaşadıkları zaman bir **masal zamanı**ydı sanki, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken... öylesine müsait silip silip yeniden şekillendirilmeye, her an geri döndürülebilir bir çember... **bir varmış bir yokmuş**, belki de yaşananlar hiç yaşanmamış... (BveP:279)

Derken günlerden bir gün, askeri valinin torunlarının torunlarından birinin kapısını bir ulak çaldı. (M:65)

Mahallenin zemini **tahta bir beşik kesilmiş, tıngır mıngır sallanıyor.** (M:175)

...gökten düşen üç elmanın birinden kurt çıkıvermiş kadar küçük, küçücük bir mahremiyet var mı bu seyirlik dünyada. (M:226)

Derken bir gün, Yaşlı onları peşine takıp köyün yakınlarındaki ormanın yolunu tuttuğunda, hak ettikleri cezaya nihayet kavuşacaklarını anlayıp derin bir soluk almışlardı. (ŞA:46)

Günler, geceler sonra nihayet bir sabah, açık duran pencereden çıkıp gitmişti. (ŞA:49)

Derken, bir manastıra gidip sahip olduğu tüm nimetlerden vazgeçmiş. (ŞA:58)

Geçtiği yollara felaket tohumları saça saça, en az kendisi kadar hırsla, tutkuyla ve öfkeyle yoğrulmuş bir mekân kurabilmek için **günler, geceler, aylar mevsimler boyu yürüdü, yürüdü, yürüdü.** (ŞA:223)

Firuze merak ediyor nasıl bir yer acaba bu **Kaf Dağı** dedikleri? Ya da neresi şu **Masal Diyarı**? (SS:50)

Az gittim uz gittim, hayatımın merkezine yazmayı koydum. (SS:176)

Dile benden ne dilersem. Ben senin cininim. Ama öyle sıradan bir cin değil.
(SS:268)

Baba Zaman belli belirsiz bir tebessümle beni yanına çağırdıktan sonra, kadife bir kutu tutuşturdu elime. Kutuda üç nesne vardı: Bir gümüş kakmalı ayna, işlemeli bir ipek mendil ve minnacık billur bir şişe.

“Bunlar sana yolculuğunda yardım edecek. Lazım oldukça kullan. Olur da kendine olan güvenin sarsılırsa, bu ayna sana iç güzelliğini gösterecek. İtibarın lekelenirse şayet, bu ipek mendil asıl önemli olanın kalp temizliği olduğunu hatırlatacak. Şişedeki merhem ise hem zâhirî hem bâtinî yaralarını iyileştirecek.”
(Aşk:118)

Tek oğul ya da çocuksuzluk motifi de Şafak’ın eserlerinde karşımıza çıkan motiflerdendir. Halk edebiyatında özellikle masal ve hikâyelerde sıkça karşımıza çıkan bu motif, Şafak’ın eserlerinde çok olmasa da karşımıza çıkar. Özellikle Dede Korkut Hikâyeleri’nde tek oğul ve erkek evlat motifi önemli bir yer tutmaktadır. ‘Kazan Bey Oğlu Uruz Bey’ destanında kullanılan bu motifi örnek olarak verebiliriz:

“Kuru kuru çaylara su akıttım

Kara elbiseli dervişlere adak verdim

Yanıma doğru baktığımda komşuma iyi baktım

Umanına bekleyenine yemek yedirdim

Aç görsem doyurdum çıplak görsem donattım

Dilek ile bir oğlu zorla buldum

Yalnız oğul haberini a Kazan söyle bana

Söylemez olursan yana yakıla beddua ederim Kazan sana.” (Ergin 1999:101)

Şafak’ın eserlerinde karşılaştığımız motifler ise şu şekildedir:

“Şimdi **çocuğu olmayan kadınlar** gider Boşluk Dede’ye,” dedi duymazdan gelen Hacı Hacı. “Rahmi boş olan gelinler, Boşluk Dede’nin türbesine gider, dualarını eder, sonra da mezarının başında bir gece boyunca hiç uyumadan tek başlarına otururlarsa, şafak sökerken duaları kabul olunur. Senesine varmadan nurtopu gibi bir evlat doğururlar.” (BP:124/125)

Mustafa erkeklerin vaktinden çok evvel ve hep ansızın ölüverdikleri bir ailenin **tek erkek evladı** olarak büyümüştü. (BveP:55)

1.1.3. Masal Kahramanları

1.1.3.1. İnsan Olan Kahramanlar

“**Masallardaki Şehrazat** her gece başka bir öykü uydurabiliyseyse, sen de onun kadar dayanabilirdin herhalde.” (Aşk:113)

Benim şu perişan halimle o çenesi düşük **Şehrazat** arasında ne tür bir benzerlik olabilir ki? Hanımefendinin tek yaptığı kadife yastıklara, atlas yorganlara yaslanıp bacak bacak üstüne atmak ve bir eliyle zalim hükümdara hurma, incir, üzüm yedirirken bir yandan çılgın hikâyeler uydurmak! (Aşk:114)

Uyuyan Güzel’inki kadar sihirli bir rüyaya çekilip yüz sene boyunca uyanmasalar... (Aşk:410)

Herkes uykudayken ayakta olmak, müthiş bir ayrıcalıktı. **Uyuyan güzelin masalındaki** gibi olurdu o zaman ev. (BP:131)

Pamuk Prenses: Cüceler Pamuk Prenses’in ölüsü başında gözyaşı dökerken, bu güzelliği bir daha göremeyecekleri için kahroluyorlardı. Sonunda, onu sonsuza kadar seyredilemek için bir cam tabuta koymaya karar verdiler. (M:170)

Popüler TV dizileri yazardı ve çocukların pek sevdiği Aslanyürekli Timur'un yaratıcısıydı. Akın akın düşman alaylarını birkaç darbede kanlı püreye çevirebilen iri kıyım bir **milli kahraman**. (BveP:91)

Ama bahsi geçen eski, topu topu on beş-yirmi sene evveli olduğu halde, gerçekdışı bir tınısı vardı bu sözlerin. “**Ay padişahının bin odalı billûr sarayında, periden güzel kızlar geceleri ışık banyosu yaparlardı,**” demek gibi bir şeydi. (BP:35)

Küp küp altınları, mücevher dolu sandıkları, top top atlasları, fiçı fiçı yağları ve ballarıyla **kırk haramilerin** sihirli mağarası bile Ethel'in mabed-eviyle âşık atamazdı. (BP:148)

Hiç acele etmeden, hiç ara vermeden, tane tane anlattı pencereleri akide şekerinden, kapısı badem ezmesinden, bacası bezeden, çimleri çilekli pudingden, çitleri çifte kavrulmuştan, odaları koz helvadan, çatısı çikolatadan kulübeyi kemirirken, dünyanın en kötü kalpli cadısına esir düşen **Hansel ve Gretel'in masahını**. (M:185)

Mubah hırsızlık! O anda Zarpandit'in aklına sadece **Robin Hood** gelebildi. (A:51)

1.1.3.2. İnsan Dışı Olan Varlıklar

Cadı ve peri motifi de masal açısından önemli motiflerdendir. Şafak bu motiflere diğerleri kadar çok yer vermemiştir. Önce cadı-peri motifi hakkında bilgi verip sonra Şafak'ın eserlerinde yer alan şekillerine değineceğiz.

“Hayali figürler insan dışı, romancının hayalinde ürettiği, gerçekliği olmayan uydurma figürlerdir. Gotik roman, fantastik roman gibi bazı roman türlerinde masallara özgü hayalet, hortlak, peri gibi gerçekliği olmayan ya da cin gibi olsa bile görülmeyen hayali figürlere yer verilir.”(Çetin 2003:208)

Pertev Naili Boratav, cadılar üzerinde şu tespitte bulunur: “Cadılar, hortlayan ölümlerdir, onlar üzerinde de pek çok hikâyeler anlatılır. Çokluk kadınların cadı olduklarına inanılır.(Boratav 1999:105)

Hem halk hikâyelerinde hem de masallarda yaygın olarak kullanılan bir motiftir. Cadı ve peri karşıt güçlerdir, biri iyilik yaparken diğeri kötülük yapar. Türk masallarında cadılar kötüdür. İyiliği iyi ruhlar ve periler temsil eder. Cadı karı veya cazu karısı her zaman kötüdür, sevgililerin arasını açar. Masalın kahramanına kötülük etmek için fırsat kollar. Halk hikâyelerinde cadılar, cazu karılar iki sevgilinin arasını açmak için uğraşırlar. Bazen sihirle bazen hile ve yalana başvurarak iki sevgiliye kötülük etmek isterler. (Seyidoğlu 1983:109)

“Bunlar masalların sevimli iyiliksever kahramanlarıdır. Kızlarının güzelliğine insanoğlu âşık olur. Darda kalanlara çeşitli şekillere girerek yardım ederler. Bazıları bir balık, bir kurbağa şeklinde ortaya çıkar ve yaptığı işlerin neticesinde varlığı belli olur. Bunlar daha sonra kendilerini yakalayan gençlerle evlenirler.” (Sakaoğlu 1973:250-251)

Ama o adeta bir **iyilik perisi**. (M:28)

Cadılar dolaşıyordu ortalıkta. Cadılar, düğümlenmiş dillerinin altında sakladıkları küflenmiş zehiri üflüyordu şerbetçiotlarına. (M:50)

Yukarıda, masmavi semada, tekmil melekler, cinler **periler** benimle dalga geçiyor gibime geliyor. (SS:38)

Kim bilir belki de kıkır kıkır güldüklerini ya da ince ince ağladıklarını da duyarsın gardaki cinlerin, **perilerin**... (SS:124)

“Oradaki poster de **İlham Perilerinin Yıldızı**. Dişi ruhlar hep dokuzlu gruplar oluşturmuş. Klasik Yunanlıların **ilham perileri**, İskandinav tanrılarını yaratan dokuz ay bakiresi.” (A:288)

Cadı: Cadı, Hansel’i fırında pişirmeden önce onun iyice semirdiğinden emin olmak istiyordu. Her sabah çocuğun işaret parmağını kontrol ediyordu. Ama parmak hep kemikli ve inceikti. Çünkü Hansel cadıyı kandırmak için parmağının yerine bir

ağaç dalı uzatıyordu. Cadının gözleri iyi görmediğinden, bir türlü Hansel'i yiyemiyordu. (M:94)

Yoksa onların peşinde iz sürüp at koşturarak; dağlar, denizler, köprüler aşip **yedi başlı ejderhalara** kılıç mı sallamalıydı? (P:56)

Lambadaki cin, cennetin hûrileri ya da Peter Pan'ın perisi... hiçbiri onun kadar fedakârca hizmet etmemiştir efendilerine. (BP:148)

Yavrusunu besleyebilmek için göğsünden et kopartan pelikan, olsa olsa bir **masal kuşuydu**. (ŞA:145)

“Kız sen bunları nasıl uyduruyorsun? Yoksa geceleri **Kaf Dağı**'nın ardına gidip **masal perileriyle** âşık mı atıyorsun uykularında?” diye takılıyor evdeki büyükler.

Yedi Uyuyanlar o mağarada 300 sene uyudular da sandılar ki birkaç saat geçti sadece. (SS:101)

Doğrudur, 300 sene uyumuştur **Yedi Uyuyanlar** o ışıksız mağarada. (SS:234)

Ne o öyle, bir dudağı yerde bir dudağı gökte **lamba cini** mi kaldı bu devirde? (SS:267)

Elif Şafak'ın eserlerinde en çok kullanılan halkbilimi unsurlarından biridir masallar. Masal unsurlarının kullanıldığı bütün eserlerde yazarın masala yaklaşımını yansıtan ipuçları, satır aralarında ve yazarın kurguladığı masallarda ortaya konmuştur.

1.2.Halk Hikâyesi

Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan halk hikâyeleri, Elif Şafak'ın eserlerinde birçok motifiyle karşımıza çıkar. Bu bölümde çeşitli kaynaklarda yer alan

halk hikâyesi tanım ve motiflerine değinerek, Elif Şafak'ın eserlerinde yer alan halk hikâyesi motiflerini, bu motiflerin kullanım şekli açıklamaya çalışacağız.

Edith Fischdick, hikâye kahramanlarının özelliklerini de içine alan bir tanım yapar: “Halk hikâyelerinin özellikleri, dünya görüşleri, kahramanların karakterleri, buldukları gruplar içinde epeyce farklı bir durumdadır. Mesela kahramanlık konulu hikâyelerde ağlayıp sızlamalar görülmez. At, kılıç gibi savaşta gerekli unsurlar çok önemlidir. Mücadelede fiziki güç birinci plandadır. Kahraman, engelleri bu gücü kullanarak aşar. Aşk hikâyelerinde ise kahramanın pasifliği, engeller karşısındaki başarısızlığı, ona ‘aşk’ iksiri verilmesi sırasındaki kutsal şahısların veya sihirli eşya ve aletlerin yardımıyla telafi edilir. Kahramanın tek amacı sevgilisine kavuşmaktır. Kadına bakış tarzları da değişiktir. Kahramanlık konulu hikâyelerde kadından beklenen ve istenen özellikler, dışa dönük mücadelede gerekli olan özelliklerdir. Yani erkek gibi mücadele etmesi, cesur olması, fiziki yapı olarak da güçlü olması ön plandadır. (Fischdick 1984:56)

“Türk halk hikâyeleri, zaman seyri coğrafya-mekân içinde ‘efsane, masal, menkabe, destan vb.’ mahsullerle beslenerek dinî, tarihî, içtimaî hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir.” (Elçin 1986:444)

“Halk hikâyelerinde olaylar çoğunlukla mantıklı gerekçelere dayandırılarak gelişimini sürdürür. Ancak bazen konu içindeki fantastik unsurların da önemli yer tuttuğunu görürüz. Sihrin, büyüün, maddi ve manevi bakımdan hiçbir zaman yenilmeyen, olağanüstü yeteneklerle donatılmış kahramanların varlığı ve faaliyetleri de halk hikâyelerinde fazla yadırganmayan bir durumdur.” (Aslan 2003:161)

“Türk halk edebiyatında âşıkların yaratıp geliştirdikleri türlerin önemlilerinden biri de halk hikâyeleridir. Bu türde tahkiye (narration) esastır. Şekil bakımından uzun, nazımla nesir karışık haldedir. Halk hikâyelerinin özel bir anlatım tekniği ve geleneği vardır. Bu tür eski destanların -cemiyetteki sosyal ve kültürel değişimlerin etkisiyle- yeni devire uyması ile meydana gelmiştir. Destanlarda gördüğümüz dışa dönük mücadele, burada cemiyet içine dönüşmüştür. Ayrıca nesir

gittikçe ağırlık kazanmış, konuda realist çizgiler artmıştır. Bütün bu özellikleriyle halk hikâyeleri, destanla roman arasında bir geçiş türü olmuştur.” (Türkmen 1983:9)

“Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup; aşk, kahramanlık vb. gibi konuları işleyen, kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım-nesir karışımı anlatmalardır.” (Alptekin 1986:7)

Ali Öztürk, “Türk Anonim Edebiyatı” adlı kitabında hikâyelerle ilgili bir tasnif çalışmasında bulunmuştur. Bu çalışmaya göre hikâyeleri;

- a. Mistik Aşk Hikâyeleri
- b. Romantik Aşk Hikâyeleri
- c. Didaktik Hikâyeler
- d. Realist Hikâyeler

şeklinde tasnif etmiştir. Biz de Elif Şafak’ın eserlerinde yer alan hikâyeleri bu tasnife göre ayırmaya çalışacağız. Şafak’ın eserlerinde incelediğimiz hikâyeler genel olarak didaktik hikâyeler ve mistik hikâyeler olarak adlandırılabilir. Sadece bu iki başlık altında hikâyeleri inceleyeceğiz.

1.2.1. Mistik Aşk Hikâyeleri

Mistik aşk hikâyelerine genel olarak dini veya tasavvufî bir inanç ve bu inanca dayalı olaylar kaynaklık eder.

Şeyh Abdülfettah Efendi ona ayağını bastığı toprağın, soluduğu havanın, içtiği suyun, ısındığı ateşin **hikâyesini** anlattı. Anlattığına göre:

Bu tekkeye adını veren Horoz Baba, Horasani bir derviş olup asırlar evvel, İstanbul’un fethine katılmıştı. **Rivayete** göre, muhasara devam ederken, horoz gibi

kanatlarını açıp düşmanın üzerine dalarak cesaretleri kırılan askerleri peşinden sürüklemişti. O kadar çok faydası görülmüş, o kadar çok takdir toplamıştı ki, İstanbul zaptedildiğinde hünkâr ona kıymetli hediyeler ihsan etmek istemişti. Lakin Horoz Baba, bu hediyelerin hiçbirini kabul etmeyip, gidip bir çınar ağacının altına oturmuştu. Hünkâr bu çınar ağacının etrafında bir tekke inşa edilmesini buyurarak, burayı Horoz Baba'ya tahsis etmişti. İşte Hezarpare Horoz Baba tekkesinin kuruluş hikâyesi böyle idi. (P:127)

Bir abdal bir şehre gelmiş. Buranın halkı yabancılara hiç güvenmezmiş. “Defol!” diye bağırışlar dervişe. “Hiçbirimiz seni tanımıyoruz!”

Derviş sükûnetle yanıt vermiş. “Ben kendimi tanıyorum ya, önemli olan o. İnan olsun, şayet öbür türlü olsaydı, yani siz beni bilseydiniz ama ben kendimi bilmeseydim, çok daha fena olurdu.” (Aşk:196)

Daha geçen gün Şems-i Tebrizî'nin pazarda toplananlara bir **hikâye** anlattığını işittim. Demiş ki peygamber halefî, eshab-ı kiramdan damadı Hazreti Ali bir gün bir kâfirle meyhanede cenk ediyormuş. Ali tam zülfikârı adamın kalbine daldıracakken birdenbire kâfir başını kaldırıp nefretle suratına tükürmüş. Ali hemen kılıcını bırakmış, derin bir nefes alarak yürüyüp gitmiş. Kâfir şaşkına dönmüş. Ali'nin peşinden koşup, “dur bi dakika! Neden beni serbest bıraktın?” diye sormuş.

“Çünkü sana çok kızgınım” demiş Hazreti Ali.

Kâfir hayret içinde sormuş: “E o halde neden beni öldürmezsin?”

“Sen benim yüzüme tükürünce gururuma dokundu, çok öfkelenim. Nefsim tahrik oldu, intikam almak istedim. Şayet seni öldürseydim nefsimi yenik düşmüş olurum. Bu da hata olurdu.”

Ali böylece adamı azat etmiş. Kâfir öyle duygulanmış ki o günden sonra kendinî Ali'nin hizmetine adanmış; zamanla, kendi arzu ve iradesiyle Müslüman olmuş. (Aşk:237/238)

Müsaadenle bir **mesel** anlatayım.

“Günün birinde genç bir kadın bir dervişe kaderin nasıl işlediğini sormuş. Derviş demiş ki “Gel benimle, beraber görelim.” Az gitmiş, uz gitmişler, bir nümayişe denk gelmişler. Meğer ahali bir katili asmak için meydana götürüyormuş.” Derviş genç kadına sormuş: “Şimdi bu adamı idam edecekler. Peki, bu sonuca sebep olan hadise nedir? Birisi bu adama önceden para verdi, o da gitti cinayet silahı satın aldı. Bu mu asılmasına sebep? Yoksa suçu işlerken kimse onu durdurmadığı için mi darağacına gidiyor? Veya suçu işledikten sonra yakalandığı için mi? İdamına yol açan sebep gerçekleştirdiği eylemin öncesinde mi, esnasında mı, yoksa sonrasında mı saklı sence?” (Aşk:275/276)

“Bu ulu evliya, evliya olmadan evvel bir derviş imiş. Fatih Sultan Mehmet hazretleri, İstanbul şehrini kuşattığında o da hemen koşup yardıma gelmiş. Toplarla gürül gürül dövmüşler surları. Günlerce cenk etmişler ama bir türlü teslim alamamışlar Bizans keferesini. İşte o zaman bizim bu derviş, padişahın huzuruna çıkmış. Demiş ki ‘sultanım bana müsaade edin, şu surlarda kocaman bir gedik açayım, sonra askerlerimiz o boşluktan girip tavuk budu koparır gibi kıriversinler keferenin boynunu.’ Padişah bakmış: babayani, hırpani bir derviş. Ne gelir ki böylesinin elinden? İnanmamış ona, huzurundan kovmuş. Aradan haftalar geçmiş, bir türlü alamıyorlar İstanbul’u. Koskoca Osmanlı ordusu yorgunluktan, susuzluktan bitap düşmüş artık. İşte o zaman padişah bu dervişi hatırlamış, yanına çağırtmış. Demiş ‘işte sana müsaade, git bakalım.’ Derviş çok sevinmiş, hemen elini eteğini öpmüş Fatih Sultan Mehmet hazretlerinin. Gitmiş öteki dervişlerle helalleşmiş. Ondan sonra surların etrafında şöyle bir yürümüş, nereyi seçeyim diye düşünmüş. Sonunda bir yerde karar kılmış. Orada surlar daha kalınmış, üstelik daha çok asker varmış. Çünkü Bizans kralının sarayı hemen duvarın arkasındaymış. Derviş demiş ki, ‘haydi şimdi beni fırlatın o yandaki surların üzerine.’ Şaşırılmışlar tabii ama gene de dediğini yapmışlar. Topun içine koyup fırlatmışlar dervişi.”

“Hadi ya. Öldürdüler adamı!” dedi 7,5 yaşındaki dipsiz bir gülümsemeyle.

“Ölmemiş. Senin benim gibi değil ki o, boş yere evliya olmamış herhalde. Fırlatmışlar dervişi. O hızla gitmiş surların üstüne, yapışivermiş. Düşmemiş yani. Ellerini ayaklarını iyice açmış, böyle örümcek gibi tutunuvermiş o duvarlara.

Surların üstü kum gibi Bizans askeri kaynıyormuş. Dervişî görünce zehirli oklar atmışlar. Bir tanesi bile isabet etmemiş. Ateşli oklar yağdırmışlar bu sefer. Oklar nereye düşse, orada yangın çıkmış. Otları tutuşturmuşlar, ağaçları yakmışlar, kıyamet gibi cayır cayır yanmış ortalık ama bir şeycik olmamış dervişe. Saçının teli bile tutuşmamış. Semender gibi durmuş alevlerin içinde. Uzaktan bakıp bakıp, Fatih'in askerlerine gülümsemiş. Akşama kadar dualar etmiş. Akşam güneş batarken, namazını da kılmış.”

“Duvara yapışmışsa nasıl namaz kılıyor ki?” diye cırladı 7,5 yaşındaki.

“Gözleriyle kılmış namazını,” dedi Hacı Hacı dik dik bakarak. “Sonra namazı bitince demiş ki ‘Allahım al şu canımı, beni boşluğa çevir!’ Allah duasını kabul etmiş, hemen bir şimşek çakmış gökyüzünde. Hani Bizans’ın yağmur gibi okları, o kadar yakın mesafeden üstüne üstüne fırlatılmıştı da, bir tanesi bile isabet etmemişti. Ama şimdi ta nerdeki şimşek, gökyüzünden gelmiş, tam isabet etmiş üstüne. Kül olmuş derviş. O zaman, onun durduğu yerde böyle kocaman bir oyuk oluşmuş duvarda. Fatih’in cengâverleri gözlerine inanamamışlar. Günlerdir açamadıkları delik, dervişin sayesinde böyle birdenbire açılıvermiş surların üzerinde. Hemen o boşluktan içeri dalmışlar; kâfirlerin kumandanını kılıçtan geçirip, şehri almışlar. Kadınlara, çocuklara, aksakallı papazlara dokunmamışlar. Sonra Fatih Sultan Mehmet hazretleri İstanbul’a yerleştikten sonra işte bu dervişin fedakârlığını unutmamış. Ona bir türbe yaptırmak istemiş. Lakin dervişin cesedi yokmuş. ‘Cesedi olmayınca mezarı nasıl olacak, neyi gömeceğiz?’ diye homurdanmış askerler.”

...

“Gıyabında cenaze namazı kılmışlar, sonra da boş tabutu omuzlarına almışlar,” diye devam etti Hacı Hacı çayından bir yudum almak için ara verdiği sözlerine. “Yürümeye başlamışlar ama ne yana gidecekler? Bir türlü karar verememişler nereye gömeceklerine. Fakat birden tabut kuş gibi kanatlanmasın mı? Önlerinden gitmeye başlamış kendi kendine. Tabut önde, cemaat arkada dereler tepeler aşmışlar. Böyle yürüye yürüye İstanbul’un yedi tepesinin altısını inip çıkmışlar. Yedinci tepeye geldiklerinde bir de bakmışlar ki ileride boş bir mezar var. Derince kazılmış, içi boş, ağzı açık bir mezar. Tabut o yöne seğirtmiş hemen, tam

mezarın üstüne gelince, alçalmış alçalmış, bir karış yükseklikte asılı kalmış. O zaman mezarın içinden bir uğultu yükselmiş.”

...

“O zaman tabutu bu boş mezarın içine indirivermişler. Üzerine bir de türbe yapmışlar. Boşluk Dede kalmış evliyanın ismi. Gelen geçen hayır duasını eksik etmemiş üzerinden.” (BP:122/123/124)

1.2.2. Didaktik Hikâyeler

Didaktik hikâyelerin yapısında duygudan, aşktan ziyade düşünce ve fikirler işlenir.

“Bu tabloyu duymuştum. Köyde bütün kadınlar bilir. Hep anlatırlar. Vaktiyle burada bir delikanlı yaşarmış. Kâhyanın yanında çalışırmış. O kadar güzel, o kadar güzelmış ki, görenlerin aklını başından alırmış. Malikânenin sahibi dul bir kadınmış; delikanlıya âşık olmuş. Ama delikanlı onu istememiş. Kadın çok acı çekmiş. Sonra bir gün delikanlı ortadan kaybolmuş. Ormanda ölüsünü bulmuşlar; bir porsukağacının dibinde. Kimse nasıl öldüğünü anlamamış. Dul kadın olayı duyar duymaz oraya koşturmuş. Ölüyü tek başına ta nehir kenarına kadar taşımış. Sonra da cesede sarılmış, bırakmamış. Günlerce orada gözyaşı dökmüş. Yanına yaklaşanları kovalıyormuş. Sonunda ölüyü gömebilmek için kadını yerlerde sürükleye sürükleye delikanlının cesedinden ayırmaya mecbur kalmışlar.”

.....

“Dul kadın cenazeden evvel bir ressam tutmuş, delikanlının resmini yapsın diye. Bir de çerçeve yaptırmış. Çerçevenin üzerindeki oyuk tıpkı Masum Surat’ın ağzı gibiymiş. Sonra da resmi alıp başucuna asmış. Her gün bu resme baktıkça korkunç bir azap çekiyormuş. Delikanlıyı bu kadar arzuladığı için büyük günah işlemiş ya, onun da bu yüzden öldüğünü düşünüyormuş. Günahkâr olup olmadığını

anlamak için her gece elini oyuğa sokuyormuş. Sonunda tamamen tırlatmış. Tablo da kaybolmuş. Köydeki bütün kadınlar bilir bu hikâyeyi. Resmin lanetli olduğunu söylerler. Çünkü çok güzelmiş delikanlı. Her kadını kendine âşık edebilirmiş. Bilhassa bakirelerin yüreğini çelermiş. Onu gören bakire aklını oynatırmış. Örtmek lazım bu resmi. Ona bakmamak lazım.” (M:125/126)

Sarık sandalı: Üçüncü Selim, ne zaman Boğaziçi kıyılarında dolaşmaya çıksa, ahali işini gücünü bırakıp yollara dökülürdü. En arkada, içoğlanlarını taşıyan altı sandalı takip eden sandal, “sarık sandalı” idi. Bu sandalın hizmetkârı, padişahın, paha biçilmez mücevherlerle işlenmiş bir şala sarılı olan sarığını tutardı. Sandal kıyıya yakın sulardan geçerken, hizmetkâr da, padişahın sarığını sağa sola sallardı. Padişah sarığını görmekle değil, onun tarafından görülmekle tazelenirdi itimad. Her şeyi gören bir gözdü saltanat. (M:208)

Taht-ı revân: Sultanın biricik kızı her Cuma sabahı taht-ı revânına kurulup sarayından çıkar, şehrin öbür ucundaki billur hamama gidermiş. O sarayın kapısında belirmeden evvel, keskin kılıçlı muhafızlar yolunun üzerindeki bütün sokakları boşaltırmış. İnsanlar evlerine kaçar, kapıları kilitler, pencereleri örter ve gözlerini sımsıkı yumarak; sandık odalarında, kilerlerde, kuytu köşelerde beklermiş sultanın kızını taşıyan taht-ı revânın geçip gitmesini. Kimse dışarı bakmaya cesaret edemezmiş çünkü sultanın kızını görmek gafletinde bulunanın oracıkta kellesi gidermiş.

Bir Cuma sabahı, şehrin en yavuz hırsız, elinde bir gün evvel Hintli bir tacirden aşırıldığı merak cevheriyle damlarda gezinirken, sultanın kızını taşıyan taht-ı revân sokağın başında belirmiş. Hırsız merakını zaptedemeyip, usulca aralamış gözkapaklarını.

Cellât kellesini uçurmadan evvel, meydanda toplanan halka dönüp bağırır: “Yok yere korkuyorsunuz sultanın kızının güzelliğini görmekten. Taht-ı revân boş! Boş olmasaydı, onu bizden saklamaya çalışırlar mıydı hiç?”

O esnada herkes olanca dikkatiyle cezanın infazını seyrettiği için, kimse işitmemiş hırsızın son sözlerini. (M:212)

Tebdil gezmek: Padişahlar şehir-i şehrin yılankavi sokaklarında tebdil gezerdi. Kimi zaman ihsanda bulunur, çoğu zaman ceza keserlerdi. İhsan da ceza da anında yerini bulsun diye, padişahların peşi sıra yürürdü tebdil hasekisi.

Sık sık tebdil gezen Üçüncü Mustafa, derviş kılığına girmeyi pek severdi. Karış karış şehri gezerdi; dışı derviş, içi padişah.

Bir gün, Çorum alaybeyi iken azledilip İstanbul'a gelen Feyzullah, tebdil gezen padişahı tanıdı. Ne kadar müşkül durumda olduğunu anlatıp yardım istedi. Karşılık görmedi. Bir başka sefer, Feyzullah, Üsküdar çarşısının orta yerinde gene padişaha rastladı ve gene onu tanıdı. Ve bu sefer kendinî tutamayıp bağırdı: "Ya ekmeğimi ver, ya beni katlet!"

Üçüncü Mustafa dikkatlice baktı Feyzullah'a. Dervişin içindeki padişahı gören göz sakıncalı olabilirdi; hem de pek sakıncalı. Oracıkta tercihini yaptı. Ona ekmeğini vermedi. (M:213)

Bir de tuhaf bir **hikâye** anlatırdı onun hakkında. Dediğine göre ayın aydınlık yüzü, sevilmemekten korkarmış en çok, bir de ağlarken tek başına olmaktan. Gümüş bir tarakla tararmış saçlarını. Tarağın savatlı dişlerine takılan ışıltılı saç tellerini özenle toplarmış. Sonra, her bir saç telini gizlice bir başka insanın omzuna bırakırmış. Saçı kimdeyse, onun gözünde unutulmaz olacağına inanırmış. Haksız da sayılmazmış hani; omuzlarında ayın aydınlık yüzünün ışıltılı saç telleriyle dolaşanlar, gece olur olmaz yüreklerinin niçin böyle sıkıştığını bir türlü anlayamayıp, endişelerinin gözbebekleriyle birlikte büyüdüğünü bilmeden dalgın dalgın bakarlarmış gök kubbeye. Aradıklarının orada olduğunu derinden hisseder ama hislerine tercüman olamazlarmış. Hatta içlerinden bazıları bu semavi sevdaya kendilerini kaptırıp, yemeden içmeden kesilirmiş. Neyse ki, ayın aydınlık yüzü çabucak sıkılırmış oyun arkadaşlarından. Gördüğü her sureti iki nefeste siler, bulduğu her muhabbeti tek yudumda içer, kurduğu her dostluğun dibine tez vakitte darı ekermiş. Hiç kimse yeterince acayip, hiçbir hikâye yeterince şairane değilmiş. Gene de vazgeçemezmiş insanlardan. Korkarmış çünkü ölesiye korkarmış yalnız kalmaktan, ağlarken tek başına olmaktan.

Bir kuyuya eğilip, bakır bakraçtaki suda kendine bakarmış bir zamanlar. “Ne kadar güzelim,” demiş hayran hayran. “Öyleyse niçin çirkin biri kadar bile mutlu olamıyorum?” Kuyu homurdanmış, su bulanmış. “Ne kadar parlağım,” demiş dalgın dalgın. “Öyleyse niçin yüreğimdeki karanlıktan kurtulamıyorum?” Bakır bakraç çatlamış, her çatlaktan ayrı ayrı su sızmış.

Ayın aydınlık yüzü o gün bugündür uzak durmuş kuyulardan. Cevapsız kalan soruları hatırına düştükçe, yanından hiç ayırmadığı gümüş pudralığını açıp, uzun uzun pudralanmış. Her daim biricik olmak istermiş, eşsiz ve rakipsiz. Kendinden daha parlak bir dişiye tahammülü yokmuş; şayet bir gün böyle biri çıkarsa karşısına, onu ortadan kaldırmak için yapamayacağı şey de. (M:33/34)

Gemicilerin anlattığı **hikâyelere** kulak asmazdı. Umursadığı tek bir efsane vardı: Pogiça!

Efsanevi Pogiça nehri inanması güzel, inandıkça güzel olandı. Yitik sevgilinin silik sureti gibi nazenin gülümserdi sisin ardından. Hep uzaktaydı; ebediyen uzakta. Yaklaştıkça uzaklaşıyordu. Sibirya’nın kuzeydoğusuna varıp da, kızaklara sığmayan samur ölülerini peşleri sıra saça saça ilerleyenler, Pogiça nehrinin uğultusunu duymadan dönmeye yemin etmişlerdi. Hem belki de oraya vardıklarında, dönmeyi hiç istemeyeceklerdi. Binlerce samur dolaşıyor olmalıydı Pogiça’nın kıyılarında, kömür karası gözlerinde kömür karası bir efsunla. Her biri yakutlarla dolu çukurlara açılan mors dişlerinden patikalar vardı orada. Pogiça nehrinin suları sıcacıktı, kimi yerlerde fokur fokur kaynayacak kadar. Pogiça nehrinin suları şifalıydı, bir kez içine gireni tüm yaralarından arındıracak kadar. Sular ılık ılık, nazlı nazlı aktıktan sonra suskun bir göle dökülürdü. Göl ışıl ışıl parlardı uzaktan, dibi iri iri incilerle doluydu. Gündüz uzak, gece yakın görünen bir dağın gölgesi sabitkadem dururdu gölün yüzeyinde. Ara sıra gümüş kayalar dökülürdü dağdan. İki gümüş kayayı birbirine sürtünce, çisil çisil yağmur yağırdı gölün üzerine. Damlalar fosforlu lekeler bırakırdı geride. Dünyanın geri kalanından tecrit edilmişliğin harfleriyle, gagesiz şiirler yazardı yağmur Pogiça’da. (M:54)

Zeliha: “Koskoca vezirin karısı bir köle için yanıp tutuşuyormuş,” diye gülüşüyordu kadınlar. Zeliha ise, güzele baktığı için gözlerini cezalandırmasını

bekleyenleri anlayamıyordu. Merak ediyordu, acaba bu fitne kumkuması, dedikodu ustası kadınlar nasıl görüyordu şu âlemi.

Nihayet bir gün, sevdiğini sevmediklerine göstermek için kadınları evine davet etti. Onlara meyve ve bıçak verdi. Sonra da Yusuf'u misafirlerin yanına çıkardı. Gözlerini Yusuf'tan alamayan kadınlar, o odadan çıkana kadar, meyve yerine parmaklarını doğradıklarının farkına varmadılar.

Zeliha tabakları toplarken vakur ve sakindi: "Görün işte," dedi, "gözlerimin bana çektiydiklerini!" (M:80)

Zühre: Derler ki, aşk da unutulmuş her şey gibi. Hem de yaşanıp bittikten, soğuyup küllendikten sonra değil, tam da doludizgin devam ederken unutulmuş aşk.

Neyse ki, Zühre yıldızı varmış göğün üçüncü katında. Halen âşık olup olmadıklarını ve eğer âşık olursa kime âşık olduklarını hatırlamayanlar, göğün üçüncü katına çıkıp, Zühre yıldızının elindeki aşk aynasına bakarlarmış. Baktıklarında gördükleri yüz, âşık oldukları kişinin yüzü olurmuş.

Derler ki, bazıları sadece zifiri karanlık görürmüş aynada. Böylelerinin hafızalarından şüphe etmeleri yersizmiş. Çünkü tekleyen hafızaları değil, yürekleriymiş. (M:86/87)

Aşk: Aşğının kolları arasında dul kadın, "aşk dediğin yasak olmalıdır," diye mırıldanmış, "yasak da gözden irak olmalı."

Oysa delikanlı dul kadınla seviştiğini herkesin görmesini istiyormuş. Büyüdüğünü başkalarına ispatlamalıymış. Bu yüzden pencereleri hep açık tutuyormuş. Ama sokaktan kimse geçmiyormuş.

Derken bir gün, delikanlı evde dolaşırken her zaman kilitli duran, bir kez olsun elini sürmediği kapıyı açmış. "Aman Tanrım!" diye haykırmış. "Bu yüzden mi kilitledin herkesi bu odaya? Bizi kimse görmesin diye mi yaptın bunu?" Soru cevabını bekleyedursun, dul kadın, evin kapısını toy delikanlının üzerine kilitleyip gitmiş.

Dul kadın yolda bir tırtıla rastlamış. “Gizli âşığı olur musun?” demiş ona. “Gizlenmeye ne gerek var ki?” demiş tırtıl. “Bana olan aşkını herkes görsün isterim. O zaman çirkinliğim azalır.” Dul kadın, bir müddet, tırtılın yaprakları kemiriliğini seyretmiş. Sonra da koskoca dünyayı, çirkin tırtılın üzerine kilitlemiş.

Kâinatı bulmuş karşısında ve ona da aynı soruyu sormuş. Yaşlı kâinat, “bana olan aşkını herkes görsün isterim,” demiş. “O zaman genç görünürüm.” Dul kadın omuzlarını silkmiş. Kocaman bir anahtar demeti varmış nasıl olsa cebinde. Yaşlı kâinatı kendi üzerine kilitlemiş.

Yoluna devam etmek için adımını attığında boşluğu düşmüş. Düşerken yeni bir anahtar çıkarmış cebinden ama ortada kilit görememiş. “Aptal mısın? Boşlukta kilit ne gezer? Burada boşluktan başka bir şey bulamazsın,” diye homurdanmış boşluk. Dul kadın hayran hayran bakmış boşluğa. “Öyleyse seninle kalayım, ne olur. Aradığım sensin!”

“Katiyen olmaz,” demiş boşluk. “Sen benimle kalırsan, boşluğumu doldurursun, o zaman da ben ben olamam.”

Ardından, “hadi şimdi geri dön,” demiş boşluk, az önceki kabalığını affettirmek istercesine tatlı bir sesle. “Dön ve bütün kapıları aç. Bırak çıksınlar. Onlara ihtiyacın var.”

Dul kadın boşluğun sözünü dinleyip, kilitlediği bütün kapıları açmış. Esaretlerinin sona erdiğini gören tutsaklar itişe kakışa çıkmışlar dışarı; özgürlükten sersemlemiş bir halde oraya buraya koştururken birbirlerini yaralamışlar. Şaşkın ve kızgınmış dul kadın. “Sanki şimdi daha mı iyi oldu?” diye söylenmiş. Bu arbedeyi daha fazla görmemek için kendini evine kilitlemiş. Ve bundan sonra aşkı kendine saklamış. (M:89)

Ay çiçeği: Ay çiçeği güneşe âşık olunca, gülmekten kırılmış bütün bitkiler. “Güneş gökyüzündeki tahtından bir an bile ayrılmaz. Kudretli ve ulaşılmazdır. Sen kim, o kim. Vazgeç bu sevdadan,” demişler hep bir ağızdan. Ay çiçeği sesini çıkarmamış. Sevdalı gözlerini dikmiş güneşe; bakmış bakmış bakmış.

Uzun müddet hiçbir şeyin farkına varmayan güneş, nihayet bir gün, ay çiçeğinin bakışlarını hissetmiş üzerinde. Önce geçici bir heves sanmış ama zamanla yanıldığını anlamış. Ay çiçeği öyle inatçıymış ki, güneş tahtını nereye taşıdıysa, yılmadan usanmadan o yöne çevirmiş başını.

Derken bir öğleden sonra, artık bu takipten bıkan güneş sapsarı gazabıyla kavurmuş ay çiçeğini. Daha ay çiçeğinin üzerinde simsiyah duman tüterken, insanlar akın etmişler olay mahaline. “Yaşasın!” demiş içlerinden biri. “Şimdi ne güzel çitleriz bu aşkı.”

Aynı gece televizyonun karşısında acıklı bir aşk filmine gözyaşı dökerken, çitlemişler ay çekirdeklerini. (M:90/91)

Bâbil Kulesi: İnsanlar Tanrı’yı o kadar çok merak ediyorlarmış ki, onu görebilmek için arşı delen bir kule yapmaya karar vermişler. İnşaat tez zamanda yükselmiş. Bütün işçiler uyumla, şevkle çalışmaktaymış. Ama tam da göğün yedinci katının sınırları zorlanırken, Tanrı her işçiye ayrı bir dil vermiş. Artık kimse kimseyi anlayamadığı için inşaat durmuş. Zira Tanrı görülmek istemiyormuş. (M:92/93)

Bir de tuhaf bir **hikâye** anlatılırdı onun hakkında. Hikâyeye göre, ayın karanlık yüzü sevilmemekten korkarmış en çok; bir de, gözlerinin ağladığının görülmesinden. Olur da ağladığını gören çıkarsa, erkeklik damarı kabarır, sustasına basılmış çakı gibi fırlarmış ayağa. Senelerden bu yana, iki billur misket saklarmış hayalarında. Ta çocukken çalmış onları; hem de zaten kendine ait olanın hırsız olma pahasına.

...yapacakları gözlerinden okunmasın diye/ başı yerde/ yüreği ağzında/ ürkek adımlarla/ yaklaşmış/ mahallenin en belalı/ en iri/ en küfürbaz çocuğuna/ gerçi/ böyle ödlek ödlek/ saklanacağına/ çıkıp dövüşmeliymiş/ bileğinin hakkıyla/ geri almalıymış/ billur misketlerini/ değil mi ki/ bu hediyeyi/ hiç görmediği Tanrı/ ya da belki/ sokağın başındaki/ sandukalı evliya/ ona vermiş/ değil mi ki/ yastığının altındaki/ iki bakır akçe/ nasıl olduysa/ bir sabah alacasında/ iki billur misket/ oluvermiş/ öyleyse/ ne demeye/ dilini tutamayıp/ önüne gelene/ misketleri gösterip/ elinden kaptırmış/ hem de kime?/ mahallenin en belalı/ en iri/ en küfürbaz çocuğuna/

ki utanmadan bir de/ bas bas bağırmış/ herkesin ortasında/ “benim oldu bunlar”/ “kolaysa gel al”/ kolay değilmiş/ ayın karanlık yüzü tırsmış/ beklemiş/ ne zaman ki/ belalı çocuk/ işemeye gitmiş/ ancak o zaman/ çalmış/ kendinden çalınanı/ yüreği ağzında/ başı yerde/ yaptıkları gözlerinden okunmasın diye...

Ayın karanlık yüzü, elinde billur misketleriyle koşmuş saatlerce; koşmuş korkunun kovaladığı yöne. Öyle bir yere saklamalıymış ki onları, hoyratın eline geçmemelilermiş bir daha. Kendi etinden başka hiçbir yerin yeterince güvenli olmadığına karar vermiş epeyce düşünüp taşındıktan sonra. Anlamış ki, erkekliğini harcamış mucizevî misketlerin uğruna. Mademki, tıpkı bir kadın gibi arzu atının yelesine sımsıkı tutunarak, neyi mahmuzladığını tartıp düşünmeden, düşünmeyi dahi istemeden, doludizgin koşturmuş elinden alınan geri alabilmek için; mademki zerre kadar cesareti yokmuş mahallenin en belalı çocuğuna meydan okumaya, kaybettiği itibarı kazanmaya; öyleyse bundan sonra bir daha asla sokaklara çıkamayacak, arkadaşlarıyla koşturamayacak ve tıpkı bir kız çocuğu gibi pencere kenarında bekleyecekmiş boyunun atmasını. Hak yerini bulsun diye, erkekliğini elinden alanı, erkekliğinin parçası kılmalıymış. Ömrünün ilk ve son kahramanlığı, haksızlığa karşı ilk ve son isyanıymış billur hayaları.

O gün bugündür, en uzağa işermiş korkularını. Ve bilhassa sevilmemekten korkarmış; bir de gözlerinin ağladığının görülmesinden. Zaten her ikisi de aynı kapıya çıkarmış: yalnızlığa. Sevilmemek de, ağlarken görülmek de, yapayalnız kalma sebebiymiş. (M:101/102)

“Ayçöreği!” diye sırttı Ömer, çayın ekşi tadından kurtulmaktan memnun. “**Rivayet** o ki tarihin akışını değiştirmiş. On yedinci yüzyılda Osmanlı orduları Viyana’yı kuşatmış ama şehri alamamışlar. Bunun üzerine yer altından gitmeye karar vermişler. Onları dosdoğru şehrin merkezine çıkaracak tüneller kazmaya başlamışlar. Bu iş açığa çıkmasın diye sadece geceleri kazıyorlarmış. Ama Viyanalı fırıncılar da geceleri çalışmış. Fırınlarında kürek seslerini duyup alarm vermişler. Yani, hangi taraftan olduğuna bağlı olarak bazı insanlar ayçöreğine diş bilerken, bazıları da minnettar olmalılar.” (A:213)

“Fırına sormuşlar ‘bu kadar ateş içine nereden girer?’ diye. Ne cevap vermiş biliyor musun Gail? ‘Ağzımdan,’ demiş.” (A:267)

Bir zamanlar denizin ayırdığı iki kıyı uzanırdı, hafif bir husumetle yüz yüze duran. Kıyılardan birinde eski bir yerleşim vardı ama öteki boştu. Sonra günün birinde bir kâhin geldi. “Bu kıyıda oturanlar kör olmalı,” dedi, “karşı kıyının güzelliğini göremediklerine göre.” Onun nasihatı üzerine, Körler Kabile’sinin kıymetini bilmediği kıyıya inşa edildi şehir. İstanbul’un nice ironisinden biri zamanla genişlemiş ve sadece ilk başta üzerine kurulmuş olduğu kıyıyı değil, karşı kıyıdaki Körler Ülkesi’ni de yutmuş olmasıdır. O zamandan beri İstanbul bir olumsuzlamanın olumsuzlanmasıdır. Burada her ses, itirazını içinde barındıran bir yankıyla karşılaşılır. (A:326)

Haham Efendi, sadece isimlerin değil, ağızdan çıkan kelimelerin de kudretli olduklarına inanırdı. Aksini iddia edenler, **Balaam’ın hikâyesinden** bihaber olmalıydılar. Bâbilli kâhin, kehanetleri kadar, dil üstâdı olmasıyla, yani ne söylediği kadar nasıl söylediğiyle de kudretine kudret, servetine servet katmıştı. Bir gün Moab kralı onu yanına çağırttı. Kral Balak ona sonsuz servet vaat etti; karşılığında tek istediği İsrailoğulları’nı lanetlemesiydi. Balaam bu talebin ne manaya geldiğini sezebilecek kadar zeki bir adamdı. Lanetin de kutsamanın da sırrına vakıftı. Kral Balak’ın teklifini tereddütsüz kabul etti ve İsrailoğullarını görebileceği bir tepenin üzerine çıktı. Bir müddet ağzını açmadı. Rüzgârın daha deli esmesini bekledi. Zira rüzgâr istediği kıvama geldiğinde, ağızdan dökülen her bir kelimenin tepenin eteklerine ulaşacağını; lanetin, yayını vurmaya ahdetmiş bir ok gibi hedefini arayacağını biliyordu. Rüzgâr esti, Balaam sustu. Çok geçmeden, kelimelerin kudreti, Babilli kâhini yüreğinden vurdu. (ŞA:130/131)

Tufandan sonra Nuh, çifter çifter gemiden inen insanlara, hayvanlara, bitkilere baktı. Yorgun ama umutlu görünüyordular. Herkes ve her şey aşağıya indiğinde, onları selamete çıkararak gemiyi son bir kez dolaşmak istedi. Kendi elleriyle diktiği ve kırk yılda büyüttüğü çınar ağacından yaptığı üç katlı geminin güvertesinde dalgın dalgın dolaşırken, köşede tir tir titreyerek birbirlerine sarılmış bir dişi ile bir erkek gördü. Ötekilere katılıp gemiden inmeye, bilmedikleri topraklarda hayata

yeniden başlamaya cesaret edemedikleri aşikârdı. Yaklaştıklarında bunların Mânâ ile Akıl olduklarını anladı. Onları gemiye ne zaman aldığını hatırlamıyordu. Dikkatlice baktığında, Mânâ'nın kat kat kabaran eteklerinin altında kıpırdayan bir bebek olduğunu fark etti. Henüz gözleri açılmamış bebeği kucağına aldı ve adını Felsefe koydu. Böylece Felsefe, geçmişin felaketleri ile geleceğin vaatleri arasında ve her ikisine de değmeden yüzen bir gemide dünyaya gelen ilk ve son bebek oldu. (ŞA:219)

Babası, onları doya doya seyredebilmesi için tavandaki pencereyi açarken bir de hikâye anlatmıştı, **heccavın hikâyesini**.

Anlattığına göre, yıldızlar, şimdi adı sanı unutulsa da vaktiyle şöhreti yedi düveli sarmış bir hiciv ustasının harfleriymiş. Üstat onlardan heceler, kelimeler, dizeler çıkartarak şu âlemde gördüklerini yazar, yazdıklarını görürmüş. Çirkefe taş attığında üstü başı kirlenmez; dilinin sivrilğine inat yumuşacık olan yüreğinde hoyratlığın esamesi okunmazmış. Zeki bir adammış heccav; kılıcın kınını kesmeyeceğini bilecek kadar. Yalnız bir adammış heccav; şikâyet nedir bilmeyen yüreğini avutamayacak kadar. Ve fermanlı bir deliymiş heccav; eline geçen altınları balıklara, kuşlara, çocuklara ve yağmurlara dağıtacak kadar.

Harflere gelince, onlar heccavın tıpkı bir sihirbaz gibi yokluğu varlığa, karmaşayı nizama çevirmesine sevinçle, heyecanla iştirak ederlermiş. Harfler heccavı o kadar çok severlermiş ki, bazı geceler o uykudayken kendi aralarında yer değiştirip daha derin manalar bulabilmesi için ona ellerinden geldiğince yardım ederlermiş. Seneler böyle gelip geçmiş. Seneler heccavla harflerin arasındaki aşkı küllendireceğine, daha da alevlendirmiş. Ne var ki, heccavın sivri dilinden gocunan, ondan intikam alabilmek için devamlı fırsat kollayan pek çok gönül fakiri varmış. Bunların içinde biri varmış ki, bilhassa o heccava diş bilermiş. İsmi Kalaylıkoz Mehmet olan bu adam gösteriş içinde yaşamaya pek meraklıymış. Saray dalaverelerine bulaşıp herkesi birbirine kırdırarak yolunu tutup yükünü doğrulttuğundan, kısa zamanda kesesini doldurmayı, en tepelere yükselmeyi başarmış. İşte bu adam oldum olası heccavın sivri dilinden kurtulamazmış. Ne var ki,

heccavın tam manasıyla kancayı ona takması yaptığı evlilikten sonra olmuş. Zira Kalaylıkoz altmış altı yaşının demlerini sürerken görüp de beğendiği çocuk yaştaki bir bakireyi allem edip kalem edip karılığına aldığında, zaten diline hâkim olamayan heccav ağzına geleni söyleyip vermiş veriştirmiş. Kalaylıkoz Mehmet ortalık yerde elalemin diline düşmesine sebep olan heccava eskisinden de beter diş bilemeye başlamış. Bir gün, içindeki intikam ateşi öyle bir kabarmış ki, padişaha heccavı şikâyet edip, onun şimdiye değin yazdığı her bir dizeyi başkalarından aşırıldığını iddia etmiş. Padişah bu iddianın aslını astarını araştırabilmek için heccavı huzuruna çağırılmış ve ondan bir gecede tam dört yüz kırk dört dize yazmasını istemiş. Şayet sabahın erken saatlerinde dört yüz kırk dört dizeyi tamamlamamış olursa, kellesinden olacağını söylemeyi de ihmal etmemiş.

Heccav eve gittiğinde esrar çubuğunu doldurup ağlamaya başlamış. “Ne kadar yaşarsam yeterince yaşamış olurum acaba?” diye sormuş kendine. Cevabını bulama

miş. Üstadın elinin ayağına dolaştığını, değil dört yüz kırk dört dize tek bir kelime dahi yazamadığını gören harfler, bütün gece uğraşıp didinip nihayet isteneni yerine getirmişler. Heccav sabah uyandıığında, kendinî ölüme hazırlamak için boynunun etrafına kıpkırmızı bir halka çizmeye koyulduğunda, dört yüz kırk dört dizenin çoktan yazılmış olduğunu görmüş. Büyük bir sevinçle ve gözyaşları arasında vefakâr dostlarına teşekkür etmiş. Sonra koştura koştura saraya gidip, dört yüz kırk dört dizeyi padişaha takdim etmiş. Padişah hayret ve takdir ederek, heccava dört yüz kırk dört altın verilmesini buyurmuş. Bu işe adamakıllı içerleyen Kalaylıkoz Mehmet kuyruğunu kısmış ve bir müddet ortalarda görünmemeyi akıllıca saymış. Ne var ki, bu hadisenin üzerinden çok geçmeden, tekrar padişahın huzuruna çıkıp heccavın kendisine ihsan edilen altınları balıklara, kuşlara, çocuklara ve yağmurlara dağıttığını, artakalanlarla da testi testi şarap içip, âlem üstüne âlem yaptığını fısıldamış. Padişah heccavı tekrar huzuruna çağırılmış.

“Sen yazdıysan hatırlarsın. Hatırlayabilirsen gene yazarsın” diyerek dört yüz kırk dört dizeyi eksiksiz noksansız tekrar bir araya getirmesini istemiş. Akis takdirde kellesinin gideceğini söylemeye lüzum görmemiş.

Heccav eve vardığında esrar çubuğunu ağzına kadar doldurup gülmeye başlamış. “Ne kadar yaşarsam yeterince yaşamış olurum acaba?” diye sormuş kendine. Cevabını bulamamış. Harfler ona yardımcı olabilmek için vaktiyle ait oldukları yerleri hatırlamaya çalışmışlar. Fakat ne denli gayret ederlerse etsinler bir türlü eski hallerini alamamışlar. Başka başka dört yüz kırk dört dizeler çıkmış ortaya; bir türlü aynısını bulamamışlar. Başka türüsünü yazmanın aynısını yazmaktan çok daha kolay olmasına şaşırılmışlar.

Boğaz’ın sularına atılmış başsız cesedi. Ateşe verilmiş evi. Öksüz kalan harfler birer birer tutuşup kıvılcımlar halinde göğe yükselmeye başlamışlar. Bir vakitler manalı bir bütün arz eden harfler birer yıldız olup, bir daha asla toparlanamayacak surette oraya buraya dağılmışlar, karanlığa saçılmışlar. (ŞA:244/245/246)

Yakında öleceğini bilen ve kaderden kaçabilmek için bütün dünyayı dolaşmaya kalkan bir adamın hikâyesiydi bu. Kuzeye, güneye, doğuya, batıya, gidilebilecek her köşe bucağa gitmişti adam. En nihayetinde, Kahire’de beklenmedik bir biçimde Azrail’le karşılaşmış. Azrail hayretle bakmış yüzüne. Ne tek kelime etmiş ne de peşinden gitmiş. Adam pılını pırtısını topladığı gibi oradan da kaçmış, yeniden düşmüş yollara. Çin-i Maçin’de saklı, kuytu bir kasabaya gelene kadar hiç durmadan yolculuk etmiş. Susuz ve yorgun argın karşısına çıkan ilk hana dalmış. Orada, oturtulduğu masanın hemen yanında sabırla onu bekliyormuş Azrail, bu sefer yüzünde rahatlamış bir ifadeyle. “Hoş geldin, tam zamanında geldin,” demiş. “Doğrusu Kahire’de seninle karşılaştığımızda çok şaşırmıştım çünkü kaderinde Çin-i Maçin’de buluşmamız yazılıydı.” (BveP:141)

“Vaktiyle ta Osmanlı’nın şaşaalı günlerinde iki sepetçi yaşarmış. İkisi de çok çalışkanmış ama biri inançlıymış ötekiyse hep inançsız, hep huysuz. Günün birinde köye Sultan gelmiş. ‘Sepetlerinizi buğdayla dolduracağım, bu buğdaya iyi bakarsanız altına dönüşür,’ demiş. Birinci sepetçi bu teklifi sevinçle kabul etmiş ve sepetlerini doldurmuş. Senden daha az hırçın olmayan ikinci sepetçi ise Büyük Sultan’ın hediyesini reddetmiş. Sonunda ne olmuş biliyor musun?”

“Tabii ki,” dedi Asya, “en azından yüz kere dinlediğim bir **hikâye**nin sonunu nasıl bilmem?” (BveP:143)

Ve işte şu **hikâye**yi anlattı bizlere:

Hazreti Musa bir gün bir başına dağları dolanırken, uzaktan yoksul ve yalnız bir çoban görmüş. Çoban dizüstü çökmüş, ellerini semaya açıp dua etmekteymiş. Bu durum Musa'nın çok hoşuna gitmiş ama yaklaşıp da çobanın duasını duyunca afallamış.

“Kurban olduğum Allah'ım. Seni ne kadar severim, bir bilsen. Ne istersen yaparım, yeter ki Sen iste. Sürüdeki en yağlı koyunu kes desen, gözümü kırpmadan keserim Senin için. Koyun kavurması güzeldir Allah'ım, kuyruk yağını da alır pilavına katarsın, tadından yenmez olur.”

Musa duaya kulak kabartarak çobana yaklaşmış.

“Yeter ki Sen dile, ayaklarını yıkarım. Kulaklarını temizler, bitlerini ayıklarım. Ne kadar çok severim ben Seni. Sana çok hayranım!”

Duydukları karşısında Musa öfkeden küplere binmiş. Bağıra çağıra kesmiş çobanın duasını: “Sus, seni cahil adam! Ne yaptığını sanırsın. Allah hiç pilav yer mi? Allah'ın ayakları mı var ki yıkayasın? Böyle dua mı olurmuş! Külliye günaha giriyorsun. Derhal tövbe et!”

Çoban, Musa'dan azarı işitince kulaklarına kadar kızarmış, utancından yerin dibine geçmiş. Özür üstüne özür dilemiş, bir daha böyle kendi kafasına göre dua etmeyeceğine yeminler etmiş. O gün akşama kadar Musa çobanın yanında ona temel duaları ezberletmiş. Sonra “Allah benden razı olur, iyi bir iş yaptım” diye düşünüp yoluna devam etmiş. Ama o gece bir ses işitmiş. Seslenen Rab imiş.

“Ey Musa, sen bugün ne yaptın? Sen ayırmaya mı geldin buluşturmaya mı? Şu garip çobanı azarladın. Onun Bana ne kadar yakın olduğunu anlayamadın. Ağzından çıkan lafı bilmese de, o çoban inancında samimiydi. Kalbi temiz, niyeti halisti. Biz kelimelere bakmayız. Niyete bakarız. Kelimelere bakacak olsak yeryüzünde insan kalmazdı! Biz çobandan razıydık. Başkasına medih olan söz sana

zemdir. Ona bal olan sana zehirdir. Sen işittiklerini inkâr ve küfür saydın ama bilsen ki bir kabahati varsa bile, ne tatlı kabahattir onunki.”

Musa hatasını anlamış. Ertesi gün güneş doğar doğmaz, çobanı görmek için tekrar dağa çıkmış. Çoban yine duaya durmuşmuş. Ama dünkü heyecanından, samimiyetinden eser yokmuş artık. Öğretildiği gibi yakarmaya gayret gösterdiğinden, aman bir yanlış laf etmeyeyim diye takılıyor, kekeliyor, terliyormuş. Musa, çobana ettiğinden pişman olup sırtını okşamış ve demiş ki:

“Ey dost, ben hatalıyım, ne olur affet. Bildiğin gibi dua et. Allah’ın nazarında böylesi daha kıymetlidir.”

Çoban Musa’dan bunları işitince hayrete düşmüş ama bir o kadar da rahatlamış. Ne var ki o artık bir üst aşamaya vâsil olduğundan, masum inkârına, tatlı günahına dönmeyip, Musa’nın öğrettiği ezbercilikte de kalmayıp, tüm bunların ötesine geçmiş. Rabb’ine yakın mutlu mesut, mübarek bir hayat sürmüştü. (Aşk:76/77)

Ve işte şu **hikâyeyi** anlattı:

Vaktiyle bir fahişe yolda yürürken bir sokak köpeğine rastlamış. Hayvancağız güneşin altında o kadar susuz kalmış ki dili damağına yapışmış. Fahişe anında ayakkabısını çıkartmış, bir eşarba bağlayıp en yakındaki kuyudan köpeğe su çekmiş. Sonra yoluna devam etmiş.

Ertesi gün ilmi derin bir Sufi’ye denk gelmiş. Sufi kadını görür görmez eline yapışıp, hürmetle öpmüş. Fahişe şaşırmış, utanmış. Hayatında kimse elini öpmemiş ki! Neden böyle yaptığını sorunca Sufi demiş ki, “dün sen o susuz köpekçiğe samimiyetle şefkat gösterdin ya, Rab tüm günahlarını oracıkta affetti. Kardan paksın şimdi...” (Aşk:175)

Feylesoflarla Sufiler, şıracıyla bozacı gibi. Buna dair bir **hikâye** de vâki.

Bir gün bir feylesof yolda giderken bir dervişe rastlamış. İkisinin de çabucak birbirlerine kanları kaynamış. Günlerce konuşmuşlar. Cümleye biri başlar, diğeri son buldururmuş.

En nihayetinde vedalaştıklarında, etraftakiler her ikisine de böyle hararetle hararetle ne konuştuklarını sormuş. Feylesof şöyle yanıt vermiş: “Konuştuk ve anladım ki benim bildiğim her şeyi o zaten görüyor.”

Sufi ise şöyle demiş: “Konuştuk ve anladım ki benim gördüğüm her şeyi o zaten biliyor.” (Aşk:194)

Halife Harun Reşid’in hikâyesi düştü aklıma. **Mecnun’un Leyla’yı** deli divane sevdiğini duyan Halife Leyla’yı pek merak edermiş.

“Mecnun’u bu kadar mest ettiğine göre bu Leyla çok özel bir kadın olmalı” dermiş kendi kendine. “Öyle bir kadın ki hemcinslerinden katbekat güzel ve alımlı.” Giderek merakı katlanmış, bildiği ne kadar Ali Cengiz oyunu varsa oynamış ki, Leyla’yı bir kerecik dünya gözüyle görsün.

En nihayetinde Leyla’yı bulup, Halife’nin sarayına getirmişler. Süsleyip püsleyip karşısına çıkarmışlar. Ne var ki Leyla peçesini çekince, Halife Harun Reşit hüsrana uğramış. Sanılmasın ki Leyla çirkinmiş ya da kötürüm veya yaşlı. Ama öyle sıra dışı bir cazibesi yokmuş açıkçası. Sayısız diğer kadın gibi o da noksanları kusurları olan bir faniymiş işte.

Halife hayal kırıklığını saklamamış. “Leyla Leyla dedikleri bu mu Allah aşkına? Mecnun bunun neyine vurulmuş ki? Alelade bir kadın. Ne farkı var ötekilerden?”

Bunu duyan Leyla gülmüş. “Evet, ben Leyla’yım ama sen Mecnun değilsin ki” diye cevap vermiş. “Sen beni bir de Mecnun’un gözlerinden görebilsen. Sanma ki başka türlü aşk denen sırra erebilirsin.” (Aşk:241/242)

Zira okusalar benzeri manevi muhabbet **hikâyeleri** olduğunu bilirlerdi. Misal Hazreti Musa ile Hazreti Hızır’ın arasındaki yoldaşlık.

Kehf suresinde apaçık yazmaz mı? Hazreti Musa efsanevi bir komutan, kanuni sıfatına layık biri olmanın yanı sıra günün birinde peygamber olacak kadar da mümtaz bir adammış. Ama bir gün gelmiş, manevi gözünü açacak bir dosta ihtiyaç

duymuş. Böyle birini bulmak için dua etmiş. Nihayet duası kabul olduğunda, bu dost zorda ve darda olana koşan Hızır'dan başkası değilmiş.

Hızır, Musa'ya demiş ki: “Ömrü billâh seyyahım. Sen seyahatlerimde bana katılmak istediğini söylüyorsun ama bunu bir tek şartla kabul ederim: yaptıklarımı sorgulamayacaksın. Soru sormadan benimle gelebilir, bana güvenebilir misin?”

“Elbette” demiş Musa. “Bırak senle geleyim. Söz, hiçbir şey sormayacağım.”

Böylece yola düşmüşler, şehir şehir gezmişler. Ama Musa yol boyunca Hızır'ın işlerine akıl sır erdirememiş. Bakmış iyi bir adamın gemisini batırıyor, temiz bir ailenin çocuğunu öldürüyor, sonra da gidip kötü kalpli insanların duvarlarını onarıyor. “Niçin yapıyorsun bunları? Hiçbirine anlam veremiyorum.”

“Bana verdiğin söze ne oldu Musa? Sana demedim mi bana soru sorma diye” demiş Hızır.

Yola devam etmişler. Ama Musa her defasında sormuş, ettiği yemini çiğnemiş. En nihayetinde Hızır durup başından beri yaptığı her işi tek tek sebebiyle izah etmiş. O zaman Musa anlamış ki, korkunç gibi görünen işlerin ardında bilmediğimiz bir açıklama, her şerrin ardında da bir hayır var. Hızır'la yoldaşlığı sayesinde gözü maneviyata açılmış. Başka türlü göremeyeceği bir nizamı görmeye başlamış. (Aşk:257/258)

Şems bunu duyunca sessiz bir ah etti ve sonra bana bir **hikâye** anlattı.

İki seyyah bir şehirden diğerine gidiyormuş. Derken yollarının üstüne taşkın bir dere çıkmış. Tam suyu geçecekler, az ötede korkudan tir tir titreyen yapayalnız ve gencecik bir kadın görmüşler. Adamlardan biri hemen kadının yardımına koşmuş. Onu sırtına almış, suyu öylece aşmış. Sonra kadını derenin öte yakasında yere bırakıp iyi günler dilemiş. Böylece yollarına devam etmişler.

Ancak yolun kalan kısmında öteki seyyahın ağzını bıçak açmamış. Suratından düşen bin parça. Somurttukça somurtuyor. Birkaç saat böyle surat astıktan sonra suskunluğunu bozup şöyle demiş: “Ne demeye o kadına yardım ettin? Bir de üstelik

ona dokundun. Seni ayartabilirdi! Baştan çıkarabilirdi! Erkekle kadın öyle temas etsin, olacak iş mi! Ayıp yahu! Olmaz, bize yakışmaz!”

Kadını sırtında taşıyan seyyah sabırla gülümsemiş. “İyi de dostum, ben o genç kadını derenin karşısına geçirip orada bıraktım; sen ne demeye hala taşırsın?” (Aşk:260/261)

Günün birinde adamın teki koşa koşa Sufi’ye gelmiş, nefes nefeseymiş. “Baba erenler, gördün mü? Sokakta bir sürü hizmetkâr tepeleme siniler taşıyor!”

Sufi sakin sakin, “Bundan bana ne evlat?” demiş. “Beni hiç ilgilendirmez.”

“İyi ama o sinileri sizin eve taşıyorlar” demiş adam.

Sufi o zaman, “O halde bundan sana ne?” demiş. “Seni hiç ilgilendirmez.” (Aşk:278/279)

Dört tüccar boş bir camide namaz kılıyormuş. Derken içeri müezzin girmiş. İlk tüccar namazını yarım bırakıp hemen sormuş: “Müezzin Efendi! Ezan okundu mu? Yoksa vaktimiz var mıydı daha?”

İkinci tacir namazını bırakıp, arkadaşına dönmüş: “Yahu, namazını yarım bıraktın, niye konuştun? Şimdi namazın boşa gitti. Haydi, baştan başla bakalım!”

Bunu duyunca üçüncü tacir müdahale etmiş: “Yuh, salak, ne diye onu suçlarsın? Kendi namazına bakacaktın. Bak, seninki de boşa gitti.”

Dördüncü tacir dayanamamış, kendi kendine mırıldanmış: “Bak, şu akılsızlara! Üçü de namazlarını ziyan etti. Allah’ım sana şükürler olsun, beni faka bastırtmadın, onlar gibi şaşırtmadın.” (Aşk:318)

Ve benden karşılık beklemeden şu **öykü**ü anlattı.

Vaktiyle bir ustanın asık suratlı bir çırağı varmış. Üstelik bu çırak düpedüz şaşıymış. Öyle ki her şeyi çift görürmüş. Günün birinde ustası çıraktan gidip kilerden bir kavanoz bal getirmesini istemiş. Çırak eli boş dönmüş. “Ama ustacım, kilerde iki kavanoz bal duruyor, hangisini getireyim bilemedim” diye şikâyet etmiş.

Usta çırağının huylarını gayet iyi bildiğinden Öyle demiş: “Sen o kavanozlardan birini kır, diğerini getir, olur mu?”

Ne yazık ki ırac bu kelamdaki hikmeti anlamayacak kadar mankafaymıŐ. Bir koşu gidip kavanozlardan birini kırmış. Ama bir de ne görsün, diğer kavanoz da onunla beraber kırılmasın mı? (AŞk:336)

Ve sonra bir **hikâye** anlatmıştı.

Vaktiyle bir Sufi varmış. Kerameti o kadar enginmiŐ ki, İsa Peygamber’e bahŐedilen nefese sahipmiŐ. Bu Sufinin tek bir talebesi varmış. Halinden hoŐnutmuŐ. Daha fazla öğrencim, mridim olsun diye hırsları yokmuş. Ne var ki talebesi farklı düŐünürmüŐ. İstermiş ki herkes hocasının izzeti ve kudreti karşısında Şaşkına dönsün. Bu nedenle ondan yalvar yakar bir tarikat kurmasını ve pek çok mürit edinmesini istermiş.

“Eyvallah” demiş Sufi en nihayetinde. “Madem bu kadar çok istiyorsun, yapalım bakalım.”

O gün pazara gitmişler. Tezghlardan birinde kuş Şeklinde Őekerler satılıyormuŐ. Sufi nefesini fleymiŐ, bir yel esmiŐ, Őekerden kuşların hepsi can bulmuş, kanatlanıp umuŐlar. Şehir halkının nutku tutulmuş, anında Sufi’nin etrafını sarmıŐlar. Hepsi kapısında mürit olmak için sıraya girmiş. Gel zaman git zaman öyle çok hayran toplanmış ki, eski talebesi hocasını göremez olmuş.

“Efendim” demiş talebe günlerden bir gün. “ok kalabalık olduk. Bir sürü insan var etrafınızda. Eskiden her Şey daha iyiydi. Bir Şey yapın. Hepsini gönderin ne olur.”

“Eyvallah” demiş Sufi. “Madem bu kadar çok istiyorsun, yapalım bakalım.”

Ertesi gün Sufi vaaz verirken yellenmiŐ. Müritler bunu çok yadırgamış. İğrenerek oradan uzaklaŐmıŐlar. Geriye bir tek eski talebesi kalmış.

Hoca sormuş: “Evladım sen neden diğerleriyle gitmedin?”

Mürit cevap vermiş: “Efendim, ben ilk yel ile gelmedim ki sonuncusu ile gideyim.” (Aşk:353/354)

“Müsaadenle bir **hikâye** anlatayım?” dedi Şems. Ve işte şunu nakletti.

Vaktiyle biri Farisî, biri Arap, biri Türk, biri Rum dört ortak varmış. Elleri geçen parayla ne yapacaklarına karar verememişler. Farisi, “Haydi, ‘engür’ alalım” demiş; Arap’sa “O da ne öyle, istemem; ‘ineb’ alalım”; Türk ise tutturmuş “Üzüm de üzüm” diye; bu arada Rum kararlıymış, “Geçin hepsini, ‘ingabil’ alacağız” demiş. Çok geçmemiş, kafadarlar kavgaya tutuşmuş. Nihayet dördünün de aynı şeyi istediklerini anlamışlar. Ama bu sefer yeni bir tartışma çıkmış aralarında. Her biri kendi üzümünü beğenirmiş. Biri kara, biri yeşil, biri sarı, biri mor üzüm salkımı taşırmış. Hepsi kendi üzümünü yere göğe koyamazmış.

Neyse ki oradan gönüllere tercüman bir Sufi geçiyormuş. Kavga ettiklerini duyunca dört satıcıdan birer salkım üzüm almış, bir kaba koyup üzümleri ezmiş. Üzümün suyunu çıkarıp kabuğunu atmış. Çünkü aslolan meyvenin özüyümüş, posası değil. (Aşk:364/365)

Yeğenini sıkıntısını azaltmak isteyen Dikran Dayı bir **hikâye** anlatmaya başladı bu noktada.

“Bir gün Arabın teki saçını kestirmeye berbere gitmiş. Kestirdikten sonra da berbere para vermek istemiş. ‘Paranı dünyada kabul etmem. Bu kamu hizmeti,’ demiş berber. Arap pek sevinmiş bu işe, şaşkın ama hoşnut dükkândan çıkmış. Ertesi sabah berber dükkânı açarken kapıda bir sepet bulmuş. Üzerinde ‘Teşekkürler’ yazılı bir kart, bir sepet de hurma. Ertesi gün Türk’ün tekinin yolu düşmüş aynı berbere. O da saçını kestirmiş, o da kestirdikten sonra para vermek istemiş ama berber yine ‘Paranı kabul edemem. Bu kamu hizmeti,’ demiş. Türk pek sevinmiş bu işe, şaşkın ama hoşnut dükkândan çıkmış. Ertesi gün berber dükkânı açarken kapıda, üzerinde ‘Teşekkürler’ yazılı bir kart ve bir kutu lokum bulmuş. Ertesi gün bir Ermeni gelmiş dükkâna. O da saçını kestirdikten sonra berbere ücreti ödemek istemiş ama adam itiraz etmiş, ‘Kusura bakma, parayı kabul edemem. Bu kamu hizmeti.’ Ermeni pek

sevinmiş bu işe, o da gayet şaşkın ama hoşnut dükkândan çıkmış. Ertesi sabah berber dükkânı açtığında... Bil bakalım orada ne bulmuş?”

“Bir paket burma tatlısı mı?” diye sordu uzak kuzen Kevork Karaoğlanyan.

“Hayır. Berber karşısında bir düzine Ermeni daha bulmuş! Orada dizilmiş bekliyorlarmış!” (BveP:66)

Şafak’ın eserlerinde yer alan bu hikayeler dışında halk edebiyatında önemli olan bazı hikayelerin de adları karşımıza çıkar.

Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Pervane ile Mum, Bülbül ile Gül...
Uzaktan sevme, dokunmadan sevişme **hikâyeleri...** (BveP:205)

Hacı hacı o esnada, yıllardır sayısı hiç artmayan dört kitabından üçüncüsü olan **Yusuf ile Züleyha** elinden kaymış vaziyette, şekerleme yapmaktaydı divanın üzerinde. (BP:328)

Efsanedeki aşure, imkânsızın başarılmasıydı. Tanıklık ettikleri felaketten kaçabilmek için Nuh’un gemisine çifter çifter binen canlılar, dirençlerinin tükendiği anda, dört bir yanları suyla çevrili, kilerleri tamtakırken pişirmişlerdi aşureyi. (BP:173)

Beraber kitap okumak istiyor. **Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Yusuf ile Züleyha, Gül ile Bülbül...** Her türlü zorluğa göğüs gerip birbirini sevmekten vazgeçmeyen âşıkların hikâyeleri. (Aşk:376)

1.3.Mitolojik Unsurlar

Elif Şafak’ın mitolojiyi kullanma amacı ve bu amacın işlevlerini tespit edebilmek için birkaç mitoloji tanımına bakmak gerekir.

“1.Mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim. 2.Bir ulusa, bir dine, özellikle Yunan, Latin uygarlığına ait mitlerin, efsanelerin bütünü.” (TDK Türkçe Sözlük 2005)

“ Aslında ‘mitoloji’ sözü, belirli bir kavme ait efsaneleri inceleyen, bir ilim dalı anlamına gelir. Eski Yunanlılar masala ‘mit’ derlerdi. Mitoloji deyimi de bu sözden çıkmıştır. Fakat mitoloji, bir kavme ait tek bir efsane veya masalı değil; bütün efsane ve inanışları ele alarak neticelere varmak isteyen bir ilimdir.” (Ögel 1971:1)

“Mitoloji, çok eski zamanlarda gelmiş ve yaşamış olan ulusların, inandıkları tanrıların, kahramanların, perilerin, devlerin hayat ve maceralarından bahseden ‘mit’ler ve hikâyelerdir. Aynı zamanda mitoloji; gerçek hayata uymayan bu efsanevi hikâyelerin, masalların nasıl doğduğunu, nasıl geliştiğini, güzelleştiğini, ifade ettikleri anlamı, inancı ve bu alanda yetişen bilginlerin düşüncelerini bildiren bir ilimdir.” (Can 1997:1)

Elif Şafak eserlerinin bazı yerlerinde ortaya koyduğu görüşleri güçlendirmek, yeni bakış açıları kazandırmak amacıyla mitolojik unsurlardan yararlanır.

Gebe Asur-Bâbil **Tanrıçası** (A:23)

Lou bir yarı-Tanrı, Nietzsche ise yarı-böcekti ama Rilke her ikisi birdendi, çifte-mutant, **yarı-Tanrı-yarı-böcek**. (A:54)

Morpheus'un topraklarına ayak bastığınızda geçmiş ile gelecek tek ve aynıdır. (A:130)

“Ne? Ha şu!” dedi Gail içtenlikle. “**Tanrıça İştâr**.” (A:245)

“Çünkü **hermafrodit**. Eskiler onu öyle resmetmiş, hem memesi hem fallusu var. Biseksüel rahibeler ve kendi kendilerini hadım eden rahipler hizmet edermiş tanrıçaya.” (A:245)

“Yan duran bir **Tanrıça** işareti ve tepetaklak duran bir Tanrı işareti var.” (A:288)

Çenesinden sarkan uzun, siyah kıl yığınıyla, cehennem tasvirlerinden fırlamış o **yarı-keçi, yarı-insan** mahlûkları andırıyordu. (ŞA:66)

Janus: **Eski Roma tanrılarında Janus**, biri arkaya biri öne bakan iki ayrı yüze sahipti. Bu sayede, hem geçmiş görebiliyordu, hem de geleceği. (M:152)

Kalipso: İsmi, Yunanca “saklamak” anlamına gelen “kalyptein” fiilinden türemiş **tanrıça**. (M:152)

Kyklop: Kykloplar tek gözlü devlerdi. Kocaman mağaralarda yaşar; çobanlık yapıp meyve sebze yetiştirirlerdi. Odysseus ve adamları Kyklop’un mağarasına girdiler. Küp küp peynir, fıçı fıçı su, tulum tulum süt, löp löp et, salkım salkım üzüm buldular.

Derken Kyklop geldi. Bir kulağından öbür kulağına kadar uzanan tek bir kaşın altında, kocaman tek bir gözü vardı. Odysseus’un adamlarından iki tanesini oracıkta yedi. Ertesi gün iki denizciyi daha indirdi mideye ve bu her gün böyle devam etti.

Bir gece **Odysseus**, koca Kyklop’u sarhoş etti. Kyklop sarhoş olunca Bir’i İki görmeye başlamıştı. Oysa sadece bir tane gözü vardı ve dünyayı çift görmeye alışkın değildi. Bu sayede Odysseus, onu öldürmekte zorluk çekmedi. (M:163/164)

Lamia: Lamia, **kafası insan bacakları eşek** olan bir canavara dönüşmeden önce, güzelliği dillere destan bir kadınmış. Zeus onunla pek çok kez sevişmiş. O da her seferinde **Zeus**’tan hamile kalmış. Ne var ki kıskanç Hera, Lamia’nın her yeni doğan bebeğini öldürmüştü.

Lamia çocukları yaşayan bütün kadınlardan nefret ediyormuş. Geceleri bu nefretle kıvrandığından uyuyamıyormuş. O zaman da gidip başkalarının çocuklarını kaçırıyor ve onları yiyormuş.

Nihayet Lamia’ya acıyan Zeus, geceleri onun gözlerini çıkarıp, yatağının yanına koymakta bulmuş çareyi. Lamia ancak o zaman uyuyabiliyormuş. Gece oldu mu, o bir tarafta uyuyormuş, gözleri bir tarafta. (M:164/165)

Morpheus: **Rüyalar tanrısı Morpheus**, gece ile uykunun biricik oğludur. (M:168)

Hala tavana bakmaya çalışsa da odadaki diğer insanlarla aynı uzayda yer almadığını hissediyordu. Çok geçmeden **Morpheus**'un krallığına adım attı. (BveP:27)

Yarısı erkek yarısı kadın yüzler, yarısı hayvan yarısı insan vücutlar, yarısı çiçekli yarısı kuru ağaçlar... (BveP:84)

Bu uygulama **şamanların** kadim uygulamalarından farklı değildi aslında. Amaç, **totem** hayvan ile birey arasında özel bir ilişki yaratmak suretiyle kişiyi totem karşısında kuvvetlendirmektir. (BveP:84)

Zıtlık: Göze sormuşlar: “En çok ne görmekten hoşlanırsın?” “Zıtlık,” demiş, “bana zıtlık gösterin.” Yaratıcı **tanrıça Afrodite** ile yıkıcı **tanrı Ares**'in yasak aşkını göstermişler.

Afrodite ile **Ares** sadece geceleri buluşup, gün ağarmadan ayrılarak ilişkilerini gizlice sürdürüyorlarmış. Ama bir gece uyuyakalmışlar. Güneş gökyüzündeki yerini aldığı anda, hala yan yana uyumakta olan âşıklar yakalanmışlar gökyüzüne. (not: Zaten yeryüzündeki günahların en iyi seyredildiği yer gökyüzü olmuş daima.) Güneş, gördüklerini hemen yetiştirmiş Afrodite'in kocası surat yoksulu **Hephaistos**'a. İki çıplak aşığı bir fileyle kısıkvrak bağlayıp, teşhir etmişler ihanetleri ibret-i âlem olsun diye.

“Siz buna zıtlık mı diyorsunuz şimdi?” demiş göz. “Sizce Afrodite'in yıkıcı tanrı ile kaçamağı mı zıtlık, yoksa ruhu da kendi gibi çirkin Hephaistos'a sadık kalması mı? Siz bana zıtlık gösterin, zıtlık yok mu?” (M:83)

Fames: Hayırsız otlarla, kılıçtan keskin buzlarla, asla erimeyen karlarla kaplı uçsuz bucaksız iştah diyarında yaşamış **açlık tanrısı Fames**. O kadar zayıf, o kadar zayıf ki, uzaktan bakıldığında bir kemik yığını andırırmış. Isırılmaktan parçalanmış, soğuktan morarmış dudaklarından hayalini kurduğu yemeklerin isimleri dökülür; ferî kaçmış, etrafı simsiyah halelerle kuşanmış keskin bakışlı gözlerinde

açlığın ıstırabı okunurmuş. Yüzü sapsarı, derisi kupkuruymuş. Saçları, kemirilmekten diken diken, kırpık kırpıkmiş. Parmakları, emilmekten incecik kalmış. Zaman zaman kendini yemeye teşebbüs ettiği için vücudunun her tarafı diş izleriyle doluymuş.

Fames'in nefesi, çürük yumurtadan beter kokarmış. Bunu bir kez koklayan, bundan böyle hep aç gezermiş. Fames'in nefesiyle zehirlenenler, ne kadar yemek yerlerse yesinler, asla doymazlarmış. Onlar yiyecekleri, açlık da onları kemirirmiş. Çünkü doymak bilmeyen mideleri değil, gözleriymiş. (M:99)

Mitolojik motifler Elif Şafak'ın eserlerinde sık kullanılmaz. Yazar daha çok Yunan mitoloji tanrıları bütünleştikleri nesnelere birlikte ortaya koyar.

1.4.Seyirlik Oyunlar

1.4.1.Seyirlik Oyunlar

Seyirlik halk oyunlarından Karagöz, meddah, orta oyunu, gölge oyunu gibi kavramlar Şafak'ın eserlerinde karşımıza çıkar. Burada öncelikle bu kavramları kısaca tanıtıp sonra Şafak'ın eserlerinde geçen kavramlara değineceğiz.

“Gölge oyunu, bir aydınlatma kaynağı ile yarı saydam bir perdeden yararlanılarak, bu perdenin önünde ya da gerisinde, iki boyutlu saydam ya da saydam olmayan kuklaların oynatılmasıdır.” (And 1977:13)

“Orta oyunu, dört bir yanı firdolayı seyircilerle çevrilmiş bir meydanda belli bir konunun kanavasına uyularak, fakat herhangi yazılı bir metne bağlı kalınmadan, canlı oyuncularla oynanan doğmaca bir oyundur. Bu oyun, belli bir vakanın çevresinde örülmüş çalgı, şarkı, raks, taklit ve konuşmalardan birleşiktir.” (Kudret 1973:1)

Zaman zaman da zenginlerin nişanlarına, düğünlerine, sünnetlerine, yaş günlerine gidip çoluk çocuğa **Karagöz** oynatıyordu. Pis kokulu **Karagöz** kuklalarını kehribar çantasında saklıyordu. (BP:185)

Seslendirme yaparken elindeki metni ya da kimi seslendirdiğini unutuyor; **Karagöz** oynatırken kuklalarını saçma sapan, küfürlü argolu konuşurup, ortalığı karıştırıyordu. Gittiği düğünlerde, bir yandan hayal perdesini kurup kuklalarını oynatırken, bir yandan da, bulduğu tüm içkileri lıkır lıkır götürdüğünden, günün sonunda muhakkak bir tatsızlık çıkarmış oluyordu. Bir seferinde, tüm davetlilerin önünde, aslen son derece utangaç tabiatlı olan damada **Hacivat**'ın ağzından müstehcen imâlarda bulunduğu için yaka paça kovulmuştu. (BP:185/186)

Hayal perdesinde **Karagöz** oynatanlar bile onlardan iyidir, hiç olmazsa yaptıkları işin kandırmaca olduğunu baştan kabul ediyorlar. (Aşk:321)

Sanki **orta oyunundaydı** mübarek, hareketleri öyle abartılı. (Aşk:179)

Yılanbaz sırasını savıp, orta yere **meddah** çıktığında Pinhan birden kendine geldi. (P:141)

Pinhan umudunu yitirip kahvehaneden ayrılırken, elinde tuttuğu ve kılıktan kılığa soktuğu mendille terini silen **meddah**, ilk hikâyenin sonuna varmıştı: “Meşhur darbimeseldi: iyilik eden iyilik, kötülük edense kötülük bulurdu.” (P:141)

Konaktaki vazifemi sorarsan, maskaralık, **soytarılık** etmekti.

...

Zaman zaman, bilhassa uzun kış gecelerinde karşılırlarına geçer türlü türlü hikâyeler anlatırdım. (P:145)

Zenne: Orta oyununda kadın rollerine çıkan, kadın görünümünde oynayan erkek. (M:81)

Gölge oyunu: Pek çok kültürde mevcut olan gölge oyunu, “gölgenin oyunları” ve “oyunun gölgeleri” olmak üzere iki kısma ayrılır. Hangi kısmın görüleceği, gören göze bağlıdır.

Cava'da wayang kulit **gölge oyununu** izlemek üzere kralın sarayına gelenler de ikiye ayrılırdı. Erkekler doğuya, kadınlarsa batıya nazır tarafta oturtulurdu. Aradaki sınırın ismi Priggıtab idi ve perde buraya çekilirdi.

Güneşin doğudan doğduğunun herkesçe malum olduğu Cava'da, hem **kuklalar**, hem de kuklaları oynatan dalang, erkekler kısmında yer alırdı. Böylece erkek göz kuklaların ve hayalbazın kendisini görürken, kadın gözü bunların gölgelerini görürdü. (M:139)

1.4.2.Çocukların Oyunları

Oyun kelimesinin “hile, düzen, Karagöz, orta oyunu...” gibi anlamlarının yanında başka bir anlamı daha vardır.

“Çocukların ve daha az ölçüde büyüklerin herhangi bir üretim çabasını ya da başka çeşitten bir hizmeti zorunlu kılmadan, sadece eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eylemlerdir bunlar: cirit, güreş, horoz dövüşü, saklambaç, bilye, âşık... gibi” (Boratav 1999:232)

Çocukların oyunları Türk folklorunun zengin dallarından biridir. Bu tür oyunların genel özelliği çoğunlukla seyirci gerektirmemesidir. Kimisi vücut gücüne dayanırken kimisi zekâya dayanır, bazısında ise şans faktörü ön plana çıkar.

Zengin bir kültür hazinesi olan çocuk oyunları, Şafak'ın eserlerinde şu şekillerde yer alır:

Ortalıkta hiç kuş görünmese bile, oralarda oyalanmak yerine gider **atlanbaç** ya da **bızdık** veya **durtut**, o da olmadı **allı dikili** oyunu oynarlardı. (P:13)

“De bana, **kapu hakkı** ne dilersin?” diye sordu. (P:51)

Aralarındaki en ufak çocuğun etrafında bir çember örerek ve el ele tutuşarak, döne döne söyledikleri o bildik şarkıyı.

Ak karınca, çıkma karşıma

Sakın yaklaşma ebemkuşağına

Cinlerin ayağına basarsın

Çarpık çurpuk olursun sonra

Ak karınca, çıkma karşıma

Boğulursun yağmur yağınca

Namazını kimseler kılmaz

Ağlar sızlanırsın mezarında

Ak karınca, çıkma karşıma

Ak karınca, çıkma karşıma (P:68)

Çocukken annesiyle birlikte oynadıkları bir oyundu bu. Eskiden cennette Tanrı kendine bir alfabe çorbası pişirmiş ve bunu devasa bir kâseye koyup mutfak penceresinin yanında soğumaya bırakmıştı. Ama sonra kuvvetli, küstah bir rüzgâr ya da hınzır, yoldan çıkmış bir melek ya da belki bizzat şeytan, kazara ya da kasten (hikâyenin bu bölümü her anlatıldığında değişirdi) kaseyi yere, yani gökyüzüne düşürmüş ve çorbanın içindeki bütün harfler kainata saçılmıştı, bir daha asla toplanmamak üzere. Harfler her yerdeydi, fark edilip bulunmayı bekliyordı. Cennet Kâse'sinde kalsalar oluşturabilecekleri kelimelere yerleştirilmek, eski manalarına kavuşabilmek istiyorlardı. Annesine kalsa bu oyun hem eğlenceli hem de öğretici idi. (A:41)

Körebe: Ebe çemberin ortasında durur. Gözleri bağlıdır. (M:160)

Aç kapıyı bezirgânbaşı, bezirgânbaşı

Kapı hakkı ne verirsin, ne verirsin

Bir sıçan, iki sıçan, üçüncü de kapana kaçan (M:172)

Ebe yüzünü duvara döner dönmez. Öteki çocuklarla birlikte ok gibi fırlamıştı. (M:186)

Bu gidişle çok yakında **çanak çömlek patlayacaktı**. (M:188)

Sabretmeyi öğrenmenin ilk adımı bir adet **Sabır Çuvalı'nı** doldurabilmektir. Bunun için öncelikle boş bir çuval edinmek, sonra da bunu bir direğin ya da sopanın ucuna bayrak gibi yanlamasına bağlayıp yüksekçe bir yere bırakmak gerekiyordu. (BP:189)

Eskiden, sokaklardaki çöp kutularının yuvarlak, grimtırak, teneke kapaklarının olduğu günlerde, **kızlı oğlanlı duvarın üzerine dizilen gençlerin oynadıkları bir oyun** varmış. Belli sayıda insanın bir araya gelmesi gerekirmiş oyunun oynanabilmesi için; kalabalığa yol açmayacak kadar az, tenhalık yaratmayacak kadar çok, tam kararınca ve illa ki çift sayıda.

Yuvarlak, grimtırak, teneke çöp kapağının üzerine, dört ayrı yön işaretlenirmiş önce ve “ne zaman?” sorusunu yanıtlayabilmek üzere, her biri ayrı bir yöne tekabül edecek biçimde dört ayrı kelime yazılırmış beyaz tebeşirle: “Hemen-Yarın-Yakında-Asla”. Ortadaki kulpundan hızlıca çevrilirmiş kapak ve o daha yavaşlamaya fırsat bulamadan, sırası gelen kişi, parmağını rastgele bir noktaya basarak, çemberin dönüşünü durdururmuş pattadak. Oyuna katılan herkes bu işlemi bir kez tekrarlar ve bu suretle, tarihler içinde hangisine yakın olduğunu bulurmuş peyderpey. İkinci turda, “kime?” sorusu için, dört yarı yanıt yazılırmış, bu sefer dört ara yöne düşecek şekilde: “Bana- Sevdiğime- En Yakın Arkadaşıma- Hepimize”. Gene son sürat çevrilirmiş yuvarlak, grimtırak, teneke kapak. Gene birer birer uzanmış parmaklar, dururmuş çember olmadık yerlerde. Üçüncü turda sıra “ne olacak?” sorusunun yanıtını bulmaya gelirmiş. Kalan sekiz boşluğa, adil olma maksadıyla, dördü iyi, dördü kötü sekiz pare kelime sıralanmış: “Aşk-Evlilik-

Mutluluk-Zenginlik-Hastalık-Ayrılık-Kaza-Ölüm”. Tekrar dönermiş kapak ve “ne zaman, kime, ne olacak?” sorusunun bunca merak edilen yanıtları birer birer dökülmüş oyuncuların avuçlarına: “Bana-Zenginlik-Yakında”, “Sevdiğime-Mutluluk-Yarın”, “En Yakın Arkadaşıma-Evlilik-Hemen” ya da “Hepimize-Ayrılık-Asla”... (BP:12)

1.5.Türküler

Eserlerinde halk edebiyatına ait birçok unsuru kullanan Şafak, bunların arasında az da olsa türkülere de yer vermiştir.

Fakat birden aklıma eski, **oynak bir türkü** geldi. Başladım mırıldanmaya.

Aman yârim, can yârim, bu can sana kurban,

Sen meysin, ben kadeh, doldur yandan yandan. (Aşk:180)

Ezgisi gayet oynak olduğu ve sözlerini anlamadığınız halde **Lorke Lorke** oynarken içinizi hüznün basıyor mu? (BveP:127)

1.6.Kalıp Sözler

1.6.1.Deyimler

Deyimlerin Şafak’ın eserlerindeki yansımalarına geçmeden önce birkaç deyim tanımına göz atmak gerekir.

“Deyim, sözlük anlamıyla anlatıma akıcılık, çekicilik katan çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi,

kalıplaşmış söz topluluğudur. Deyim, bir kavramı kendine özgü bir kalıp içinde, çekici ve hoş bir anlatımla dile getirir.” (Püsküllüoğlu 2004:7)

“Bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir.” (Aksoy 1978: 39)

“Deyimler bir başka ulusla olan kültür ilişkileri sonunda, ondan çevrilme alınma değilse bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları kısacası maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünme biçimini, hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan dilbilim açısından olduğu kadar, yazın ve halkbilim açısından önemli sözlerdir.” (Aksan 1987: 89)

Elif Şafak’ın ele aldığımız eserlerinde deyimler çok sık kullanılmaktadır. Ancak bizler burada deyimlerin hepsini değil, önemli olanlarını tespit etmeye çalıştık.

Yazar, deyimleri anlatıma zenginlik,renklilik ve içtenlik katmak amacıyla kullanmaktadır. Tespit ettiğimiz deyimlerin anlamlarını yaygın olarak kullanıldıkları için burada tekrar vermeyeceğiz. Alfabetik sıraya göre dizilen deyimlerin metinlerdeki kullanımı şu şekildedir:

Abayı yakmak: ...yirmi üçünde iki çocuk annesi dul bir banka memuresine **abayı yakmış...**(BP:102)

Ağırdan almak: Lakin mahallesine avdet etme işini mümkün olduğunca **ağırdan alıyor**, hiç telaş etmiyordu. (P:82)

Dürri Baba **ağırdan aldı** sözlerini, mavi gözleri çakmak çakmaktı. (P:63)

Ağzında bakla ıslanmamak: Kavanoz Bekir’in **ağzında bakla ıslanmamış** bugüne değin... (P:145)

Ağızdan bal akmak: Kul Hüseyin ile Budala Tosun dudaklarından tebessüm eksik olmayan, **ağızlarından bal damlayan**, kimsenin kusurunu görmeyen dervişlerdi. (P:18)

Ağzını bıçak açmamak: Ağzını bıçak açmayan mim harfi onu görünce hafifçe kıpırdandı. (P:210)

Ağzından çıkanı kulağı işitmek: Ağzımdan çıkanı kulaklarım işitince kıpkırmızı oldum. (Aşk:274)

Ağzı laf yapmak: Ağzı iyi laf yapardı Macuncu Makbule'nin. (P:113)

Ağzının payını vermek: Her güçlüğün üstesinden gelebilecek, her densize **ağzının payını verebilecek** kadar ahenin bir metaneti vardı. (P:202)

Ağzı süt kokmak: ...ağzıları hala süt kokan, gözleri daha açılmamış Müslüman delikanlıları...(BP:46)

Ağzı var dili yok: ...ağzı var dili yok çıkmaz sokaklarda, pislikten geçilmeyen pazar meydanlarında...(BP:371)

Ağzını yoklamak: Beberuhi Rıza, Sefih Ali'nin **ağzını** şöyle bir **yokladıktan** sonra ona ilişmedi. (P:84)

Ahı gitmiş, vahı kalmış:...Sabırküpü Sabri gibi **ahı gitmiş vahı kalmış** biri olmamalıydı. (P:82-83)

Akıl vermek: Macuncu Makbule oldum olası, efsane vü efsundan dem vurarak, **akıl vermeyi** pek severdi. (P:183)

Aklını başına devşirmek: Aklımı başıma devşirmekten başka çarem yoktu. (P:40)

Yanına giderek **aklı başına devşirmesini** isteyenleri tersliyor, daha da olmadı küfür fiçilerine batırıp çıkartarak gerisin geri gönderiyordu. (P:28)

Aklını başından almak: Görenin **aklı başından alacak** kadar güzeldi. (Aşk:147)

...Pinhan'ın **aklı başından almış,** soluğunu kesmişti. (P:62)

Hokkagülü İfakat'ın **aklını başından alan** bu çenginin adı Kaymaktabağı Rana idi. (P:203)

Aklı başından bir karış yukarı: Aklım bir karış havada, gözüm gurbet ellerindeydi. (P:38)

Aklına yatmak: Mezar taşları tekke erbabına ait olsa **aklı yatacaktı.** (P:57)

Paşanın **aklı yattı** bu işe. (P:147)

Alnının akıyla: Kuyudan **alnının akıyla** çıkanlar ise bir gece dinlendikten sonra...(P:88)

Altını üstüne getirmek: ...şehir-i İstanbul'un **altını üstüne getirmek** istiyordu. (P:166)

Alttan almak: Dinlemektense tepeden bakmayı, konuşmaktansa güremeyi, **alttan almaktansa** üste çıkmayı yeğlerdi (P:21)

Anasının gözü: İşinin ehli, **anasının gözü** kolbaşı kadın... (P:203)

Aralarından su sızmamak: Kolejdeyken **aralarından su sızmadığı** anlaşılan bu ikili, senelerdir hiç sektirmeden...(BP:162)

Arap saçına dönmek: Jurnal Sokak'a saparak burayı da **Arap saçına** çeviren arabaların kulaklara ziyan kornalarının...(BP:67)

Arka çıkmak: Tıknaç kızıl da dayanamadı; manikürcü kıza **arka çıkıp**, yaşlı kadını ikna etmeye çalıştı. (BP:85)

Arkadan vurmak: Tannaz Mustafa ki çiğ süt emmiş, **arkadan vurmaya** huy edinmişti. (P:166)

Arpa boyu yol gitmek:...yılanın gözleriyle arasında sadece bir **arpa boyu yol** kalmıştı. (P:141)

At koşturmak: Yeni serüvenlere **at koşturmak** için oradan uzaklaşmaya hazırlanırken...(P:14)

Ayağına kapanmak: Dün sabah, bir kadın, ne denli genç olduğu gözlerinden okunan bir kadın **ayaklarına kapanmıştı.** (P:139)

Ayağını sürümek: Mahalle imamı, Ceviziçi Tahir ve Beberuhi Rıza da **ayaklarını sürüyerek** onları takip ettiler. (P:205)

Ayak altında dolanmak: ...burunlarını çeke çeke **ayak altında dolanıp** devamlı esniyorlardı. (P:180)

Ayak diremek: Melun mahalle **ayak diredi.** (P:150)

Ayak uydurmak: Sanki sadece kendisinin işittiği garip bir şarkıya **ayak uyduruyordu.** (P:162)

Aynı kefeye koymak: Yani şimdi senle Hırs Nefs Hanım'ı **aynı kefeye mi koymalıyım?** (SS:122)

Bam teline basmak: Başkalarına hoş görünmek için azıcık çaba göstermediği gibi habire birilerinin **bam teline basıyor.** (Aşk:259)

Basireti bağlanmak: ...dörtlülerini yakıp bekleyecek yerde, nedense **basireti bağlanmış** gibi arabadan çıkıp en yakındaki köye yürümeye kalkmış. (Aşk:265)

Baş çekmek: Bilhassa halası ile Safinaz bu koşuşturmanın **başını çekiyorlardı.** (P:194)

Baş göstermek: Dürri Baba tekkesinde erzak sıkıntısı **baş göstermişti.** (P:25)

Başgöz etmek: ...Safinaz'ı **başgöz ettikten** sonra ilk işinin Nevres'e çeyiz hazırlamak olacağını söylemişti. (P:178)

Başına buyruk: Dul kaldığından bu yana **başına buyruk,** asude bir hayat yaşamaktaydı. (P:202)

Baş koymak: Belki o vakit anlı şanlı bir hikâyeye gözünü kırpmadan **baş koyup...**(P:56)

Belini doğrultmak: Ve her mağlup zanneder ki ömür boyu **belini doğrultamayacak.** (Aşk:406)

Beş para etmez: ...epi topu iki haftadır beraber olduğu **beş para etmez** bir kadın tarafından aldatıldığı için...(BP:343)

Beti benzi atmak: İçerdeki misafirlerin her birinin **beti benzi atmıştı.** (Pinhan s.206)

Beti benzi kül kesildi. (P:23)

Bıçak kemiğe dayanmak: Baktı, **bıçak kemiğe dayandı,** geleceği için bir tercih yapması lazım...(Aşk:23)

Biçilmiş kaftan: ...mahallenin üstüne çöken karabasanlardan kurtulmak için **biçilmiş kaftandı.** (P:181)

Belli ki bu iş için **biçilmiş kaftandım.** (M:88)

Bildiğini okumak: Kulağı ne kadar çok ve ne kadar sert çekilirse, o da o kadar azmakta, **bildiğini okumaktaydı.** (P:12)

Gene de ona kalsa, **bildiğini okumaya** devam eder. (P:133)

Sen istediğin kadar planladığını zannet geleceği, o gene **bildiğini okur.** (SS:181)

Bin dereden su getirmek: O zaman ötekiler onlardan daha atik davranıp, **bin dereden su getirerek** kendilerini naza çeken bu koca adamları...(P:18)

Bir ayağı çukurda olmak: Lakin benim vadem dolmak üzere, **bir ayağım çukurda.** (Aşk:98)

Bir dediği iki olmamak: Yorgaki de onu velinimeti bildi, **bir dediğini iki etmeden,** her akşam gönlünü hoş tuttu. (P:163)

...kıymetli müşterisi Hokkagülü İfakat'ın **bir dediğini iki etmezdi.** (P:203)

Bir deri bir kemik: Nakş-ı Nigar **bir deri bir kemik.** (P:147)

Bir eli balda bir eli yağda: İmrü'l Kays son derece zengin, kudretli ve heybetli, **bir eli yağda bir eli balda** bir Arap emiriymiş. (Aşk:402)

Bir işte parmağı olmak: ...halasının büyük kızı Safinaz'ın **bu işte parmağı olduğunu** sanmıştı. (P:173)

Bir kaşık suda boğmak: Onları gözünü kırpmadan **bir kaşık suda boğabilecek** olan düşmanlarını tanır, bağışlar ve esirgerler. (BP:236)

Bir kulağından girip bir kulağından çıkmak: Nice kez ihtar ettik ama **bir kulağından girdi, diğerinden çıktı.** (Aşk:43)

Bit yeniği: ...bu işin altında muhakkak bir **bit yeniği** olduğu ağızdan ağza, kulaktan kulağa yayılmıştı. (P:94)

Boğazına dizilmek: Kevser ninenin kulağına gider diye ödleri koptuğundan, lokmaları **boğazlarına diziliyordu.** (P:183)

Boğazına düşkün: Gerçi **boğazlarına düşkün** olanların zaman zaman nefislerine hâkim olamayarak... (P:182)

Boğaz tokluğuna çalışmak:...şikayet yahut itiraz etmeden **boğaz tokluğuna çalışıp** didinîr... (P:78)

Bok yoluna gitmek: Bir gün kaldırıp televizyon falan atacak, artık hangimizin kafasına gelirse, **bok yoluna gideceğiz.** (BP:82)

Bol keseden: İnsanlar nasıl bu kadar **bol keseden** konuşuyor hiç tanımadıkları biri hakkında? (Aşk:257)

Boy göstermek: Sakız mahublarının hangi meclislerde **boy gösterip** kimlere gümüş çanak tuttuğundan... (P:72)

...çok geçmeden **boy göstererek** ve bastığı yerleri zangırdatarak... (P:62)

Boynunun borcu:...sonuna kadar layık olmayı **boynunun borcu** bilirdi. (P:74)

Ebeveynlerinin gözlerini yaşartmak **boyunlarının borcu** olmuştu. (P:14)

Boyun eğmek: ...kadının tüm arzularına **boyun eğiyor**, çarnaçar susuyorduk. (P:147)

Buluttan nem kapmak: Pireyi deve yapar, **buluttan nem kapar**, yok yere kavgaya tutuşurlar. (Aşk:41)

Çok geçmeden bütün ev ahalisi **buluttan nem kapmaya** hazır vaziyette yay gibi gerilmişti. (A:274)

Bundan iyisi can sağlığı: Bu şartlarda **bundan iyisi can sağlığı!** (BP:140)

Burnunun direği sızlamak: **Burnunun direği sızladı**; neredeyse ağladı ağlayacak. (P:145)

Burnundan getirmek: **Burnundan getirdim** bunca zaman. (SS:294)

Burnunu sokmak: ...olur olmadık işlere **burnunu sokmaya** çalışmasına pek ses çıkarılmıyordu. (P:17)

Burun buruna gelmek:...kapıya yöneldiğinde Kayserili Kavanoz Bekir'le **burun buruna geldi.** (P:141)

Burun kıvrırmak: Birinin önem verdiği şeye bir başkası burun kıvrırabiliyor. (SS:303)

Can atmak: Şimdi bu dervişle aynı oyunu oynamak için **can atıyordu.** (P:144)

Dürri Baba ile bir sırrı paylaşabilmek, ona hiç olmazsa bu vesileyle yakın olabilmek için **can atıyor.** (P:38)

...muhabbetinde yer almak için **can atsa** da içinde kabarıp duran bu dalgaların taşmasına mani olmayı başarıyordu. (P:21)

Canı burnuna gelmek: Zaten, yıllar evvel dul kalmış anasının **canı** her daim **burnundaydı.** (P:16)

Canına okumak: Bir kelime atlayacak olursam vay halime, **canıma okur.**
(Aşk:113)

Canına tak etmek: Topu topu birkaç kahve tanesi kaldığında, Dulhani Hasan'ın **canına tak etti.** (P:27)

Can kulağıyla dinlemek: Dürri Baba'yı **can kulağıyla dinlemekteydiler.**
(P:22)

Cılk çıkmak: Komşu olalım dedik, onun da **cılkını çıkardık.** (BP:325)

Cini tepesine çıkmak: **Cinleri tepesine çıkan** amcaoğlu ve paralarını alamayacaklarını fark

eden hamallar, takip eden bir saat boyunca boş yere dil döktüler. (BP:94)

Cirit atmak: ...kakavan bir çehreyi andıran orta sınıf mahallelerinde **cirit atıyor;** konakların

etrafını turluyor...(BP:367)

Çam devirmek: Aklını zorladıkça, **çam devirmiş** olabileceği kanısı kuvvetlendi. (BP:112)

Çamur atmak: ...kötü yazılmış bir makaleyi, öyküyü, romanı okumaya katlanamaz ama iyi

yazılmış olanlara da şap şup **çamur atardık.** (BP:143)

Çetin ceviz: Ben ne bilirim senin gibi **çetin cevize** çattığımı. (P:142)

Delifişektir, **çetin cevizdir.** (Aşk:191)

Çıt çıkarmamak: O konuşurken Karanfil Yorgaki **çıt çıkarmadan** dinliyor...(P:168)

Bir pervasızlık ederek odadaki efsunu bozmaktan çekindiği için, **çıt çıkarmamaya** gayret ediyordu. (P:11)

Çiğ süt emmek: Tannaz Mustafa ki **çiğ süt emmiş**, arkadan vurmayı huy edinmişti. (P:166)

...muhakkak ki bir başkası, **çiğ süt emmemiş** bir karındaşıydı. (P:58)

Çileden çıkmak: ...kimisi de tamamıyla **çileden çıkarak**, ellerinden kaçan ava yakası

açılmadık küfürler savurmayı yeğledi. (P:14)

Çocuk oyuncuğı haline getirmek: **Çocuk oyuncuğı!** Esas zorluk çömez olmakta! (Aşk:112)

Çorap söküğü gibi gitmek: Sanduka hikâyesinin bundan sonrası **çorap söküğü gibi geldi**. (P:84)

Çürük tahtaya basmak: Pavel Pavloviç Antipov'un **çürük tahtaya basmaya** niyeti yoktu.(BP:59)

Damarına basmak: **Damarıma basmasına** izin vermemek için ettiği ağır lafi anlamazdan geldim. (Aşk:335)

Damdan düşer gibi: Sonunda Ella **damdan düşer gibi** bir gün Aziz'e eski bir fotoğrafını yollayıverdi. (Aşk:233)

Dananın kuyruğı kopmak: ...tam da **dananın kuyruğunu kopartacakları** sırada elenmişlerdi. (P:89)

Defteri dürülmek: Benim bildiğim, bu dünyada hemen herkesin **defterini dürmek** istediğı en az bir kişi vardı. (Aşk:41)

Dem vurmak: Macuncu Makbule oldum olası, efsane vü efsundan **dem vurarak**, akıl vermeyi pek severdi. (P:183)

Nihayet, bu inatçı derviş inciden **dem vurmaktan** caymış, onu dinliyordu. (P:146)

Devede kulak: ...artık bu çantadan yayılan deri kokusu, apartmanı saran çöp kokusunun yanında **devede kulak** kalıyordu. (BP:185)

Deveye hendek atlatmak: Onları kızdırmak, **deveye hendek atlatmaktan** daha zordu. (P:18)

Dış kapının dış mandalı: ...**dış kapının mandalı**, bunak bir ihtiyarın burnunu yüzünün ortasına kondurması...(BP:104)

Dibine darı ekmek: Gördüğü her sureti iki nefeste siler, bulduğu her muhabbeti tek yudumda içer, kurduğu her dostlun **dibine** tez vakitte **darı ekmiş**. (M:34)

Dik dik bakmak:...karınca katili topal kız çocuğuna **dik dik bakıyordu**. (P:73)

Dile getirmek:...herkesin gözü önünde nedametini **dile getirir**; üç avuç suyla başını sıvazlayıp...(P:74)

Hiç nazlanmadan evvelki gece gördüklerini bir bir **dile getirdi**. (P:32)

Dili çözülmek: ...kendi **dili çözülmüş** ve Nakş-ı Nigar'ı sayıklamaya başlamıştı. (P:157)

Dili dolaşmak: ...bu karmaşadan başı dönüyor, **dili dolanıyordu**. (P:168)

Dilinden düşmemek: ...baktı ki Pinhan inciye **dilinden düşürmeyecek**, misafirlerine ikramda bulunmaya karar verdi. (P:144)

Kalemlerin yazamadığı, kitapların taşıyamadığı, insanların **dillerinden düşüremediği** bir efsane olup ağızdan ağza, kulaktan kulağa aktarılmalıydı. (P:22)

Dilini tutmak:...suallerinin adamakıllı sersemlettiği müdavimler de **dillerini tutamaz**, ilk üç kadehten sonra bülbül gibi ötmeye...(P:72)

Dili tutulmak: **Dili tutulmuştu** sanki; hem şaşırmış hem de içten içe derin bir haz almıştı işittiklerinden. (P:193)

Diş bilemek: Sevdiği, gözettiği, cebelleştiği, **diş bilemediği** ve ondan çok, çok daha genç olan insanlar birer birer çekip gittikçe...(BP:54)

Dişine göre: ...heyheyleneip de kimi **dişine göre** bulduysa ona sataşmaya kalkanın yeri burası değildi. (P:153)

Dişinin kovuğuna yetmez: Şehrin kubbesi kınalı bir kurbanlık olup parçalara ayrılrsa ve her bir parça adilane taksim edilse önlerindeki kaplara, **dişlerinin kovuğuna bile sığmazdı.** (M:69)

Dişini sıkmak: Sefih Ali **dişini sıkıp**, etrafı temaşa ederek oracıkta aleste bekleyedursun...(P:79)

Dize getirmek: Onu **dize getirmekten**, sadece kaşlarını kaldırmak suretiyle her istediğini yaptırmaktan...(P:164)

Dizinin bağı çözülmek: ...karşısındaki üç adamın üçünün de **dizlerinin bağları çözüldü** oracıkta. (P:205)

“çaktırmadım amma Allah biliyor ya, **dizlerimin bağı çözüldü!**” diye fısıldadı. (P:29)

Dolap çevirmek: Kocakarıların yukarıda ne **dolaplar çevirdiğini** merak da ediyordum. (P:148)

...arkasından türlü türlü **dolaplar çeviren** Kıpti güzeline gönlünü fena halde kaptırdığı...(P:19)

Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı: Doluya koysam almıyor, boşa koysam

dolmuyordu.(P:50)

Dört dönme: Elindeki zilleri çala çala odanın içinde **dört dönüyordu.** (P:203)

Dört gözle beklemek: Ramazan boyunca her akşam, topun patlamasını **dört gözle bekliyorlardı.** (P:181)

Dudak bükmek: ...babam Ohannes Usta'nın maharetine **dudak bükmüş** idim. (P:40)

O üç zorlu günün hikâyesini dile getirir, dinleyenlerin **dudak büktüklerini** görünce birbirlerine muzip muzip göz kırparlardı. (P:29)

Dut yemiş bülbüle dönmek: Dut yemiş bülbül gibi susuyorlardı. (Aşk:314)

Dünya gözüyle: Guatemala'daki bu ufacık köyü bir daha **dünya gözüyle** görebilecek miydim acaba? (Aşk:122)

El açmak: Tıpkı suyun yaptığı gibi, kimselere muhtaç olmadan, kimselere **el açmadan**, bir başına yaşayabilir. (P:178)

Ele avuca sığmamak: Su dediğin öylesine başına buyruk, öylesine esrarlı, öylesine **ele avuca sığmaz** ki... (P:178)

El etek çekmek: Hayat arkadaşını yitirdikten sonra dünyadan **elini eteğini çekip**...(P:135)

1883 senesinde materyalist dünyadan **elini eteğini çektiğini** açıklayarak... (SS:88)

El etek öpmek: Hiç kimsenin **elini eteğini öpmeden**, kendi yağlarında kavrulmuş olarak yaşayıp giderdi. (P:197)

Ele vermek: Yanaklarının dolgunluğu fazla kilolarını **ele veriyor**. (SS:132)

Eli ayağı dolaşmak: Pinhan, **eli ayağına dolaşmış**, kalbi küt küt atan Pinhan, noktayı görür

görmez donakaldı. (P:60)

Heyecandan **elim ayağıma dolaştı**; dilim lal oldu. (P:149)

Eli işte gözü oynasta: ...onun bunun dedikodusunu yap, kuyusunu kaz; karısının kızının namusuna dil uzat; **elin işte olsun, gözün oynasta**...(Aşk:228)

Eli kolu bağlı olmak: Elimiz kolumuz **bağlandı**. (P:146)

Elinden geleni ardına koymamak: David ayrılmayı zorlaştırmak için **elinden geleni ardına koymayacağına** benziyordu. (Aşk:414)

Elini çabuk tutmak: ...ve elini çabuk tutsun, tez vakitte gelsin. (P:207)

...bir yandan da bir an evvel çıkıp bahşiş toplayabilmek için **elini** mümkün olduğunca **çabuk tutuyordu.** (P:198)

El koymak: Mademki beklemekle başından atamayacaktı bu belayı, olaya bizzat **el koymaya** karar verdi. (P:27)

El sürmemek:...sergilenen bu nedamet nişanlarına mahallede kimse **el sürmezdi.** (P:75)

El üstünde tutmak: ...Yorgaki'yi hep **el üstünde tuttu.** (P:163)

Ensesi kalın: Kiminin **ensesi kalın** olduğu halde gönlü daracık olduğundan böylelerinden bir şey koparmak hayli güçtü. (P:199)

Esamisi okunmamak: Gerek sebepleri, gerek tesirleri itibariyle birbirlerinden öylesine ayrıdır ki bunlar, birinin olduğu yerde ötekinin **esamesi** bile **okunmaz.** (BP:213)

Eşek sudan gelinceye kadar dövmek: Derviş, sen karışma bu işe, yoksa seni de **eşek sudan gelesiye döverim.** (Aşk:52)

Eşek sudan gelinceye dek dövdü beni. (Aşk:299)

Eti senin kemiği benim: Seneler evvel öz babam, **eti sizin kemiği benim** diye beni size teslim ettiğinde ... (Aşk:361)

Etliye sütlüye karışmamak: Bunca zaman zarfında kendi halinde yaşamış, **etliye sütlüye**

karışmamıştı. (P:128)

Evli evine köylü köyüne: Evli evine, **köylü köyüne**, herkesin ait olduğu yere çekildiği son perde. (BP:151)

Faka basmak: Deryakeş **faka bastı**; fena kıştırıldı. (P:166)

Fink atmak: O halde, üç beş şıkıdım avrat kırıta kırıta **fing atsın...** (BP:30)

Fiyaka satmak: ...zerzevat arabalarıyla **fiyaka yapsın** diye yapılan şu boyalı caddeler...(BP:30)

Fol yok yumurta yok: Ortada **fol yok yumurta yokken** en kötü, en olmadık ihtimalleri aklına getirir. (P:111)

Gam yememek: “Ölsem **gam yemem**” dedi fısıldayarak. (P:166)

Gemi aziya almak: Ethel’in lokantada düşük dozda başlayan, yolda yürürken katlanarak hızlanan gülme krizi, taksiye binmemizle **gemi aziya aldı** adamakıllı. (BP:271)

Gem vurmak:...ifrat-ı hissiyata **gem vurarak**, kadını takip etmekte karar kıldı. (P:79)

Göğüs girmek: ...türlü cefa ve belaya bir kez olsun “yandım Allah” demeden **göğüs geren**,

aynı döşeğe iki kere baş koymayan...(P:18)

Gönlü akmak: **Gönlün** ne yöne **akarsa** dememiş miydi? (P:50)

Dürri Baba’ya **gönlün aktı** amma gönlünü yağmalatmadın. (P:47)

Gönül okşamak: Boynundaki sahtiyan keseyi burnunun hizasına kaldırıp, **gönül okşayan** bir

nazarla baktı ona. (P:9)

Göz açıp kapayınca kadar: ...Beberuhi Rıza, **göz açıp kapayınca kadar** olup biten bu garip hadisenin verdiği şaşkınlıkla sırtındaki yabani ot çuvalını düşürdü. (P:199)

Göz atmak:...sağa, sola, göğe, toprağa bir **göz attı**. (P:81)

Muhasara çemberinin dışında bıraktığı akkarıncaya son bir kez **göz attıktan** sonra...(P:68)

Gözdağı vermek: “Müşteriler işime karışırsa sinirime dokunur.” Diye **gözdağı verdim.** (Aşk:395)

Gözden geçirmek: ...arkasına yaslanıp, bıraktığı intibayı şöyle bir **gözden geçirdi.** (P:29)

Gözden sürmeyi çalmak:...kargayı bülbül, merkebi düldül diye satar, kafasında kırk tilki besler, kırkına da ayrı vaatlerde bulunur; **gözden sürmeyi**, kaştan rastığı **çalar**; tavuskuşu görse yolacak kaz beller olmuş. (P:75)

Göz dikmek:...utanmaz arlanmazın teki çıkıp elalemin karısına kızına **göz dikmemeli...**(P:82)

Ama eğer vasatın ötesine ve üzerine diktiysen gözlerini, bir seçim yapmak zorundasın. (SS:174)

Göze almak:...günlerdir kazınan midisini avutmak için her şeyi **göze almış...**(P:140)

...her şeyi **göze alarak** arkasından gitmek için atılıyor...(P:21)

Göze almamak: Karanfil Yorgaki’yi bir daha görmemeyi **göze alamıyordu.** (P:160)

Göz gezdirmek: ...etraflarına şöyle bir **göz gezdirdikten** sonra, vaktin geç olduğunu bahane edip, kalkmaya davranırlardı. (P:18)

Göz gözü görmemek: Tipi hızlanmış, dışarıda **göz gözü görmez** olmuştu. (P:28)

Gözleri faltaşı gibi açılmak: ...korkunç bir hadiseye tanık olarak can verdiklerini göstermek istercesine **gözlerini faltaşı gibi açmışlardı.** (P:143)

Göz süzmek:...Canfeza nam şuh bir dilber, gerdan kırıp, **göz süzmekteydi.** (P:56)

Göz yummak:...bu gidişata açıkça **göz yumar**, ses çıkarmazlardı. (P:72)

Gözlerine inanmamak: Pinhan gözlerine inanamadı. (P:43)

Gözü arkada kalmak: Akrep Arif mahallesini bu halde bırakıp giderse gözünün arkada kalacağını biliyordu. (P:206)

Gözü doymak: Hal öyle olunca da, karnı doysa dahi **gözü** bir türlü doymayan Sefih Ali...(P:75)

Gözü dönmek: Biz de geri vermedik, ağız ya **gözümüz dönmüş**, yeriz zannettik. (BP:79)

Gözü hiçbir şey görmemek: O vakit **gözü hiçbir şeyi görmez**, kavga çıkarmak için türlü bahaneler arar...(P:164)

Öfkelendiğinde **gözü hiçbir şeyi görmüyordu**. (SS:162)

Gözü olmamak: Kendimi tamamıyla yaptığım işe vermişim, gayrısında **gözüm yoktu**. (P:42)

Gözüne kestirmek: Ama ekseriya, sokaklarda dolaşarak **gözüne kestirdiği** bir köşede kıvrılıp uyumuştı. (P:138)

Bu ağacı daha önce görmüş, **gözüme kestirmiştin**. (SS:173)

Gözüne uyku girmemek: Akrep Arif mahallesinde kaldığımız günlerde geceler boyu **gözüme zerre uyku girmedi**. (P:148)

Güme gitmek: Ondan uzak durabilmek için kendi kendisine defalarca söz üstüne söz vermiş; ama verdiği her söz çok geçmeden **güme gitmişti**. (P:202)

Gününe gün etmek: İfakat da adamcağızın kırkının dolmasını beklemeye dahi lüzum görmeden, mirasını çatır çatır yemeye, **gününü gün etmeye** başlamıştı. (P:201)

Hafife almak: Zamanı **hafife alan** bir şaman gibi kuşatmıştı. (ŞA:237)

Havadan sudan konuşmak: ...bol şekerli kahveleri karşılıklı içerken **havadan sudan konuşmuşlardı**. (P:123)

Havanda su dövmek: Eğer öyleyse, öteki parçayı bulmadan nakletmeye kalkmak, **havanda**

su dövmek gibi bir şey olsa gerek. (ŞA:254)

Hesaba katmak: Öylesine pervasız, öylesine kaygısızdılar ki çıkardıkları gürültünün ta nerelerden rahatlıkla işitilebileceğini hiç **hesaba katmadılar**. (P:15)

Hevesleri kursağında kalmak: İsmi sen koy marazının; hatta davul zurnayla duyur ki merhamet yoksunu ismini, sana lakap takmaya yeltenenlerin **hevesleri kursağında kalsın**. (M:20)

Hıh demiş burnundan düşmüş: Korkusu **hık demiş** Sefih Ali'nin **burnundan düşmüş**. (P:81)

Hızını alamamak: Belli ki Dertli Hagopik **hızını alamamıştı**. (P:47)

Hizaya gelmek: Kâfir olsun, fasık olsun, **hizaya getirecek** çok insan var, çok! (Aşk:195)

İç etmek: Kaşla göz arasında **iç ettin** gerdanlığı. (P:80)

İç geçirmek: ...anlatılanları **iç geçirerek** dinlemekte, ara sıra da gelinlerine yahut kızlarına kötü kötü bakmaktaydılar. (P:185)

Ama kız derin uykundaydı; arada bir **iç geçirip** kıpırdanıyordu yatakta. (P:179)

İşte o sabah çocuk, bunları hayal edip **iç geçirirken**, bir zamanlar bahçeden çıkartıp döşeklerin arasına yerleştirdiği tırtılı hatırladı. (P:22)

...uzun uzun koklar ve derin derin **iç geçirdikten** sonra, gözpınarları dolu dolu tekrar işine dönerdi. (P:20)

İçi burkulmak: Yüreklere sıkıştı; **içleri burkuldu**. (P:14)

İçi cız etmek: **İçi cız etti**. (P:62)

İçi cız etti; başını çevirdi. (ŞA:272)

İçi Çıfıt çarşısı: Kadının **İçi Çıfıt çarşısı** derler; doğrudur. (P:147)

İçi kabarmak: Bu akşam **İçim kabardı**, beni çağırdı sanki. (P:162)

İçi kan ağlamak:...mahallenin betinin bereketinin azalmasını kendi köşesinden, **İçi kan**

ağlayarak izlemişti. (P:106)

İçine kurt düşmek: Bir duadan ötekine geçerken, birden **İçine bir kurt düştü**. (P:83)

Şeyh Mehmet Mühür Efendi'nin **İçine bir kurt düşmüştü**. (P:125)

İçini kemirmek: **İçini kemiren** bu suali susturabilmek için inciye alır almaz... (P:151)

İğne atsan yere düşmez: **İğne atsan düşmez** kalabalıkta nasıl yer bulacaktım? (Aşk:158)

İki ayağını bir pabuca sokmak: Çarşambaları **iki ayağımız bir pabuca girer**. (A:68)

İki dirhem bir çekirdek:...birbirlerine çarparak geçen **iki dirhem bir çekirdek** giyinmiş insanları... (P:218)

İki yakası bir araya gelmemek: Hemen evlenebilecek ve bundan kelli nasıl **iki yakamı bir**

araya getireceğimi düşünmeyecektim. (Aşk:44)

İleri geri konuşmak: Lakin bu sefer iki Kıpti kadın, gittikleri bir konakta kendileriyle **ileri geri konuşan** evin hanımını... (P:198)

İnce eleyip sık dokumak: ...bir aile kurabilmek için **ince eleyip sık dokunması** gereken her ayarı istisnasız **ince eleyip sık dokuyan** Alegre vardı. (A:274)

İN cin top oynuyor: İN cin top oynayan sokaklara, hıncahınç dolan cami avlularına...(P:69)

İpe sapa gelmez: Dildeki en **ipe sapa gelmez** kelimelerden birisidir “dil”. (BP:141)

İpin ucunu kaçırmak: Bir seferinde **ipin ucunu kaçırdı;** zorla, ye babam ye. (P:146)

“**İpin ucunu kaçırdım ben**” diye ekledi üzüntüyle alt dudağını ısırarak. (A:133)

İple çekmek: Kösem’le bir sonraki karşılaşmayı **iple çekiyordu.** (ŞA:272)

İşi azıtmak: ...üçüncü gün kaybettiği zamanı telafi etti ve dördüncü gün **işi iyice azıttı.** (A:209)

Kabak başına patlamak: **Kabak** döndü dolaştı, sonunda mezarlık bekçilerinin **başına patladı.** (BP:30)

Kabuğuna çekilmek: ...o her iki gruba birden tavır alarak **kabuğuna çekilmiş,** o andan itibaren de günlerinin yarısını uykuya sığınmaya...(BP:164)

Kafa kafaya vermek: Neyse efendim, hâsıl-ı kelam kalfa ile hanım **kafa kafaya verdiler.** (P:147)

Kafasına koymak:...bekçi babayı şaşkına çevirmeyi **kafasına koymuş** olabilirdi. (P:83)

...etrafındakilerin umursamazlığına benzeri bir umursamazlıkla yanıt vermeyi **kafasına koymuştu.** (P:35)

Kafa tutmak: Kaderin türlü zorluklarına tek başına **kafa tutacak** ne bilgisi vardı ne tecrübesi. (Aşk:14)

Kafa yormak: İşin aslı epeydir Hagopik aynı şeylere **kafa yormakta,** lakin vaktin tamama erdiğinden bir türlü emin olamamaktaydı. (P:36)

Kan çekmek: Kan çeker derler ya, çekmişti işte. (BP:188)

Kanı kaynamak: Bu eve geldiğinden bu yana **kanı hiç kaynamamıştı** ki bu sümüklü, mızımız çocuklara. (P:180)

Kanlı bıçaklı olmak: ...sevgilileriyle **kanlı bıçaklı olmuş**, kalp kırmış ve kalbi kırılmış. (SS:120)

Kara kara düşünmek: Kuştüyü yastığına yaslanıp **kara kara düşünmekteydi**. (P:106)

Kargayı bülbül diye satmak:...**kargayı bülbül**, merkebi düldül **diye satar**, kafasında kırk tilki besler, kırkına da ayrı vaatlerde bulunur; gözden sürmeyi, kaştan rastığı çalar; tavuskuşu görse yolacak kaz beller olmuş. (P:75)

Kaşla göz arasında: Kaşla göz arasında iç ettin gerdanlığı. (P:80)

...daha beter panikledim, **kaşla göz arasında** sümüğüm domateslerin üzerine akıverdi. (A:113)

Kazık kakmak: Yine de la Piedad hep buradaydı, bu dünyaya sıkı sıkı bağlı, **kazık çakmışçasına**. (A:136)

Keçileri kaçırmak: Siz dervişler yok musunuz, hepiniz **keçileri kaçırmışsınız**. (Aşk:49)

Bu aralar hepten **kaçırdı keçileri**. (BP:83)

Kelle kulak yerinde: Yan masadaki **kelle kulak yerinde** dört erkekten biri, oturduğu yerden otostop çekmeye çalışıyormuşçasına sağ elinin başparmağını havaya kaldırmış, öylece duruyordu. (BP:299)

Kellesi koltuğunda olmak:...**kelle koltuk** serbazlık eden bu yiğitlere nankörlük etmemekte fayda görürdü civar halkı. (P:78)

Dulhani'nin bir fincan kahve uğruna **kellesini koltuğuna alarak**, karakışı bileğinin hakkı ile mağlup ettiği günün gecesinde tuhaf bir rüya görmüştü. (P:29)

Kendini ağır satmak: ...kendini ağırdan satıp naza çeken ayaklı meyhaneyi kovalamaya...(P:71)

Kendi yağıyla kavrulmak: Hiç kimsenin elini eteğini öpmeden, kendi yağlarında kavrularak yaşayıp giderdi. (P:197)

Kendi yağında kavruluyor, kendi oyunlarını oynuyordu, mamut dışinden yapma hileli zarlarıyla. (M:51)

Kesenin ağzını açmak: ...çokça zaman ve bolca zahmet gerektiren işlemleri, kesenin ağzını açarak hızlandırdı. (BP:59)

...kovalarken de keselerinin ağzını açmaya mecbur kalırlardı. (P:71)

Keyfinin kâhyası olmamak: Dışarı çıkmaktan, gün boyu avare avare dolanmaktan, keyfimin kâhyalığını sürdürmekten başka maksadım yoktu hayatta. (P:38)

Kılı kırk yarmak: ...her türlü ihtimali, kılı kırk yarararak iyice düşünüp tartmıştı. (P:131)

Kırdığı ceviz bini aşmak: ...hemcinslerine meyleden, kırdığı cevizlerin haddi hesabı olmayan Hokkagülü İfakat'tan başkası değildi. (P:202)

Kıtlıktan çıkmış gibi: Soru üçlemesini takiben bir başka ortak tepki, “yabancı” demek “kıtlıktan çıkmış” demekmiş gibi ağzına kürek kürek yemek tikiştirmalarıydı. (A:328)

Kıymete binmek: Ne zaman ki âşık oluyorum, kıymete biniyor beden. (SS:181)

Kol kanat germek: Züleyha bütün bu zaman zarfında kardeşlerine tek başına kol kanat germiş, analık etmişti. (P:135)

Bir kadın, bir anne, bana kol kanat germeli. (ŞA:212)

Korktuğu başına gelmek: Neyse ki korktuğu başına gelmemişti. (P:143)

Kök söktürmek: ...yazmanın insana nasıl **kök söktürebileceğini** idrak ediyordu. (ŞA:184)

Köprünün altından çok su geçti: ...kısmen tek taraflı bir arkadaşlığın çağılmasıyla **çok sular akmıştı köprünün altından**, sonra sular karşılıklı bir aşkla bir müddet çağlamış...(A:234)

Körü körüne: ...böylesinin aklı ve yüreği pek tuttuğuna **körü körüne** inanırdı. (P:36)

Köşe bucak: ...insanlardan **köşe bucak** kaçıp boşlukla dertleşen, gün boyu başını kaldırmadan... (P:37)

Köşesine çekilmek: Sabırküpü Sabri ise artık bekçilik yapamayacak kadar yaşlandığından yakın zamanda **köşesine çekilmişti**. (P:82)

Kulağına küpe: Dersanedeki pepeme fizikçinin tutuk heceleri **kulağına küpeydi** Zeliş Ateşmizacoğlu'nun. (BP:109)

Kulak asmamak: Çıkan çatır çatır seslere, kıllardan yükselen feryatlara **kulak asmadı**.(P:52)

Kulak kabartmak: Mısırlı İbrahim Efendi bu konuşmalara **kulak kabartıp** gülümsedi. (P:138)

Kulağına küpe olmak: Birisi **kulağına küpe olsun** diye. (P:63)

Kulaklarını tıkamak: Sandık, gölge oyunlarının sırnaşık çağrılarına **kulaklarını tikiyor**. (P:11)

Kulak vermek: ...her daim müsamaha gösteren meyhane duvarlarına **kulak vermeliydiler**. (P:153)

Her bir insanı Yaradan'ın emaneti saklı bir cevher addedip, anlattıklarına **kulak verdim**. (Aşk:35)

Küçük dağları ben yarattım demek: ...gayet vakur bir edayla, **küçük dağları ben yarattım dercesine** etrafını şöyle bir süzdü. (Aşk:332)

Küçük dilini yutmak: Hayretten **küçük dilimi yuttum**, zira sudan çektiği her kitap kupkuruydu. (Aşk:254)

Küplere binmek: Babam üzerinde durmamış; onun papara payını da üstlenen annem ise bunu bir mesele haline getirip, **küplere binmişti** resmen. (BP:323)

İsak **küplere binmişti**. (ŞA:262)

Lafa tutmak:...müşterilerini mümkün olduğunca **lafa tutar** ve en can alıcı sualleri destursuz sıralardı. (P:72)

Lamı cimi yok: Lamı cimi yoktu; bu berbat sesi susturmalıydı. (P:103)

Mekik dokumak: ...cümlesi pürtuvalet müşterilerle tarçın ve krema kokulu mutfak arasında **mekik dokuyordu**. (BP:45)

Meteliğe kurşun atmak: ...diğer dükkânla rekabeti çoktan bırakmış **meteliğe kurşun atan** komşu dükkânın kapısı gibi olgundu. (A:278)

Meydan okumak:...kandilin titrek ışığına **meydan okuyan** bir ışık huzmesinin uzakta görünmesiyle son buldu. (P:216)

Mumla aramak: Vaktiyle alıştığı refahı şimdi **mumla arayan** hoşnutsuz bir apartman bu. (BP:169)

Mürekkep yalamış: Çok **mürekkep yalamış** insanlara has bir eminlikle seçiyordu kelimeleri. (Aşk:141)

Nalları dikmek: Eşeğin **nalları dikeyor**. (P:132)

Nazı geçmek: Bugün sana **nazım geçmedi**. (P:225)

Nuh der, peygamber demez: O zaman Felekmeşreb Ferid Efendi baktı ki anam **nuh diyor da peygamber demiyor**...(P:163)

Ocağına incir dikmek: Bırakın **ocağınıza incir ağacı diksinler!** (Aşk:238)

Ok yaydan çıkmak: Ne var ki **ok yaydan çıkmıştı** bir kere. (P:164)

Olmayacak duaya amin demek: Gidebilmek sadece bir özlemdir kimilerinin dilinde, **olmayacak duaya amin diyenler** de çıkabilir. (ŞA:289)

Ödü kopmak: Kevser ninenin kulağına gider diye **ödleri koptuğundan**, lokmaları boğazlarına diziliyordu. (P:183)

Her şeyden, her sestem **ödleri kopar.** (P:143)

Çarpılmaktan, ömür boyu çarpık çurpuk dolanmaktan **ödü kopardı...**(P:81)

Kadını görünmekten **ödüm patlıyor.** (SS:186)

Önayak olmak: Onu ilk gören dul kadın bu işe **önayak olmuştu**; sevabına. (P:82)

Öne düşmek: Onları karşılayan delikanlı, tek kelime etmeden **önlerine düşüp** yol gösterdi. (P:143)

Pabuç bırakmamak:...yavuz dile, kem nazara **pabuç bırakmayacak**; gündüz vakti düş

gördürtüp gecelere uykuyu haram edecek...(P:56)

Pabuç kadar dili var: Pabuç kadar dil, mürit kısmının vasıfları arasında sayılmaz. (Aşk:83)

Palas pandıras: Palas pandıras evden fırlayıp bir de üstüne o kadar taksi parası bayıldığına bin pişmandı. (BP:198)

Parmağında oynatmak: İşin aslı, kimsenin **parmağında** kolay kolay oynatabileceği bir kadın değildi Hokkagülü İfakat. (P:202)

Parmak ısirtmak: Çünkü o, gündüzleri, arkadaşlarına **parmak ısirtacak** kadar korkusuz ve vurdumduymaz...(P:12)

Peşkeş çekmek:...hangi aşüfte karının kendinî ona buna **peşkeş çektiğinden...**(P:72)

Pireyi deve yapmak: Pireyi deve yapar, buluttan nem kapar, yok yere kavgaya tutuşırlar. (Aşk:41)

Pireyi deve yapmanın anlamı yok. (Aşk:249)

Saman altından su yürütmek: O da **saman altından su yürüterek** romanı yeni asistanına iletmişti. (Aşk:30)

Sarpa sarmak: Pinhan yeni bir öfke dalgasıyla zangır zangır titrerken, işlerin **sarpa sardığını** gören adam...(P:142)

Ser verip sır vermemek: Ser verip sır vermeyen beşik; kiraz ağacına midye kabuklarından kesilen...(P:126)

Sırta kadem basmak: Sonra, nilfam damarlı mermer bir taşın altına girerek **sırta kadem bastı.** (P:69)

Sinekten yağ çıkarmak: Yeter ki istesin, **sinekten yağ çıkarır**, feleği kendi çemberinde kıstırırdı. (M:42)

Sineye çekmek: ...hakaretleri **sineye çekip** üzerinde çalışabileceği... (ŞA:137)

Soluğu almak: Bebek dünyaya gelir gelmez, hiç vakit kaybetmeden, **soluğu** nüfus dairesinde **aldı.** (BP:31)

Soluğu kesilmek:...Pinhan'ın aklını başından almış, **soluğunu kesmişti.** (P:62)

Mavi bulutlu gözleriyle, güleç ve ışıl ışıl yüzüyle, her zamanki gibi hayranlık uyandırıyor, **soluk kesiyordu.** (P:30)

Söz geçirmek: Bu haldeyken düşünemiyor, konuşamıyor ve güm güm atan yüreğine **söz geçiremiyordu.** (P:160)

Su katılmamış:...mahalledeki en sofı zatın aslında **su katılmamış** bir münkir olduğuna...(P:72)

Surat asmak: Ekseriya somurtkan gezerek, olur olmadık her şeye **surat asmayı** adet haline getirmişti. (P:177)

Mısırlı İbrahim Efendi bu hareket karşısında daha fazla oturamayacağını anlayarak, **suratını asıp** kapıya yönelmişti. (P:125)

Süt dökmüş kedi gibi: Ama mahallenin kocakarılarından pek korkar, onların yanında **süt dökmüş kediye dönerdi.** (P:211)

Hahamdan azar işiten topluluk **süt dökmüş kediye dönmüştü.** (ŞA:133)

Şafak atmak: İlk başta kimden bahsettiğini anlayamadım ama aniden bende **şafak attı.** (Aşk:324)

Şaka kaldırmak: Halden anlar, sır saklar, **şaka kaldırırdı.** (P:153)

Şeytana pabucu ters giydirmek: Bu sefer **şeytana** bile **pabucu ters giydirmeyi** başarmıştı işte. (M:61)

Şifayı bulmak: ...**şifayı kapmış,** ciğerlerini üşütmüştü. (P:133)

Şimşekleri üzerine çekmek: Göçebe bir yaşam sürdüğü müddetçe idare etmişti ama bir şehirde, yerleşik insanlar arasında **şimşekleri üzerine çekmesinden** ürküyordum. (Aşk:111)

Şirazeden çıkmak: Bir akşam eve yorgun argın, **şirazem kaymış** halde geldim. (Aşk:350)

Taban tepmek:...sokaklarda müşteri kokusuna göre yön değiştirerek **taban teper...**(P:72)

Tadını çıkarmak: Eşyalar gün ağarınca kadar bu mestane meclisin **tadını çıkarıyor.** (P:10)

Tadını kaçırmak: Her akşam oynadıkları bu küçük oyunun **tadını kaçırmamak** için birbirlerine göz kırpar ve kaldıkları yerden anlatmayı sürdürürlerdi. (P:18)

Tamtakır kuru bakır: ...hırsküpünü açtım baktım bu sabah, içi boşalmış, **tamtakır kuru bakır.** (SS:259)

Tası tarağı toplamak: Velhasıl kimsecikler Külhani Hasan'ın hangi sebepten ötürü **tasını tarağını toplayarak**, senebesene ekmeğini yediği...(P:19)

Taşı sıkısa suyunu çıkarmak: ...**taşı sıkısa suyunu çıkararak** -tuttuğunu koparan- baktığını titreten ama yüreciği bir o kadar yufka...(BP:188)

Tava gelmek: ...geleceğin nasıl **tava gelip** geçmişin içinde kendinden geçtiğini... (ŞA:171)

Temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp koymak: ...döne dolaşa, **temcit pilavı gibi ısıta ısıta**, kimse ikna edemedi...(M:12)

Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş: **Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş.** Mevlana ile Şems sanıldığından fazla birbirlerine benziyorlar aslında. (Aşk:312)

Tepeden bakmak: Korkudan oturdukları yerlere sinen misafirlerine şöyle bir **tepeden bakıp**, kapıya yöneldi. (P:204)

Tepeden tırnağa: **Tepeden tırnağa** ürperdi. (P:16)

Teslim bayrağı çekmek: ...sabundan yanan gözlerini ova ova **teslim bayrağını çekerlerdi.** (P:93)

Toz kondurmamak:...ama benimkine söylesem bana inanmaz, ablasına **toz kondurmaz**...(M:12)

Toz olmak: Ama sabah erkenden **toz olacaksın.** (Aşk:55)

Tuttuğunu koparmak: ...taşı sıkısa suyunu çıkararak **-tuttuğunu koparan-** baktığını titreten ama yüreciği bir o kadar yufka...(BP:188)

Tutunacak dalı olmamak: Birbirlerinden gayrı **tutunacak bir dal bulamadan**, hıçkıra hıçkıra saatlerce ağladılar. (P:131)

Tuzu kuru: Böyle zamanlarda, bir başka mahalle ahalsinin **tuzlarının kuru** olduğunu sanmaları kadar büyük bir gaflet ve de cehalet olamazdı. (P:77)

Tükürdüğünü yalamak: İnsana **tükürdüğünü** afiyetle **yalatan**, ettiği tüm büyük lafları bir bir hatırlatan... (SS:181)

Ununu elemiş, eleğini asmış: Gözleri, görmüş geçirmiş, **ununu eleyip eleğini duvara asmış**, mücadeleden geçmiş...(Aşk:359)

Üzerine titremek: Her firarinin **üzerine titreyip**, avuçlarında yaşattığı o başka yere... (ŞA:170)

Verip veriştirmek: Nevres'in odada olmayışını fırsat bilerek çocuğun anasına **verip veriştiriyor**, tüm bunlara onun sebep olduğunu söylüyordu. (P:102)

Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak: Ama bu kemter ihtimalin bağrında teselli aramak, **yağmurdan kaçarken doluya** şükretmek gibi bir şeydi. (BP:138)

Yakayı ele vermek: Öyle ki çocuk, söylenenleri harfiyen işittiği halde, hala **yakayı ele verdiği**nden emin olamıyordu. (P:16)

Yangına körükle gitmek: Maalesef Şems de **yangına körükle gidiyor**. (Aşk:258)

Yediği önünde yemediği ardında: Ailenin hali vakti bir hayli yerinde olduğundan, **yediğini önünde, yemediğini ardında** bularak bir ömür boyu rahat edecekti. (P:177)

Yerden göğe kadar: Kendince **yerden göğe kadar** haklıydı elbet. (P:174)

...meyve ağaçlarını talan etmekte **yerden göğe kadar** haklı olduklarını...(P:15)

Yerden yere vurmak: ...bir kadının hemcinslerini nasıl acımasızca **yerden yere vurabileceğini** görmek için okunmalı. (SS:127)

Yerinde yeller esmek: Ama dönüp baktığımda Şems'in **yerinde yeller esiyordu**. (Aşk:161)

Yerin dibine geçmek: ...kendisine musallat olan bu ikibaşlı illetle beraber **yerin dibine geçip** yok olmayı ne çok isterdi. (P:13)

Bu ışıltılı anne-bebek pozlarına baktıkça **yerin dibine geçiyorum**. (SS:260)

Yola getirmek:...aslını inkara cüret eden olursa, evvela kötekle, sonra nasihatle çarçabuk yola getirilirdi. (P:74)

Yoldan çıkmak: Bu nişanlardan her biri, **yoldan çıkanın**, aslını inkârâ yeltenip de...(P:74)

Fakat ona göre, bu genç kadını **yoldan çıkartan** esas şeytan Barabbas'tı. (ŞA:159)

Yollara düşmek: Peyveste Hanım ile Nazikter Kalfa **yollara düşüp** o kenar mahallesine gittiler. (P:147)

Bu uğurda tekkeden ayrılıp, kitapla beraber **yollara düşmeyi** de aklına getirmişti. (P:132)

Yorgan döşek yatmak: Yataklara düşüp **yorgan döşek yatmıyorsun** belki ama kendinî sürekli hasta hissediyorsun. (SS:285)

Yüreği ağzına gelmek: Arada bir sürmeli, yeşil gözlerini süzüp, odadakilerin **yüreklerini ağızlarına getiriyordu**. (P:203)

İkimizin de **yüreği ağzındaydı**. (P:39)

Yüreğine su serpilmek:...dört yanı dağlar edip inleyen alevler, bazılarının **yüreğine** de kova kova **su serpmişti**. (P:76)

Yüzüne vurmak: İşte Kadayıf sokağında keşküle bırakılan ışıltılı altın bu korkuyu bir kez daha **yüzüne vurmuştu**. (P:140)

Ne **yüzüme vuruyor** bu ziyaretimi, ne büyütüyor meseleyi. (SS:219)

Yüz vermek: Gün boyu yalanıp durur; kimselere **yüz vermez**; sevmeye kalkanı hemen tirmalardı. (P:134)

Zıvanadan çıkmak: ...son peymanede çoktan **zıvanadan çıkmış** olurdu. (P:164)

Baktık **zıvanadan çıkıyor**, dengeler değişecek, statüko altüst olacak, darbe yaptık o gece. (SS:172)

Ziftin pekini yesin: O **ziftin pekini** tek başına içmek istemiyorsan daha erken kalkmalısın. (A:134)

1.6.2. Atasözleri

“İnsanoğlunun deneyimlerinden, bilgeliğinden ve benzetme gücünden kaynaklanan atasözleri dünyanın her dilinde vardır, çoğunlukla bir tümce biçiminde oluşarak bir yargı anlatan, kimi zaman ölçü ve uyakla, söyleyiş açısından daha etkili olmaya yönelen sözlerdir.” (Aksan 2003:38)

Ali Püsküllüoğlu, atasözleri için öz bir tanım yapar: “Ataların, uzun denemelere, gözlemlere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak veren, kalıplaşmış bir biçimi olan, kamuca benimsenmiş, kısa, özlü sözdür.” (Püsküllüoğlu 2004:7)

Ömer Asım Aksoy, atasözlerinin kavram özelliklerini yedi grupta incelemiştir: “Sosyal olayların nasıl olduğunu belirten atasözleri, tabiat olaylarının nasıl olduklarını belirten atasözleri, sosyal olayları bildirirken bunlardan ders almamızı hatırlatan atasözleri, denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri; birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek yol gösteren atasözleri; töre ve gelenekleri bildiren atasözleri; kimi inanışları bildiren atasözleri” (Aksoy 1978:22-23) şeklinde gruplandırarak her bir gruba örnekler verir.

Elif şafak, eserlerinde deyimlerde olduğu kadar atasözlerinden çok sık yararlanmaz. Anlatıma canlılık, işlerlik, renk katmak amacıyla yazarın kullandığı

atasözlerinde konu açısından herhangi bir bütünlük veya yoğunluk tespit edilmemekle birlikte az sayıda kullanılan atasözlerine rağmen çeşitlilik göze çarpmaktadır. Şafak'ın eserlerinde tespit ettiğimiz atasözleri aşağıda alfabetik sıraya göre ve metinde geçen şekliyle sıralanmıştır.

Armut dalının dibine düşer: “Bak evlat! **Armut dibine düşer.** Her çocuk ebeveynine çeker, anladın mı?” (Aşk:61)

Büyük lokma ye büyük söyleme: Büyük lokma ye büyük laf etme diye boşuna dememiş atalarımız. (SS:200)

Göz görmeyince gönül katlanır: Atasözünün dediği gibi ‘**göz görmeyince gönül katlanırmış.**’ (A:297)

Gülü seven dikenine katlanır: ...**gülü sevenin** en sivri **dikenlere** nasıl **katlandığını** ispat etmiş oluyorlardı. (P:181)

Huylu huyundan vazgeçmez: Gene de **huyunun huyundan vazgeçmeyeceğini** göstermek istercesine yağmur gördü mü dayanamıyor, kendinî sokaklara atıyordu. (P:134)

İki gönül bir olunca samanlık seyran olur: Sanki **İki gönül bir olunca samanlık seyran olacak?** (Aşk:56)

İnsan beşer, kuldur şaşar: Çünkü mademki insanız ve mademki **beşer dediğin şaşar,** Nefs-i Emmare’ye düşmeyenimiz yoktur. (Aşk:210)

İyilik eden iyilik bulur: Meşhur darbimeseldi: **iyilik eden iyilik,** kötülük edense kötülük **bulurdu.** (P:141)

Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür: Eski bir atasözümüz vardır, bilirsin herhalde. **Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.** (SS:82)

Kurunun yanında yaş da yanar: ...çıkan kanlı kavgada **kurunun da yaşla beraber yanacağını** bile bile. (P:96)

Tatlı dil yılan deliğinden çıkarır: ...tıpkı bir yılan gibi tatlı sözle, acı hikâyelerle deliğinden çıkacak, boy uzatma oyununda arz-ı endam edecekti. (P:145)

Ummadığın taş baş yarar: Zaten baş yaran taş, ummadık taş değil miydi her zaman? (P:111)

Yavaş atın çiftesi pek olur: Zira, nasıl ki sessiz atın çiftesi pek olursa... (P:153)

Yuvayı yapan dişi kuştur: “Yuvayı dişi kuş kurar” lafı bir yanılsamadır. (SS:36)

Şafak’ın Araf adlı eserinde Faslı bir kadının söylediği atasözlerinden de bahsedilmektedir:

Fas atasözləri:

“Arkadaşın bal bile olsa hepsini yeme.” (A:204)

“Bir sandık altını da olsa sakın mavi gözlü bir kadınla evlenme.” (A:187)

“Kadınlarla çok yatmak insanı kör eder.” “Kadınlarla hiç yatmazsan gözün hiç görmez.” (A:296)

“Sevinç yedi gün sürer, hüzün bir ömür boyu.” (A:204)

“Sükut eden ademoğlundan kork.” (A:190)

“Taşların seni tanıdığı memleket, insanların seni tanıdığı memlekettendir.” (A:204)

“Taze süt dostlar için, ekşi ayran şifalı ot meraklıları içindir.” (A:204)

“Yakındaki arkadaş uzaktaki kardeşten iyidir.” (A:204)

1.6.3.Beddua

Alkış (dua) ve kargışlar (beddua) konuşmayı renklendiren kısa kalıp sözlerdir. Bunlar konuşmayı süsleyen, duyguları belirten, anlatımı güçlendiren dil öğeleridir. Bazıları imge, düşünce ve çağrışım zenginliğiyle yüklüdürler. Alkış, kişinin iyiliğini; kargış, kişinin kötülüğünü isteyen söz kalıplarıdır. (Artun 2001:121)

Bey Böyrek hikâyesinde, Böyrek, karının testisini kırınca karı, “Akkavak kızının hışmına uğrayasın” diye beddua eder. (Alptekin 1997:346)

Arzu ile Kamber hikâyesinde Kamber kocakarının testisini kırınca kocakarı, Arzu’ya aşk olması için beddua eder. (Alptekin 1997:347)

Pertev Naili Boratav’ın küçücük sanat yapıtları dediği alkış ve kargışların eserlerdeki kullanımı kültürel zenginlik bakımından önemlidir. Elif Şafak’ın alkış ve kargışları kullanırken başarılı olduğu dikkatlerden kaçmaz.

“Ters nallanmış ata dönesin! Uyuz olmuş ite dönesin! Kansız bite dönesin! Kilisede puta dönesin! Akıbetin kavm-i Lut’a benzesin! Şeriat kılıcına gelesin!...” (P: 17)

“Haydi oradan gudubet. Kaşla göz arasında iç ettin gerdanlığı. İnşallah el avuç açasın. Yüz okka ibrişim boyu yerin dibine geçesin.” (P: 80)

“Allah o mendebur herifi cezasını versin. Zavallı kız karasevdadan gidiyor. Hep onun kabahati.” (Aşk:384)

Bırakın kâfirler, münkirler tepenize çıksınlar, suratınıza tükürsünler! Aman siz hep alttan alın, yumuşakbaşı olun. Bırakın ocağınıza incir ağacı diksinler! (Aşk:238)

“Cehenneme direk olasıca, ne saçmalıyorsun?” diye homurdandı. (Aşk:179)

“Cehennemde odun olasıca! Zebaniler koparsın dilini! Sen kendinî ne sanırsın?” (Aşk:147)

“Hay Loretta kadar taş düşün başınıza” diye homurdandı Mavi Metres.
(BP:161)

...ipe sapa gelmez planlardan söz ediyor ve **lanet olsun** hiç susmuyordu.
(BP:70)

“Buraya çöp atanın **çocuğu ölsün**” (BP:370)

“Buraya çöp dökenin **Allah belasını verir**” (BP:371)

“**Lanet olsun** biliyordum!” (A:248)

Yalanım varsa ne oluyum **ekmek çarpsın** gözlerini pörtletip öyle bir baktı ki bana. (M:12)

Yazarın eserlerinde kullandığı kargışların özgünlüğü ve içerdiği anlamlar yazarın üslubuyla paralellik gösterir. Çünkü Şafak, özgün söyleyiş ve anlamlarla okuyucunun hayal dünyasını zorlamayı seven bir yazardır.

1.6.4.Dua

Dua, hayatımızın anlamı, bizi Yaratan’a yaklaştıran, zor günlerimizde ellerimizi açıp yardım dilediğimiz; mutlu, güzel günlerimizde şükürler ettiğimiz bir hitap, bir sesleniştir. Yaratılış gereği onun gücünü, her şeyin sahibi olduğunu biliriz ve konuşmalarımızda her an onun adını telaffuz ederek manevi atmosfere bürünmek isteriz.

Dua, insanın kendisi ile içinde yaşadığı cemiyetin maddi refah ve manevi saadetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrı’ya yaptığı bir hitap bir sesleniştir. (Elçin 2000:662)

İptidai cemiyetlerde inanç, sihir, büyü ve fallardan unsurlar olarak beslenen dualar, sağlık ve hastalık hallerinde, ürünün bereketli olmasında, yağmurun yağmasında, tehlike ve felaketin mal ve mülke gelmemesinde; doğumdan ölüme

kadarki bazı merasimlerde iyi ve doğru olduğuna inanılan müspet dileklerin ruhi ve fikri ifadesini dilde kazanır. (Elçin 2000:662)

Şafak'ın hemen hemen bütün eserlerinde dualar karşımıza çıkar. Özellikle Aşk ve Pinhan adlı eserlerinde dualara daha fazla yer vermiştir.

O zaman bile, **Allah affetsin**, kendisi nedamet getirirken dizide neler olduğunu merak ederek Kara Sevda Sarmaşığının Laneti'ni düşünmüştü. (BveP:201)

Allah'ım bağışla, merakım irademe baskın çıktı. Bana daha fazla bilgi ver çünkü bilme arzumu bastıramıyorum. Dertli biri dayanmışsa kapıma, sırlarına vakıf olmak istiyorum. Lakin aynı zamanda o bilgiyi kaldıracak kudreti metaneti de ihsan eyle. Âmin. (BveP:230)

“**Allah rahatlık versin** Feride...” dedi bir ses. (BveP:272)

“**Başım sağ olsun.** Babaanneni kaybetmene çok üzüldük.” dedi Zeliha Teyze sıkıntılı bir sessizlikten sonra. (BveP:312)

“**Allah bağışlasın.** Oğlunun adı ne?” diye sordu uzun boylu, donuk yüzlü memur, kahverengi sırtlı, dağvari bir defterin üzerinden başını kaldırarak. (BveP:340)

Allah muhafaza, diye geçirdi aklından, ya böyle bir adamın kızı olup, sabah akşam bu nasihatleri dinleyerek büyüseydim. (BveP:363)

Allah uzun ömürler versin Mustafa'ya. (BveP:142)

Ve her yemekten sonra David gönülden bir “**Eline sağlık**” derdi muhakkak. (Aşk:58)

Gerçi hala, **çok şükür**, ticaretin, zanaatın, şiirin merkeziyiz. (Aşk:71)

“**Tövbe estağfurullah**” dedim. Babam duysa bacaklarımı kırar valla. (Aşk:120)

Çok şükür Allah'a ki huzurlu bir ailem, lekesiz itibarım, kadim dostlarım, sadık müritlerim ve benden feyz alan talebelerim var. (Aşk:131)

Ama **Allah Kerra'dan razı olsun**, sayesinde sevgiyi ve neşeyi yine tattım.
(Aşk:131)

Bunu duyar duymaz Konya velileri hep bir ağızdan destur verdi, **hayır duası** ettiler. (Aşk:133)

Annem derin bir oh çekerek, “**Şükürler olsun yarabbi**” dedi. (Aşk:216)

“Eğer bugün hayattaysam, canımı Şems’e borçluyum. **Allah ondan bin kere razı olsun.**” (Aşk:266)

“**Uğurlar olsun Çöl Gülü**” dedi. “Bizim yapamadıklarımızı **inşallah** sen yaparsın.” (Aşk:286)

İnşallah nasip olur, sonunda şan şöhret için değil, aşk için gidersin Kâbe’ye.
(Aşk:288)

“Sen git kendinî tahlil et bakalım, **inşallah gün gelir günahlarının kefaretinin ödersin.**” dedi Şeyh Yasin gayet alaycı. (Aşk:318)

“Ah anne, çok üzüldüm. **Başın sağ olsun.**” (Aşk:414)

“**Başın sağ olsun Nevres**” dedi. “Bundan gayrı bizim de kızımız sayılırsın.”
(P:100)

Kahvesini tam kıvamında pişirdiğinde, Dulhani Hasan durduk yerde heybetlenir; onun körpe omzuna okkalı bir şaplak indirir; farkında olmadan salıverdiği küfrü elinin ayasıyla yakalayıp bastırır; kendince “**ellerin dert görmesin!**” demeye getirirdi. Çocuk da omzunun ağrısına aldırmaz; gözlerinin içi gülererek sağ elini sol göğsüne yapıştırır; boyun kırar; kendince, “**afiyet, bal olsun!**” demeye getirirdi. (P:19)

...cüzamlı olduğu halde kendisinden bir tas suyu sakınmayan genç bir köylü kadınına “**artsın, eksilmesin; taşsın dökülmesin**” diye hayır dualar eden...(P:26)

Hafifçe canı yandı, hepsi o kadar. “**Kerem eyle!**” (P:34)

Pinhan o vakit gülümseyerek, gayet samimi bir coşkuyla, “**Aşk olsun!**” dedi.

“**Aşkın cemal olsun**” dedi Dertli Hagopik delikanlının gözlerinin içine dosdoğru bakarak.

“**Cemalin nur olsun**” dedi Pinhan, başını hafifçe eğip, hürmetini göstererek.

“**Nurun ala nur olsun**” dedi Dertli Hagopik iki yudum arası. (P:37)

Başını yastığa koymadan evvel, Nevres’e gülümseyerek, “**Allah rahatlık versin**” dedi. (P:192)

Haham Yakup üzüntüsünü ele veren bir sesle mırıldandı. “**Tanrı, İsrail’in kızlarını Halitzah törenine muhtaç etmesin!**” (ŞA:278)

Villanın harcı karılırken, Hızır aleyhisselam da işçilerin arasında hazır bulunmuş, “**artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin**” demişti aynen rivayet edildiği gibi. (BP:148)

Allah razı olsun, temiz iş yaptı. (BP:295)

“**Umarım hayatın cennet olur**” diye ekledi Marisol. (A:221)

Gail’le tanıştığımızdan beri “valla bu kız günün birinde evlenirse **Allah kocasına sabır versin**” diye düşünür dururdum. (A:275)

“İyi gidiyor, **Allaha şükür**. Bebeği gördüm ultrasonda. Harika bir duygu.” (SS:217)

“Âmin Dervişçim, **ağzına sağlık**” diyorum. (SS:73)

Allah’a şükür o safha çabuk atlatıldı. (BveP:180)

Tanrı’ya şükür bekârım ve yalnızım, diye düşündü Armanuş şakayla karışık. (BveP:106)

Tanrı’ya şükür birileri anneliğini takdir ediyordu. (BveP:48)

1.6.5. Formel Sayılar

Formel sayılar, halk edebiyatı ürünlerinde işlevsel olarak ele alınan unsurlardır. Bu bölümde bu sayıların tarihi, mitolojik ve dinsel dayanakları tespit edildikten sonra Şafak'ın eserlerindeki kullanımları ile bu kullanımın bazı halk edebiyatı ürünlerindeki örnekleri üzerinde durulacaktır.

“Halk inanişında kimi sayılara özel bir anlam verildiği, onların sık sık kullanılmasından, tam ve gerçek yerine, bildirilmek istenen miktarın böyle bir sayı ile gösterilmesinden de anlaşılır. 1, 3, 5, 7, 9, 12 gibi ilk sayılarla, 40, 70, 72, 99, 300, 360, 366, 1001, 18000 gibi daha yüksek sayılardan her biri kutluluk, hayırlılık, uğurluluk anlamı taşırlar. Onların bu anlamları nasıl, nereden aldıkları sorusu çeşitli incelemelere konu olmuştur. Bunlar Türk geleneğine özgü sayılar değildir; onlara özel bir değer tanıma, ta en eski uygarlıklardan bu yana, birçok kavimlerin ortak geleneklerine girmiştir. Bir bölümü eski Mısır geleneklerine, bir bölümü Sümerlilerden başlayarak Mezopotamya'da gelişmiş yıldızlar ve gökyüzü bilgilerinin verilerine dayanır; gezegenlerin, burçların sayıları, yılın aylara, haftalara, günlere bölünmesi gibi. Bazıları da Yunan filozofu Pythagoras'ın sayılarla insanın türlü halleri, bedenlik ve ruhluk yaşamı arasında ilişkiler kurma düşüncesine çıkar. Bunların içinde Türklerin, İslam öncesi çağlarında kendi günlük yaşam denemelerinin yahut da dinlerindeki işlemlerin sonucu olan değerlendirmelerin anlatımını taşıyanlar da olabilir. (Boratav 2003: 117-118)

“3'ten başlayarak 5, 7, 9a kadar varan tek sayılar, genel olarak uğurlu, olumlu sayılır; yıkanırken tek sayıda sabun sürünmeye dikkat edilir; halk şairleri koşmalarını, destanlarını tek sayıda bentlerle bitirmeyi bir kural bilirler. Bu sayılara özel bir değer verildiğini din, mezhep ve tarikat geleneklerinde de görürüz.” (Boratav 2003:119)

“Türklerde sayıları iki ana grup halinde ele almak gerekmektedir. Müslüman olmayan ve eski Türk inanişlarını sürdüren toplulukların mitleri ve inanişlarında sayıların yeri, Müslüman Türk topluluklarının inanişlarında sayıların yeri... Sayıların

tekrarlanması ve vurgulanması bakımından en zengin olan şamanizmle karışmış eski Türk kozmolojisidir.” (Çoruhlu 2000:194)

“İnsanlar da çeşitli kozmolojik ve mitolojik unsurlar için kullandıkları sayıları, doğumları, yaşantıları, ölümleri, öldükten sonraki yaşamları, yaşadıkları coğrafya, hayvanlar vb. için de kullanmışlardır. On iki gök katı ve burada tanrılar ya da ruhlar yaşadığına inanılıyorsa, 12 burç, 12 hayvanlı Türk takvimi, 12 yıldız, 12 çadır, 12 oğul, 12 ayda doğma ve hatta 12 düğme vb. nitelendirmeler rahatlıkla ortaya çıkabilir. Yine yukarıda belirttiğimiz gibi bir tanrının örneğin Ülgen’in belirli sayıda kızları ve oğulları varsa ya da çeşitli sayılarda gökte yaşayan tanrı ya da ruh grupları varsa, buna izafeten insanların da oğulları ve kızları belirli sayı gruplarıyla anılmış olmalıdır. Hatta Türk coğrafyasının ve eski Türk metinlerinin çeşitli yerlerinde geçen 40 kız, bazen 3 kız, 7 kız, 30 yenge, 72 kadın, 40 yiğit bazen 30 yiğit, 8 oğul gibi nitelendirmeler de bu hususlara bağlanmalıdır.” (Çoruhlu 2000:198-199)

Elif Şafak’ın eserlerinde tespit ettiğimiz 3, 4, 7, 40, 41 gibi işlevsel sayıların kullanımlarının sadece önemli olanlarını aşağıya aldık.

1.6.5.1.Üç Sayısı

Üç sayısının genel olarak yüklendiği anlam ve semboller, hemen hemen bütün uluslarda ve inanç sistemlerinde ilgi görmüş ve işlevleriyle ele alınmıştır. İslam kültürü konusunda dünyanın önde gelen uzmanlarından Annemarie Schimmel’in üç sayısı üzerine tespitleri hayli kapsamlıdır:

“3’ün gizemi karakteri, önemli bir örneği on altıncı yüzyıl Fransız düşünürü Du Bartes’in Sepmaine’i olan şiirde çok sık ifade edilir. Joshua Sylvester’in 1578 tarihli İngilizce çevirisinde 3 şöyle betimlenir:

Teklerin en eskisi, Tanrı’ya yakışan sayı

Cennetin en sevgili sayısı ki merkezdedir

Her iki uçtan da eşit uzaklıktadır,

Başı, ortası ve sonu olan ilktir.

Gerçekten de bu özelliklerin hepsine sahiptir ve bu nedenle hayli sıcak bakılır. İlk “gerçek” sayı olarak bile görülebilir ve geometrik bir şekil oluşturan ilk sayıdır: 3 noktadan duyularımızca algılanabilen ilk düzlemsel şekil olan üçgen geçer.

1903’te Alman bilgin R.Müller, 3’ün masallarda, şiirde ve görsel sanatlardaki önemini açıklamaya çalıştı ve üçlülüğün öneminin doğanın gözlemlenmesinden kaynaklandığını ileri sürdü. İnsan bir kere suyu, havayı ve yeryüzünü görmüştü; 3 dünyanın (Alman geleneğinde Midgard, Asgard ve Niflheim denir) var olduğu fikrini geliştirdi; 3 hali (yani katı, sıvı ve gaz) bildi; yaratılan şeylerin üç grup (mineraller, bitkiler ve hayvanlar) olduğunu buldu ve bitkilerde kök, sap ve çiçeği ve meyvelerde kabuk, etli kısım ve çekirdeği keşfetti. Güneş sabah, öğlen ve akşam farklı yön ve biçimlerde algılandı. Gerçekten de gördüğümüz ve yaşadığımız dünya 3 boyutlu olduğundan dolayı bütün deneyimlerimiz uzam (uzunluk, yükseklik, genişlik) ve zaman (geçmiş, şimdi ve gelecek) koordinatları içinde yer alır. Bütün yaşam başlangıç, orta ve sonun üç katlı özellikleri altında görülür, daha soyut terimlerle söylenirse oluş, varoluş ve yitiş; mükemmel bir bütün tez, antitez ve sentezle biçimlendirilebilir. 3 temel renk vardır: kırmızı, sarı ve mavi ve bunlar bütün renkleri verebilirler.” (Schimmel 1998:69-70-71)

“Tasavvufi ruhun üç derece olarak sınıflandırılması (Kötülüğe teşvik eden ruh, suçlayan ruh, huzurlu ruh). Bu sayı aynı zamanda Şiiilikteki üçlemeye (Allah, Muhammed, Ali) işaret eder. Bektaşilikte de erişilmesi gereken üç merteye vardır. Bu tevhidin üç kademesi olarak görülüyordu. Birinci merteye telkin, ikinci merteye libas, üçüncü merteye ahaddiyet idi.” (Çoruhlu 2000:200)

“Üçlülük, İslam’ın mutlak tektanrıcılığında bile kendisine yol bulabilmiştir. İnanç açıklamasının Şii biçimi – Allah’tan başka tanrı yoktur; Muhammed Allah’ın habercisidir; Ali, Allah’ın yakınıdır – şiirde ve süsleme sanatlarında sayısız Allah, Muhammed, Ali üçlüklerine yol açmıştır. Bazı aşırı Şii gruplarında, Muhammed, Ali

ve İranlı Selman el-Farisi bile bir tür üçlülük olarak alınmıştır. Büyük İslam geleneğinde İslam (teslim olmak) ve imanın (inanç) kuranik bölünmesi; ihsanın (iyilik etme) eklenmesiyle artmış ve böylece dinin üç parçalı niteliği netleşmiştir. Yasal kategoriler de üçün katları biçimindedir. Haram (yasaklanmış olan), helal (yapılması caiz) ve müşebbih (şüpheli). Ölümlülerin yolunu şeriat (ilahi yasa) tarik (gizemli yol) ve hakikat'e (gerçek) bölen sufiler via purgativa (arınma yolu), via contemplate (tefekkür yolu) ve via illuminativa'den (aydınlanma yolu) bahseden Hıristiyan benzerleriyle karşılaştırılabilir. Ayrıca sufiler Tanrıyı ananla (zakir) anılanın (mezkûr) en sonunda seven ile sevilenin bir araya getirici sevgi kavramında birleşmesi gibi anma (zikr) ediminde bir araya geldiğini bilirler. Ayrıca kapsamlı 3, basit yuvarlak bir sayıya çevrilebilir. Yunus balının karnında 3 gün geçirmiştir; Mısır'a çöken karanlık 3 gün sürmüştür; yanan ocakta 3 adam vardır ve St. Paul din değiştirdikten 3 gün sonra hala vecdin sonuçlarını hisseder. Benzer şekilde Kitab-ı Mukaddes ve diğer hem popüler hem de elit kaynaklarda bulunan 3'lü gruplar gizemli sayılardan çok yuvarlak sayılar olarak işlev görür: Âdem'in ve Nuh'un 3 oğlu, 3 en iyi şövalye, 3 en güçlü dev ya da 3 en iyi âşık (Schimmel 1998:78-79-80)

“Masallarda genellikle 3 insan, hayvan ya da eşyadan söz edilir. Bir kural olarak, üçüncü ve en küçük kız ya da erkek çocuk sonunda şans yüzüne güler. Yoldaki yerlerin ya da istasyonların üç katlı yinelenişleri de masallarda çok yaygındır ve çoğu kez kahramanların 3 arzusu vardır: kural olarak üçüncü arzu, ilk iki arzunun düşüncesizce kullanılmasının izlerini yok etmek için kullanılır. Olaylar 3 gün 3 gece bazen 3 ay ya da 3 yıl sürer. Kimi zaman kahramana 3 içecek – süt, su, şarap – sunulur ve birisini seçmesi söylenir. Bu motif Muhammed'in göksel yolculuğuna dair popüler İslami öykülere bile girmiştir.” (Schimmel 1998:93)

“Temizlik işlerinde üç kez tekrarlama şart koşulur. Erkeğin karısını boşadığını kesinlikle belirtmek istediği zaman kullandığı ‘üçten yediye şart olsun’ deyiminde de tek sayıların önemi anlaşılır.” (Boratav 2003:119)

“Dede Korkut Hikâyeleri'nde 3, 43 yerde eksiz olarak yer alırken, birkaç yerde de ekli ve farklı şekillerde görülmektedir. Üç ok, üç yüz, üç yüz altmış altı sayılarında da üç sayısı yer almaktadır. 12 hikâyenin üç tanesinde üç sayısına yer

verilmemiştir: 5, 11, 12. Üç sayısı; insanlar, nesnelere, zaman dilimleri ve birkaç kavramla ilgili olarak kullanılmıştır: Üç uşak, üç oğlan, üç kafir, üç gün, üç ay, üç yıl, üç canavar vs...” (Sakaoğlu 1998:41-42-43)

“Kirmanşah hikâyesinde Kirmanşah 3 defa bade içer.” (Alptekin 1997:391)

“Şah İsmail hikâyesinde Şah İsmail 3 kız ile evlenecektir.” (Alptekin 1997:392)

“Arzu ile Kamber hikâyesinde Arzu’nun evlendiği adam 3 kardeştir.” (Alptekin 1997:392)

“Âşık Garip hikâyesinde Garip, ailesinden 3 şey ister.” (Alptekin 1997:392)

“Ferhat ile Şirin hikâyesinde pirlere, Ferhat’ın sırtını 3 defa sıvazlar.” (Alptekin 1997:393)

“Leyla ile Mecnun hikâyesinde Mecnun elbiseleri karşılığında 3 ceylan ile bir gelini serbest bırakır.” (Alptekin 1997:393)

“Yusuf ile Züleyha hikâyesinde Yusuf ile Züleyha, Hazret-i Hızır’ın elinden 3’er bade içerler.” (Alptekin 1997:393)

Şafak’ın eserlerinde üç rakamı insan, hayvan, zaman ve daha başka kavramlarla birlikte işlevsel olarak kullanılır.

Cenaze Mustafa şeyhin emanetini **üç kere öpüp başına koyduktan** sonra, gömleğinin içine yerleştirdi. (P:135)

Kevser Nine bu iş için her sene **üç** kadın tutardı. (P:197)

Ola ki bu sırta vakıf biri çıkıp da, sulardan, çoktan pas tutmuş anahtarını geri isteseydi ve onu yuvasına oturtup **üç** kez sola döndürseydi ve ağır mı ağır, bağı kırmızı kadifeyle kaplı kapak kendinî koyverip sonuna kadar açılsaydı ve okunaklılığını çoktan yitirmiş Kufi yazılar kış günü güneş görmüş gibi parlamaya, harflerini açık seçik etmeye rıza gösterseydi...(P:11)

İsmi, yani bu dünyaya gözlerini açışının **üçüncü** günü, dedesi tarafından ezan-ı şerif'in okunduğu sağ kulağına tam **üç** kez üflenen eski ismi, şimdi çok uzaklarda kalmış; çoktan sırta kadem basmıştı. (P:12)

“Pinhan!” dedi çocuk üst üste **üç** kere. (P:23)

Belki bir gün, Budala Tosun ile Kul Hüseyin, başka başka mekânlarda, o **üç** zorlu günün hikâyesini dile getirir; dinleyenlerin dudak büktüklerini görünce birbirlerine muzip muzip göz kırparlardı. (P:29)

Üç gün içinde yüzüğünün tamam olması gerektiğini de ilave etti. (P:39)

Her yeni doğan perizad bebeğin başında yine bu kocakarılar **üç** gün nöbet tutar; hem bebeklere hem de lohusalara dadanan cinleri savarlardı. (P:86)

Mimdarlar, Alıkız kuyusu, Kancıklık dehlizi, Şişe-i Rindan olmak üzere, **üçü** de birbirinden belalı, birbirinden çetrefil **üç** safhadan geçerlerdi. (P:87)

Her sene **üç** kadına toplattığı yabani ot çuvallarının gelmesine daha epey vakit olduğundan elinin altındaki malzemeyi dikkatli kullanması gerekiyordu. (P:98)

Gerçi Kevser nine, öteki **üç** torunu, en büyük oğlu ve gelini ile münasebetlerinde de her zaman samimi bir sevecenlik içindeydi ama herkes bilirdi ki, onun gönlünde İdris'in yeri apayrıydı. (P:105)

Kevser nine, sofraya konan yemeklerin yağından, tuzundan, **üç** torununun aldığı terbiyeye kadar evin çekip çevrilmesinin tamamıyla gelinine ait olduğunu bilir ve onun kurduğu nizama katiyen müdahale etmezdi. (P:107)

Yedi kocakarı, dört rüzgâr, **üç** cin, gökte fısıldaşan sayısız melek ve sokaktan geçen yoğurtçular, sülükçüler, ciğerciler ve ciğerlerin kokusunu alıp da acı acı miyavlayan arsız kediler ve kuyruklarına teneye bağlamak için onları takip eden daha da arsız çocuklar aynı anda durup, aynı anda sustular. (P:116)

Lakin zevcesi Rabia Hanım **üçüncü** kızları Zühre'yi dünyaya getirdikten sonra loğusa yatağında vefat etmişti. (P:127)

O yola çıktığında Şeyh Mehmet Mühür Efendi de, Mısırlı İbrahim Efendi'ye haber salarak kitabı bulduğunu ve kendisi ile **üç** gün sonra buluşmaya hazır olduğunu söyleyerek zaman kazanacaktı. (P:132)

Kutuda **üç** nesne vardı: Bir gümüş kakmalı ayna, işlemeli bir ipek mendil ve minnacık billur bir şişe. (Aşk:118)

Yemin ederim, orada her renkten ve desenden elliden fazla kilim depolanmıştı ama yaşlı kadının senin için seçtiği kilimde yalnız **üç** renk vardı: Sarı, turuncu ve mor. (Aşk:123)

Rabbim bana en çok kıymet verdiğim **üç** nimeti bağışladı: İlim, irfan ve başkalarına doğru yolu gösterme ehliyeti. (Aşk:131)

Burada **üç** koku ağır basıyordu: Misk, ter ve şehvet. (Aşk:145)

Sonraki **üç** ay kimseyle konuşmadım. (Aşk:103)

Üç aylık ertelemeden sonra tam ben yola çıkmaya hazır iken, yaşlı pir bir altı ay daha beklememi istiyordu. (Aşk:104)

Nihayet bir sonbahar sabahı bakır çan **üçüncü** kez çaldı. (Aşk:104)

Bekleme odasında **üç** kadın ve bir erkek bekliyordu. (BP:18)

O anda yüzünde beliren Sevimli-Tavşancık ifadesinin yanı sıra Rose'un Tabiat Anadan ilham alarak edindiği **üç** adet hayvansı rol modeli vardı. (BP:51)

Üç kere evlenmiş, **üç** kere boşanmış, istisnasız tüm eski eşlerinin İstanbul'u terk edip kendisinden olabildiğince uzağa yerleştiğine tanık olmuştu. (BP:98)

“Secdede Sübhane Rabbiyel ala, Sübhane Rabbiyel ala, Sübhane Rabbiyel ala demek gerekir. En az **üç** kere söylemek lazım. (BP:137)

Bu yüzden bu ismi seçmişti ve dinî bütün bir Müslüman olarak **üç** kere tekrarlardı kararını: “Levon! Levon! Levon!” (BP:340)

Üç parçalı kefene sarılmadan önce kurumaya bırakıldı musalla taşının üzerinde. (BP:353)

Nasıl görecekler kardeşimizi **üç** metre toprak altında? (BP:354)

Allahın hakkı **üç**tür derler. (BP:365)

Bundan tam **üç** sene evvel, Doğu'dan gelen gemilerden birinin kapantı, hoş bir ziyafet sofrasında ortaya iki küçük kutu çıkarmış ve kendisinden bunlardan birini seçmesini istemişti. (ŞA:36)

Durmadan çalışır, **üç** kişinin yapacağı işi tek başına yapardı. (ŞA:45)

Topu topu **üç gün, üç gece** dişlerini sıkıp bakını değil de berikini gösteren aynalarda birbirlerinin suretini görmeye katlanacaklardı. (ŞA:46)

Üç çocuk annesi ve kimsesizdi. (ŞA:67)

Bir yandan da, boşta kalan elini çaktırmadan apış arasına sokup **üç** kıl kopartacaktı. (ŞA:72)

Engeli da yollarında, buraların yabancıları oldukları her hallerinden belli olan **üç** adam ortaya çıktı, **üç** siyah atın üzerinde. (ŞA:91)

Birdenbire karşılarında, **üç** beyaz at buldular. (ŞA:95)

At arabasının üzerinde **üç** tabut duruyordu. **Üç** tabutun üzerinde **üç** ayrı harf gördüler. (ŞA:95)

Üç beyaz at şaha kalktı.

Üç siyah at hızla uzaklaştı.

Üç adam kılıçlarına davrandı.

Üç tabut ağzını açtı.

Asırlar var ki,

Plasencia del Monte köyünün sakinleri,

Uğurlu addederdi **üç** rakamını.

Üç dediğin, Allah'ın hakkı,

Kulun intikamıydı. (ŞA:95)

Ne var ki, yan yana kazılan **üç** mezardan hangisine hangi parçaların gireceğine karar vermek kolay değildi. (ŞA:97)

...sütbeyaz bacaklarını açarak **üç** kuruşa kendinî satan bir fahişe ya da yüreğinin ateşinin etrafında çırılçıplak raks eden bir Çingene olup kılıktan kılığa giriyor, etrafa ışık saçıyordu. (ŞA:141)

İster **üç** gün, ister **üç** sene, isterse **üç** ömür üst üste kalmış olsunlar burada, sonuç değişmezdi. (ŞA:147)

Lucrecia Madrid'e **üç** gün önce gelmiş, gözde aşığının ve ailesinin başına gelenleri kısa zamanda duymuştu. (ŞA:174)

Alevlerin arasında, **üçer** adım arayla çakılmış haçlara bağlanmış **üç** insan ve bir de maket vardı. (ŞA:195)

Fakat bu hadisenin üzerinden **üç** gün bile geçmeden geri gelmişti ses. (ŞA:204)

Kendi elleriyle diktiği ve kırk yılda büyüttüğü çınar ağacından yaptığı **üç** katlı geminin güvertesinde dalgın dalgın dolaşırken, köşede tir tir titreyerek birbirlerine sarılmış bir dişi ile bir erkek gördü. (ŞA:219)

Hala adını koyamadığı kitap **üç** ana bölüme ayrılmaktaydı. (ŞA:221)

O sene şubat ayında Atmeydanı'nda toplanan isyancılar hazırladıkları on yedi kişilik listeyi padişaha iletip, **üç** gün boyunca şehrin altını üstüne getirdi. (ŞA:227)

Fincanı kapatıp havada **üç** çember çizdi. (ŞA:230)

Topu topu **üç** cümle yazdı. **Üç** cümleyi yüreğine kazıdı. (ŞA:242)

Üçüncü gün gözlerini açtı. (ŞA:256)

Üç gün, üç gece sonra bu sepetten çıktığında, ya bir hiç olacaktı, ya da yeni şaman. (M:57)

O korkunç, gülünç üniformanın içinde sadece üç gün dayanabildi, üç lanet gün. (BitP:44)

Zaman zaman, topu topu üç günlüğüne patronu olan ama iğdiş sesi bunca zaman sonra bile aklından çıkmayacak sarkık gıdılı Levanten'in ağzından suçluyordu kendini. (BitP:54)

Havuzun kenarında yan yana dizilmiş, atkuyruklu, mavi mayolu beş güzel manken fotoğrafını üç saniyeliğine gösterin bir erkeğe. (BitP:73)

Üç torunu içinde en çok ona kızar ve bir tek ona kızamazdı. (BitP:121)

İki sene boyunca hiç sektirmeden her hafta sırayla üç ayrı tarikatın sohbetlerinde yer aldı. (BitP:156)

Yeni doğan bebeğin henüz açılmamış kulaklarına adını fısıldarlardı, ruhuna iyice işlesin diye ismi üç kere tekrar ederek. (A:28)

Yatakhaneye dönerken Leftfield'in Open Up'ını (Açsana) yedi kere dinledi ve arka arkaya üç sigara içti.

Üç uzun gün, üç uzun gecedir ağızma bir lokma girmedir. (A:195)

“Üç şart yerine gelirse olur elbet” diyor. (SS:102)

1.6.5.2.Dört Sayısı

Hemen hemen birçok dinde kullanımlarına rastlanan dört sayısı halk anlatılarında 1, 3, 7, 40 sayıları kadar sık kullanılmaz.

“Dört, dünyada bilinen ilk düzenle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve bu da, oluşumların kafa karıştırıcı çok yönlülüğün sabit formlar biçiminde

düzenlenmesiyle, doğadan uygarlığa doğru bir değişime işaret eder. En eski metinlerden anlaşıldığına göre ilk insanların ayın, zamanın düzenlenmesine yarayan dört aşamasını – hilal, büyüme, dolunay, küçülme – gözlemlemişlerdir. 4 yön ve 4 rüzgâr, birlikte yeryüzündeki yaşamın tamamı için gerekli koordinatları sağlar... Kitab-ı Mukaddes geleneğinde 4'ün 4 yönle ilişkisi, Tanrı'nın gücünü bütün dünyaya yaymayı üstlenmiş 4 melek ya da melek-çocukla açıklanmıştır... Haç aynı zamanda 4 temel noktanın bağlantılandırılmasıyla da elde edilir ve bazen bu noktalar özel bir dinsel anlamı vurgulamak için bir daire içine alınır.” (Schimmel 1998:98-99-100)

“4, cennetteki dört kavrama işaretidir. Aynı zamanda İslamiyet'e göre dört yasal eş, ilk dört halife, dört ana mezhep, Allah'a ulaşmanın dört yolunu (şeriat, tarikat, hakikat ve marifet) işaret eder... Toprak, hava, su, ateşten ibaret dört unsur (anasır-ı erbaa) divan edebiyatında sevgili ve aşkın birtakım özelliklerine ve dünya ya da evrene atıfta bulunur. Bektaşilerin kullandığı dört kapı selamı denilen bir selam şekli vardır. Bu selam şeriat, tarikat, marifet ve hakikat evrelerine selam vermek şeklindeydi. Bektaşi giyiminde kuşağı dört köşe oluşturacak şekilde bağlama geleneği vardır. Bu dört kitaba, dört büyük meleğe ve dört unsura işaret eder.” (Çoruhlu 2000:200)

“4, İslami uygulamaların başka alanlarında da önemli bir rol oynamıştır: Bir Müslüman 4 yasal eş edinebilir; zina durumunda günah işleyen (baskı altında olmaksızın) kendi rızasıyla 4 defa itirafta bulunmak zorundadır ve 4 masum tanık, olayı bütün ayrıntılarıyla aktarmak üzere orada hazır bulunmalıdır. İslami tarihin tam başlangıcındaki ilk dört halife hulefa-yi raşidun olarak anılır ve bugüne kadar 4 büyük şeri okul olmuştur. Sufilikte bile 4 belirli bir önem taşımayı sürdürmüştür. Tanrı'ya ulaşmak 4 aşamaya bölünebilir: şeriat, Tanrı'nın vahyettiği yasa; tarikat, dar, gizemli yol; hakikat ve son olarak marifet, Tanrı'nın vahyettiği sezgisel bilgi... Sufi ermişler arasında abdal denen 4 ermiş önemli bir rol oynamıştır ve 4, 40, 400 ya da 4000 kişilik insan grupları efsanelerde ve masallarda çok sık geçer. Ve Hint-Müslüman adetlerine göre bir çocuk, doğduktan 4 yıl, 4 ay ve 4 gün sonra Kuran'ın sözcükleriyle tanıştırılmalıdır.” (Schimmel 1998:108)

Dört rakamı Şafak'ın eserlerinde şu şekillerde karşımıza çıkar:

Sittinsenedir demadem artan şöhretlerini, mahallenin **dört** kapısından esen **dört** ayrı rüzgârın muhabbetine borçluydular. (P:85)

Yalnız, şu da var ki Akrep Arif mahalleliler bu külliyyatı salt kendilerine saklamayarak, bir de bunun bir kısmını memalik-i Osmaniyye'nin **dört** bucağına ihrac ederlerdi. (P:91)

Nida hamamının kuşkusuz en şatafatlı kısmı olan sıcaklık ise **dört** eyvanlı, **dört** halvet hücreliydi. (P:93)

Tekkeye uğrayan gezgin dervişler, elleri boş gelmediklerinden, Hezarpare Horoz Baba tekkesinin her köşesi **dört** iklim yedi ummandan gelen envai çeşit hediye ile donanmıştı. (P:121)

Sofra şamdanları yakıldıktan sonra ikisi Rum, biri Ermeni, biri de Kıpti, birbirinden güzel **dört** saki telaşla oradan oraya koşturmaya başladılar. (P:157)

Resmi bundan **dört** sene evvel, boğazına kadar borçlandığı için hünelerini karın tokluğuna sergileyen bir İtalyan ressama yaptırmıştı. (ŞA:14)

...çukurun **dört** köşesine **dört** tane haç yerleştirilmiş ve ancak orada ateşi yakıp iblis bebekten kurtulmak mümkün olabilmişti. (ŞA:24)

Bu dal gece yağın doluya armut ağacının kurban ettiği **dört** daldan biriydi. (ŞA:128)

Burada, **dört** yaşlarında bir oğlan çocuğunun ilk saç kesimi yapılacaktı. (ŞA:130)

Bezirgân Hayyim meydanından çıkan **dört** ayrı sokaktan biri kuzeye doğru tırmanırdı. (ŞA:132)

Burada, şimdiye değin pek çok düşünürün sadece **dört** ana unsura baktıkları, bu **dört** ana unsuru meydana getiren ve asla parçalanmayan, bölünmeyen atomları görmezlikten geldiklerini anlatıyordu. (ŞA:222)

Bu yüzden saldırının **dört** ayrı yönden, kırk ayrı koldan gelebileceğini düşünerek evin her tarafının karşı-tedbirlerle donatmıştı. (BitP:195)

Dört dörtlük bir anneyi sıkıcı buluyorsun. (SS:221)

1.6.5.3.Yedi Sayısı

Halk anlatılarında yaygın olarak kullanılan yedi sayısı ile ilgili bilgileri şu şekilde özetleyebiliriz:

“Eski Ahit bu yedilerle doludur. Âdem’den sonraki yedinci kuşakta 777 yıl yaşayan ve 77 kere öcü alınacak olan Lamekin vardır. (Tekvin 4: 24) Süleyman’ın tapınağına çıkan yedi basamak, Babil tapınaklarının yedi katına karşılık gelir. Nuh’un güvercini 7 gün uçar ve tufanın hazırlıkları 7 gün sürer, Fırat yedi kola bölünür. Ödüller ve cezalar yedi kez yinelenir ve evlilik töreni yedi kutsamanın bir parçasıdır. Yedi daha sonra 70’e kadar çıkar: örneğin Eski Ahit, 70 ulustan ve Sanhedrin’deki 70 hâkimden bahseder. Daha sonra binlere kadar genişler, sufi görüşlere göre Tanrı’yı insandan ayıran ışık ve karanlıktan 70.000 perde olur ya da Tanrı, her birinde 70.000 yüz, her yüzde 70.000 ağız, her ağızda 70.000 dil ve her dilde 70.000 lisan olan 70.000 kafalı varlık tarafından övülür. Benzer abartılı anlatımlar, inanç sahibi Müslümanları cennette bekleyen cennet bakireleri, hurilerin betimlenmesinde de bulunabilir.” (Schimmel 1998: 144-145-146)

“Yedi sayısı, İslami inançlarda yaygın olarak karşımıza çıkar. Allah göğü yedi katlı olarak yaratmıştır. Bakara Suresi 29. ve Müminun Suresi 17. ayette Allah’ın göğü yedi kat yarattığı belirtilir. Hac’da Kâbe yedi kez tavaf edilir. Safa ile Merve arasında yedi şart uygulanır, yedi gidiş dönüş yapılır ve yedişer taşla üç kez şeytan taşlanır. Tasavvufta beden ruhsal güçlerin toplandığı yedi noktadan söz edilir. Ayrıca dünyayı çevreleyen dokuz felekten yedi tanesi yedi gezegenin feleğidir. Tasavvufta yedi çeşit nefisten söz edilmiştir. Yedi sayısı en çok cehennem konusuyla ilgili olarak geçer. Kuran’da el-Hicr Suresinin 44. ayetinde cehennemin

muhtemel yedi kapısı olduğu beyan edilir. Öte yandan Kuran'ın yetmiş yedi ayetinde cehennem konusunun yer alması da yedinin katları olan bir sayı olması bakımından ilginçtir. Yedi sayısı Peygamberin Miraç hadisesiyle ilgili olarak da karşımıza çıkar. Minyatürlerde Peygamberin Burak üzerinde Tanrı katı sayılan arşın yer aldığı yedinci göğe çıktığını görürüz.” (Çoruhlu 2000: 202)

“Ortaçağ yorumcuları da daha sonra 7 sayısının birçok önemli özelliğini keşfetmişlerdir. Mükemmellik sayısı olarak 7, Tanrı'nın dinlenme günüdür, ama aynı zamanda zamanın geçişine işaret eder, çünkü İsa'nın sekizinci günde dirilişyle sonsuzluk başlamıştır. Kutsal Ruh'un 7 armağanı, 7 ölümcül günahla dengelenmiştir. Ayrıca İslami bağlamda Lord's Prayer'in karşılığı olan Kuran'ın ilk suresi Fatıha'nın aynı yapıya sahip olması dikkat edilmesi gereken bir noktadır. 7 ayetin üçü Tanrı'ya hitap ederken, 4 tanesi insanlığın yakarılarından ve ihtiyaçlarından bahseder. İslami inanç ikrarı olan 'Allah'tan başka tanrı yoktur. Muhammed O'nun elçisidir,' 7 sözcükten oluşur: la ilahe illa Allah Muhammed resul Allah” (Schimmel 1998: 148)

“Kitaplar ve masallar çok sık olarak yedili oluşturacak şekilde derlenirler. 7'nin edebiyattaki kullanımının en önemli örneği Nizami'nin Heft Peyker (7 Çehre) adlı destanıdır. İranlı şair, bu yapıtında kahramanın her günü nasıl başka bir prensesi ziyaret ettiğini ve günün, ilgili yıldızın, yıldızın renginin, güzel kokunun ve diğer etkilerinin astrolojik bilgeliğin kurallarına göre nasıl değerlendirildiğini anlatır. Ortaçağ Avrupa'sında çok popüler olan Yedi Bilge Usta'nın hikâyelerini ya da Sinbad'ın 7 yolculuğunu da unutmamak gerekir.” (Schimmel 1998: 162)

“7'nin büyü sayısı olarak uzun süredir kullanıldığı, büyü ve özellikle de simyadaki süreçlerden özellikle anlaşılmaktadır. Bu nedenle Süleyman'ın 7 mührü, İslami büyüde çok sık kullanılır.” (Schimmel 1998: 166)

“Dede Korkut Hikâyeleri'nde 7 sayısı 39 yerde eksiz olarak yer almıştır; ekli şekli yoktur. Ancak içinde 7 sayısı geçen başka sayılar da vardır: yidi yüz, yidi bin. On iki hikâyenin 4 tanesinde yedi sayısına yer verilmemiştir: 1, 5, 9, 10. Yedi sayısı insanlar, zaman bildirme ve birkaç farklı kavramla ilgili olarak kullanılmıştır: yidi

kız, yidi kız karındaş, yidi yiğit, yidi kâfir, yidi gün, yidi gün yidi gece, yidi yaş, yidi başlu ejderha vs...” (Sakaoğlu 1998: 43-44-45)

Şafak’ın eserlerinde yedi sayısı insan, zaman dilimleri ve başka kavramları ifade etmek amacıyla kullanılır.

Akrep Arif mahallesinde **yedi gün yedi gece** böyle geçti. (P:148)

Yedinci gecenin sabahında kapı açıldı. (P:148)

Yedi gün yedi gece boyunca körpe bedenini birbirlerine peşkeş çektiler. (P:167)

Bu zıt fikirler arasında bocalarken, sesi duymasının üzerinden tam **yedi gün** geçti. (P:194)

Periden güzel huriden müstesna

Sebebi envai bela türlü cefa

Yedi düvel çehrene müptela

Ben garip âşık-ı şeyda iken

Terk-i can etmen reva mı bana. (P:228)

O gün **yedi** çocuk, her zamanki gibi bir araya gelmiş, kendilerine keyifli bir meşgale aramaktaydılar. (P:13)

Yoksa onların peşinde iz sürüp at koşturarak; dağlar, denizler, köprüler aşip **yedi** başlı ejderhalara kılıç mı sallamalıydı? (P:56)

Dört ayrı rüzgârın çok uzak diyarlardan taşıyıp getirdikleri tılsımlar, mahallenin **yedi** kocakarısının ellerinde yoğrulur, okunur, sırlanırdı. (P:86)

Mahalle evlatları, mehpere çehreleriyle olduğu kadar serbazlıklarıyla da **yedi** düvele nam salabilmiş olmalarını, kuzeydeki demir kapıdan giren ve mütemadiyen soğuk esen bad-ı şahbaz’a borçluydular. (P:87)

Mimdar, demirden dökülmüş kuzey kapısının önünde, has ipekten serbazlık kuşağı kuşandıktan sonra **yediden yetmiş** herkes tarafından bir güzel öpülür, tebrik edilirdi. (P:89)

Her bir rüzgâr tahta tek başına çıkabilmek için can atarken, onları barındıran vücudun muhtemel bir kavgaya kurban gitmemesinin yegâne hikmetini kulak hırsızlığı yapan **yedi** kocakarı bilirdi. (P:91)

O vakit **yediden yetmiş** hepsi şıpır şıpır ecel terleri döküyorlardı. (P:96)

Yaşını başını almış bu **yedi** kadının arasında hep rahat hissetmişti kendinî. (P:110)

Hezarpare Horoz Baba tekkesinin **yedi** senedir postnişini olan Şeyh Mehmet Mühür Efendi güzel sohbeti, tatlı dili ile olduğu kadar engin tasavvuf bilgisi ve nükteşinaslığı ile de tanınmıştı. (P:120)

Dedi ki: Allah **yedi** kat göğün başında bir tahtta oturmuyor. (Aşk:141)

Ardında babası, **yedi** cediti, muteber sülalesi olmuştu hep. (Aşk:142)

Biz Kazancılar da **yedi** kuşak atadan kırmızı et severiz! (BP:86)

Feza-yı itlak dedikleri o nihayetsiz gökyüzü anlatıldığı gibi **yedi** katlı yetmiş sırlı ise ve eğer onun **yedinci** katında bir göz, yukarılardan herkesi seyreden bir Semavi Ay varsa...(BP:220)

Nice sonra, **yedi** yaşına bastığında, kilise korosuna alındı. (ŞA:19)

Tarlardan dönerken, deli kocasını ve **yedi** çocuğunu sırtında taşır; eve vardığında, onları un çuvaları gibi üst üste yere atardı. (ŞA:45)

Söylenenlere göre, Benito Garcia, **yedi** yaşındaki kurbanını köyün yakınlarındaki bir mağaraya götürmüş ve orada, onu tahta bir haçın üzerine çiviledikten sonra saatler boyunca kırbaçlamıştı. (ŞA:102)

Bu sayede mahallede **yediden yetmiş** herkes dilediğince meyvelerini dişleyip mutlu olacaktı. (ŞA:126)

Yedi temel günah, **yedi** melun hayvan, bilhassa kadınları pençesine alırdı. (ŞA:158)

Lucrecia bir sefahat âleminin **yedi** kat dibinde olmalıydı ki, kılı bile kıpırdamamış, belki atılan taşların birini dahi duymamıştı. (ŞA:173)

Abraham Pereira'ya göre, Felsefe **yedi** yaşına bastığında İbraniler tarafından bulunmuş ve evlat edinilmişti. (ŞA:222)

O gecenin üzerinden tam **yedi** ay, **yedi** gün geçti. (ŞA:237)

İçinden çıkan suyla tam **yedi** kova dolmuştu. (ŞA:238)

Baba, **yedi** ceddin'in terazisinde, söyleyeceği kelimeleri tartıyordu. (ŞA:240)

Anlattığına göre, yıldızlar, şimdi adı sanı unutulsa da vaktiyle şöhreti **yedi** düveli sarmış bir hiciv ustasının harfleriymiş. (ŞA:244)

...**yedi** mahalle fakir fukaranın karnını doyurmaya, ebe teknesinden beri su yüzü görmemiş kim varsa hamama sokup bitlerinden arındırmaya and içti. (M:41)

Ne yerin **yedi** kat dibine kök salmış bir ağaç, ne bütün benliğiyle kurbanına kenetlenmiş bir kene, ne de anlatıldıkça tazelenen bir masal kadar kalıcıydı duruşu. (M:76)

Yedi düvelin en sunturlu cinlerini başımıza topluyordu durmaksızın çaldığı ve bir çöp kutusuna ait olduğunu tahmin ettiğim yuvarlak, teneke, kulpsuz kapak. (M:151-152)

Ellerimizde zıpkınlar, gözlerimizde su geçirmez gözlüklerle balıklama dalıp kusurlar-kabahatler-gafletler denizinin **yedi** kat dibine, avladığımız her özü karaya çıkarıp uzun uzun inceler, didiklerdik lime lime. (BitP:143)

Ömer Özsipahioğlu **yedi** yıl sonra işte bu adla evlenecekti. (A:73)

“Maddi durumu iyi olmayan **yedi** komşuya dağıtın,” buyurdu. (A:202)

1.6.5.4.Kırk Sayısı

“40, büyük sayılar arasında en büyüleyici sayı olarak Ortadoğu’da özellikle de İran ve Türkiye’de yaygın biçimde kullanılır... 40’ın önemi ayın geçtiği 28 nokta ile 12 burcun bileşimi olarak görülmesiyle de açıklanabilir.” (Schimmel 1998: 265)

“İslam öncesi Türk geleneklerinde de çok yer tutan bu sayı Muhammed’in kırk yaşında Allah’tan ilk vahyini alması, Allah’ın Âdem’in çamurunu kırk gün yoğurduğuna inanılması, Mehdi’nin dünyaya tekrar geldiğinde kırk yıl kalacak olması, diriliş esnasında göklerin kırk gün boyunca dumanla kaplanacağı ve dirilişin kırk yıl süreceğini ifade eder. Muhammed’in isminin başladığı ilk harf olan mim harfinin sayısal değeri kırktır. Doğum ve çocukla ilgili bir takım geleneklerin uygulanmasında, kırk günlük süre önemli sayılmıştır. Türk-İslam edebiyatının pek çok eserinde kırk sayısının simgeselliğine dayanılır.” (Çoruhlu 2000: 204)

“Kutlu kişiler arasındaki bu dereceli kümelerden halkın geleneğinde en çok anılan Kırklar’dır. Herkese nasip olmayan bir mutluluğa erişen kimi insanların ölmediğine Kırklara karıştığına inanılır. Birçok sözlü anlatımlara göre ünlü hikâye kahramanı Köroğlu ölmemiş. Kırklara karışmıştır. 40 sayısı ayrıca kırklama, loğusanın kırkı, kırk gün beklemeyi gerektiren, hastalıkların bulaşmamasını sağlayan korunma tedbirleri vb. hallerde önem taşır; halk hekimliğinde ot, baharat vb. kırk çeşit nesneden yapılan ilaçlar, kimi törenlerde kırk çeşit yiyeceğin bulunması şartı, debdebeli düğünlerin, şenliklerin anlatılmasında (özellikle masallarda) kullanılan ‘kırk gün kırk gece’ deyimini de bu sayının önemini belirten örneklerdir.” (Boratav 2003: 119)

“Yahudilikte ve İslam’da 40 gün arınma dönemidir: doğumdan sonra kadınlar 40 gün yataktan çıkmazlar. Hıristiyan gelenekte 2 Şubattaki Hazreti Meryem yortusu, Meryem’in İsa’nın doğumunu izleyen loğusanın bittiği ve gerekli arınma ayininin tamamlandığı anlamına gelir. Böyle ayinlerin yine 40 gün süren İslami yas törenlerinden sonra da gerekli olduğu düşünülür. Arınmanın daha modern biçimi, adının da işaret ettiği gibi 40 gün süren karantinadır. Arınma İslami gelenekte başka

bir rol oynar, kurban edilecek hayvanların kesilmeden önce 40 gün özel bir yemle beslenmesi gerekir; ayrıca saç ve tırnakların kırk günde bir kesilmesi öğütlenir. Böyle önemli bir sayının yuvarlak sayı olarak da kullanıldığını söylemek bile gereksiz. Müslüman folklor baştanbaşa 40'lı gruplarla doludur. 40 sütunlu saraylar; 40 atlı kahramanlar; masalarda bir batında 40 erkek ya da 40 kız çocuk doğuran anneler. Kahramanlar 40 macera ya da sınama yaşarlar. 40 düşman öldürürler ya da 40 hazine bulurlar. Çok sık 40 şehitten söz edilir ve Peygamberlerin Medine'deki mezarının başında 40 cesur adam katledilmiştir. Muhammed'in yeğeni ve damadı ve Şii İslamın ilk imamı Ali'nin 40 müridi vardır. Gizemci İslamda 40 (Arapça erbain, Farsça çihil, Türkçe kırk) ermiş önemli rol oynar. Türkiye'deki Kırklareli, bu ermişlerle ruhsal ilişkisinden dolayı bu adı almıştır ve kırklara karışmak Türkçede 'görünmez olmak' ya da tamamen ortadan yok olmak anlamına gelir. Kırk, günlük olaylarda kullanılan önemli bir yuvarlak sayıdır aynı zamanda. Türk ve İran folklorunda kahramanların düğün şenlikleri genellikle 40 gün 40 gece sürer. (Schimmel 1998: 268-269)

“Fıkraları Türkiye'nin her yanında anlatılan popüler şahsiyet Nasrettin Hoca, kocaların eşlerinin öğütlerini kırk yılda bir tutmalarını söyler. Gerçekten de Türkçede 'kırk yılda bir' deyimini hayatta bir defa anlamına gelir ve Türkler birisiyle birlikte kahve içmenin 40 yıllık bir ilişki kuracağına inanırlar... Uzun sürecek zor bir işi başarmak için '40 fırın ekmek yemek' gerekir ve kendisini çok ucuza satan biri ise '40 kuruşa 9 takla atar' kırklamak, yani bir şeyi 40 defa yapmak basitçe bir şeyi fazla yinelemek demektir... İslami gelenekte 40'ın başka bir önemli işlevi daha vardır: Hazreti Muhammed'in adını başında ve ortasında bulunan mim harfinin sayısal değeri 40'tır. Bu nedenle Peygamber'in kendisine has bir sayı olduğu düşünülür, ayrıca cennetsel adı Ahmed'de bulunur ve sufilerin keşfettiği gibi adındaki mim'ler atıldığında Ahad sözcüğü kalır ki bu da Tanrı'nın asıl adlarından 'Bir' anlamına gelir. (Schimmel 1998: 270)

“Dede Korkut Hikâyeleri'nde on iki hikâyenin dört tanesinde kırk sayısına yer verilmemiştir. 7, 8, 10, 11. yüze yakın yerde geçmesine rağmen bu sayının dört hikâyede hiç yer almaması dikkat çekicidir... Kırk sayısı başta insanlar olmak üzere pek çok kavramla ilgili olarak kullanılmıştır. Kırk yiğit, kırk namert, kırk ala gözlü,

kırk yoldaş, kırk nefer kâfir, kırk ince billü kız, kırk kırnak, kırk kul, kırk cariye vs.”
(Sakaoğlu 1998: 46-47)

Elif Şafak diğer sayılarda olduğu gibi kırk sayısını da işlevsel olarak kullanır.

Kırk yaşına basmak üzereydi. (Aşk:59)

Böyle asi, başına buyruk ve durduğu yerden emin, Hakk’a teslim ve gönülü mutmain bir misafirin **kırk** senede bir geldiğini bilecek kadar uzun zamandır başındaydım bu zaviyenin. (Aşk:78)

Neredeyse **kırk** yıldır abdalım. (Aşk:86)

Öyleyse kim ki senin hakkında kötü konuşur, sen o insan hakkında **kırk gün kırk gece** sadece güzel sözler et. (Aşk:260)

Kırk senenin en soğuk günüydü kerhaneden kaçtığım gün. (Aşk:284)

David acılı midye sipariş etti, Ella ise **kırkinci** yaş gününde aldığı et yememe kararına uyarak hindistan cevizi soslu tofu söyledi. (Aşk:307)

“Kaçtığım gibi hamama gittim, tas tas sularla **kırk** kez yıkandım.” (Aşk:326)

Kırk gün çilede kalır Şems’in kurallarını düşünürüm. (Aşk:404)

Basamakları çıka çıka **kırkına** basıyorsun; sonra elli, elli beş, derken altmış oluyorsun...(Aşk:406)

Bu zaviyedeki ilk **kırk** günümü ufacık, basık ve karanlık bir hücrede geçirdim. (Aşk:114)

Kırk gün kaldım o hücrede. (Aşk:114)

Mademki **kırk** gecedir bu rüyayı görmekteyim, elbette açılacak hikmeti, gördüklerimin neye alamet olduğunu öğreneceğim, ya şimdi ya da yakında. (Aşk:129)

Kırk yaşına varmadan muhakkak yapmam gereken on şey. (Aşk:149)

Kırkına varınca yaşlandığını anlıyorsun, olanca ağırlığıyla. (Aşk:150)

Hem erkekler hem kadınlar için **kırk** en güzel yaştır. Bence **kırk** sayısı tılsımlıdır. (Aşk:151)

Geçen her gün gönlü geniş ve ruhu gezgin sufi meşreplilerin **kırk** kuralından bir tanesini tefekkür ettik. (Aşk:208)

Erbain **kırkını** çoktan doldurmuş; hamsin ellisini aşmış; erken açan çiçeklere don vurmuş; göç eden ilk kuş kafilesi yollarda telef olmuş; hiç şüphesiz, evvelbahar, yolda haramilerle karşılaşmış, engellere takılmıştı. (P:25)

Savaş toprağın altında ve üstünde süredursun, o, altın yaldızlı bir fincana taksim edilen kahvesini, **kırk** yıllık tiryakisi imişçesine höpürdeterek içmekten, dilini keyifle şapırdatmaktan geri durmadı. (P:37)

İfakat da adamcağızın **kırkının** dolmasını beklemeye dahi lüzum görmeden, mirasını çatır çatır yemeye, gününü gün etmeye başlamıştı. (P:201)

Ne var ki bu konuşmanın ardından Banu Teyze odasına gitmiş, kapısını çarpmış ve mutfakla banyoya yaptığı kısa ziyaretler haricinde o kapıyı **kırk** gün boyunca açmamıştı. (BP:78)

Takip eden **kırk** gün **kırk** gece boyunca yıkanmayı, saçlarını taramayı, hatta en sevdiği dizi olan Kara Sevda Sarmaşığının Laneti'ni seyretmeyi bile bırakmıştı. (BP:79)

İçeri bakmaya gerek duymadan semaverin aşında Gülsüm Nine'nin durduğunu biliyordu; sucukları kızartanın **kırk** günlük Sufi perhizi başarıyla bitip de kendinî falcı ilan ettikten sonra iştahına yeniden kavuşan Banu Teyze olduğunu bildiği gibi. (BP:134)

Kırk dakika sonra, şehrin karşı yakasında Asya, Kafe Kundera'nın kapısından içeri girdi. (BP:336)

“Madem öyle bu sene yapman lazım.” dedi Gülsüm Nine. “**Kırk** yaşındasın...” (BP:346)

“Demek **kırk** oldun. Meymenetsiz bir yaş.” diye tısladı aniden. (BP:347)

Bu an o kadar emsalsiz, o kadar hayretengizdi ki, heyecandan akılları karışan pek çok kadın **kırk** kere tekrarlayacakları duayı bir türlü tamamlayamadıkları için silbaştan okumak zorunda kalıyorlardı. (ŞA:43)

Miguel hiç durmadan konuşup şakalar yapıyor, yeni tanıştığı bu insanlara sanki **kırk** yıllık dostları gibi rahat davranıyordu. (ŞA:102-103)

Kendi elleriyle diktiği ve **kırk** yılda büyüttüğü çınar ağacından yaptığı üç katlı geminin güvertesinde dalgın dalgın dolaşırken, köşede tir tir titreyerek birbirlerine sarılmış bir dişi ile bir erkek gördü. (ŞA:219)

İlk kapı... **Kırkinci** kapı...

“Dilediğince gez” demiş “dilediğince yaşa bu **kırk** odalı evde. Lakin sakın ola **kırkinci** kapıyı açmaya çalışma, **kırkinci** kapının kilidini zorlama!” (ŞA:269)

...**kırk** tarak dayanmaz derler deli kısmının tek bir saç telini taramaya öyle kuvvet vermiş delilik insana. (M:10)

Şişmanların şiddeti, **kırk** batman ağırlığında kuş tüyü yorganla kaplanmıştı. (M:23)

Kırk yamalı tek iplikli şaman kisvesi gibiydi. (M:43)

Böylece Nazar Sözlüğü **kırk** yamalı tek iplikli şaman kisvesi gibi olacak. (M:86)

Bazı bazı Hümay **kırk** arşın kadar yeryüzüne yaklaşır, gölgesini bir insanın üzerine düşürürmüş. (M:148)

Sanki **kırk** yıllık tiryakinin tıkanmış damarı gibi. (M:158)

Kırk gün **kırk** gece boyunca dolup taşan ziyafet sofralarında...(M:197)

Her **kırkinci** günün sonunda **kırkinci** kapıdan çıkıveren ejderhanın ağzından püskürttüğü...(M:197)

...eşi ve sonuncusunu **kırk** yaşında dünyaya getirdiği dört çocuğuyla yaşayan Valerie Germain... (BitP:63)

Tekrarların en güzel yanı, tanıdık olmalarıdır; onların ortasındaiken, kendinî bildik bir mekânda, **kırk** yıllık dostlarının arasındaymışçasına güvende hisseder insan. (BitP:72)

Bu hikâyeyi en az **kırk** kere dinlemiş olan manikürcü kız ile çıraklar bile, can kulağıyla takip ediyorlardı Cemal'i. (BitP:80)

Kadında uzun saç sevdiğini **kırk** kere söylemişti. (BitP:90)

Muhtemelen diğer gişe memuresinin şikâyeti üzerine, **kırk** yılda bir yüzünü gösteren büyük patron, öğlene doğru baskın yapmıştı sinemaya. (BitP:328)

İşte bu sebeptendir ki "**kırkını** çıkarmak" sadece bebekler için değil anneler için de esasmış. **Kırk** sembolik bir sayı. (SS:14)

Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi şatafatı bu kadar seveceği. (SS:221)

1.6.5.5.Kırk Bir Sayısı

...ve **kırk bir** çeşit baharatın **kırk birini** de bağına basan mesir macunu misali ayrı gayrı tanımadan edibane, hakimane, rindane yaşamayı, yaşayabilmeyi öğütlerdi hüsn-i adab kaideleri. (P:90)

Ilıklığın orta kısmı, birbirinden güzel, irili ufaklı tam **kırk bir** porselen tabakla donatılmıştı. (P:92)

"Var" dedi Mustafa. "**41** yaşına kadar." (BP:346)

Kırk bir yaşını göremeyecekti. (BP:348)

İşte Mustafa Kazancı **kırk bir** yaşına varmadan böyle öldü. (BP:352)

Azrail'in onu **kırk birinden** evvel bulacağını, Çin-i Maçin'e dahi kaçsa bu sefer de orada enseleyeceğini biliyordu. (BP:373)

1.6.5.6. Bin Bir Sayısı

“1001, 41, 101 gibi büyük sayıların aşılması, yani ‘sonsuzluk, sınırsızlık’ anlamına gelir. Anadolu’daki Binbir Kilise ve bilinen örnek Binbir Gece ilk aklımıza gelenlerdir. Bu sayıyı, yedigen ve 7, 11 iel 13 asal sayıları arasındaki gizemli ilişkileri çağrıştırmaya yönelik çabalar olsa da, aslında sonsuz genişlemeye işaret eder.” (Schimmel 1998:298)

“Bin sayısına bir kutluluk veya bir üstünlük değeri verilmek istenince ‘bir’ eklenir. Tanrı’nın bin bir adı vardır. Bin Bir Direk İstanbul’da çok sayıda direkleriyle ünlü eski bir yer altı sarnıcıdır; güç doğuran kadının bin bir ağrı çektiği söylenir.” (Boratav 2003:120)

“**Binbir** gün **binbir** gece” demez mi gaddar adam! (Aşk:113)

Binbir talihsizlik yüzünden Loretta, ne zaman kendi hakkındaki gerçekleri öğrenmenin kıyısından hızla dönse...(BitP:172)

II. BÖLÜM

2.HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

2.1.Dini İnançlarla İlgili Unsurlar

Burada öncelikle inanç kavramının anlamına değindikten sonra Şafak'ın eserlerinde yer alan dinî inançlara yer vereceğiz. Boratav inanç kavramını şöyle açıklar:

“İnanç sözlük anlamı ile kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi demektir. İnanç kavramı, sözlük anlamı ile insan düşüncesinin çok geniş bir bölümünü içine alır: din, ahlâk, politika... İnançları bütün bu çeşitlilik ve yaygınlıkları ile ele almak halkbiliminin sınırlarını aşar. Halkbilimi belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp kendi çağının şartlarına uygulayarak yaşattığı yeni dinîde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir.” (Boratav 2003:19)

2.1.1.Dinsel Kişilikler

2.1.1.1.Hazreti Muhammed

“Bistami'nin kabı **Peygamber Efendimizinkine** nazaran ufaktı. O bir avuç içti, kandı. O kadarla mesut ve sarhoş oldu. Ne güzel, kendinde ilahi varlıktan eser bulmuş. Ama o halde kalmak, yola devam etmemek demektir. O mertebede bile Allah ile nefis ayrı gayrıdır. Peygamber Efendimize gelince, Allah'ın sevgili kuludur, onun kabı kolay dolmaz. O yüzden Allah, Kuran'da şöyle buyurmuş: Açıp genişletmedik mi senin kalbini? Kalbi böyle genişleyince, yani kabı büyüyünce,

doymak bilmez bir susuzluk hâsıl olmuş içinde. Boşuna değil, ‘seni layıkıyla bilemedik’ deyişi. Hâlbuki kimse Allah’ı onun gibi bilemedi.” (Aşk:201)

“Bir düşün: **Peygamber Hazretleri** şöyle buyurmamış mıydı? ‘Yarabbi, Seni tebcil ederim. Seni layıkıyla bilemedim.’ Hâlbuki Bayezid-i Bistami ‘Ben kendimi tebcil ederim, benim şanıım yücedir. Zira hırkamda Allah var’ dedi. Mademki biri Allah’a nazaran ufak hissederken kendinî, diğeri Allah’ı içinde taşır, bu ikisinden hangisi daha ileridedir sence?” (Aşk:200)

Boşuna değil **Peygamber Efendimiz**, “Bu dünyada üç kişiye acıyın” buyurmuş: “Bir kavmin aşağı düşen yüce kişisine, yoksullaşan zenginine ve cahillere oyuncak olan bilginine...” (Aşk:280)

Peygamber Efendimiz boşuna dememiş, “Kişi dostunun dinî üzeredir. Bu nedenle, kiminle dost olacağına dikkat etsin” diye. (Aşk:312)

Neymiş, bir savaş sonrası **Hazreti Muhammed** halka dönüp, “artık küçük cihadı bitirdik, bundan sonra büyük cihada geçiyoruz” demiş. (Aşk:193)

Örümceklerin **peygamberin** hayatını kurtardığını anlat. (A:191)

2.1.1.2.Hazreti Âdem Ve Havva

“İbrahimi dinlerin en sonuncusu ve en mükemmeli olan dinimiz der ki **Âdem ile Havva** cennetten şeytan yüzünden kovuldu. Ataları sürülmüş insanlar olarak biz de daima tetikte olmalıyız. Zira şeytan tebdil kıyafet gezmekte. Bazen bizi kumara davet eden bir kumarbaz kılığına girer, bazen de güzel bir kadın olur, bizi ayartır... Şeytanın hiç beklenmedik suretlere büründüğü de olmuştur. Mesela gezgin bir derviş kılığında da çıkabilir karşımıza.” (Aşk:317)

Âdem Baba’nın tüm oğulları ete kemiğe mahkûm. Herkese bir beden bahşedilmiş. (Aşk:378)

Âdem ile Havva: Âdem ile Havva, yasak elmanın tadına varınca, farklılıklarını gördüler ilk defa. Utanıp, incir yapraklarıyla örtmek istediler çıplaklıklarını. Ama birinde bir, ötekinde üç incir yaprağı vardı. Sayı saymayı da öğrenince, bir daha hiç aynı olamadılar.

Âdem nasıl bir asma yaprağıyla örtüverdiyse çıplaklığı... (BP:236)

Ve **Havva** nasıl aynı asma yaprağından bir adet edinmek zorunda kaldıysa... (BP:236)

2.1.1.3.Hazreti İsa

İsa'nın Allah'ın oğlu değil, kulu olduğuna inanmakta zorlanmadım. Kuran'da **Hazreti İsa** ne diyor? *Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı verdi ve beni bir peygamber yaptı.* Müslümanlığa geçerken bunu baştan kabul ettim. Benim esas zorlandığım husus Meryem'i terk etmek oldu. Bunu kimseye söylemedim. Mevlana'ya bile. (Aşk:227)

İsa Efendimiz ve on iki havarisini layıkıyla ağırlamaya hazır mısınız hancı? (ŞA:103)

Mumların tam ortasında çarpmıha gerilmiş **İsa** duruyordu. (ŞA:152)

Burada bulunmamın sebebi ne **İsa Efendimize** karşı bir suç işlemiş olmam, ne Hıristiyan dininden sapmam. (ŞA:155)

İsak bunu yapma. Ateşle oynuyorsun. Sen **Mesih** filan değilsin. (ŞA:280)

“**İsa** bana fazladan bir dolarınız olduğunu söyledi.” (A:169)

“**İsa**'nın öğrettiği gibi, günah işleten ağızımıza giren şeyler değil oradan çıkan şeylerdir. Söylediğimiz şeyler yani. Sözlerimiz.” (A:290)

“İsa'nın öğretilerini, o meymenetsiz profesörün vecizeleri gibi ulu orta saçma mutfağında,” dedi halası. (BP:184)

2.1.1.4.Hazreti Meryem

Bakire Meryem'in gözyaşlarının, azizlerin hüzünlü bakışlarının, mumların titrek alevlerinin, iri tespihlerin, kutsal ekmeklerin... (ŞA:19)

Bakire Meryem'in konuştuğunu zannedip, telaşla haç çıkarttı. (ŞA:20)

“Yani sen şimdi, **Bakire Meryem**'in masumiyetine inanmıyor musun?” (ŞA:155)

İşte bu sebepten, **Bakire Meryem** Virgen de Guadalupe'nin beyaz, zengin bir adama değil de yoksul, kara derili bir yerliye görünmüş olduğunu bilmek müthiş. (A:316)

Küçük, gümüş **Meryem Ana** ikonasını şehre doğru kaldırarak, gülümsedi. (BP:40)

2.1.1.5.Hazreti Nuh

Tufandan sonra **Nuh**, çifter çifter gemiden inen insanlara, hayvanlara, bitkilere baktı. (ŞA:219)

Resmin tam ortasında, **Nuh**'un çınar ağacından yapılmış gemisi kocaman bir dağın doruklarına tırmanıyordu. (ŞA:221)

Onlar da çiftler halinde binmişler **Nuh'un Gemisi**'ne. (SS:156)

Doğrudur, 980 sene yaşamıştır **Nuh Peygamber**. (SS:233)

Tanıklık ettikleri felaketten kaçabilmek için **Nuh'un gemisine** çiftler binen canlılar... (BP:173)

O gözlerde yağmuru, fırtınayı, ebemkuşağını ve **Nuh Tufanı**'nı gördü. (P:16)

“Ama ne fayda. Ettiğimiz hıyanetin züllünü değil yağmur, **Nuh'un tufanı** dahi yıkayamadıktan sonra...” (P:106)

Nuh'un gemisine çiftler halinde bindik diye, tüm yolculuğu çiftler halinde yapmak zorunda değiliz. (SS:35)

Yalnızlık Allah'a mahsustur diyerek her insanı evliliğe mecbur bırakmak, insanoğlunun geliştirdiği en büyük aldatmacalardan biridir. **Nuh'un Gemisi**'ne çiftler halinde bindik diye, tüm yolculuğu çiftler halinde yapmak zorunda değiliz. (SS:35)

2.1.1.6.Hazreti Mevlana

Tüm hayatını ve ruhunu Allah'ı aramak ve bulmak için harcayan Mevlana, 13. Yüzyıl Anadolu'sunda tasavvuf felsefesinin temellerini atmıştır.

“O, insanlığa bir rahmet gibi yağın ve rahmetinden Selçuk ve Osmanlı şahlanışları doğan büyük bir vicdan hayatının Anadolu'daki kurucu ve inandırıcı simalarındandır.” (Banarlı 2002: 217)

Elif Şafak özellikle Aşk isimli eserinde Mevlana'ya bolca yer vermiş hatta olay örgüsünü Mevlana üzerine kurmuştur. Şafak, sadece Mevlana'ya değil onun arkasındaki ruhani güç olan Şems-i Tebrizî'ye de Aşk eserinde yer vermiştir.

Çünkü aşk, hayatın asıl özü, esas gayesidir. **Mevlana**'nın bizlere hatırlattığı üzere, gün gelir, herkesi, ondan köşe bucak kaçanları bile, hatta “romantik” kelimesini bir suçlama gibi kullananları dahi kıskıvrak yakalar aşk. (Aşk:31)

1244 senesinde **Rumi**, Tebrizli Şems ile tanıştı. Seyyah bir Kalenderiye dervişiydi Şems; dilinin kemiği yoktu. Yollarının kesişmesiyle başlayan süreç her ikisinin de yaşamlarını kökünden değiştirdi. Öylesine sağlam, müstesna bir gönül birliğinin başlangıcıydı. Aralarındaki bağı daha sonraki yüzyıllarda yaşayan mutasavvıflar iki ummanın kavuşmasına benzettiler. Bu benzersiz yarenlik sayesinde ki Rumi, önceleri hâkim çizgiye yakın duran bir din âlimiyken, alışageldik tüm kurallardan çıkmaya cüret ederek adanmış bir gönül ehli, aşkın ateşli savunucusu, semanın yaratıcısı ve tutkulu bir şair oldu. “İslam âleminin Shakespeare’i” diye anılmasına yol açacak muazzam eserler bıraktı geride. Derinlere kök salmış taassupların, önyargıların çağında evrensel, kapsayıcı ve barışçıl bir maneviyatı savundu; kapısını istisnasız her insana ardına kadar açık tuttu. Tıpkı o zamanlar olduğu gibi, bugün de nicelerinin “kâfirlere karşı savaşmak” olarak tanımladığı zahiri bir cihaddansa, insanın kendi içine yönelerek olgunlaşmasını hedefleyen Bâtini bir cihat üzerinde durdu. Kişinin kendi egosuna karşı sonuna kadar mücadele ederek adım adım nefsini yenmesini salık verdi. (Aşk:37/38)

Rumi ipektir, ilmik ilmik örülecektir. Vakit tamam olunca ipeğin bekası için ipekböceğinin ölmesi gerekir. (Aşk:111)

Yıllar evvel, mesnevi mevsimindeyken anlatmıştı Ethel, **Mevlana**’nın vücuduna hesap verişini. (BitP:135)

“Muhterem cemaat” dedi **Rumi**, sesi kâh tiz kâh pes perdelerde salınıyordu. “Zaman zaman hepimiz zanlara kapılırız, kendimizi küçük ve sıkışmış hissederiz. Ufacık bir noktayız Kâinat-ı Muazzama’nın karşısında. Etimiz budumuz belli; idrakimizin, irademizin ve aklımızın sınırları ortada. Sırf buna bakıp kiminiz sual eder: Allah için ne manası olacak bu fani canımın? Benim şu koskoca dünyada ne kıymetim olabilir ki? Bugünkü vaazımızda bu sualin cevabını göstermek isterim.”

Pembefiруşan hanından çıktığında **Mevlana**, karşısına dikilip demiş ki **Şems** ona: “Ey dünyanın sarrafı, gör beni!” (M:209)

Ayakta dikilmiş sessiz sedasız onu izlerken öteki âleme çekiliverdim birden, keşfe çıktım. **Mevlana**’nın bundan seneler sonraki halini gördüm. Daha yaşlı, daha

zayıf, daha hüznü ama daha bir heybetli ve vakur oturacaktı gene yanı noktada, aynı bal sarısı ışığın altında. (Aşk:292)

Tebrizli Şems, dünyayı koca bir kazana benzetirdi. İçinde mühim bir aş pişmekte. Yaptığımız, hissettiğimiz, söylediğimiz, hatta düşündüğümüz her şey bu kazana malzeme olarak giriyor. (Aşk:188)

2.1.1.7. Diğer Kişilikler

1975 yazını Fas'ta Sufiler arasında geçirdim. Hayatımda ilk defa bir zaviye gördüm. Odam beyazdı; ufacık, basık ve basit. En temel ihtiyaçları karşılıyordu, o kadar: Bir döşek, bir gaz lambası, bir kehribar tespih, pervazda bir saksı çiçeği, duvarda **Hazreti Fatma**'nın Eli'ni gösteren bir kabartma ve çekmecesinde Rumi'nin şiirleri olan ceviz ağacından bir masa vardı. (Aşk:287)

“Niçin dönüp baktın Tanrının gazabını çeken şehre?” diye karısına öfkeyle bağırды **Lut**. (M:222)

Misal **Hazreti Musa** ile **Hazreti Hızır**'ın arasındaki yoldaşlık. (Aşk:257)

İnsanlık tarihi boyunca sadece **Hazreti Süleyman** cin ordularını yenmeyi başarmıştı ama o bile büyülü bir demir yüzükten yardım almıştı. (BP:195)

Muteber feylosof, muharrir ve mutasavvıf **İbn-i Arabi Hazretleri** ise bir gün genç Rumi'yi babasının peşi sıra yürür görünce şöyle buyurmuştu: “Fesübhanallah! Bir okyanus, bir gölün ardında gidiyor.” (Aşk:98)

Çalışırken bir yandan da **İmam Gazali**'nin İhya-i Ulumi'd-Din adlı kitabını karıştırıyor, anlamaya çalışıyordum. (Aşk:214)

Hazreti Ali bir gün bir kâfirle meydanda cenk ediyormuş. (Aşk:237)

Peki, **Halife Harun Reşit**'in anlamadığı şeyi ailem, dostlarım, talebelerim anlayabilir mi? (Aşk:242)

Selahaddin Eyyubi Hazretleri'nin çadırına girip, başucuna zehirli bir tatlı bırakacak kadar ileri gitmişlerdi. (Aşk:250)

Halife El-Mansur bu insanlardan biriymiş. (ŞA:138)

Felsefe büyürken, evvela **İbrahim**, daha sonra da **Yusuf** Mısırlılara matematiği öğretmişti. (ŞA:222)

Sultan Murad, tahta çıktığında on bir yaşında bir çocuktü daha. Sünnetinden beş gün evvel, **Eyub Sultan** Türbesi'ne götürülerek, hem **Hazret-i Muhammed**'in hem de Yavuz Sultan Selim'in kılıçlarını kuşanmıştı. (ŞA:226)

Kuran'a göre tam **Hz. İbrahim**'in oğlunu keseceği esnada, Allah gökten bir koç indirmiş ve böylelikle insan kurban etme geleneği ortadan kaldırılmıştır. (M:161)

Bu zebaniler Viyana'da bozguna uğradıklarında **Sultan Süleyman** ne yaptı? (ŞA:25)

Onu süzerken Kuran-ı Kerim'de **Yusuf ile Züleyha**'ya dair ayetleri hatırladım. Züleyha kendisine yüz vermeyen bir erkek için tutkuyla yanmıştı. Şehirdeki kadınlar onun hakkında fena sözler edince, hepsini sofrasına davet etmiş, Yusuf'a da çağrıldığında odaya girmesini tembihlemişti. "Her birine bir bıçak verdi ve 'Çık karşılarına!' dedi. Kadınlar onu görür görmez kendi ellerini doğradılar ve 'Allah için bu bir insan değil, ancak değerli bir melektir!' dediler." (Aşk:380/381)

Hüdhüd denilen kuşun, **Süleyman Peygamber**'den Belkıs'a haber iletmek dışında kimseden kimseye laf taşımadığı gerçeğiyle ilgilenmedi. (BP:104)

Arapça krb kökünün de ifade ettiği gibi, kurban, "yakın olma" anlamına gelmektedir. Kuran'a göre tam **Hz. İbrahim**'in oğlunu keseceği esnada, Allah gökten bir koç indirmiş ve böylelikle insan kurban etme geleneği ortadan kaldırılmıştır. Koçun yanı sıra deve, sığır, manda, koyun ve keçi de kurban edilmesi caiz hayvanlardandır. Kesmeden önce kurbanın gözleri bağlanır. (M:161/162)

Karşısında, saçlarından asılarak boşluğa sallandırılmış, suratlarında haşarı çocuklara mahsus bir ifadeyle **Harut ile Marut** duruyordu. (ŞA:114)

Kuyuda **Yusuf Peygamber** dizlerinin üstüne çökmüş, kendisine böyle bir zulmü reva gören vefasız kardeşlerinin bağışlanmaları için Tanrı'ya dua ediyordu. (ŞA:115)

Musa'nın gözünü kamaştıran nur, kavurdu gözbebeklerini. Cemil Meriç. (ŞA:209)

Ben ki dinler tarihi silsilesinde en çok **Eyub Peygamber**'le kavgalı oldum, çocukluğumdan beri kızdım onun her türlü cefaya ve belaya öfkelenmeden şükretmesine; ben ki en az **Eyub Peygamber**'i anladım ve istedim ki o da ayaklansın, kızsın, isyan etsin başına gelen musibetlere, haksızlıklara... (SS:95)

...küllerinden doğabilmek için her daim yanında taşıdığı bir pişirimlik **Eyub** sabrıyla. (P:76)

Gerçi saçları cehennem gibi kırmızı ve ancak çile çıkaran bir dervişinki kadar kısa, kollarındaki çiller de **Süleyman Peygamber**'in ordusundaki kuşlarla balıkların sayısını aratmayacak kadar çok olsa da hoş birine benziyordu. (A:187)

Hüdhüd denilen kuşun, **Süleyman Peygamber**'den Belkıs'a haber iletmek dışında kimseden kimseye laf taşımadığı gerçeğiyle ilgilenmedi. (BP:104)

Villanın harcı karılırken, **Hızır aleyhisselam** da işçilerin arasında hazır bulunmuş. (BP:148)

Uzun olanın ucunda bir anahtar sallanırdı, kısa olanın ucundaysa **Aziz Serafim**'in sert çehresi. (BP:259)

...elini boynuna götürüp **Aziz Serafim**'in resmini taşıyan gümüş kolye ucunu avucunun içinde sıktı. (BitP:46)

Üçü de **Eyüp** denen bir peygamberden bahsediyordu mütemadiyen. (BitP:190)

Evvela **Harut ile Marut**'a atıflarda bulunup, ardından sihir ve efsun sanatının mesuliyetlerinden bahsetti. (P:115)

Kabil Habil'i öldürdükten kelli, hiçbir katil kurtulamamıştır kurbanının emanetini yüklenmekten. (Aşk:39)

Ta ezelden beri, yani **Kabil Habil**'i öldürelî savaşlar var. (Aşk:236)

Her **peygamberin** verdiği öğüt aynıdır: Sana ayna olacak insanı bul! (Aşk:240)

“Bir sürü **din büyüğü** çıkmış kadınlardan. **Hazreti Ayşe** ile Fatma'yı baştan sayalım. Sonra **Rabia** var mesela. Tabii **Kadıncık Ana** da çok önemli, **Karyağdı Hatun** da öyle. Fatih Sultan Mehmet'in anası **Hüma Hatun** var. Mevlana'nın anası **Mümine Hatun**. Bir de **Yedi Kızlar** var.” (BP:288)

2.1.1.8.Melekler

2.1.1.8.1.Azrail

Vaktiyle büyük ablası Banu'dan defalarca dinlediği **Azrail** hikâyesini hiç unutmamıştı. Ölümden kaçabilmek için tüm dünyayı arşınlayan, en nihayetinde tıpkı kader defterinin yazdığı gibi, Azrail ile Çin-i Maçin'de buluşan adamın hikâyesi. (BveP:302)

En nihayetinde, Kahire'de beklenmedik bir biçimde **Azrail**'le karşılaşmış. Azrail hayretle bakmış yüzüne. (BveP:141)

Allahütealâ bile mukaddes nizamını kurarken, can alma içinde **Azrail**'i kendine naip tayin etmemiş mi? Böylece insanlar her ne felaket gelirse başlarına Azrail'den bilmişler. Ecel meleğini lanetlemiş, ondan çekinmişler. Bu sayede O'nun ismine zeval gelmemiş. (Aşk:42)

2.1.1.8.2.İsrafil

...**İsrafil'in suru** bir değil, belki on defa kulaklarımızı tırmaladı. (BP:54)

Derviş kılığındaki casus, onlara, **İsrafil'in** borusu öttüğünde, yeryüzündeki hayatın sona ermeyeceğini; aksine, sil baştan tanzim edileceğini anlatmıştı. (ŞA:93)

2.1.1.8.3.Şeytan

...yoksa bile isteye **iblisle** pazarlığa mı oturdunuz? (BP:54)

Şeytan bile cinler kadar sinir bozucu değildir. Malum kötüdür şeytan ve tutarlıdır kötülüğünde. İnsan şeytandan hep en kötüsünü bekler, muhtemelen daha beterini alır gerçi ama en azından bir belirsizlik yoktur ortada. Öte yandan cin hem dost hem düşman veya dostken düşman, düşmanken dost olabilir. İşte onlarla her karşılaşmayı asla anlamlı bir bütüne ulaşamayacak bir nevi zihin yağmalayan bilmeceye dönüştüren de bu olabilir-de-olmayabilir-de sarkacıdır. Cinler belirsizlikle maluldür. (A:193/194)

İnsanın **koruyucu meleğinin şeytanla** tartıştığını duymak gibi. (A:69)

“Tıpkı bir **şeytan** ikonudur: Sağ kolunu bile sol kola dönüştürür!” (ŞA:188)

Unutmayın ki, Doğu'dan gelen felaketle mücadele etmek, **Deccal'**le mücadele etmektir. (ŞA:25)

İçtiği her yudumda, **iblisin** kapkara kıllarla kaplı derisinde bir yara daha açmış oluyordu. (ŞA:15)

İşte **şeytan** gene kılık değiştirmiş, güzelliği nefes kesen bir delikanlı suretinde karşısına dikilmişti. (M:116)

Meleklerle ilgili Şafak'ın eserlerinde geçen diğer kavramlar ise şunlardır:

Gökyüzünde **meleklerle** yan yana oturup kâinatın koca katalogundan anneni seçerken düşünüyorum seni. (SS:220)

“Tebrizli Şems, müjde! Duaların kabul olundu! Hazırlan, Bağdat'a gideceksin” dedi bir ses. Tanıdım onu. Çocukluğumun **koruyucu meleği**ydi. “Bağdat'ta ne bekler ki beni?” diye sordum.

“Ruhuna eş biri için dua ettin ya, sana bir yoldaş verilecek. Bağdat'a gittiğinde seni doğru istikamete yönlendirecek kişiyi bulacaksın. Onun yanında soluklanıp tekrar yola koyulacağın anı bekleyeceksin. Sabredeceksin.” (Aşk:64)

Takriben on yaşındaydım. O zamanlar **koruyucu meleğimi** hemen her gün görmeye başlamıştım. Herkesin benim gördüklerimi gördüğünü düşünecek kadar da saftım. Babamsa kendisi gibi marangoz olmamı isterdi. Bir gün bana sedir ağacından sandık yapmayı öğretirken, dilimi tutamayıp ona koruyucu meleğimden bahsettim. (Aşk:61)

2.1.2.Kutsal Kitaplar

...onun yemekler ile **kutsal kitaptaki** ayetler arasında kurduğu bağlantıya da yavaş yavaş hak vermeye başladığını ifade etmişti. Halası, hayli dindar ve bir o kadar da iyi bir aşçıydı. Hem zaten “Göklerin Egemenliği, bir kadının alıp tüm hamuru kabartmak için üç ölçek una karıştırdığı mayaya benzer” (Mar 4:33) (BP:174)

Tanrı böyle konuşur **kutsal kitaplarda**. Tüm yaratma, yok etme, cezalandırma, mükâfatlandırma eylemlerini anlatırken, BİZ diye hitap eder. (BP:230)

2.1.2.1.Kuran-ı Kerim

Sağ taraftaki odada **Kuran-ı Kerim** okunmaktaydı. (P:100)

Zaman zaman kendinî **Kuran-ı Kerim**'de bahsi geçen esrarengiz mahlûk Dabbet-ül Arz'a benzetirdi. Kıyamet günü arzı endam edecek, organlarının her biri başka bir hayvandan alınmış o kırma mahlûk gibi. (BveP:74)

Kapıları kilitli ve kurulu düzeni olduğu gibi tutmak için Banu Teyze, çekmecesinde incili bir mahfazanın içinde sakladığı **Kuran-ı Kerim**'i çıkardı. Bir sayfa açıp rastgele okudu: “And olsun ki, biz insanı yarattık. Nefsinin onu ne gibi vesveselere düşürdüğünü biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.” (BveP:200)

Yatağın yanında kiraz ağacından ir komodin, üzerinde **Kuran-ı Kerim**, evliyalar ve hayatları hakkında bir kitap ve yosun yeşili ışık saçan koca bir lamba var. (BveP:224)

“Bunun büyüyle alakası yok. **Kuran-ı Kerim** büyüü yasaklamış zaten,” diye çıkıştı Cicianne. (BveP:310)

Her halükarda sakat imamın, zihninde **Kuran**'ın sayfalarını çevirmek için ne parmağa ihtiyacı vardı ne de ele. Hepsini belleğine kazımıştı, her suresini, harfi harfine. (BveP:368)

“Peygamber Efendimiz **Kuran**'ın yedi boyuttan okunabileceğini buyurmuştu. Biz bu yediyi dörtte toplarız. Üçüncü Kural: Kuran dört seviyede okunabilir. İlk seviye zahiri manadır. Sonraki Bâtını mana. Üçüncü batninin batnisidir. Dördüncü seviye o kadar derindir ki kelimeler kifayetsiz kalır tarif etmeye.” (Aşk:75)

“Başkalarını bu kadar çabuk ve kesin kelimelerle yargılamamalı. **Kuran'da** Allah, Bana kul hakkıyla gelmeyin der, yoksa unuttunuz mu? Hem nedir ki inkâr, ya nedir günah? Kavramlara yakından bakmalı” dedi Şems. (Aşk:76)

Kuran-ı Kerim'in sakınmamızı tembihlediği Babil'in iki meşhur meleği Harut ile Marut eğitmişti Tebrizli Şems'i. (Aşk:87)

“Delikanlı, **Kuran-ı Kerim** der ki, Biz insanı en güzel biçimde yarattık. Uludur insan. Kıymetlidir. Ne eziktir, ne aciz. Zaten Allah'ın doksan dokuz sıfatı arasında acz yoktur.” (Aşk:135)

Sufilere sorsan mübarek **Kuran-ı Kerim** esrarengiz sembollerle, işaretlerle, rumuzla dolu. Ayetleri harf harf ebced hesabına döküp gizemli manalar arıyorlar. Her bir kelimenin bir zahiri manası varmış, bir de Bâtını. Bu sebepten ince ince katman katman bakıyorlar her ayete. (Aşk:193)

Mevlana bir es verdikten sonra sözlerine devam etti: “Âdemoğulları Havvakızları öyle bir ilimle şerefyap olmuştur ki, ne dağlar ne gökler sırtlanabilir. Bu yüzdendir ki **Kuran**'da şöyle der: ‘Biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, onlar, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular ve onu insan yükledi.’ İşte böylesi kıymetli bir makam ve mevki, bu kadar mühim bir paye verilen insan ne demeye Allah'ın kendisi için dilediğinden daha aşağısını hedeflesin? Neden kendinî aşağı çeksin? Neden vezir iken kendinî rezil etsin?” (Aşk:141)

“Tek borcumuz Allah'a. Hâlbuki O **Kuran**'da ne der bilir misin? ‘Bana güzel bir borç verin!’ Hiç düşündün mü koskoca Rab kullarından neden borç ister?” (Aşk:174)

Mukaddes Kuran'ın özünü ve bütünü kucaklamak yerine, bağnazlar belli başlı bir iki ayete kafayı takar, çatışmacı zihinlerine yakın buldukları emirlere öncelik verirler. Herkese durmadan nutuk atarlar: “Mahşer günü geldiğinde kıldan ince, kılıçtan keskince Sırat Köprüsü'nden geçmeye mecbur kalacağız. Köprüyü geçemeyen günahkârlar alttaki cehennem çukurlarına düşüp zebaniler elinde ilelebet azap çekecek. Faziletli yaşam sürenlerse köprü'nün öbür ucuna varıp hurmalarla, hurilerle mükâfatlandırılacak.” Hülasası budur ahretten anladıklarının. Ya cehennemden korkar, ya cennette ödül beklerler. Oysa aslolan Allah aşkıdır. Onu unuturlar! (Aşk:230)

Aramızdaki dostluğun derinliği **Kuran**'ın dördüncü okuması gibi; ya içindedir, kapılır gidersin, ya dışındadır, neye benzediğini bilemezsin. (Aşk:240)

Ama el ayak çekilmeden dışarı çıkmak istemediğinden odasında oturup saatlerce **Kur'an** okuyarak alamet beklemişti. (M:39)

Kuran'a el basayım. Yakında gidecek! (M:182)

Bundan böyle içkinin gözyaşları içinde kendinî yerden yere atarak, bundan böyle içkinin damlasını dahi ağzına koymayacağına dair mahalleli huzurunda **Kuran**'a el basar. (M:186)

...hiç görmedikleri **Kuran**'dan okuduğu ayetlerin her birinin hafızasında ve yüreğinde nasıl yer ettiğini görmesine mani olamıyordu. (ŞA:48)

Üstüne üstlük, bir de köyün sakinlerine Arapça alfabeyi ve **Kuran** okumayı öğretmeye kalkmıştı. (ŞA:93)

İstihareye yatınca **Kuran** dedi ki: “Allah kimseye taşıyabileceğinden ağır yük vermez. And olsun!” (SS:27)

Kuran'da anlatılan Cennet-ü Ala gibi bir yerdir belki de. Irmakları kevser, ağaçların dallarındaki meyveler mücevher. “Cennete girenler altın bileziklerle süslenecek, ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giydirilecekler” diyor ya Kuran-ı Kerim. (SS:50)

Kanaması durana kadar **Kuran-ı Kerim**'i eline almamasını tembihliyor sıkı sıkı Kitabı kirletmesin diye. (SS:51)

“Bazıları adildir,” der **Kuran**, “bazıları başka türlü.” (A:193)

Kuran-ı Kerim'e göre kitabı sağ eline verilen Cennette yüksek bir bahçede, meyveler ve nimetler arasında saadet yaşayacak. Ama kitabı sol eline verilen Cehennem ateşinde yanacak. (A:293)

Birinci bölümde evvela, kendi genç sesi yaşlı, ardından kendi yaşlı sesi genç, iki hafız **Kuran** okudu. (BP:32)

Sırf gönlü olsun diye, **Kuran**'ı avucumda tutarak, bir de bu vaziyette yemin ettim. (BP:335)

2.1.2.2.İncil

Masanın ortasında, kapağı açık sedef kakmalı bir kutunun içinde **İncil** duruyordu. (ŞA:154)

Karısı Nadya mektubunda, eğer yeryüzündeki tüm yiyecekler arasında **İncil**'de anlatılan Babil Kulesi'ne benzeyen bir şey varsa, bunun aşure olması gerektiğini anlatmıştı. (BP:174)

2.1.3.Kutsal Mekânlar

2.1.3.1.Cennet-Cehennem

Ne **cennetin** hurisini perisini arzular, ne **cehennemin** alevinden sakınırdı. (BP:293)

“Hacı Bey, malumunuz olduğu üzere **cennette** yedi uyurların da köpeği vardı,” dedi insafa gelen Mavi Metres. (BP:290)

İşte ne bileyim kötüler **cehennemde** cezalandırılacak, iyiler **cennette** mükâfatlandırılacak filan. (BP:266)

Ama nasıl **cennette** Tuba ağacı, kökleri yukarıda, dalları toprağın altında ters dönmüş ise, kimi aynalar da alaşağı eder yansımaları. (BP:249)

Cennetin ortasındaki nifak tohumuydum. (BP:149)

Her kadının doğası gereği anaç, anneliğin ise **cennetteki** ırmaklar kadar duru ve kutsal olduğuna hararetle inananlar... (BP:48)

“Bana **İslam**’daki **cehennem** tasvirlerini anlatabilir misin?” (A:292)

Sanki yukarıda, **cennetin** dokuzuncu katında bir nevi göksel karışıklık, hatta neredeyse adam kayırma cereyan etmekteydi de kendisi bunca zamandır utanmadan bundan sebeplenmekteydi. (A:138)

Yani **cennette** kendime küçük güzel bir yer kapatıp, yukarıdan sana el sallayabilmek için debelenen eski moda, bağnaz bir herif olduğumu düşünüyorsan yüksek sesle söyleyebilirsin. (A:17)

Dimdik bir yokuş vardı **cehennemde**. Günahkârlar, çırılçıplak soyunup, günahlarıyla dolu küfelerini sırtladıktan sonra yokuşu tırmanmaya başladılar. Küfeler ağır, yokuş dik, yerler kaygandı. Hepsi kan ter içinde kalırdı. Ayakları kayardı. Gerisin geri yuvarlanırlardı. Küfelerindeki günahlar yerlere saçılırdı. Ama her günah kime ait olduğunu bilir, gidip kendi sahibinin ayağına yapışırdı. Yukarılara doğru daha da kayganlaşırdı yokuş. Ta aşağıda, yokuşun dibinde, cehennem ateşinin kazanları sıralanmıştı. Günahkârlar alevlerden kaçmak için yeniden yokuşu tırmanmaya başladılar. Ama yokuş silme buzdu; aşağısı ise safi ateş. Öyle diyordu babaanne. (M:194)

Delikanlının semavi güzelliğinin yanında, yolunu şaşırıp yanlışlıkla **cennetin** kapılarını zorlayan bir zebaniyi andırıyordu. (M:118)

Bu **cehennemin** tasviriydi; hayattan sonraki değil, hayatın bağrındaki cehennemin. (M:69)

Geçmişte çok kötü bir günah işlemiş, şimdi de vicdanı aç bir fare gibi beynini kemiren bir adamın çektiği azaptan daha beter **cehennem** olabilir mi? O adama sor, anlatsın sana cehennem nedir. Ya da insanlığa maddi manevi hayrı dokunan, kalp kırmak yerine kalp onaran, sonsuz bir muhabbet zincirinde halka olmayı başaran ve

kâinatın sırlarına parmaklarının ucuyla dokunan kişinin doygunluğundan öte **cennet** mi var? O adama sor, anlatsın sana cennet nedir.

Ölümden sonrasını niçin bu kadar dert edersin? Aşk'ın hayatımızdaki varlığını da yokluğunu da dosdoğru yaşayabileceğin tek zaman şu andır. Âşıklara ne **cehennemde** azap çekme korkusu ne **cennette** ödüllendirme arzusu rehberlik eder. Onlar sonsuz bir Ledun denizinde yüzer. Sufi taifesi Allah'ı sever. Dolaysız bir sevgidir bu. Dolambaçsız, beklentisiz. (Aşk:231)

Günbegün, haftabe hafta **cehennem** azabı yaşadığı, gerçeği kabullenmemekte direndiği, kadere karşı çırpına çırpına mücadele ettiği, durmadan ağlayarak geçirdiği ve nihayet evliliğinin sona erdiğini idrak ettiği şu son üç buçuk ay. (BveP:44)

Haram da/ helal de/ **cennetin** hurileri de/ nar-ı **cehennem** de/ birdir bize/ cenneti cayır cayır yakmak/ cehennemin alevlerini söndürmektir gayemiz/ bize sade seni gerek seni/ kirpiğimizi kalem/ gözümüzü defter eylemişiz/ nefsimizi köreltip/ kimsenin ayıbını görmemişiz/ gönül yapmayı/ arş yapmaya bir tutup/ gönülden gönüle/ yollar kurmuşuz/ ten türap bir olunca/ her dem yeniden doğmuşuz.

2.1.3.2.Araf

Daima hayat ile ölüm arasında sıkışmış, daima **Araftayım**. (Aşk:137)

Hâlbuki ben doğduğum günden beri eşikte kaldım. **Arafta** sıkıştım. (BveP:131)

İstanbul'da müzik meraklısıysan hiçbir coğrafi tanıma uymuyorsun. **Arafta** kalıyoruz. (BveP:153)

2.1.3.3.Diğer Mekânlar

Gece yarısına doğru, Santa Clara **Manastırı**'ndaki odasında huzursuz bir bekleyiş içindeydi başrahibe. (ŞA:197)

...o dik yokuşu da olsa olsa **sırat köprüsü** olmak yakışırdı. (M:36)

“Orasını ancak Allah bilir. Dahası, bugün seni **camiden** atan adamların O'na senden daha yakın olduğunu nereden biliyorsun?” (Aşk:175)

2.1.4. Allah

Aksini düşünmek, **Allah'ın** rahmetinden ve şefkatinden şüphe etmek demektir. (P:111)

“**Allahu Taala** sual etmiş Âdem'e: ‘bu yarattıklarına baktın; onların içinde bir benzerini gördün mü?’ diye. **Âdem aleyhisselam**, ‘hayır Rabbim,’ demiş. ‘Beni ululadın, emsalsiz kıldın. Lakin bana benzer bir eş yarat bana...’ Allahu Taala onun bu arzusunu kabul etmiş ve sonra Âdem babamızı uyutmuş. Âdem aleyhisselam uykusunda Havva anamızı görmüş. Açmış gözlerini, karşısında onu bulmuş. İşte bu ilk rüyadır. Ta kalubeladan bu yana her birimiz rüya görürüz. Rüya dediğin tabiri zıddıyla bilinir.” (P:212/213)

Ciciannenin yazıya dökülmemiş ama çiğnenmesi imkânsız kurallarına göre bu yaptı düpedüz zındıklık. İnsan yağmuru sevmeyebilir, sevmeye mecbur değil elbet, ama her ne olursa olsun gökyüzünden gelene sövmemek gerekir çünkü hiçbir şey öyle kendi kendine düşmez yukarıdan ve yağın **her nimetin de musibetin de ardında Allah** vardır. Sövdün mü semadan yağana, onu gönderene sövmek kadar büyüktür günahı. (BveP:13)

Ne zaman **Allah**'tan en yakın arkadaşı ve yeryüzünde bir tek kendisinin kan kardeşi olmasını istese, anında pişman olup tövbe ederdi. Ardından hemen tekrar ederdi çünkü Allah'tan özür diledin mi üçlemen gerekirdi: tövbe, tövbe, tövbe.

Affedilmez bir günahı ne de olsa. **Allah** kişileştirilemez, insana ait vasıflarla tasavvur edilemezdi. Bu sebepten, Allah'ın ne parmağı olabilirdi ne de kanı. Zeliha tüm çocukluğu boyunca hayal gücüne ket vurmakta zorlanmıştı; madem Allah'ı insanlaştırmak yakışık almıyordu, ne demeye insanlara has sıfatlarla adlandırılıyordu ki? Her şeyi görürdü ama gözleri yoktu; her şeyi duyardı ama kulakları yoktu; her yere erişirdi ama elleri yoktu...(BveP:25)

Başörtülü kadının kahverengi gözlerinin kuyusunda kınama, kımıl kımıl dudaklarında beddua vardı. **Allah, hikmetinden sual olunmayan yüce Allah**, ne demeye ondan senelerdir esirgediği bebeği, bu kadir kıymet bilmez on dokuz yaşındaki kızın rahmine bahşetmişti ki...(BveP:22)

Diğerlerinin hiçbirine eli ermeyip nazı geçmediğinden, kırılmak için **Allah**'ı seçmişti sonunda. O gün bugündür alışkındı Yaradan ile kavgaya tutuşmaya. Daha o küçük yaşta kendinî kâfir gibi hissetmenin tadını alınca, bir yetişkin olarak da kâfirliği üstlenmekte pek bir mahsur görmemişti zamanla.

Günah işlemek için uygun bir zaman varsa tam şu an olsa gerekti. **Allah**'ın bizi sadece seyretmekle yetinmeyip, dertlerimizle de ilgilendiği hissi veren o nadir anlardan; insanın O'nu yakın hissettiği nadir anlardan. (BveP:29)

“Çünkü **Allahü Teala** bu akşam bana bir mesaj gönderdi!”

Son olarak tabii bir de Mustafa vardı; bu neslin tek erkek çocuğu, dört kızın arasına **Allah** tarafından bahşedilmiş kıymetli mücevher. (BveP:40)

Allah insana yukarıdan göz kulak olduğuna göre babaya ne hacet? Hepimiz O'nun çocukları değil miyiz? (BveP:155)

Göklerdeki **Semavi Göz**'e, Kazancı hanesi, gecenin gölgeleri arasında yer yer ışıltılı bir küre gibi görünüyorsa gerek. (BveP:221)

Allah varsa ve bu kadar çok şey biliyorsa hakkımızda, neden tüm o bilgisiyle hiçbir şey yapmadı, yapmıyor? Neden bunca haksızlığın yaşanmasına izin veriyor? Neden seyirci kalıyor yeryüzünde yaşanan bunca acıya ve mademki seyirci, ne hakla yargılıyor sonunda? Hayır, Zeliha Teyze kararlı, dine teslim olmayacak. Hele hele yaşlandıkça dindarlaşan, öte dünyaya gitmeden evvel sicilini temizlemek için ansızın imana gelen şu çıkarıcı hesapçılardan olmaya hiç niyeti yok. Bir agnostik olarak yaşadı öyle de ölecek. Zındıklığı samimi ve saf. Bir yerlerde bir Allah varsa, onun bu içten muhalefetini ve reddiyesini takdir etmeli, diye düşünüyor. Sırf içine doğdukları öğretileri ezberleyerek ahkâm kesen kopyacı din fanatiklerinden daha makbul olmalı dinsizliği. (BveP:228/229)

Allah'ın gaffar ve hâkim ve rahman gözü, her şeyi gören, hiç kapanmayan, bir kez olsun kırılmayan bir göz olsa da, kimse kalkıp dünyanın daima gözlemlenebilir bir yer olduğunu söyleyemez. (BveP:249)

“Çok geçmeden tufan kopmuş. **Allah** şöyle buyurmuş: Ey gökyüzü! Yağmurunu aşağı boşalt. Artık tutma kendinî. Gazabını gönder! Sonra yeryüzüne emretmiş: Ey yeryüzü, suları sakın emme. Dalgalar öyle hızlı yükselmiş ki gemide olmayanların hiçbiri hayatta kalamamış.” (BveP:316)

Tanrı'dan yardım dilemek için gözlerini havaya diktiğinden değil; boğuşma esnasında başı bir ara yataktan sarktığı ve üzerindeki adamın ağırlığı altında kımıldanamadığı için. (BveP:318)

Çekmiş miydi acaba resimlerini o gün o semavi kamera? Duruyor muydu **Tanrı**'nın belleğinde yaşanan acı, işlenen günah... (BveP:318)

Allahü Teâlâ gökyüzünü tepenizde tutmuyorum artık dese, ne olur o vakit? (BveP:363)

Tanrı'nın mahlûkları tahıl kadar çokmuş; fazla konuşmak günahmış. (BveP:372)

Benim de kendime göre inançlarım vardı, **Allah**'ın gazabını üstüme çekmek istemiyordum doğrusu. (Aşk:43)

Güldüm. Hakkı vardı. Zaten **Allah**'ta kendinî kaybetmekle aklını kaybetmek arasında incecik çizgi vardır demezler mi? (Aşk:49)

“**Allah’ı kötöleyen, kendinî kötüler** aslında” dedim. (Aşk:50)

Sual ettim: “**Biz size şah damarınızdan daha yakın** demiyor mu? **Allah** gökte fersah fersah ötelerde bir tahtta oturmuyor ki. Her an her yerde ve hepimizin içinde. O yüzden asla terk etmez bizleri. Kendi kendisini nasıl terk edebilir ki?” (Aşk:51)

“Şayet bir insan para pul, mertebe ve makam peşinde koşuyor, kürkler ipekler kuşanıp inci mercan atlas kaftan içinde yaşıyorsa, yani Kadı Hazretleri, sizin gibi yapıyorsa, **Allah**'ı bulması imkân dâhilinde değildir!” (Aşk:73)

“En sonunda **Allah**'tan bir daha rüya görmemeyi talep ettim. Böylece ne vakit bir alametle karşılaşsam ya da öteki âlemi keşfe çıksam, bunun bir rüya olmadığını kesinkes bilecektim. Allah razı geldi. Rüya melekesini benden çekip aldı. İşte bu yüzden asla rüya görmem.” (Aşk:85)

Elbette en nihayetinde **kaderimiz Allah’ın elinde**. Yalnız O’dur vademizin ne zaman ve nasıl dolacağını bilen. (Aşk:96)

Allah kullarına taşıyamayacağı yük vermez. (Aşk:100)

Kendimi **Kadir Allah**'ın yazdığı yazgıya teslim ettim. (Aşk:118)

“Bir başkasının itikadının sağlamlığını sınamak biz insanlara düşmez ki. Bu **Allah**'tan rol çalmak olur. Kulun imanının ölçüp tartmak kul harcı değildir, bilmez misin?” (Aşk:120)

Rabbim bana en çok kıymet verdiğim üç nimeti bağışladı: İlim, irfan ve başkalarına doğru yolu gösterme ehliyeti. (Aşk:131)

“Okumak, çalışmak ve başkalarını aydınlatmak **kulun Allah’a borcudur.**” (Aşk:131)

En nihayetinde hepimiz **Allah**'a emanetiz ve hiç şüphe yok ki O'na döneceğiz. (Aşk:111)

Kadir Allah ne yazmışsa alnımıza o olacak. Hepsi bu. Bize düşen Yaradan'ın emirlerini yorumlamak değil, anlamaya çalışmak hiç değil, sadece ve sadece harfiyen yerine getirmek! (Aşk:194/195)

İslam düşmanları köy köy, şehir şehir yağmaladıysa, bütün bunların sebebi **Allah**'ın ipini bırakanlar! (Aşk:192)

“**Allah aşkı** derya deniz gibidir. Kendi meşrebince her insan ondan su alır. Fakat kimin ne kadar su alacağı kabının büyüklüğüne bağlıdır. Kiminin kabı fıçıdır, kiminin kova; kiminin kırbadır, kiminin matara.” (Aşk:200/201)

Dedi ki: **Allah** yedi kat göğün başında bir tahtta oturmuyor. Tek tek her birimize yakın ve dost. Dedi ki: çektiğimiz tüm acılar, karşılaştığımız onca kahır ve zorluk aslında bizi Yaradan'a daha da yakınlaştıracak. (Aşk:141/142)

Sahi **Allah** niçin tezatları aynılıktan, ahenksizliği uyumdan, adaletsizliği adaletten çok seviyordu? Ya ifrat, ya tefrit. (Aşk:142)

Buralarda dolanıp duracak olursan, **Allah** burayı yakar kavurur. Bir din adamını yoldan çıkarttık diye bizi lanetler. Ocağımızı başımıza yıkar. (Aşk:146)

Yani şimdi sana göre **Allah gökten bakan öfkeli, ceberut bir baba mı?** Sanır mısın ki her hatamızda başımıza taş ve kurbağa yağdırır? Böyle Hak anlayışı olur mu? (Aşk:146)

“Aşağıda toprak, yücede sema... Dünyanın her hali böyledir. Bolluk ve kıtlık, barış ve savaş... Her nesnenin muhakkak karşıtı var. Unutmayın, **Allah** hiçbir şeyi boşa yaratmamıştır. Tek bir tanenin bile bu ilahi nizamda yeri var.” (Aşk:159)

“Her insanın bir ismi vardır. **Allah'ın ise sayısız ismi var.** Biz bunlardan ancak doksan dokuzunu biliyoruz. Düşün hele, Allah'ın bunca adı varsa O'nun ruhundan üflediği insan nasıl adsız yaşar?” (Aşk:160)

Allah sevgisinin dışındaki her şeyi bir kalemde silip atmamız ve kendimizi ayrı ve mühim bir varlık zannetme hastalığından kurtulmamız gerekir. (Aşk:299)

Hâlbuki **Allah**, bir başkasının dedikodusunu yapmayı “ölü kardeşinin etini yemeye” benzetir. (Aşk:278)

“**Allah kibri sevmez**. Tevazu sahibi olmamızı ister” diye ekledim. (Aşk:306)

Demeleri o ki **Allah** bize müziği vermiş, hem de yalnız ağızla ya da sazla yapılan müzik değil kastım, tüm evreni kuşatan o canım ezgileri vermiş, sonra da tutmuş dinlemeyi yasak etmiş, öyle mi? (Aşk:337)

Allah müşfik, merhametli, rahman ve rahim. (Aşk:384)

Allah’ın görünmeyen sureti dışında her şey her an değişime tabidir. (Aşk:406)

Tanrı yukarılarda, Çar uzaklardaydı. (M:50)

Zahir: **Tanrı’nın doksan dokuz isminden biri olan zahir, “gözden saklanmayan” demektir.** (M:73)

Delikanlıyı görür görmez anlamıştı **Tanrı**nın onu sınamak istediğini. (M:115)

Neyse ki **Tanrı** işlediği günahı unutmasına izin vermeyecekti. (M:121)

Ölgün bir mutlulukla **Tanrı’ya şükredip**, şerha şerha dudaklarıyla kocaman bir öpücük kondurdu ilk bebeğinin buruş buruş yanağına. (M:121)

Gizlice vişne yediğini **Allah** görmez mi sandın? (M:184)

Tanrı galiba geceleri yeryüzünü seyretmiyordu. (M:185)

İşi ilginç yanı ne biliyor musun, **Tanrı**nın da aynı şeyi yaptığına inanıyoruz. O devamlı görüyor, biz de devamlı görülüyoruz değil mi? Ve Tanrı gördükleriyle arasına araçlar koyuyor. Peygamberler mesela ya da melekler... Azrail mesela ya da Cebrail... (M:205)

Alonso Perez de Herrera, her gün olduğu gibi bugün de, yemek öncesi dua ederken, sofradaki nimetleri kâfi bulmayarak daha fazlasını elde edebilme hırsıyla tokluk içinde açlık, varlık içinde yokluk yaşayacağı günleri görmektense biran evvel canını alması için **Tanrı**'ya yalvarmıştı. (ŞA:13)

Tanrı, ölen iki oğlanın zayıf ve hastalıklı vücutlarını telafi etmek istercesine, yanaklarından kan damlayacak kadar gürbüz yaratmıştı öteki iki oğlanı. (ŞA:18)

Tanrı kadın olarak dünyaya geldiği halde kadınlık görevlerini aksatanların doğum yaparken canını alacağını söylediği için değil... (ŞA:78)

Her gece yatmadan evvel, gözyaşları içinde **Tanrı'ya dua** ediyordu. Tanrı'dan yardım istemek için değil, onu görmek için dua ediyordu. (ŞA:83)

İlahi adalet dedikleri tam da böyle bir şey olmalıydı. **Tanrı** ondan Diego'yu almış, sonra da nasıl perişan olduğunu görüp haline acıdığından ona küçük Andres'i yollamıştı. (ŞA:84)

“Ben **yaratandan** ötürü bütün yaratılanları seviyorum.” (ŞA:115)

İntiharsa, affedilemeyecek bir günah, **Tanrı**'ya isyandı. (ŞA:149)

Mesela, Nahmanides'e göre **Tanrı** çoğul konuşurken, tüm yarattıklarını insanın yaratılışına katılmaya çağırıyor. (ŞA:243)

“Evvvela **Allahütealâ** isteyecek bunu, yani kitabında yazılı olacak, bu biiir” diyor. (SS:102)

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün sürelerinin değişmesinde, insanlara fayda sağlamak üzere denizlerde gemilerin süzülüşünde, Allah'ın gökten indirip kendisiyle ölmüş yeri canlandırdığı yağmurda ve yeryüzünde hayat verip yaydığı canlılarda, rüzgârların yönünü değiştirip durmasında, gök ile yer arasında emre hazır bulutların duruşunda elbette aklını çalıştıran kimseler için **Allah**'ın varlığına ve birliğine nice deliller vardır.” (SS:121)

O giderse, “**Allah** bize bu hırsız sebensiz göndermemiştir, vardır bunda da bir hayır” diyerek tutar adamı yemeğe davet eder. (SS:168)

Hak'tan gelen her şeyin bir sebebi olduğuna ve hiçbir şeyin tesadüfi olmadığına inanırsın, o inançla kendini ilahi aşka bırakırsın. (SS:232)

“Bu bir sınav. **Rabbena** zaman zaman bizleri böyle sınar” diyor Can Derviş Hanım. “Bakalım nasıl geçecek kullarım korkulardan, hüznlerden, evhamlardan diye atar seni kıyısız bir denize. Bazen de maddi refah, şan şöhret ve aşırı başarı, bereketle sınar bizleri. Çeşit çeşit sınavlar çıkarır karşımıza. Tek yapman gereken daha fazla iman sahibi olmaktır her halükarda. Kuran oku bol bol. İnşirah Suresi’ni çıkarma aklından. Unutma, zorluğun olduğu yerde kolaylık vardır.” (SS:260)

Anneannemden farklı olarak o bana, **Allah**'ın kapanmayan bir yüce Semavi Göz olduğunu ve ne yaparsam yapayım beni mutlaka göreceğini, ne dersem diyeyim laflarımı muhakkak işiteceğini, işlediğim her günahı bir bir kaydedeceğini anlatmıştı. (SS:262)

“**Allah**'ım bu günleri de gördük ya, çok şükür” diyor Can Derviş Hanım ağız dolusu gülerek. (SS:301)

Tanrı'nın bilinebilirliğine değil Tanrı'nın kendisini bilmesine karşı çıkan bir bilinemezci. (A:19)

Bazen **Tanrı** böyle zorluklarla inancımızı sınar. Sebepsiz sıkıntı yoktur. (A:150)

Zira **Tanrı**'nın yarattığı hiçbir mahlûktan bir dilim ekmekle bir bardak suyu esirgememelisin. (A:196)

Arroz için **Tanrı**'ya şükretti, Tanrı'ya şükretti, patates cipsi atıştırdı. (A:209)

“**Tanrı**'nın merkezi her yerde, çeperi hiçbir yerde olan bir çember teşkil ettiğine inanıyorum, çok çok eskiden bir simyacı filozofun dediği gibi.” (A:292)

“Omar dostum, şu çatlak karına **Tanrı**'nın onun sınırlı, fani beyniyle ölçebileceği geometrik bir şekil olmadığını söyle lütfen...” (A:293)

Bütün bu zaman zarfında, **Tanrı**'nın bunca insan içinde onu seçtiğini kendi kendine telkin etmiş ve başına gelen her felaketi, zorlu sınavın zorunlu aşaması addetmişti. (BP:47)

“Yediğimiz her yemekte **Tanrı**'nın bir buyruğu saklıdır,” derdi. (BP:174)

2.1.5.Sureler

Dul kadın, gerdanlık yüzünden çıkardığı patırtıdan dolayı af temenni eder gibi, ağlamaklı bir ifadeyle karaltının ardından **Fatiha** okudu. (P:81)

Hamamda yıkananlar son suyu dökünürken Nakş-ı Nigar'ın ruhuna **Fatiha** okumayı ihmal etmezlerdi. (P:94)

Eğer yüz çevirirlerse de ki: “Ben sizin hepinize eşit biçimde açıkladım. Artık tehdit edildiğiniz şeyin yakın mı, yoksa uzak mı olduğunu bilmem.” (**Enbiya suresi**, 109.ayet) (P:108)

“**Ve inne rabbeke leşediydül'ikaab**” “Gerçekten senin Tanrı'nın azabı çok şiddetlidir.” (**Ra'd suresi**, 6.ayet) (P:218)

“**Ve ma rabbüke bizallamin lil'abiyd.**” “ Rabbin kullarına asla zulmedici değildir.” (**Fussilet suresi**, 46.ayet) (P:218)

Hani ‘**o seni bir kan pıhtısından yarattı**’ diyor ya Kuran, öyle işte. (BveP:36)

Her huzursuz oluşunda yaptığı gibi eşarbının uçlarını çekiştirdi. Ardından, ne zaman eşarbının uçlarını çekiştirmek kâfi gelmese yaptı şeyi tekrarladı. **Ayet-el Kürsi** okumaya başladı. (BveP:172)

“İn omzumdan,” buyurdu Banu Teyze ve Kuran'ın tehlikeli cinlere karşı okunmasını nasihat ettiği bir **dua** okudu. (BveP:197)

“Hayırdır inşallah, gece gece bu ne telefondur böyle,” diye fısıldadı Cicianne yatağından, elinde **tespih**, yüzünde endişe. İçinde takma dişlerinin durduğu bardağa uzandı ve **dua** etmeyi bırakmadan bir yudum aldı. Ancak su dindirebilirdi korkuyu. (BveP:278)

“Tövbe de. Git derhal ağzını sabunla yıka,” diye azarlamıştı bu tartışmaya kulak misafiri olan Gülsüm Nine. “**Tövbe istiğfar** et.” (BveP:310)

“Tabii ki öyle,” diye hemen tenzih etti Rıza Selim. “**Elhamdülillah.**” (BveP:341)

“Komşularınız illa da rahmetliyi görmek istiyorsa,” diye ekledi gassal kararlılıkla, “gidip mezarını ziyaret etsinler. Bir de **Fatiha** okusunlar sevabına.” (BveP:354)

Hadis-i Şerif der ki: “Oğul babanın sırrıdır.” (Aşk:208)

Her gece uyumadan evvel dizlerimin üstüne çöküp **dua** eder, bizi aç yatırmadığı için **Tanrı’ya teşekkür** ederdim. (Aşk:154)

Kehf suresinde apaçık yazmaz mı? (Aşk:257)

“*Biz onların gözlerine perde çektik, kulaklarına ağırlık astık,*” demiyor mu Kimya? (Aşk:277)

“*Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah’ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışı üzerine düşünürler...*” (Aşk:338)

Her geçen gün, her an soruyor **Allah: Hatırlar mısınız sizi bu dünyaya yollamazdan evvel yaptığınız ahdi? Bilinmez bir hazine idim. Anlaşılmak istedim. Görmüyor musunuz bu anlaşmada sizlere düşen payın büyüklüğünü, güzelliğini?** (Aşk:356)

Madame de Marelle geceleri saatlerce **dua** ediyor; bu cinnetaver çağrıya kapılmamak için **Tanrı’ya** yakarıyor, yakarıyordu. (M:116)

Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü; bu yüzden de kaybedenlerden oldu. **Maide suresi**, 30.ayet. (ŞA:219)

Yemeğe başlamadan önce **şükür duası** ediyor. Ben de dinliyorum.

“**Ya Rabbim**, verdiğin nimetlere, kelimelere, sağlık ve afiyette şükürler olsun. Sen bütün sinelerin ne gizlediğini bilirsin. İnşallah seni çok zikredip de felah bulanlardan oluruz. Gözleri perdelilerden, yüreği mühürlülerden, geniş dünya dar gelenlerden kılma bizi. Doğru yoldan, hayırlı kullarından, ilahi aşkından ayırma yolumuzu ne olur. Elif’in yüreğini genişlet, idrakını artır. Muhabbet ki özüdür kâinatın, yaradılışın, ne olur muhabbetinden mahrum bırakma.” (SS:73)

Enfal Suresi’nde Allah müminleri güzel bir imtihana tabi tutmak için yaptı der. (SS:74)

“**Enam Suresi**’ni hatırlar mısınız?” diyor o zaman. “Gaybın anahtarları O’nun katındadır, onları O’ndan başkası bilmez, karada ve denizde olanları O bilir ve bir yaprak düşmez ki, onu O bilmesin; ne toprağın karanlıklarında bir tane, ne de kuru ve yaş hiçbir şey yoktur ki, her şeyi açıklayan Kitap’ta bulunmasın.” (SS:75)

“**Duha Suresini** oku” diyor Can Derviş Hanım. “**Peygamber Efendimize** bir müddet hiç vahiy gelmez. Korkar, sararır, sıkışır yüreği. Sanır ki Allah onu unuttu. Sonra Duha Suresi iner. Rabbin seni unutmadı, der. Sana darılmadı. Yazdıran da O, durduran da O.” (SS:75)

“**Bakara Suresi**’ni hatırla” diye devam ediyor Can Derviş Hanım.

“Burada Ebu Hafs-i Haddad ordusunda çarpışarak İslam fütühatı için büyük kahramanlıklar yapan, lakin İstanbul’un alındığını göremeden Hakkın rahmetine kavuşan Kalkıtıgöçeyledi Dede yatmaktadır. **Ruhuna Fatiha.**” (BP:27)

“Bakınız **Araf suresi**. Üstüne varsan dilini sarkıtarak solur, kendi haline bıraksan dilini sarkıtarak solur. Ayrıca unutmayalım ki, **Mevlana** da nefsi köpeğe benzetir.” (BP:289/290)

Gördüğü mezarlar hakkında bilgi edinmek ya da dışarıdan ulaşılamayan türbelere nasıl girebileceğini öğrenmek için fikir danıştığı insanlar, sorularına cevap vermek yerine, **Fatiha** okumasını söylüyorlardı hemen her seferinde. (BP:209)

Hızır'ın **bereket duası** Ethel'in "beyin"leri için de geçerliydi. (BP:149)

Çok geçmeden dışarıda park eden bir arabanın çığ farları doldu içeri; duvarda yaldızlı bir çerçeve içindeki **duayı** aydınlattı: "Doğrusu size derim: Yeryüzünde her ne bağlarsanız, gökte bağlanmış olur ve yeryüzünde her ne çözerseniz, gökte çözülmüş olur." (BveP:67)

"Bak ne diyor: '**Namaz kılınca yeryüzüne dağılın. Allah'ın ihsanını, lütfunu arayın.**'" (BveP:138)

2.1.6. Tasavvuf

Tasavvufla ilgili İskender Pala, Divan Şiiri Sözlüğü'nde şu bilgileri vermektedir:

"İslâm mistisizmi. Tasavvufun temelini yaratılış nazariyesi oluşturmaktaydı. Buna göre Vücûd-ı Mutlak olan Allah, aynı zamanda Kemâl-i Mutlak, Cemâl-i Mutlak ve Hüsnî Mutlak'tır. Allah'ın aşk-ı zatî nedeniyle kendini görmek ve göstermek istemesi âlemin yaratılmasına sebep olmuştur. İnsan nasıl kendini görmek için aynaya bakarsa Allah da kendi güzelliğini temaşa için bir ayna hükmünde olan âlemi ve onun en değerli varlığı olan insanı yaratmıştır."

"Mademki Vücûd-ı Mutlak ve Hüsn-i Mutlak Allah'tır; öyleyse insanın gayesi de O olmalıdır. O'na ulaşmak yegâne amaç olunca da tasavvuf yolunda nefsinin yok edebilir. Bunun için de on asıl vardır. Buna usûl-i aşare denir. Bunlar sırasıyla tevbe, zühd, tevekkül, kanaat, uzlet, zikir, Allah'a teveccüh, sabır, murâkebe ve rızadır. Sonuçta Vahdet makamına erişilir ve Fenafillâh gerçekleşir. Bunu Bekabillah takip eder. Artık tasavvuf, görevini tamamlamıştır." (Pala 2003: 457)

Elif Şafak, özellikle Pinhan ve Aşk adlı eserlerinde tasavvufa yer vermiştir. Pinhan'da tasavvufa gönül vermiş bir dervişin hikâyesi anlatılmaktadır. Aşk'ta da tasavvufun en önemli ismi olan Mevlana konu edilmiştir. Bu nedenle her iki eserde de tasavvufla ilgili kavramlara bolca yer verilmiştir.

Oraya buraya yerleştirilmiş kandillerin titrek alevleri devasa gölgeler doğuruyordu **tekkenin** en kuytu, elma ağaçlarına nazır odasında. (P:10)

Derviş, odanın eşiğinin bir adım gerisinde dikilmiş, kâh dalgın dalgın, kandillerden cesaret alan gölgeleri süzüyor; kâh memlu bir nazarla karşısındaki adamı seyrediyordu. (P:11)

“Sade tırtıl ile kelebek değil elbet. Sakın ola hor görme Pinhan; canları hor görme. Bak bu gayb âlemine, bir kendinî gör. Bak kendine, cümle mahlûkatın özünü gör. Devri tamam olan gelir, devri tamam olan gider. Gelen, gidende saklıdır; giden gelende saklı.” (P:23)

Pek çok derviş, midesinin gurultusunu bastırmak, hayli aç iken Halil İbrahim sofrasından yeni kalkmış gibi uyumak ve bu kara günleri **tevekkülle** karşılamak çabasında iken; Dulhani Hasan her önüne gelene saldırmakta, durduk yere tatsızlık çıkartarak çatır çatır gönül kırmaktaydı. (P:27)

Orada duramayacağını, **eşiğe basmanın çiğlik olduğunu** gayet iyi bilmekte, lakin suda batmaktan, boğulmaktan korktuğu için kıpırdayamamaktaydı. (P:30)

Dere, yükünün tamamını teslim aldıktan sonra, delikanlının rüyalarının tabirini yapmaya koyuldu. Sularını ikiye ayırıp, yüz yüze bakan iki **ayna** oldu. Aynalardan birinin açtığı kapıyı öteki kapadı; birinin kazdığı çukuru öteki doldurdu. (P:32)

Çevresine bir **halka** çizerek etrafını ördü. Yetmedi; bir halka daha, sonra bir halka daha. (P:34)

Biri köhnebaharda, diğeri evvelbaharda olmak üzere senede iki kez düzenlenen **Ruz-ı Muhabbet** yaklaşmaktaydı. (P:35)

Buradaki her bir can, her bir nefes nice hikâyelerden geçerek, damla damla süzülerek varmıştır bu **tekkeye**. Bilirsin Pinhan, tekkeye boş giren boş çıkar. Buraya eli boş gelinmez. Memleketteki her bir tekkeye karınca karınca bir ikramla varılır. Lakin bu tekkeyi farklı kılan da budur. Buraya kıymetli mücevherat, bir sepet dolusu yemiş yahut bir yeşil yaprakla girilmez. Bu tekkeye girmek isteyen, beraberinde hikâyesini getirir. Dolu girer dolu çıkar buradan. (P:45)

“Elbet ya. Bu yüzden **Ruz-ı Muhabbet**’e alınmaz, çağrılmazsın Pinhan. Senenin iki günü, sadece iki günü biliriz ki bize benzemezsin. Bu yüzdendir ki o meclise giremezsin. O mecliste biz hafızalarımızı yere serer, hayallerimizi ortaya koyar, hikâyelerimizin falına bakarız. (P:46)

Üstelik gizli geçitler, kilitli kapılar yahut karanlık dehlizler **tekke adabına** aykırıydı. (P:48)

Ellerini vücudunda dolaştırarak ve ayaklarından başlayarak, rastladığı her kılı yolmaya koyuldu. Apış arasına vardığında elleri yavaşladı, yaralı bir yüreğe dokunurcasına, bir teselli kırıntısı sunarcasına usûl usûl dolaştı. Orada da rastladığı her kılı kopardı; ama daha yavaş ve çok daha insaflica. Göğüs kafesini geride bırakıp, başına vardığında, ayaklarının dibine yığılan kıl kümesi adamakıllı büyümüş, semirmişti. Hiç tereddüt etmeden, cılız cılız çıkmaya başlamış olan sakallarını, yeni yeni terleyen bıyıklarını, ardından kaşlarını, uzun ve kıvrık kirpiklerini ve en nihayetinde saçlarını yoldu. Çıkan çatır çatır seslere, kıllardan yükselen feryatlara kulak asmadı. Canının acısına da aldırmadı. Tepesinde sadece bir tek saç teli bıraktı. Onu eliyle şöyle bir yoklayıp, mevcudiyetinden iyice emin olduktan sonra, avuçlarına tükürdü. Tükürüğünü vücudunun her noktasına usûl usûl yaydı. Artık vücudunda bir daha kıl çıkmayacaktı. (P:52)

Tekmil **tekke** ahalisi mezarlıkta toplanmış, bir **halka** çizmişlerdi vücutlarıyla.

Hal-ka-hal-ka-hal-ka

Halka bir nokta idi başlangıçta/ ne küçüktü ne büyük/ ne yerdeydi ne arşta/ çünkü sadece o vardı/ nokta dediğince ısırılmamış, dişlenmemiş bir elma/ elma diri, elma sulu ve kan kırmızıydı/ ne zaman ki diş geçirildi elmaya/ ne zaman ki o kırmızı

cevher oldu ikipare/ ben, sen davası çıktı ortaya/ ayrı düştük gayrı düştük/ vakit yitirmeden dönelim dersin sılaya/ bir iken çok olduk/ çok iken bir olalım dersin hatırla/ hafıza elmayı hikâye eder kuytularda/ kuytularda işimiz ne/ varalım dersin meydana/ varıp da konuşuralım dili olmayan kitabı/ bil ki **dervişlik** dediğin ne hırkadadır ne taçta/ inci sedef lal ü gevher beri dursun/ nasılsa karışacak ten türaba/ yeter ki sen seni bil sen seni/ ne de olsa derya ummandır balığa/ kendinde gör on sekiz bin âlemi/ fehmeylemekse maksadın bu sırrı/ badehu duralım dara/ vuslatın yolu nedir bir de biz bilelim dersin/ lüzum yoktur yola yordama/ ne kadar çok yürek varsa çarpan/ ne kadar çok gönül gözü varsa dost cemaline müptela/ o kadar çok yol yordam var demektir/ var kendin hespla/ kimileri hesap kimileri feryat ederken/ döner durur halka/ halka dediğin tepeden tırnağa aşktır/ orada yer yoktur gazaba/ ben dönerim o döner halka döner/ o bir halkadır ki kimsecikleri bırakmaz dışında/ haber salın börtü böceğe, kurda kuşa/ yedi iklim, köşe bucağa/ ve burnumuzun dibinde gizlenen Kaf dağına/ kardeşiz cümle mahluka/ madem ki âlem âdem, âdem de âlem içindedir/ yetmiş iki millete bakarız aynı nazarla/ ballar balını bulmak için/ kol kola girip bir öne bir arkaya/ kovanimızı yağma etmek için/ “hu” çekmek her nefes alışta/ la-mekanız bi-mekanız/ kah orada kah burada/ el, ayak, baş; suret ile kaş değil/ âdem manaya derler/ mana ki noktada saklıdır/ nokta ki kadrince kadirdir/ ve dahi dört kitabın elifbasıdır/ dervişlik davası güdene/ rıza lokmasını zoraki sindirene bir çift lafımız vardır/ hızlanır nokta/ döner nokta/ bir feryat kopar bağrından/ kül oluruz yana yana/ ben sen gider/ can canan gider/ âşık maşuk biter/ nokta halkaya devreder/ öyleyse ne başlangıç, ne son/ sadece bir orta nokta.../ adını ne koyarsan koy/ ister elma/ ister nokta/ ister hafıza/ ister halka...(P:59)

Her çarşamba, öğle namazından sonra, Şeyh Mehmet Mühür Efendi **tevhidhanede** bir saat kadar Mesnevi okuturdu. (P:120)

Sohbeti takiben **sema** icra edilirdi. Semada her bir nokta, olup bir halka, dönerdi kendi etrafında. O büyük ve hudutsuz halka, sırtını soğuğa verirdi bağrını nar-ı aşka. Evvela ürkek ürkek sonra kendinî koyvererek ağlardı ayrılık acısıyla. Sema dediğin akde vefa, o nur yüzlü dosta vefa...(P:120)

Hakikaten **derviş** vasıflı bir kimse idi. Sessizliğin ve yalnızlığın kudretini de bilirdi; dost meclislerinin ve muhabbetinin kıymetini de. Kalabalıklar içinde yalnız kalmayı da bilirdi; yalnız kaldığında kalabalık olmayı da. Sikke üzerine sarık sarmak suretiyle öteki dervişlerden ayrılmaya gönlü elvermezdi. (P:121)

Zaman zaman dostları bu mevzuyu hatırlatıp kendisinden düğah ayinini icra etmesini rica ettiklerinde, Şeyh Mehmet Mühür Efendi mahcub mahcub gülümser, yaptığı bestelerin henüz **pişmediğini**, ham meyve ile dostlarının karınlarını ağrıtmayı arzu etmediğini söyleyerek bu konuyu kapatırdı. (P:122)

Tekkedeki meclislerde, bazen bir çocuk sevinciyle ortaya atılıp peşpeşe sualler sıralar; bazen de bildikleriyle karşısındakileri ezme için konuşarak hem **çığlığını** gösterir, hem de patavatsız çıkışlarıyla dost sohbetlerinin tadını kaçırdı. (P:123)

Gözüne kestirdiği bir kadayıf dükkânına girmek üzereyken, birkaç adım öteden geçen saçsız, sakalsız, tepeden tırnağa simsiyah giyinmiş bir **derviş** dikkatini çekti. (P:138)

Buradaki **dervişler** fakr ve tecerrüd esası gereği nefislerinin hâkimiyetine bir son verebilmek için dilenmeyi erkândan kabul ediyorlardı. Öteki insanlarsa, onları hem meczup, hem de evliya olarak görüyorlardı. Pinhan, Hırpani Baba tekkesindeki dervişlerin arasına karışıp, onlar gibi yalın ayak, baş açık, elinde keşkül, belinde zillerle dolaşmaya başladığında şehirlilerin ikibaşlıklarına yakından tanık olmuştu. (P:138/139)

“**Âdemde** dahi dört od mevcuttur. Mide odu, şehvet odu, soğukluk odu ve muhabbet odu. Hem dünyada dahi dört od vardır. Taş odu, ağaç odu, yıldırım odu, Tamu odu. Nasıl ki yedi kat gök var; ten dahi yedi kattır. Et, kan, damar, sinir, süğük, ilik yedi kat göğe benzer.

Hem dünyada ırmaklar var. Amma gözyaşı ırmaklara benzer. Ve hem dünyada dört türlü su var. Evvel safi; ikinci acı; üçüncü koyu; dördüncü yer suyu. Amma tende dahi var: evvel ağız suyu, tatlı... ikinci göz suyu acı... üçüncü kulak suyu... dördüncü burun suyu koyu...

Ve hem dünyada bulutlar, yağmurlar var. Pes kaygu buluda, gözyaşı yağmura benzer. Ve hem artmak eksilmek var. Pes tende dahi kuvvet var. Kimi yerde kuvvet eksilir, kimi yerde artar.” (P:214)

Aksamaması için de baş dediğin, iki de olsa tek de olsa aşkla yoğrulmalı, **yaradandan ötürü yaradılanı sevmeyi** bilmelidir. (P:215)

Biri kıpırdasa, öteki de kıpırdıyor; biri sussa, öteki de susuyordu. Karşı karşıya durmuş iki ayna gibi, birbirlerini çoğaltarak, birbirlerine akarak duruyorlardı. Aniden, bir yerlerden gizli bir emir almışçasına, gölgeleri yavaş yavaş hareketlendi. Onlar da, yüz yüze durmuş iki ayna gibiydi; **ayna** içre ayna. (P:219)

Yaşanan, yaşanılan ve aslolan **tekerrürdü**; ve tekerrürde hiçbir şey baki kalamazdı. Öyle ise dönüp durmalı halka diye düşündü. (P:224)

Hani **halkanın** ucunda/ kavuşacaktım sana/ hani bir iken ayrı düşmüştük/ ve çok iken bir olacaktık sonunda/ çoktan razı idim oysa/ razı idim gecenin matemine/ karanlığı fırsat bilene/ ve korkaklığıma/ ve karabasanlarıma/ oyun oynar gibi yaşar giderdim/ kuş avlardım/ kuşları deli gibi kıskanırdım ya/ bırakmadın/ bırakmadın ki kendimden kaçayım/ koyvermedin/ koyvermedin ki sürsün bu devran. (P:226)

Yüzü karanlıktan **tevekküle** geçerken bir zamanlar çocuklarına ve torunlarına anlattığı, sonu daima mutlu biten masallara sakladığı özel ses tonuyla ekledi. (BveP:70)

Maddi ve dünyevi her şeyden elini eteğini çekecek, kendinî tümüyle Yaradan'ın hizmetine adayacaktı. Nihayet bu uğurda bir **nedamet devresi** geçirmeye ve eskiden dervişlerin yaptığı gibi bütün dünyevi kibirleri terk etmeye hazır olduğunu ilan edecek kadar ileri gitmişti. (BveP:77)

“Farkındaysan **dervişler** çuval ya da kaba yünden mintanlar giyerlermiş, kaşmir şallar değil,” demişti Cevriye Teyze, kız kardeşler içinde en kasvetlisi en gamlısı. (BveP:77)

“Üstelik **derviş**ler ya keçe ya saman üzerinde yatarmış, senin gibi kuş tüyü ortopedik yataklarda değil,” diye destek çıkmıştı Feride Teyze, kız kardeşler içinde en dengesizi en leylası. (BveP:77/78)

“Hem **derviş** dediğin evvela nefsini öldürür. Bir de sana bak, safi nefsi!” Zeliha Teyze’ydi bu, kız kardeşler içinde en sivri dilli en pervasız. (BveP:78)

Fakr-ı mutlak mertebesine ortopedik yatağından vazgeçmeden varacaktı. (BveP:78)

Banu Teyze kendinî yalnızlığa gömmüş ve konuşmayı bırakıp, herkese sağır dilsiz gibi davranmaya başlamıştı. Takip eden kırk gün kırk gece boyunca yıkanmayı, saçlarını taramayı, hatta en sevdiği dizi olan Kara Sevda Sarmaşığının Laneti’ni seyretmeyi bile bırakmıştı. (BveP:79)

İçeri bakmaya gerek duymadan semaverin başında Gülsüm Nine’nin durduğunu biliyordu; sucukları kızartanın kırk günlük **Sufi perhizi** başarıyla bitirip de kendinî falcı ilan ettikten sonra iştahına yeniden kavuşan Banu Teyze olduğunu bildiği gibi. (BveP:134)

Acaba şahitlik etmeme karşın, aceleden yahut gafletimden dolayı kıymetini bilemediğim, idrak etmekte geciktiğim ilahi bir işarete denk gelmiş miydim? Günümü baştan sona bu nazarla gözden geçirdim. Uzun uzun **Hakk’a şükrettim**.

Çocukluğumdan beri **öteki âleme ziyaretlerde** bulunur, keşifler yapar, gaipten sesler işitirim. Rab ile konuşurum. O da bana karşılık verir. Anlatır, açıklar. Gün olur, bir fısıltı kadar hafifler, arşın yedinci katına süzülürüm. Sonra ağırlaşarak arzın en derin çukurlarına iner; meşelerin, kestane ağaçlarının, kayınların altına gömülü kayaların sırlandığı toprağa sızarım. Kâh orada kâh buradayım. Ara ara iştahım toptan kesilir, günlerce bir lokma yiyemem. Konuşmayı unuturum. Kelimeler silinir zihnimden. Sonra, göç eden kuşlar gibi bir anda geri dönerler. Bunların hiçbirini korkutmaz beni. Ne var ki insanlara tuhaf geldiğini bilirim. Zamanla öğrendim ki, **vecd hallerinden** başkalarına pek bahsetmemeli. (Aşk:60)

O zamandan beri **gezgin abdalım**. Yeryüzünde ebedi sürgündeyim. Yastık ettiğim taşa ikinci kez baş koymadım, aynı kaptan üst üste iki kez yemek yemedim, abamın altından her gün farklı manzaralar seyreyledim. Aç kaldığımda rüya tabir ederek üç beş kuruş kazanır, kazandığımı muhtaç olanlara dağıtır; bu şekilde Doğu'dan Batı'ya, Kuzey'den Güney'e yedi iklimi gezer, dağda bayırda Hakk'ı ararım Hak için. Yaşanmaya değer bir yaşamın peşindeyim ve bir de, bilmeye değer bilginin. Köksüzüm, yurtsuzum. Kendimi O'nda yok ettiğimden beri, ölmeden evvel öleli, başlangıçsız ve sonsuzum. Ne pejmürdeyim, ne gariban. Ne kimselere muhtacım, ne kimseye buyuran. Ancak rüzgârda kuru bir yaprak sanmayın beni. Ağzı var dili yok **derviş**lerden değilim. Ben bizzat dilediği istikamete efil efil esen karayelim.

Karadeniz sahillerinden Acem diyarlarına; Arabistan'ın çöl tepelerinden balta girmemiş ormanlara; çayırlardan bozkırlara vardım. Bin bir kervansaraya, bin bir hana kondum. Kütüphanelerde âlimlere danıştım, ariflere sordum, meczuplarla konuştum. Veremedikleri cevapları suskunluklarında buldum. Mabetleri, türbeleri, mezarlıkları, viraneleri gezdim. Mağaralarda çileye kapanmış münzevilerle tefekküre daldım. Dervişlerle, şeyhlerle zikir çektim. Dolunayın altında şamanlarla dans ettim. Meddahlardan hikâyeler dinledim. Her inançtan, her meşrepten insan tanıdım. Kimseyi kimseye üstün tutmadım. Yaratılanı sevdim, Yaradan'dan ötürü. Sefalet çekenleri de gördüm, sefahat sürenleri de. Kerameti de bilirim, mucizeleri de. Fukaralıktan yıkılan köyler, kavrulup kararmış tarlalar, kan akan ırmaklar, yedi yaşından büyük tek bir erkek kalmayacak şekilde talana ve yıkıma uğramış kasabalar gördüm. Beşerin ettiklerinin en yücesine de en fenasına da tanıklık ettim. Nicedir hiçbir şey şaşırtmaz oldu beni. İşittim ve itaat ettim. (Aşk:62/63)

“**Yarab**” diye fısıldadım rutubetli, karanlık odada. “Ömrüm şu âlemi gezmekle, Sen'in ayak izlerini takip etmekle geçti. Karşılaştığım her insanı senin yeryüzünde halifen olmaya layık açık bir kitap, konuşan Kuran belledim. Fildişi kulelerde âlimler, medreselerde şeyhler, makamında şihlar, tahtında sultanlarla değil; aforoz edilmişlerle, kalbi incinmişlerle, kenara itilmişlerle yarenlik yaptım. Hamdolsun sana ki adım adım Şeytanımı Müslüman ettim. Şimdi ise kabardım taşım. Az kaldı çağlayacağım. İnyetinle nasip ettiğin ilmi doğru kimseye teslim

etmek isterim. Müsaade et onu bulayım. Sonra, hakkımda hangi hükmü verirsen ver, bil ki ol hükme razıyım. Çünkü ben her şeyiyle ve her haliyle Sen'den razıyım!” (Aşk:64)

“Mevla aramakla bulunmaz, bu doğrudur amma **Mevla'yı ancak arayanlar bulabilir.**” (Aşk:73)

“Şimdi salt şeriata bakanlar ve ötesini görmeyenler, zahiri manayı bilir. **Sufi** taifesi ise Bâtını manayı bilir. Evliya yani veliler, batınının batınisini bilir. Dördüncü seviyeyi ise ancak Allah'ın sevgili dostları ve peygamberler bilebilir.” (Aşk:75)

Dervişlerime hep başkalarının hatalarını hoş görmeyi, bağışlayıcı olmayı, ser verip sır vermemeyi öğretmişim. (Aşk:95)

“Şüphesiz ki **hamlıktan** uzak ve arınmışsın ama aşk odunda **pişmedin.** Kadehin ağzına dek badeyle dolu olsa da ruhuna öyle bir kapı açmalı ki dolan sular taşsın” dedim. Ne yapmalı diye sorulduğunda, “sana bir yoldaş gerek” dedim ve bir **hadisi** hatırlattım: “**Mümin müminin aynasıdır.**” (Aşk:98)

“**Tevekkül**den bahsetmişsin. Bu kelimeyi hayatımda hiç kullanmadım! İtiraf etmeliyim sözünü ettiğin türden huzurlu bir teslimiyeti hiç yaşamadım. Bende Sufi kumaşı yok zaten. (Aşk:109)

“Hâlbuki **Allah söze değil, niyete bakar.** Edebiyet bilenler başkadır. Canı yanmış âşıkların şeriati bütün dinlerden ayrıdır. Biz mezhep, din veya dil ayrımı bilmeyiz. Kamu âlemi bir tutar, birleriz. Başkasının ağzından çıkan söze “günah” demeyiz. Çünkü kalpleri Allah bilir, biz bilmeyiz. O yüzden susar, kimseyi ötelemez, incitmeyiz. Bizim tek mezhebimiz var. O da Allah.” (Aşk:77/78)

Bu **zaviyeye** geleli neredeyse altı ay oldu ama ilk günden beri Aşçı Dede'nin iki eli yakamda. Ha bire karşıma geçip “Temizlik ibadettir, ibadet temizlik!” diye nutuk atıyor. Gaddar adam! Onun zoruyla her gün it gibi çalışıyorum. Bu işkencenin adına nasıl “**manevi terbiye**” diyorlar, bir anlayabilsem! Yağlı tabakları yıkamanın, yerleri ovmanın neresinde maneviyat olabilir ki? (Aşk:83)

“Bana bak, **derviş** olmaya niyetin varsa şu tahta kaşık kadar suskun olacaksın evlat! Pabuç kadar dil, mürit kısmının vasıfları arasında sayılmaz. **Az konuş ki, çabuk pişesin!**” (Aşk:83/84)

Tekke hayatının katı kurallarından sıkıldığı gün gibi aşikârdı. Herkesle beraber aynı saatte yatıp kalkmaktan, düzenli saatlerde yemek yemekten, başkalarının nizamına uymaktan ölesiye sıkıldığını görebiliyordum. (Aşk:94)

Gel gelelim **Rumi** çok az âlimde olan bir hünere sahiptir: Dinin dış kabuğunu aralayıp, özündeki evrensel ve ebedi cevheri çekip çıkarma becerisi. (Aşk:97)

Yine hepimiz **pirin** etrafında **çember** olduk. (Aşk:103)

Mektubunuzu almak ve her zamanki gibi **Hakikat Yolu**'na ömrünüzü adadığınızı görmek bana fevkalade tesir etti. (Aşk:109)

Bana sorarsanız **zaviyede derviş** olmak kolay. Ne var ki bunda? Sabah akşam otur mır mır dua et, tespih çek, zikir çek. Çocuk oyuncağı! Esas zorluk çömez olmakta! Herkes dervişliğin zahmetlerinden dem vurur ama nedense kimse biz zavallı salıkların çektiklerinden bahsetmez. Buraya geldim geleli it gibi çalışıyorum. Bazı günler o kadar yoruluyorum ki döşeğe düştüğümde kolumun bacağımın ağrısından uyuyamıyorum. Ama kimin umurunda? Kimseden ne bir teselli duydum, ne müşfik bir bakış gördüm. Ne kadar çalışırsam çalışayım bir türlü yaranamıyorum. İsmimi dahi bildiklerini sanmıyorum. “Cahil talip” diye sesleniyorlar bana, sanki adım sanım yokmuş gibi. Arkamdan da fısıldaşıyorlar: “Havuç kafalı gafil oğlan!”

Ama en kötüsü Aşçı Dede'nin emrinde mutfakta çalışmak! Göğüs kafesinde kalp yerine taş taşıyor adam. Dergâhta aşçı olacağına, savaşın kitabını yazmış Moğol Ordusu'na komutan olsa daha isabetli olurdu. Bir kerecik olsun ağzından tatlı bir söz çıktığını duysam, sağ kolumu keseceğim. Gülümsemeyi bildiğinden bile şüpheliyim.

Bir seferinde dayanamadım, meydancıya sordum. “Bu zaviyeye gelen tüm çömezler merasim hırkası giydirilmeden evvel benim gibi Aşçı Dede'nin zorlu imtihanına tabi tutulur mu?”

Meydancı müstehzi bir edayla gülümsedi. “Hepsi değil evlat, yalnızca katır kutur ham olanlar” dedi.

Katır kutur ham olanlar ha, öyle mi? Neden diğer çömezlerden daha çok çile çekecekmişim? Nefsim onlarınkinden daha mı büyük, daha mı kötü yani?

Her sabah en erken ben kalkıyorum; dereden kova kova su taşıyorum. Sonra ocağı yakıyor, yüzüm gözüm is içinde kalana dek ekmek pişiriyorum. Kahvaltıda içilen çorbayı hazırlamak gene benim vazifem. Kolay değil, elli kişilik kazanlarda pişiyor her şey. İçine beş kişi girer rahat rahat yıkanır, öyle devasa. Ya sonrasında kim yıkar, ovalar kazanları? Gene ben tabii ki! Bulaşıkçı da benim burada, temizlikçi de, çamaşırıcı da. Gün doğumundan gün batımına durmadan emir yağdırıyor Aşçı Dede:

“Havuç kafa, yerleri sil! Tezgâhları parlat! Merdivenleri temizle! Avluyu süpür! Git odun kes! Ahşapları cilala! Tencereleri kalayla! Reçel kaynat, acı sos hazırla! Hıyar, patlıcan doğra, ezme yap, turşu doldur –aman tuzu ne eksik ne fazla olsun, suyun üstünde bir yumurta durabilecek kadar olsa yeter. Her şeyi tam istediği gibi yapmazsam Aşçı Dede cinnet geçirir, çanak çömlek eline ne geçerse kafama atar. Haydi, işin yoksa sil baştan.

Tüm bunlar yetmezmiş gibi, eksiksiz her işte, dua üstüne dua okumamı emreder. Yüksek sesle okurum ki, Aşçı Dede beni daha rahat denetlesin. Bir kelime atlayacak olursam vay halime, canıma okur. İşte ben böylece, her Allah’ın günü bir yandan dua ezberler, bir yandan harıl harıl çalışırım.

Mutfaktaki zorlukları yenersen, bu yolda daha çabuk olgunlaşmışım! Böyle diyor Aşçı Dede. “Hiç etrafında ateş olmazsa kaynar mı kazan? Pişebilir mi nohut? Sen de aynen öyle, ateşin içinde oflaya poflaya, kaynaya kaynaya pişeceksin elbet!” (Aşk:112/113)

Bu **zaviye**deki ilk kırk günümü ufacık, basık ve karanlık bir hücrede geçirdim. Ne yayılabılır, ne doğrulabilirsin. Ne sağına ne soluna dönebilirsin. Sürekli dizüstü hazır vaziyette oturmak durumundasın. Sıkı sıkı tembihlediler: Olur da

karanlıktan korkarsan, açlıktan miden kazınırsa, ya da maazallah, ıslak rüyalar görür bir kadın vücudu arzularsan, hemen tavandaki çanı çal, manevi destek ara!

Kırk gün kaldım o hücrede. Bir kez olsun çanı çalmadım. Aklıma fena fikirler gelmediğimden değil, Allah biliyor ya sürüsüyle geldi ama o daracık yerde sıkışmış, serçe parmağımı dahi kıpırdatamazken azıcık fena fikirden kime zarar gelir ki?

Çilehaneden kurtulunca bu kez de Sertarik geldi, “eti senin, kemiği benim” diyerek Aşçı Dede’ye teslim etti beni. Meğer mutfakta çekilen çile en beteriymiş. Gene de, ne kadar gazez edersem edeyim, aşçının kaidelerinden dışarı hiç çıkmadım, ta ki Şems-i Tebrizî gelene dek. Onun geldiği gece mutfaktan sıvıştım diye Aşçı Dede feci bir dayak attı. Sırtımda sıra sıra kızılılık sopaları kırdı. Sonra ayakkabılarımı aldı, uçları dışarı bakacak şekilde kapının önüne koydu. Böylece tekke adabına uygun biçimde “evlat, gitme vaktin geldi” diyordu.

“Eğer gönlün emin değilse, boş yere kendinî de yorma, beni de” diye ters ters buyurdu Aşçı Dede. “Dere eşeğin ayağına gelmez. Su içmek isteyen eşek kendisi dereye gider, unutma. Tasavvuf da derya deniz sudur kana kana içmek isteyenel!” Bu durumda ben de eşek oluyorum tabii. (Aşk:114/115)

İmtihanın daha bitmedi. Mürit sayılmazsın henüz. (Aşk:115)

Şeyhim başını eğdi, **tefekküre** daldı. (Aşk:116)

“Nicedir seni sınamaktaydık. Gerçi meyve ağaçtan sonra vücuda gelir ama hakikatte evvel odur. Kişinin nasıl derviş olacağı, daha çömezliğinden belli olur. Bu yollar sana göre değil, evladım. Her sene **tekkeye** gelen yedi gençten ancak biri tarikatta kalabilirmiş. Kanaatimce derviş olmaya mayan müsait değil, kısmetini başka yerde araman daha hayırlı olur.” (Aşk:116)

Titrek kandil ışığında bir ayna parçasına baka baka saçlarımı kestim. Yumak yumak saç döküldü yere. Bir usturayla tamamen kazıdım kafamı. Sonra tek tek ve usûl usûl sakalımı, bıyığımı kestim, kaşlarımdan kurtuldum. (Aşk:117)

“Hem her meşhur seyyahın yanında muhakkak **çırak** nevinden bir yardımcı olur. Ben de senin çırağın olurum.” (Aşk:119)

Bunca zaman **tasavvuf yolunda pişmek** için çekmediğim zahmet ve mihnet ve eziyet kalmamıştı. Günde yüz defa yerleri cüppemle cilalamaya, dumandan gözlerim yaşarınca dek ateş başında tencere tava kalaylamaya, paslı kaparlardan fare ölüleri toplamaya, kısacası her türlü angaryaya hayli aşınaydım. Maneviyatımı güçlendirmek adına bir oturuşta yüz soğan doğramaya, koca kazanlarda yağlı pilavlar, ballı hoşafklar hazırlamaya, sabahtan akşama eşek gibi çalışmaya alışkındım. (Aşk:119/120)

“Kızıl Çömez, **tasavvuf** ummanına kendinî adamak istediğini söylersin ama karşılığında hiçbir bedel ödemeye niyetin yok. Bu iş öyle olmaz! Kimi için para pul, kimi için şan şöret, kimine kıdem itibar, kimine ten şehvettir esas tuzak! İnsan neye fazlaca kıymet veriyorsa şu dünyada, evvela ondan kurtulması şarttır bu yollarda.” (Aşk:121)

Momostenango’dan ayrılmadan evvel meditasyon yaptım, **tefekküre** daldım. (Aşk:123)

Allah’ın engin **devr-i tekvininde** bir habbe olan ben, şakadan da olsa, ister insan olsun ister hayvan bir başka canı nasıl küçümser, nasıl öteleyebilirdim? Mademki bir hata yapmış, kalp kırmıştım, özür dilemeliydim. (Aşk:134)

“Bak, ipekböceği kozadan çıkarken alın teriyle ördüğü ipeği yırtıp parçalar. Bu yüzden çiftçiler ya ipeği seçerler, ya ipekböceğini. İkisini birden koruyamazlar. Çoğu zaman ipeği kurtarmak için ipekböceğinin canını alırlar. Bir tek ipek mendil için bilir misin yüz ipekböceği can verir?”

.....

Bu **tasavvuf ehli** işi iyice abartıp, “Önümüz sıra dört kapı vardır; şeriat, marifet, tarikat ve hakikat basamak basamak çıkılır” diyorlar. Kimileri de ekliyor ardından; “Şeriat sadece bir menzildir.” (Aşk:193)

“Dördüncü kapıya varanı birinci kapının kuralları bağlamaz. Hakikat ehli, **şeriatın kaidelerine** uymak zorunda değildir.” (Aşk:193)

Tefekküre dalmıştım. Allah'ın, ne yöne dönersek dönelim O'nu hem arayalım hem bulalım diye kendi suretinde yarattığı kâinatın muazzamlığı karşısında kalbimiz sevinç ve sevgiyle dolmalıydı. Ne ki bu minnettarlık halini âdemoğulları nadiren yaşıyordu. (Aşk:195)

Allah'ı arayan türlü türlü nice **derviş** gelip geçmiştir buradan. Kollarında göz alıcı dövmeler, kulaklarında ve burunlarında sıra sıra halkalar, boyunlarında borazanlar, boynuzlar taşıyanları da çok gördüm. (Aşk:199)

Tam o anda **derviş** gözlerini atıma odaklayıp yaklaştı ve hayvanın kulağına bir şeyler fısıldadı. Anında at duruldu, sakinleşti; burun deliklerini geniş geniş açarak solumaya başladı. (Aşk:199)

“**Sufiyim**. Vaktin oğluyum. Şimdi'nin çocuğuyum...” yazmıştı her seferinde. (Aşk:205)

İnsan hayatı daimi bir seyr ü sefer. Beşikten mezara yolculuk halinde, seferdeyiz. Önümüzde uzanan yedi ayrı merhale, yedi basamak. Bilenler güzergâhtaki her menzile bir isim vermiş. Nefsimiz buralardan bir bir geçmeden, kendinî ayrı bir varlık sanmaktan vazgeçmeden yolculuğunu tamamlayıp Hak ile bütünleşemez. İnsan yalandadır, ziyandadır, zandadır. Yedi basamağı çıkmadıkça hakikate eremez.

İlk mertebenin adı Nefs-i Emmare. Yoz, Ham ve Daima Başkalarını Suçlayan Nefs merhalesi. Ne yazık ki pek çok insan ömrü boyu bu aşamada takılıp kalır. Kurtulamaz cendereden. Dünyevi işlerden gayrısını düşünmeyen, paraya iktidara makama tamah eden, şişkin ve semiz bir “Ben” zannıyla yaşayan insan bu makamdadır. Buraya demir atmış kişileri hemen tanırın. Hep başkalarını suçlar, eleştirir, çekiştirir; nefes alır gibi doğallıkla dedikodu ve iftira eder; katiyen kendilerinde kusur bulmaz; başkalarını yargılar; şüphe, kuşku ve kibir ikliminde yaşarlar. Bilirsin onları. Kendinden bilirsin. Çünkü mademki insanız ve mademki beşer dediğin şaşar, Nefs-i Emmare'ye düşmeyenimiz yoktur. Önemli olan o çukurdan çabuk çıkabilmek.

Ol kişi ne zaman ki nefsinin arızalarını, takıntılarını, hatalarını ayırt eder ve düzeltmeye niyetlenir, işte o zaman içsel bir yolculuğa çıkar. Bundan böyle gözleri dışarıya değil, kendi içine çevrilir. Böyle böyle adım adım bir sonraki makama varır. Bu makam bir bakıma öncekinin tam tersidir. Burada kişi hep başkalarını suçlayacağına, sürekli kendinde kusur bulur. Olan biten her şeyde kendinî didik didik inceleyerek eleştirir. “Âlem güzel, ben çirkin” aşamasıdır bu. İşte bu safhada nefis, **Nefs-i Levvame** olur. Yani Suçlanan yahut Kınanan Nefs.

Üçüncü mertebede kişi biraz daha pişer. **Nefs-i Mülhime**'ye erişir. Bu noktada, insanın nefsi, İlham Alan olduğundan, kişi dünyada gördüğü her şeyden ve herkesten esinlenir. Teslimiyet denilen halin nasıl bir özgürlük olduğunu kıyısından köşesinden hissetmeye başlar. Nasibiye İlim Şehri'ne adımını atar. Zaman zaman kabz, yani sıkılma ve daralma yaratsa da, ekseriya bast, yani genişleme ve ferahlama getirdiğinden gönle hoşluk verecek kadar güzeldir bu makam. Fakat cazibesi aynı zamanda en büyük tehlikesidir. Zira bu aşamaya gelenlerden çoğu buradan çıkmak istemez. Zanneder ki yolun sonuna gelindi. Oysa yol daha uzun ve çetindir.

Ahenkli ve renklidir ya burası, nice kişi daha öteye gitme iradesini, basiretini veya cesaretini gösteremez. Bu nedenledir ki üçüncü makam her ne kadar cennet bahçesi kadar latif olsa da, yüceleri hedefleyenler için bir tuzaktır.

Buradan öteye geçmeyi başaran kişi İlim Şehri'ni kat eder ve **Nefs-i Mutmaine** safhasına ulaşır. Artık nefis eskisi gibi değildir, tamamen değişmiştir. Bu sebepten ona Tatmin Olmuş Nefs adı verilir. Kişi artık çok daha üstün bir şuura sahiptir. Gözü doymuş, gönlü genişlemiştir. Para pul, ad san, mal mülk makam derdinde değildir. Başkalarıyla iyi geçinir, sadece seccade üstünde namaz kılarken değil, her zaman huzurdadır. Daimi namazdadır. Kalp kırmaz, kul hakkı yemekten gözü gibi sakınır ve kimsenin kusuruna bakmaz, hatta başkalarının kusurlarını örter. Malı e mülkü, Malik-ül-mülk olan Allah'a teslim eder.

Buradan ötesi **Tevhid Şehri**'dir. Son üç mertebeye kemal mertebeleri denir. Oraya ulaşabilen insan hakikaten çok azdır. Ve onlar, Allah kendilerini hangi hale sokarsa soksun, mesut, munis ve müteşekkirdir. Son üç safhadan ilkinde **Nefs-i Raziye**'ye erdiklerinden dünyevi meselelere aldırılmaz, aldanmazlar.

Sonraki makam, **Nefs-i Marziye**'dir. Bu safhadan Allah razı olduğu için ona Rız Olunmuş Nefs denir. Buraya ulaşan kişi başkalarına deniz feneri olur. Işığını kime isterse ona tutar, hakiki bir kutub, sönmeyen bir kandil gibi aydınlatır. Bazen şifa dahi dağıtabilir. Davranışlarında ifrat ve tefritten kaçınır. Hiçbir konuda aşırılık sergilemez; tam tersine ayrı düşenleri buluşturur, düşmanları uzlaştırır, ortamları yumuşatır; en hırçın iklimlerde esen ılık bir yel gibidir.

Yedinci ve sonucu makamda kişi **Nefs-i Kamile**'ye ulaşır. Burada ayrı bir "benlik" zannı toz duman olur. Ama bu makamı bilen, bilse de hakkında konuşan olmadığından oradan bakınca âlemin nasıl görüldüğüne dair malumatımız sınırlıdır.

Hak yolundaki makamları tek tek sıralamak kolay, yaşamak ise zordur. Güzergâhın kendine has engebeleri yetmezmiş gibi, dümdüz bir çizgi halinde ilerlemek de mümkün değildir. İlkinden sonuncusuna makamlara giden yol doğrudan değil, dolambaçlıdır. Üstelik üst makamlara varan kişinin orada kalacağına garantisizdir. Hatta "artık piştim, erdim, ben bu yolları çözdüm" zannedip de yukarıdan aşağılara tepetaklak yuvarlananlar vardır. Hal böyle olunca, geçmiş ve gelecek, yaşamış ve yaşayacak bunca insan arasında çok azı, o da ancak her asırda bir, en nihai makama kadar varabilir. (Aşk:210/211/212)

Tepeden tırnağa karalar giyinmişti, yüzünde ise hiç kıl yoktu; elinde uzunca bir asası vardı, tek kulağında da gümüş bir küpe. (Aşk:160)

Sonra hiç beklemediğim bir şey yaptı, koynundan **gümüş bir ayna** çıkarıp bana uzattı. "Al bunu" dedi. "Bağdat'ta mübarek bir zat vermişti. Lakin sana nasipmiş. Olur da özünü unutursan, sana içindeki **İlahi Güzellik**'i gösterir." (Aşk:161)

Kontrol edemediğimiz kısma **Sufiler** "beşinci unsur" adını verirler. Ateş, toprak, rüzgâr ve suyun yanı sıra dünyayı şekillendiren beşinci unsur: Boşluk. Açıklanamaz, denetlenemez, dolayısıyla gerilla taktiği uygulanamaz boyut. (Aşk:187)

Tasavvufla tanıştığımda Tanrı'nın huzurunda kendime söz verdim. Doğru yoldan ayrılmamak için elimden geleni yapacağıma, egoma boyun eğmeyeceğime ve bundan ötesini O'na, yalnız O'na bırakacağıma yemin ettim. Benim sınırlarımın

ötesinde şeyler olduğu gerçeğini kabullendim. Kısacası O'na inandım. İnanç aşk gibidir. İspat istemez. Mantıksal bir açıklama beklemez. Ya vardır, yada yok. (Aşk:187)

Bunca korku, vehim ve yasak... Öyle insanlar var ki, her **Ramazan** sektirmeden **oruç** tutar, her bayramda günahlarının kefareti için kınalı koyun keser, **hacca umreye** gider, günde beş vakit alını **secdeye** değer ama yüreğinde ne sevgiye yer vardır, ne merhamete. Bre adam, o zaman ne demeye uğraşır durursun ki? **Aşksız inanç olur mu?** Sevmeden ve sevilmeden, habire bir şeylere söylenip homurdanarak iman etmek mümkün mü? Aşk yoksa “ibadet” bir kuru kelimedenden, yan yana gelmiş altı harften ibaret. Dışı kabuk, içi oyuk. İnsan aşkla ve aşkta iman etmeli; damarlarında gürül gürül hissederek Allah ve insan sevgisini.!

Yaradan'ın gökyüzünde, tepede bir yerlerde olduğunu sanırlar. Kimileri de O'nu Mekke'de, Medine'de arar! Ya da mahalle camisinde! Allah bir mekâna sığar mı? Ne gaflet! O tek bir yerdedir ancak: *Âşıkların gönüllerinde.*

O yüzden şöyle dememiş mi: *“Ne yer ne gök kucaklayabilir beni. Ancak ve ancak inanan kullarımın yüreğine sığabilirim.”*

Vah ki vah o budalaya, Allah'la pazarlık etmeye kalkar. Yani sen şimdi her türlü art niyeti aklından geçir; onun bunun dedikodusunu yap, kuyusunu kaz; karısının kızının namusuna dil uzat; elin işte olsun, gözün oynaşta; camiden çıkar çıkmaz kıldığın namazı unut; sonra da iki koyun kesmekle, dört dua ezberlemekle her şey halloldu zannet! Boş yere abdest almakla uğraşma, eğer kalbini temizlemeyi bilmiyorsan evvela. Benim Rabbim tüccar değil ki, senin gibilerle ticaret yapsın! Benim Rabbim bakkal değil ki, defterinin bir köşesinde günah hanesi, bir köşesinde sevap hanesi, toplayıp çıkarsın! Ne bir elinde terazi tartmak peşinde, ne öteki elinde kalem yazmak derdinde... Benim Rabbim bayağı hesaplardan münezzehtir. O muhteşem bir güzellik, kaynağı kesilmeyen nur, sonsuz merhamet ve rahmettir.

Ne demeye puta ya da ilaha tapayım? Benim Rabbim her zaman diridir. **İsmi Hay**. Ne demeye müeyyideler, yasaklar, zanlar, hesaplar içinde kalayım? Seven ve sevilen bir Hak benimki. **İsmi Vedud**. Nasıl başka insanlar hakkında dedikodu

yapabilirim ki, Allah'ın her an her şeyi duyduğuna inanıyorsam şayet? **İsmi Rakib**. Dizlerim kopup dermanım kalmayınca, nefesim kesilip kalbim atmayınca dek O'nu hamd etmek için şarkı söyleyip, dans edeceğim. Çember olup döneceğim. Mademki Ruhundan ruh üfledi bana, ben de her nefeste O'nu yâd edeceğim. Sonsuzlukta bir zerre, aşta habbe ve O'nun imar ettiği muntazam yapının tozunun tozu olana dek nefsimi tuzla buz edeceğim. Tutkuyla, sebatla O'na yöneleceğim. Sadece bana verdiği şeyler için değil, benden esirgedikleri için de şükredeceğim. Çünkü yalnız O bilir benim için neyin hayırlı olduğunu. (Aşk:228/229)

Şeriat der ki: “Seninki senin, benimki benim.” **Tarikat** der ki: “Seninki senin, benimki de senin.” **Marifet** der ki: “Ne benimki var ne seninki.” **Hakikat** der ki: “Ne sen varsın, ne ben.” (Aşk:230)

Kendilerini **Allah Aşkı**'nda yok edeceklerine, nefisleri ile cihada girişeceklerine o mutaassıplar habire başkalarıyla dövüşüp, nesilden nesile, dalga dalga korku saçarlar. Eğer insanın taktığı gözlüğün camlarına olumsuzluk sinmişse, tabii ki olumsuzluk görür baktı her yerde. Ne vakit bir yerde deprem, kuraklık ya da başka bir felaket olsa, Allah'ın gazabının alameti sayarlar. Hâlbuki apaçık dememiş mi, “Rahmetim gazabımı geçer” diye? Buna rağmen bekler dururlar. Hakk'ın onlar için öç almasını isterler. Hayatları bitmek bilmez bir hasamet ve husumetle doludur; sevgisizlikleri üzerlerini örten bir kara buluttur.

Ağaçlara takılıp ormanı gözden yitirme. Tek tek şu ayete, bu ayete takılma. Parçaları bütünün ışığında okumak gerekir. Ve bütün, özde gizlidir. (Aşk:230/231)

Bahtıma **Nisa suresi** çıktı. Ne tuhaf, koca kitapta içime dert olan ayeti açmıştım. Nisa suresi kadınlara karşı amansızdı; o yüzden bir türlü benimseyemiyordum. (Aşk:243)

“**Nisa suresi**” dedim yavaşça. “İçime sinmeyen birkaç husus var orada. Bazı yerlerde erkeklerin kadınlara üstün olduğu yazılı. Hatta kocaların karılarını dövebileceğini söylüyor...” (Aşk:244)

Erkekler kadınlar üzerinde hâkim dururlar, çünkü bir kere Allah birini diğerinden üstün yaratmış ve bir de erkekler mallarından harcamaktadırlar.

Bunun için iyi kadınlar, itaatkârdırlar. Allah'ın korumasını emrettiği şeyleri, kocalarının yokluğunda da korurlar. Serkeşlik etmelerinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince; önce kendilerine nasihat edin, sonra yataklarında yalnız bırakın, yine dinlemezlerse dövün. İtaat ettikleri halde onları incitmek için bahane aramayın. Çünkü Allah, çok yüksek çok büyüktür. (Aşk:244)

Erkekler; kadınları gözetip kollayıcıdırlar. Şundan ki, Allah, insanların bazılarını bazılarından üstün kılmıştır ve erkekler mallarından bol bol harcamışlardır. İyi ve temiz kadınlar saygılıdırlar; Allah'ın kendilerini koruduğu gibi, gizliliği gereken şeyi korurlar. Sadakatsizlik ve iffetsizliklerinden korktuğunuz kadınlara önce öğüt verin, sonra onları yataklarında yalnız bırakın ve nihayet onları evden çıkarın/ buldukları yerden başka yere gönderin! Bunun üzerine size saygılı davranırlarsa artık onlar aleyhine başka bir yol aramayın. Allah çok yücedir, sınırsızca büyüktür. (Aşk:245)

Nisa suresini gönül gözün açık okursan, göreceksin ki ayet kadınlarla erkekler hakkında değil; Kadınlık ve Erkeklik hakkında. **Tasavvufta fena ve beka, kadınlık ve erkeklik hallerine tekabül eder.** Ve her birimiz, buna senle ben de dâhiliz, içimizde taşıyoruz kadınlık ve erkeklik hallerini, farklı farklı nispetlerde. Ne zaman ki ikisine de kucak açarız, barışık ve bütünleşmiş oluruz. (Aşk:246)

Şems eğildi, bir avuç toprak aldı, parmakları arasında ufaladı. Sonra yerdeki kırık bir dala uzandı; kalktı, meşe ağacının etrafında genişçe bir **çember** çizmeye koyuldu. Çember tamamlanınca kollarını semaya kaldırdı, sanki görünmez bir elin kendisini harekete geçirmesini bekliyordu. Ardından esmayihüs-nâyı sayarak başladı çemberin içinde dönmeye. Önce ağır ağır, rikkat ve dikkatle, sonra kendisinden geçerek, hızlanan bir ezgiye eşlik edercesine, insanüstü bir kudretle döndü, döndü. Tüm kâinat ve cümle yıldızlar ve dahi ay da onunla **semaya** durdu. Bu fevkalade raksı izlerken, gözyaşlarıma hâkim olamadım. Bıraktım bu **vecd anının** tılsımı hem ruhumu hem bedenimi sarmalasin. (Aşk:256)

Sufiliğe merak salan kişi evvela kalabalık içinde yalnız kalmayı öğrenmeliydi. Sonra da kendi içindeki kalabalığı birlemeyi. Önce diyorsun ki:

“Dünyada bir ben varım!” Sonra: “Bende bir dünya var!” Ve en nihayetinde: “Ne dünya var, ne ben varım!” (Aşk:289/290)

Zaviyeden ayrılmadım. Yıllar geçti. Orada piştim. Tüm zamanımı ibadet ve meditasyonla geçirdim. (Aşk:291)

“**Sufi** der ki başkaları hakkında hüküm verip yargıda bulunacağıma, ben kendi içime bakayım. Sofu der ki başkalarının her kusurunu bulup çıkarayım. Ama unutmayın, çoğu zaman, başkalarında hata bulanlar kendileri hatadadır. Teferruata ineyim derken bütünü kaybederler. Ağaçlara bakmaktan ormanı göremezler. (Aşk:320)

“**Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.** Rehberliği reddedenin sonu iyi olmaz.” (Aşk:321)

“Ruhani, manevi bir raks düzenleyeceğiz. Daha evvel hiç görmediğin türden bir ayin bu. Müzik ve dans ve dua olacak. Hep beraber aşkla **Rabb’i zikredeceğiz.**” (Aşk:328)

Dönen dervişlerin raksını icra edeceğiz. Adı semadır. **İlahi Aşk**’ı arzulayan herkes davetlimizdir. (Aşk:328)

Neyin sesi hafifleyince meydanda babam belirdi. Ölçülü, dikkatli adımlarla yaklaştı; usûlca eğilip gelenlere selam verdi. Onun peşi sıra, hepsi de babamın eski müridi olan altı derviş görüldü; sikkeler, tennureler, Destegüller kuşanmış olarak. Ellerini göğüslerinde kavuşturup destur almak için babamın önünde eğildiler. Üç kere meydanı devrettiler. Yeniden yükselen müzikle beraber dervişler tek tek dönmeye başladılar. Önce ağır ağırdı dönüşleri. Döndükçe hızlandılar. Hızlandıkça nilüfer çiçeği gibi kat kat açıldı etekleri.

.....

Dervişler aralarında dört selam edip döndü. Devran sanki sonsuza dek sürdü. Sonra musiki kuvvetlendi; bir perde ardında çalınan rebabın sesi kudüme, kudümünki neye karıştı. İşte tam o esnada, taşkın bir su gibi akarak Şems-i Tebrizî meydana çıktı. Diğerlerinden daha koyu bir renk tennure giymişti. Boyu her

zamankinden uzun, bedeni daha bir ince görünüyordu. Kollarını iki yana açmıştı; sağ el yukarıya, sol el aşağıya bakacak şekilde.

....

O vaziyette ne kadar döndüler bilemiyorum. En nihayetinde musiki yavaşladı. **Dervişler** bir bir dönmeye son verip içlerine kapandı. Zarif hareketlerle ellerini çaprazlama kavuşturup meydandaki herkesi selamladılar. (Aşk:330/331)

“Dostlar, bu gördüğünüz ayinin ismi **semadır**. Bugünden itibaren her asırda dervişler semaya duracak. Bir elleri göğe işaret ederken, öteki elleri yere dönecek ki, Hak’tan aldığımız her aşk zerresini halka taksim edelim.” (Aşk:331)

“Ve O aynı zamanda bilinmek ister. Bu sebepten temkinli, dengeli ve ölçülü olmak ve daima ayık durmak, sarhoş dolaşmaya yeğdir. **Sufinin gönlü hep uyanıktır.**” (Aşk:306)

Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, Biz onları mutlaka yollarımıza iletceğiz, demiyor mu? Sen nefsini aşmak, herkesi bir ve eşit görmek, **Yaradan’dan ötürü yaratılanı sevmek** yolunda minnacık bir adım bile atsan muhakkak karşılığını görürsün. (Aşk:353)

Ayinden önce Rumi ile beraber **tefekküre** dalmak üzere sessiz bir odaya çekildik. Akşam semaya çıkacak altı derviş de bize katıldı. Beraberce aptes alıp, dua ettik. Sonra tennurelerimize bürünüp, elifi kuşaklarımızı kuşandık. Bal rengi sikke mezar taşımızdı, uzun beyaz tennure nefsimize biçtiğimiz kefen, hırka ise ölmeden evvel ölenin mezarı. “Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah’ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışı üzerine düşünürler...” Bizler hal ehliyiz. Kalp ehliyiz. Aşk ehliyiz. Biz pergel gibiyiz. Bir ayağımız şeriat üste sabit, bir ayağımızla yetmiş iki milleti devrederiz.

Semahaneye geçmezden evvel Rumi’nin ağzından şunlar döküldü:

Beri gel, daha beri, daha beri,

Bu hır gür, bu savaş nereye kadar?

Sen bensen, ben benim işte...

Ne diye bu direnme?

Topumuz bir tek inciyiz,

Başımız da tek, aklımız da tek.

Hazırdık. Önce neyin iç çekişi geldi. Sonra Rumi semazenbaşı sıfatıyla meydana çıktı. Dervişler bir bir meydana girerken başları tevazuyla eğilmişti. Son beliren şeyh olmalıydı. Ne kadar direndiysem de Rumi bu vazifeyi bana vermekte ısrar etti. Ney ile rebabın insanın içine işleyen sesine kudüm vuruşları eşlik etmeye başladı.

Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor:

Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan

Erkek, kadın herkes ağlayıp inledi.

İlk derviş semaya başladı, tennuresinin eteği inceden hışırdarken seyircilerin gözü önünde bu alemde uzaklaştı. Derken hepimiz semaya katıldık. Vahdetten gayrısı kalmayana dek dönmeye durduk. **Gökten ne aldysak toprağa, Hak'tan ne aldysak halka.** Her birimiz Âşık ile Maşuk arasına ağ olduk. Musiki sonlanınca evrenin başat unsurlarına selam durduk: Ateş, hava, toprak, su ve beşinci unsur, boşluk. (Aşk:338)

Bana gelince, ben de değiştim ve değişiyorum. **Varlıktan hiçliğe** gidiyorum. (Aşk:339)

Durmadan birbirini yansıtan iki **ayna** misali birbirimizde sonsuzluğu seyrettik. Ama eninde sonunda çember döner, devir tamamlanır, ayna sırlanır. (Aşk:340)

Biz Sufiler düğüne benzetiriz ölümü. (Aşk:371)

Fas'taki **zaviyede** taktığı gümüş küpeyi kulağından, güneş şeklinde kolyeyi de boynundan çıkarmamıştı. (Aşk:388)

Zaman ağırlaşır, boynumda bir değirmen taşı olur. **Kırk gün çilede** kalır Şems'in kurallarını düşünürüm. (Aşk:404)

Aynı sene Selahaddin Zerkubi öldü. Dervişlerimle beraber cenazesinde muazzam bayram ettik; sokakları kudümlerle, tamburlar, neylerle inlettik. Zira **bir veli ağlayarak değil, gülererek uğurlanır**. (Aşk:406)

Meksikalı bir şair pan de muertos, ölümler ekmeği dağıttı; Aziz'in ta İskoçya'dan eski bir arkadaşı kalabalın üstüne konfeti gibi gül yaprakları saçtı. Neyzenler ney üfledi, semazenler **sema** etti. Ölümünü kutladılar, çünkü öyle isterdi. Yas yerine neşe... Düğün alayı gibi bir cenaze... (Aşk:413)

Sen dindar bir adamsın ama ben değilim. Gerçi her hafta ailecek **Şebt**'i kutlarız ama bu dinî bir gereklilikten ziyade kültürel bir uygulama gibi bizim için. (Aşk:186)

Ayn-el-yakın: Tanrı'yı gönül gözüyle görmek anlamına gelen ayn-el-yakın, üç aşamadan ikincisidir. (M:91)

Cemal: Güzellik. Güzel yüz. **Tasavvufta**, Tanrı'nın iyilik ve güzellik şeklindeki tecellisi. (M:95)

Sen daha **olmamışsın, pişmemişsin**, ham bir meyve gibi takur tukursun. Sen şimdi en iyisi git biraz dünyayı gez, kitaplar oku, insanlarla tanış, tefekkür ve tevekkül derle, deste deste alametler topla, mana denizinde yüz, üstüne bir de kırk fırın ekmek ye. Hamsin daha. Git piş biraz, ondan sonra gel tekrar konuşalım... (SS:76)

"Biliyor musun **mutasavvıflara** göre bu koskoca dünya da bir ana rahmidir aslında." (SS:232)

"Bak Gail, geçmişte bir sürü **mutasavvıf** buna benzer şeyler söylemiştir. Kulağa radikal, hatta zındıkça gelen şeyler çıkmıştır ağızlarından. Ama onlar ne radikaldiler ne de zındık! Hakiki inanç sahibi insanlardı." (A:151)

Sufiler daima iç anlamın dilini konuşurlardı. O sözleri söylediklerinde bambaşka bir ruh hali içindeydiler. Tanrı'ya duydukları sevgiyle coşmuş, derin düşüncelere dalmış, kendilerinden geçmiş, transa girmişlerdi. (A:151)

O **dervişler** bilge adamlardı, dünyevi arzularını bastırmak ve Bâtını bilgilere ulaşmak için seneler verdiler. Bu dünyayla alakaları yoktu, hele maddi sunularıyla hiç (A:152)

Mezarda yatan kişinin **derviş** ehlinde olduğunu; dünya nimetlerine aldanmamak için nefsinin parmağındaki firuze mahfazalı yüzüğün içinde esir tuttuğunu; itikadı gereğince aynı dam altında bir geceden fazla yatmayıp, aynı kâseye iki kez kaşık sallamadığını; tuğlayı başına yastık yaparak uyduğunu ve daima ısırap içinde bulunduğunu; hiçbir zaman evlenmediğini, çoluk çocuğa karışmadığını, ardında soy sop, mal mülk bırakmadığını; yaz kış diyar diyar dolaşıp, yeryüzünü evi, gökyüzünü çatısı bellediğini; velhasıl ahir ömrünü hiçbir yere kök salmadan geçirmesiyle nam saldığı için Kalktıgöçeyledi Dede ismini aldığını... (BP:32/33)

Ama bu hal giderek, uysal ve itaatkâr bir **tevekkül**den çıkıp, inatla ve tutkuyla methiye yazmaya benziyordu kahıra. Adeta çektiği eziyetlerden ötürü gizliden gizliye kıvanç duyuyor; ağulandıkça arındığına, kullarına teslim oldukça Tanrı'ya yaklaştığına inanıyordu. Karşılaştığı zorluklar ne kadar çetin, atlatması gereken badireler ne kadar tahammülfersa ve hizmet ettiği insanlar ne kadar bayağı olursa, o kadar kabarıyordu Tanrı'nın ona olan borçları. (BP:45)

İki sene boyunca hiç sektirmeden her hafta sırayla üç ayrı **tarikatin** sohbetlerinde yer aldı. (BP:156)

Kapılarını mühürlediği kulaklarını ancak **zikir** başladığında aralıyordu yeniden. (BP:157)

“Öyle ya. Bizler de ana karnında bebekleriz. Vakti gelince bu rahmi terk etmemiz lazım. İlelebet burada kalamayız. Ama biz buradan çıkmak istemiyoruz. Zannediyoruz ki dünyayı terk edersek öleceğiz. Ölünce de yok olacağız. Oysa ölüm dediğin başlı başına bir doğumdur aslında. Ölünce bu rahimden çıkacağız. Doğacağız sonsuzlukta. Bunu bir idrak edebîsek korkmazdık ölümden. İdrak edemediğimiz için

korkuyoruz. Doğar doğmaz ağlayan bebekler gibi biz de bu dünyadan ayrılmayalım diye ağlıyoruz.” (SS:232)

Hakiki sevgi, **Tanrı**’nın kullarına bahşettiği eşsiz bir hediyedir. (A:70)

Sufilerin bazıları tutturmuş “İnsanoğlu Konuşan Kuran’dır” diye. **Tövbe estağfurullah.** (Aşk:194)

.....

“Ellerimize dikkat edin. Sürekli açılıp kapanır parmaklarımız. Tutar ve bırakır, bırakır ve tutarız. Bir içe bir dışa. Yumruğumuzu sıktıktan sonra mutlaka açarız. Öyle olmasaydı felçli gibi olurduk. Varlığımız da böyledir. Bir an gelir açılır, bir an gelir kapanır. Kâh sıkışır yüreğimiz, kâh ferahlar. Bu tezat gibi görünen haller varlığın özüdür. Kanat çırpın kuşlara bakın. Kanatlarının nasıl hareket ettiğine dikkat buyurun, bir aşağı bir yukarı. Bir hüznün, bir saadet. Böyledir hayat. Hoş bir kararda, ahenk içinde, dengede.” (Aşk:142)

Düşünüyorum da **iman** da gizli bir gül bahçesi gibi. Vaktiyle o bahçe içinde dolaşıp baygın kokularını içime çekerdim ama bir gün pat diye kendimi dışarıda, cennetten kovulmuş buldum. Tanrı’nın bana tekrar kucak açmasını ne çok isterim; tıpkı çocukluğumda olduğu gibi ona yönelebilsen keşke. Bu arzuyla iman bahçesinin etrafını dolaşıyor, açık bir kapı arıyorum. (Aşk:158)

“Yüce Allah kederi yaratmış ki, tezatından saadet doğsun” dedi. “Bu dünyaya boşuna **Âlem-i Kevn-ü Fesad**, yani Oluş ve Varoluş Âlemi denmemiştir. Burada her şey tezatından tezahür eder. Bir tek Rabb’in zıddı yoktur. O yüzden O hep sır kalır.” (Aşk:159)

Hancı dört oda gösterdi. Eşyası en az olanı seçtim: Bir hasır döşek, küflenmeye yüz tutmuş bir battaniye, fitili dipte bir kandil, yastık niyetine güneşte kurutulmuş tuğla ve bir de güzel manzarası vardı. (Aşk:143)

Ömrünü seccade üzerinde tespih çekerek geçiren dervişlerden değilim. Öyleleri Kuran'ı sathi okur. Bense Kuran'ı her yerde okurum; her başakta, karıncada, bulutta. Nefes Alan Kuran'dır okuduğum. (Aşk:147)

Bizim şarap içmemiz ne keyfimizden,

Ne **dine**, edebe aykırı gitmemizden. (Aşk:166)

Ben ne **Hıristiyan**'ım,

Ne **Musevi**, ne **Farisi**, ne de **Müslüman**;

Ne Doğu'danım, ne de Batı'dan.

İkiliği bir kenara koydum,

İki âlemin bir olduğunu gördüm. (Aşk:231/232)

Bu akşam yemekte, gene **öteki âleminin içine çekildim**. (Aşk:47)

“Çünkü **öteki âleme uzandım** da geldim. Ben böyle ara sıra öte âleme keşfe çıkarım. Rüya başka keşif başka.” (Aşk:49)

“Siz **dervişler** yok musunuz, hepimiz keçileri kaçırmışsınız. Hele senin gibi gezgin abdal olanlar! Bütün gün oruç tutup dua ede ede dolaşınca güneş başınıza geçiyor. Kafayı üşütüp serap görüyorsunuz herhalde.”

Benim bulunduğum masanın ucuna geldiklerinde, **bir kâse çorba ile bir dilim kara ekmek** aldım. (Aşk:50)

“Ama ben farklı bir şey arıyorum ki. **Hakk'ı arıyorum** sadece” dedim. “Benim seferim, Rabb'i bulma seferidir.” (Aşk:50)

Bol ve uzunca bir harmani, yün bir urba, manda derisi çizmeler giymişti. Boynunda birkaç **muska** asılıydı. Elinde tahta bir çanak taşıyordu; dünya malından uzak durmak için dilenen Kalenderiler ya da dünyevi payeleri elinin tersiyle iten

Melamiler gibi, cemiyetin geleneksel yargılarına kulaklarını tıkamış olmalıydı. (Aşk:72)

Her bir insanı Yaradan'ın emaneti saklı bir cevher addedip, anlattıklarına kulak verdim. (Aşk:35)

Biz dile söze bakmayız. Gönle hale bakarız,

Edep bilenler başkadır,

Canı ruhu yanmış âşıklar başka,

Aşk şeriatı bütün dinlerden ayrıdır.

Âşıkların şeriatı da **Allah**'tır, mezhebi de. (Aşk:34)

Yazarın “Aşk” adlı eserinde tasavvufla ilgili kırk kuraldan bahsedilmektedir. Bu kurallara tasavvuf bölümünde yer vermek uygun olacaktır.

“Birinci Kural: Yaradanı hangi kelimelerle tanımladığımız, kendimizi nasıl gördüğümüze ayna tutar. Şayet Tanrı dendi mi öncelikle korkulacak, utanılacak bir varlık geliyorsa aklına, demek ki sen de korku ve utanç içindesin çoğunlukla. Yok, eğer, Tanrı dendi mi evvela aşk, merhamet ve şefkat anlıyorsan, sende de bu vasıflardan bolca mevcut demektir.” (Aşk:51)

İkinci Kural: Hak Yolu'nda ilerlemek yürek işidir, akıl işi değil. Kılavuzun daima yüreğin olsun, omzun üstündeki kafan değil. Nefsini bilenlerden ol, silenlerden değil! (Aşk:64)

Üçüncü Kural: Kuran dört seviyede okunabilir. İlk seviye zahiri manadır. Sonraki batını mana. Üçüncü batınının batınisidir. Dördüncü seviye o kadar derindir ki kelimeler kifayetsiz kalır tarif etmeye. (Aşk:75)

Dördüncü Kural: Kâinattaki her zerrede Allah'ın sıfatlarını bulabilirsin, çünkü O camide, mescitte, kilisede, havrada değil, her an her yerededir. Allah'ı görüp yaşayan olmadığı gibi, O'nu görüp ölen de yoktur. Kim O'nu bulursa, sonsuza dek O'nda kalır. (Aşk:86)

Beşinci Kural: Aklın kimyası ile aşkın kimyası başkadır. Akıl temkinlidir. Korkea korkea atar adımlarını. “Aman sakın kendinî” diye tembihler. Hâlbuki aşk öyle mi? Onun tek dediği: “Bırak kendinî, ko gitsin!” Akıl kolay kolay yıkılmaz. Aşk ise kendinî yıpratır, harap düşer. Hâlbuki hazineler ve defineler yıkıntılar arasında olur. Ne varsa harap bir kalpte var! (Aşk:95)

Altıncı Kural: Şu dünyadaki çatışma, önyargı ve husumetlerin çoğu dilden kaynaklanır. Sen sen ol, kelimelere fazla takılma. Aşk diyarında dil zaten hükmünü yitirir. Âşık dilsiz olur. (Aşk:96)

Yedinci Kural: Şu hayatta tek başına inzivada kalarak, sadece kendi sesinin yankısını duyarak, Hakikat’i keşfedemezsin. Kendinî ancak bir başka insanın aynasında tam olarak görebilirsin. (Aşk:101)

Sekizinci Kural: Başına ne gelirse gelsin, karamsarlığa kapılma. Bütün kapılar kapansa bile, sonunda O sana kimsenin bilmediği gizli bir patika açar. Sen şu anda göremesen de, dar geçitler ardında nice cennet bahçeleri var. Şükret! İstedini elde edince şükretmek kolaydır. Sufi, dileği gerçekleşmediğinde de şükredebilendir. (Aşk:103)

Dokuzuncu Kural: Sabretmek öylece durup beklemek değil, ileri görüşlü olmak demektir. Sabır nedir? Dikene bakıp gülü, geceye akıp gündüzü tahayyül edebilmektir. Allah âşıkları sabrı gülbeşeker gibi tatlı tatlı emer, hazmeder. Ve bilirler ki, gökteki ayın hilalden dolunaya varması için zaman gerekir. (Aşk:104)

Onuncu Kural: Ne yöne gidersen git, -Doğu, Batı, Kuzey ya da Güney- çıktığın her yolculuğu içine doğru bir seyahat olarak düşün! Kendi içine yolculuk eden kişi, sonunda arzı dolaşır. (Aşk:117)

On Birinci Kural: Ebe bilir ki sancı çekilmeden doğum olmaz, ana rahminden bebeğe yol açılmaz. Senden yepyeni ve taptaze bir “sen” zuhur edebilmesi için zorluklara, sancılara hazır olman gerekir. (Aşk:117)

On İkinci Kural: Aşk bir seferdir. Bu sefere çıkan her yolcu, istese de istemese de tepeden tırnağa değişir. Bu yollara dalıp da değişmeyen yoktur. (Aşk:118)

On Üçüncü Kural: Şu dünyada semadaki yıldızlardan daha fazla sayıda sahte hacı hoca şeyh şih var. Hakiki mürşit seni kendi içine bakmaya ve nefsini aşıp kendindeki güzellikleri bir bir keşfetmeye yönlendirir. Tutup da ona hayran olmaya değil. (Aşk:119)

On Dördüncü Kural: Hakk'ın karşına çıkardığı değişimlere direnmek yerine, teslim ol. Bırak hayat sana rağmen değil, seninle beraber aksın. "Düzenim bozulur, hayatımın altı üstüne gelir" diye endişe etme. Nereden biliyorsun altının üstünden daha iyi olmayacağını? (Aşk:134)

On Beşinci Kural: Allah, içte ve dışta her an hepimizi tamama erdirmekle meşguldür. Tek tek her birimiz tamamlanmamış bir sanat eseriyiz. Yaşadığımız her hadise, atlattığımız her badire eksiklerimizi gidermemiz için tasarlanmıştır. Rab noksanlarımızla ayrı ayrı uğraşır çünkü beşeriyet denen eser, kusursuzluğu hedefler. (Aşk:135)

On Altıncı Kural: Kusursuzdur ya Allah, O'nu sevmek kolaydır. Zor olan hatasıyla sevabıyla fani insanları sevmektir. Unutma ki kişi bir şeyi ancak sevdiği ölçüde bilebilir. Demek ki hakikaten kucaklamadan ötekini, Yaradan'dan ötürü yaratılanı sevmeden, ne layıkıyla bilebilir, ne layıkıyla sevebilirsin. (Aşk:144)

On Yedinci Kural: Esas kirlilik, dışta değil içte, kisvede değil kalpte olur. Onun dışındaki her leke ne kadar kötü görünürse görünsün, yıkandı mı temizlenir, suyla arınır. Yıkamakla çıkmayan tek pislik kalplerde yağ bağlamış haset ve art niyettir. (Aşk:146)

On Sekizinci Kural: Tüm kâinat olanca katmanları ve karmaşasıyla insanın içinde gizlenmiştir. Şeytan, dışımızda bizi ayartmayı bekleyen korkunç bir mahlûk değil, bizzat bizim içimizde bir sestir. Şeytanı kendinde ara; dışında, başkalarında değil. Ve unutma ki nefsini bilen Rabbini bilir. Başkalarıyla değil, sadece kendiyile uğraşan insan, sonunda mükâfat olarak Yaradan'ı tanır. (Aşk:148)

On Dokuzuncu Kural: Başkalarından saygı, ilgi ya da sevgi bekliyorsan, önce sırasıyla kendine borçlusun bunları. Kendinî sevmeyen birinin sevilmesi mümkün değildir. Sen kendinî sevdin halde dünya sana diken yolladı mı, sevin. Yakında gül yollayacak demektir. (Aşk:176)

Yirminci Kural: Yolun ucunun nereye varacağını düşünmek beyhude bir çabadan ibarettir. Sen sadece atacağın ilk adımı düşünmekle yükümlüsün. Gerisi zaten kendiliğinden gelir. (Aşk:177)

Yirmi Birinci Kural: Hepimiz farklı sıfatlarla sıfatlandırıldık. Şayet Allah herkesin tıpatıp aynı olmasını isteseydi, hiç şüphesiz öyle yapardı. Farklılıklara saygı göstermemek, kendi doğrularını başkalarına dayatmaya kalkmak, Hak'ın mukaddes nizamına saygısızlık demektir. (Aşk:181)

Yirmi İkinci Kural: Hakiki Allah Aşığı bir meyhaneye girdi mi orası ona namazgâh olur. Ama bekri aynı namazgâha girdi mi orası ona meyhane olur. Şu hayatta ne yaparsak yapalım, niyetimizdir farkı yaratan, suret ile yaftalar değil. (Aşk:183)

Yirmi Üçüncü Kural: Yaşadığımız hayat elimize tutuşturulmuş rengârenk ve emanet bir oyuncaktan ibaret. Kimisi oyuncuğu o kadar ciddiye alır ki ağlar, perişan olur onun için. Kimisi eline alır almaz şöyle bir kurcalar oyuncuğu, kırar ve atar. Ya aşırı kıymet verir, ya kıymet bilmeyiz. Aşırılıklardan uzak dur. Sufi ne ifrattadır ne tefritte. Sufi daima orta yerde. (Aşk:196)

Yirmi Dördüncü Kural: Mademki insan eşref-i mahlûkattır, yani varlıkların en şerefli, attığı her adımda Allah'ın yeryüzündeki halifesi olduğunu hatırlayarak, buna yakışır soylulukta hareket etmelidir. İnsan yoksul düşse, iftiraya uğrasa, hapse girse, hatta esir olsa bile, gene de başı dik, gözü pek, gönlü emin bir halife gibi davranmaktan vazgeçmemelidir. (Aşk:229)

Yirmi Beşinci Kural: Cenneti ve cehennemi illa ki gelecekte arama. İkisi de şu an burada mevcut. Ne zaman birini çıkarırsın, hesapsız ve pazarlıksız sevmeyi başarsak, cennetteyiz aslında. Ne vakit birileriyle kavgaya tutuşsak; nefrete, hasede ve kine bulaşsak, tepetaklak cehenneme düşüveririz. (Aşk:230/231)

Yirmi Altıncı Kural: Kâinat yekvücut, tek varlıktır. Her şey ve herkes görünmez iplerle birbirine bağlıdır. Sakın kimsenin ahını alma; bir başkasının, hele hele senden zayıf olanın canını yakma. Unutma ki dünyanın öte ucunda tek bir insanın kederi, tüm insanlığı mutsuz edebilir. Ve bir kişinin saadeti, herkesin yüzünü güldürebilir. (Aşk:255)

Yirmi Yedinci Kural: Şu dünya bir dağ gibidir, ona nasıl seslenirsen o da sana sesleri öyle aksettirir. Ağzından hayırlı bir laf çıkarsa, hayırlı laf yankılanır. Şer çıkarsa, sana gerisin geri şer yankılanır. Öyleyse kim ki senin hakkında kötü konuşur, sen o insan hakkında kırk gün kırk gece sadece güzel sözler et. Kırk günün sonunda göreceksin her şey değişmiş olacak. Senin gönlün değişirse, dünya değişir. (Aşk:260)

Kural Yirmi Sekiz: Geçmiş, zihinlerimizi kaplayan bir sis bulutundan ibaret. Gelecek ise başlı başına bir hayal perdesi. Ne geleceğimizi bilebilir, ne geçmişimizi değiştirebiliriz. Sufi daima şu an'ın hakikatini yaşar. (Aşk:267)

Kader, hayatımızın önceden çizilmiş olması demek değildir. Bu sebepten, “ne yapalım kaderimiz böyle” deyip boyun bükme cehalet göstergesidir. Kader yolun tamamını değil, sadece yol ayrımlarını verir. Güzergâh bellidir ama tüm dönemeç ve sapaklar yolcuya aittir. Öyleyse ne hayatının hâkimisin, ne de hayat karşısında çaresizsin. Bunu anlatır **Yirmi Dokuzuncu Kural**. (Aşk:275)

Otuzuncu Kural: Hakiki Sufi öyle biridir ki başkaları tarafından kınansa, ayıplansa, dedikodusu yapılsa, hatta iftiraya uğrasa bile, o ağzını açıp da kimse hakkında tek kelime kötü laf etmez. Sufi kusur görmez. Kusur örter. (Aşk:280)

Otuz Birinci Kural: Hakk'a yakınlaşabilmek için kadife gibi bir kalbe sahip olmalı. Her insan şu veya bu şekilde yumuşamayı öğrenir. Kimi bir kaza geçirir, kimi ölümcül bir hastalık; kimi ayrılık acısı çeker, kimi maddi kayıp... Hepimiz kalpteki katılıkları çözmeye fırsat veren badireler atlarız. Ama kimimiz bundaki hikmeti anlar ve yumuşar; kimimiz ise, ne yazık ki daha da sertleşerek çıkar. (Aşk:302)

Otuz İkinci Kural: Aranızdaki bütün perdeleri tek tek kaldır ki, Tanrı'ya saf bir aşkla bağlanabilesin. Kuralların olsun ama kurallarını başkalarını dışlamak yahut yargılamak için kullanma. Bilhassa putlardan uzak dur, dost. Ve sakın kendi

doğrularını putlaştırma! İncanın büyük olsun ama inancınla büyüklük taslama!
(Aşk:305)

Otuz Üçüncü Kural: Bu dünyada herkes bir şey olmaya çalışırken, sen HİÇ ol. Menzilin yokluk olsun. İnsanın çömlekten farkı olmamalı. Nasıl ki çömleği tutan dışındaki biçim değil, içindeki boşluk ise, insanı ayakta tutan da benlik zannı değil, hiçlik bilincidir. (Aşk:328)

Otuz Dördüncü Kural: Hakk'a teslimiyet ne zayıflık ne edilgenlik demektir. Tam tersine, böyle bir teslimiyet son derece güçlü olmayı gerektirir. Teslim olan insan çalkantılı ve girdaplı sularda debelenmeyi bırakır; emin bir beldede yaşar. (Aşk:357)

Otuz Beşinci Kural: Şu hayatta ancak tezatlarla ilerleyebiliriz. Mümin içindeki münkirle tanışmalı, Tanrıya inanmayan kişi ise içindeki inananla. İnsan-ı Kamil mertebesine varana kadar gıdım gıdım ilerler kişi. Ve ancak tezatları kucaklayabildiği ölçüde olgunlaşır. (Aşk:374)

Otuz Altıncı Kural: Hileden, desiseden endişe etme. Eğer birileri sana tuzak kuruyor, zarar vermek istiyorsa, Tanrı da onlara tuzak kuruyordur. Çukur kazanlar o çukura kendileri düşer. Bu sistem karşılıklar esasına göre işler. Ne bir katre hayır karşılıksız kalır, ne bir katre şer. O'nun bilgisi dışında yaprak bile kıpırdamaz. Sen sadece buna inan! (Aşk:394)

Otuz Yedinci Kural: Tanrı kılı kırk yararak titizlikle çalışan bir saat ustasıdır. O kadar dakiktir ki sayesinde her şey tam zamanında olur. Ne bir saniye erken, ne bir saniye geç. Her insan için bir âşık olma zamanı vardır, bir de ölmek zamanı. (Aşk:397)

Otuz Sekizinci Kural: “Yaşadığım hayatı değiştirmeye, kendimi dönüştürmeye hazır mıyım?” diye sormak için hiçbir zaman geç değil. Kaç yaşında olursak olalım, başımızdan ne geçmiş olursa olsun, tamamen yenilenmek mümkün. Tek bir gün bile öncekinin tıpatıp tekrarıysa, yazık. Her an her nefeste yenilenmeli. Yepyeni bir yaşama doğmak için ölmeden önce ölmeli. (Aşk:400)

Otuz Dokuzuncu Kural: Noktalar sürekli değişse de bütün aynıdır. Bu dünyadan giden her hırsız için bir hırsız daha doğar. Ölen her dürüst insanın yerini bir dürüst insan alır. Hem bütün hiçbir zaman bozulmaz, her şey yerli yerinde kalır, merkezinde... Hem de bir günden bir güne hiçbir şey aynı olmaz. Ölen her Sufi için bir Sufi daha doğar. (Aşk:407)

“**Kırkıncı Kural**” dedi tane tane konuşarak. “Aşksız geçen bir ömür beyhude yaşanmıştır. Acaba ilahi aşk peşinde mi koşmalıyım mecazi mi, yoksa dünyevi, semavi ya da cismani mi diye sorma! Ayrımlar ayrımları doğurur. Aşk’ın ise hiçbir sifata ve tamlamaya ihtiyacı yoktur. Başlı başına bir dünyadır aşk. Ya tam ortasındadır, merkezinde, ya da dışındadır, hasretinde.” (Aşk:415)

2.1.7.Din Kuralları

“Herhalde bizi tatlı uykumuzdan uyandırdığı için. Rüyalarımızı bölüp bir başka hakikate davet eder ya, zor gelir. O yüzden sabah ezanında diğerlerinde olmayan fazladan bir satır mevcuttur: **Namaz uykudan hayırlıdır.**” (Aşk:410)

...uykusuzluktan gözaltları torbalanmış karısını neşeyle öper ve **besmelesini çekip işe başlardı.** (P:71)

Ne **kabir azabı**/ ne zebani zulmü/ o yardan ayrı düşmektir/ nazarımızda en dilhıraş acı/ ne dürülür **amel defteri**/ ne geçilir sırat köprüsü/ **rahman ve rahim** olandır o dostun ismi/ o sever/ o gözetir/ onun merhameti hudutsuzdur/ onun merhameti öfkesinden büyüktür. (P:128)

“**Haktan gelen haktır** Züleyha,” dedi şeyh. (P:135)

Tam uykuya dalmıştı ki halası gelip uyandırdı. **Sahura** kalkma vakti gelmişti. Nevres uyku ile uyanıklık arasında güm güm öten davulun sesini ayırdetti. Uyandı ve bir başka rüyaya hazırlandı. Güç bela yataktan kalkıp halasını takip ederken

Safnaz'ın kalkmadığını gördü. Halasının koluna yapışıp, Safnaz'ı işaret ettiğinde, kadın, “**o bu gece kusurludur.**” dedi. (P:180)

Sittinsenenin Akrep Arif, yeni adıyla Nakş-ı Nigar mahallesi, başındaki felaketi **Ramazan-ı Şerif** sayesinde defedebilmeyi umuyordu. Lakin on bir ayın sultanı, mahallenin üstüne çöken karabasanlardan kurtulmak için biçilmiş kaftandı.

Akrep Arif mahalleli tiryakiler, **Ramazan** boyunca her akşam, topun patlamasını dört gözle bekliyorlardı. En nihayetinde o gümbürtüyü işittiklerinde, oruçlarını ir yudum su ile bozup hemen tabakalarına, keselerine, nargilelerine veya çubuklarına sarılıyorlardı. (P:181)

Nihayet top attığında **oruçlarının** zeytin ve hurma ve su ile açtılar. Ardından Şebgir Kamer'le beraber akşam namazını kıldılar. **Namaz** bitip, seccadeler toplandıktan sonra sofraya oturdular. (P:187)

Başka bir camiden daha ezan yükseldi. **Namaza** çağrılar iç içe geçti, suya atılmış bir taşın etrafında büyüyen halkalar misali. (BveP:26)

Tam ameliyat masasında bilincimi kaybetmek üzereyken yakınlardaki bir camiden ikinci ezanı okunmaya başladı. **Ezan** kadife gibi yumuşaktı. Bütün vücudumu sardı. Sonra ezan daha bitmeden kulağıma bir meleğin fısıldadığını duydum: Ey Zeliha, bu çocuğu öldürmeyeceksin! (BveP:37)

“Şu andan itibaren **inancım gereği başımı örteceğim.**” (BveP:79)

“Bu memlekette **Kurban Bayramı** olmasa et tadını bilmeyecek kadar yoksul insanlar var.” (BveP:86)

Bardağı taşıran son damla bu yakınlarda kendinî bir caminin avlusunda musalla taşının üzerinde yatarken bulması olmuştu; görünüşe göre kendi **cenazesini** kaldırmaya çalışırken sızmıştı. (BveP:91)

“**İslam dinî alkolü yasakladığından beri.** Ezelden beri yani.” diye homurdandı Alkolik Karikatürist. (BveP:99)

Senede on bir ay kafayı çeken, sonra paniğe kapılıp pişman olan ve bütün **Ramazan oruç** tuttuktan **Namaz** kılmak için kalkınca kızların odasından sızan ışığı fark edip meraklanmıştı. (BveP:192)

Sofrayı genellikle Banu Teyze kurardı, sabah namazına kalktığı için ilk uyanan o olurdu. “**Namaz uykudan hayırlıdır,**” diye mırıldanarak kalkardı yatağından, en yakın caminin müezzininin sesi duyulur duyulmaz. Sonra abdest almak için banyoya giderdi Banu Teyze. (BveP:193)

Müezzinin sesi doldu odaya: “Allahü ekber Allahü ekber.” Buna rağmen Banu Teyze hala kalkamamıştı. “Hayye alessalah, hayye alelfelah; Namaza gelin, selamete gelin” sözlerini duyduktan sonra bile vücudunun yarısını yataktan kaldırmayı başaramadı. (BveP:194)

Essalatü hayrun minennevm.

Namaz uykudan hayırlıdır. (BveP:194)

sonra, mübarek ay biter bitmez içkiye geri dönen bir toplum bu. (BveP:99)

Mesela geçen hafta **ikinci namazının** sonlarına doğru, alnını seccadeye dayadığı anda ardından ne yapacağını unutuvermişti. (BveP:137)

Cicianne elinde **tespihi**, başında namaz örtüsü, seccadeye yapışık, yüzü kibleye dönük vaziyette oturakalmıştı. (BveP:137)

“**Secdede Sübhane Rabbiyel** ala, Sübhane Rabbiyel ala, Sübhane Rabbiyel ala demek gerekir. En az üç kere söylemek lazım. (BveP:137)

Ama daha da irkiltici olan, başörtüsü ve uzun elbisesiyle Banu Teyze’yle tanışmak, ne kadar dindar olduğunu, günde **beş vakit namaz** kıldığını öğrenmekti. (BveP:163)

Anlatılanları çeviriyle geriden takip eden Banu Teyze başını yana eğip, asla manikür yaptırmadığı kemikli parmaklarıyla kehribar tespihini çekmeye başladı, bir yandan da mırıldanıyordu: “**Hasbinallahü venimel vekil**, hasbinallahü venimel vekil...” (BveP:171)

Misafirlerin çoğu ölünün götürüldüğü birinci kattaki oturma odasına toplanmış olsa da bazıları bebek bezi değiştirmek, çocuklarını azarlamak, bu ani ölümün dedikodusunu yapmak ya da **ikinci namazını** kılmak için diğer odalara dağılmıştı. (BveP:364)

Hâlbuki her sene muhakkak **zekâtımı** veririm, **Ramazan**'da kapımı kaparım. (Aşk:146)

Derler ki **sabah namazı beş vakit namazdan en kıymetlisi ama aynı zamanda en zorudur.** (Aşk:410)

O saatte **namaza** giden ehl-i **Müslüman**... (M:12)

Akşam ezanından sonra, yokuşun tepesindeki vişne rengi çadırın batıya bakan kapısı kadınlar için açılırdı. (M:33)

Kurban: Tek Tanrılı dinlerden önce neyin kurban edileceği kime kurban verildiğine bağlıydı. Antikçağ Yunanlıları tanrıçalara dişi kurbanlar sunardı, tanrılara erkek. Gök tanrılarına ak, yer altı tanrılarına kara, ateş tanrılarına kızıl renkli kurbanlar verilirdi.

Sık sık **oruç** tutardı babaanne. Geçmiş ve gelecek Ramazanların borçları hiç azalmazdı. (M:183)

O gün **namaz** kılmasını öğrendi. Seccadenin üzerinde babaannenin yaptıklarını taklit ederken, deniz kabuklarının seslerini dinledi. (M:184)

Oruç tutuyordu Isabel. (ŞA:277)

Abed böylesi bir ihtiyatla, malumatı dinsel değil de kültürel bir seviyede tutarak, **Ramazan** ayından bahsetmeye başladı. Onlara bu ay boyunca yapılan yemekleri, pidelerin mis gibi kokusunu, gün boyu oruç tuttuktan sonra en basit bir zeytin ya da hurmanın bile nasıl lezzetli geldiğini anlattı. Sonunda da bütün bu işin temelde yemekten uzak durmak gibi görünebileceğini ama aslında bundan daha soyut olduğunu, temel amacın hırsı ve arzuyu bastırma, sabretmeyi öğrenme olduğunu belirtti. (A:147)

Koç **kurban** etmek istiyor, hem de hemen! (A:198)

Akşama kadar **dualar** etmiş. Akşam güneş batarken, **namazını** da kılmış. (BP:123)

“Gözleriyle kılmış **namazını**,” dedi Hacı Hacı dik dik bakarak. “Anneanneniz rahmetli de gözleriyle kılardı namazını. Eğilip kalkamayanlar öyle yapar. Sonra namaz bitince demiş ki ‘Allah’ım al şu canımı, beni boşluğa çevir!’ Allah duasını kabul etmiş, hemen bir şimşek çakmış gökyüzünde. (BP:123)

Gıyabında cenaze namazını kılmışlar. (BP:124)

“Sen benim **helalimsin**,” demişti bu evde birlikte geçirdikleri ilk akşam kurdukları rakı sofrasında usûl usûl demlenirken. (BP:159)

“Çünkü **dinimizce köpek mekruhtur**,” dedi kemik saplı fırça tarak. (BP:289)

2.1.8.Hıristiyanlık

Ve bu beklenmedik **vafitiz töreninin** bir parçası olarak kızına öpücük gönderdi aynadan. (BveP:54)

O küçükken, her sene sivri kukuletalı ve kapkara pelerinli bir adam mahallelerine gelir, **papazla** birlikte kapı kapı dolaşırdı. Adam Ermenistan’dan gelen bir **başrahipti**; eski ülkeye götürüp, din adamı olarak yetiştirmek üzere zeki, inançlı oğlan çocukları arardı. (BveP:286)

Şuşan her seferinden **başrahibi** saygıyla dinler ama istenilen onayı vermezdi bir türlü. Günün birinde Barsan, annesi ve başrahip mutfakta oturmuş çay içerlerken, adam bir karara varma zamanının geldiğini söylemişti. (BveP:286)

Başrahibe ne kadar hürmet beslerse beslesin, oğlunu **papaz** giysisi içinde büyük bir adam olarak görme fikrinden ne denli hoşlanırsa hoşlansın ve sonuçta yegâne oğlunun Tanrı'ya hizmet etmesini ne kadar isterse istesin, karşısında evladını ondan ayırmaya çalışan bir çocuk hırsızı varmışçasına dehşetle irkilmişti Şuşan. (BveP:287)

Ayrılmadan evvel Şuşan'ın elini sıvazlamış, onu oğluna, oğlunu ona emanet etmiş ve çıkıp giderken her ikisini de **kutsamıştı**. (BveP:287)

Biz öyle, hâşâ, **Hıristiyanların** filmlerde yaptıkları gibi süsleyip sergilemeyeceğiz ki ölümümüzü. (BveP:355)

İçerde kimsecikler kalmadığında, ses onu **çarmıha gerilmiş İsa**'nın önüne çağırdı. (ŞA:21)

Rahiplere günah çıkartmaya gittiğinde dahi susmuş, konuşamamış. Her gece günahından arınmak için ağlaya ağlaya dua etmiş. (ŞA:58)

Dinî bütün bir Katolikti, kız arkadaşı ondan da fazla. (A:98)

2.1.9.Diğer İnançlar

Kaybetmek değil, esirgemek istiyorum, “ol!” demekle kâinatı olduran tanrısının, “öl!” demekle düşmanlarını öldürdüğünü zanneden bu naif **kulunu**. (BP:355)

Dünyanın bir dibi, **kıyametin** geleceği varsa bile, siz kadın kuaföründeyken çalmayacaktır İsrafil surunu. (BP:73)

Hani şu gördükleri her insana, kediler ile insanlar arasında ta **kalubeladan** beri devam eden kanlı bıçaklı bir kavga varmışçasına gözlerini kısarak, boka bakar gibi bakan kedilerden. (BP:78)

Derhal içinden **tövbe** edip, zihninden kışkışladı bu habis fikirleri. Tövbe etmek onda bir refleks halini almıştı. (BP:121)

Bu sefer de öyle yaptı, hem de üç kere. Allah'ın kimi niçin yarattığını sınırlı aklıyla anlamaya çalışıp, bir de sorgulamaya kalkıştığı için etti ilk **tövbeyi**. Cinlerin dölünün izini süreyim derken, istemeden de olsa gelininin namusundan şüphe etmiş sayıldığı için zikretti ikincisini. Bir de hasta bir çocuğun hakkında kötü kötü şeyler düşündüğü için bastı üçüncü tövbeyi. (BP:121)

Doğru, Boston'da helal et satan **Müslüman** kasaplar vardı. (A:200)

Çok geçmeden Abed'le Piyu da **kaderin** onlara ne oyunlar oynayacağı konusunda kafa yormaya başlamışlardı. (A:112)

Kible'nin ne tarafta olduğunu merak etti... (A:181) Mahlûk sevilmeden **halık** sevilmez, bunu da unutma. (SS:233)

Doğrudur, **altı günde yaratılmıştır dünya**.

Hâlbuki 'İyi' de 'Kötü' de sana ait, senden bir parça. Biz hepimiz senden yansımalarız. Yani bir bütünüz aslında. (SS:122)

Ben dinî bütün bir **Müslüman**, hâlbuki sen yoldan çıkmış bir Müslümansın. (A:18)

Mubah hırsızlık! O anda Zarpandit'in aklına sadece Robin Hood gelebildi. (A:51)

Ete, içkiye ve avlanmaya **tövbe** dedi. (SS:88)

...henüz yeterince olmamış-pişmemiş-büyümemiş, layıkıyla "**elhamdülillah**" dememiş. (SS:120)

Dabbetülarz: Kıyamet günü yerden çıkacak olan hayvan. Bir boğanın kafasına, bir filin kulaklarına, bir devenin ayaklarına, bir sırtlanın kuyruğuna sahiptir. İnananların yüzlerini beyaza, inanmayanlarınkini siyaha boyayacaktır. Renklerle birlikte, iyiler ve kötüler de görünür olacaktır. (M:98)

Sen Aruzyak, bir **kıyamet gecesi** kadar güzelsin. (M:132)

Zilzal: Depremler anlamına gelen **zilzal**, **Kuran'ın doksan dokuzuncu suresinin ismidir**. Sureye göre, yeryüzü, içindeki bütün ağırlığı dışarıya kusacaktır. O zaman yerin altındaki görünmeyen katmanlar, yerin üstüne çıkıp görünür olacaktır. (M:84)

Zina: Zinanın ispatlanabilmesi için dört erkek şahidin işlenen suçu bizzat gözleriyle görmüş olmaları gerekir. Şahitlerin aynı şeyi görmeleri yetmez; bir de gördüklerini aynı şekilde ifade etmeleri beklenir. Eğer içlerinden biri gördüklerini şüphe uyandıracak biçimde ifade ederse, öteki şahitlerin ifadeleri yalan, suçlama asılsız sayılır. (M:84)

Vakti kerahat olmuş. Meleklerin insanlara karıştığı saat bu. (Aşk:291)

Konya'nın en tanınmış **din adamı** meyhaneye girip bizden şarap istiyorsa, kıyametin kopması yakın demektir. (Aşk:298)

“Kanaatimce içkiden uzak durmalı. Bununla beraber, unutmamalı, yaptıklarımızdan meyi de meyhaneciyi de sorumlu tutamayız. Şaraptan evvel nefslerimizdeki küstahlığı, riyakârlığı, kindarlığı, katılığı, saldırganlığı kovmalıyız. Ve en nihayetinde içen içer, içmeyen içmez. Kimsenin kimseyi zorlamaya hakkı yoktur. Çünkü **dinde zorlama yoktur**.” (Aşk:300)

İnsan en şerefli mahlûktur. Yüceden yüceyiz ve de bayağıdan bayağı. (Aşk:318)

“**Şeriat** her Müslüman'ın beşikten mezara başvurması gereken kaideler toplamıdır.” (Aşk:320)

“**Şeriat**, Hakikat denizinde yüzen bir gemidir. Âşıklar er ya da geç gemiyi bırakıp, ummana dalar.” Oldu Şems'in cevabı. (Aşk:320)

Ne denli büyük bir günah olduğunu bilmesem canıma kıyardım. (Aşk:383) “**Ben her şeyden şüphe ediyorum. Tanrı'dan da.**”

Şems-i Tebrizî yorgun gülümsedi. “Şüphe fena bir şey değil ki. **Şüphedeysen, hayattasın demektir.** Arayıştasın.” (Aşk:174)

“İnsan bir gecede **iman** sahibi olmaz Süleyman. Kişi kendini inançlı zanneder ama sonra beklenmedik bir iş gelir başına, tereddüte düşer, yalpalar. Tekrar toparlanır, imanı kuvvetlenir, ardından yine yuvarlanır şüphe çukuruna... Bu böyle devam eder. Belli bir safhaya ulaşıncaya dek bir o yana bir bu yana sallanırız. Kâh mümin, kâh münkir, kâh mütereddit. Kâh cennetlik, kâh cehennemlik. Ancak öyle ilerleyebiliriz. Her adımla Hakk’a biraz daha yaklaşıyoruz. **Şüphe duymadan iman olmaz.**” (Aşk:182)

“Aman **estağfurullah**, el öptürmem ben” dedi kati ama sakin bir sesle. (Aşk:174)

“**İman etmek, O’na güzel bir borç vermek demektir. Eğer kalpten verirsen, O da sana katbekat geri öder.**” (Aşk:174)

“Şu **şarap niye günahtır**, anlamam” diye mırıldandım. “Madem fenadır cennette niye serbest? Madem cennette serbesttir burada neden yasak?” (Aşk:166)

Eğer düşünüp soru sormazsak, hiyardan, lahanadan ne farkımız kalır? Düşünelim diye vermiş **Çalap** bize bu aklı. (Aşk:166)

Hakiki mümin, yanındaki çıplak dahi olsa haramı fark etmez. Her kim gerçekten Allah’ı zikrederse, O’ndan başka her şeyi unuttur. (Aşk:163)

“**Şarap şeytan işidir**, bilmez misin?” (Aşk:165)

Aidiyet duygusundan yoksun, rüzgârda kuru yaprak misali her yöne savrulan, tüm dünyaya “evim” diyen kişi, **Şeytan**’ın arayıp da bulamadığı suç ortağıdır. (Aşk:194)

Sürekli vazedip duruyorlar, “madem **İslam**’da rütbe yok, herkesin Allah’ı kendine göre bulmaya hakkı var” diyorlar. (Aşk:193)

“**Şeriat kandil gibidir**” dedi Şems-i Tebrizî. “Nuruyla aydınlatır. Ama unutmamalı ki kandil karanlıkta yürürken önünü görmeye yarar. Şeraitten sonra

tarikât gelir. Tarikattan sonra marifet. Marifetten sonra hakikat! Şayet ana istikamet unutulur ve insan şeriâtı araç değil amaç sayarsa, o kandilin ne faydası kalır?” (Aşk:74/75)

Bana yol göstereceğini diye geceler boyunca tespih çekip, **Esmayihüsna**'nın doksan dokuzunu zikrettim. Her defasında Allah'ın isimlerinden bir tanesi öne çıktı: **El-Kayyum-Uykusu ile uyuklaması olmayan, varlıkları yöneten ve yönlendiren, ezeli ve ebedi kaim olan...** (Aşk:100)

Baba Zaman niçin **kaderimin tecellisinden** beni mahrum ediyordu? (Aşk:102)

“Mademki bu **dünya “kün” deyince oldu**, yani bir kelimedir varoluşumuzun özü, ben de harflerden kelimeleri, kelimelerden hakikati çıkaracak olan dil cambazı bir kişiye yardıma geldim.” (Aşk:110)

Pek çok insan için **tevekkül etmek**, pasif kalmak demek; hâlbuki tam tersine. Tevekkül, kabulün ve uyumun getirdiği som bir huzur halidir. Edilgen değil, etkindir. (Aşk:81)

Rüyalarımız kaderimizden kopuk olabilir mi? **Kaderimiz** ise zaten bizim elimizde değil. (Aşk:129)

Kendine **Müslüman** diyen ama tefsirleri **kâfir**lerden bile tehlikeli kimseler var aramızda. (Aşk:71)

Başkadı'nın **İslam**'a Bâtını tefsirler yaklaşan mutasavvıflara baş belası gözüyle baktığı sır değildi. Bizi şeriata yeterince riayet etmemekle, bilhassa yüksek mercilere, yani kendisi gibi kişilere hürmetkâr olmamakla suçlardı. (Aşk:71)

Amel defterine bu zehir zıkkım günahı yazdırmamış olabilirlerdi, kabul. (Aşk:41)

Aslında Tucson'da hatırı sayılır bir **Müslüman** cemaat de vardı ve istese **camiiye** gidebilirdi mesela. Dindar değildi Mustafa, asla da olmamıştı. Tapınaklara,

camilere, havralara ya da ayazmalara ihtiyacı yoktu. El-Tiradito'ya uğramasının sebebi başkaydı. **Dua** etmek için gitmiyordu oraya. (BveP:304)

Sonra da utanmadan benden bu kâfir tabutları mezarlığa taşımamı istiyorlar. **Zındıklıktan** başka ne şimdi bu! ... Sadece sureli dualı yeşil örtüye izin verilmeli. O kadar. Ne yaptıklarını sanıyor bunlar? **Müslüman** değiller mi? Artık ölmüşsün, aha bitti bu dünyayla işin, artık işin ahrette senin, gidip hesap verecen daha, takım bayrağıyla ne işin olur? **Cenabı Hak** göğün yedinci katında ışıklı stadyum mu yapmış? Cennette turnuva mı düzenliyorlar? (BveP:361)

Kefenin cebi mi var? Sonunda hepimizin giyeceği bir pamuklu kefen. Hepsi bu. Yok öyle Vakko makko oralarda. Para pul mücevherat da yok borsa da yok. Takım elbise giyebilir misin ahrette? Bak hiç soruyorlar mı kendilerine, yahu bu gökyüzünü kim tutuyor diye? Sorsa bulacak cevabını hâlbuki. **İmana** gelecek. (BveP:363)

Babasız büyüdüğü için **şükrediyordu** ömrü hayatında ilk defa. Allah muhafaza, diye geçirdi aklından, ya böyle bir adamın kızı olup, sabah akşam bu nasihatleri dinleyerek büyüseydim. (BveP:363)

Sure aralarında **imam**, anlık molalar verip, o mübarek kelimelerden ağzında kalan tada varmak istercesine ağzını şaplatıyordu. (BveP:368)

Evvela kelam vardı, der **İslamiyet**, her türlü varoluştan ve varlıktan evvel kelam vardı. (BveP:371)

Her ailenin günahları vardır **kabir defterlerine** kaydedilen. (BveP:372)

Avi sırtarak araya girdi: “Ama sonra da diyorsunuz ki **Tanrı tüm dünyayı altı günde yarattı!** Oo, sekiz ayda neler olur.” (Aşk:20)

Eğer **zındıklık** da meme kanseri ya da şeker hastalığı gibi genetik olarak anneden kıza geçen bir şeyse, düzeltmeye çalışmanın ne faydası var ki? (BveP:162)

Aksine öyle ciddiye almıştı ki mevzuyu, fanilik ve **öte dünya** üzerine bir sohbeta daldılar çok geçmeden. Gruptakilerin çoğu ölümden sonra hayat olduğuna ve bunun dünyadakinden çok daha beter olacağına kaniydi. (BveP:101)

Kevser nine dostları gelene kadar **istihareye yatmaya** karar verdi. (P:107)

Hayır duasını eksik etmiyor; oğlunu sevdiği kullar arasına sokması için **Rabbine her kuşluk vakti dua** ediyor. (P:17)

Ta **kalubeladan** bu yana yazılan destanlar bunu anlatırdı. Canansız can, cansız canan olamazdı. Aşığın da maşuğun da gıdası, mayası aşktı. İki yürek bir çarpardı. (P:33)

Bizim nazarımızda zaten her hikâye, ta **kalubeladan** kalma eski bir hikâyedir. (P:46)

2.2.Bâtıl İnançlar

Son dönem popüler romancılarımızdan biri olan Elif Şafak, eserlerinde bâtıl inanç unsurlarına oldukça fazla yer vermiştir. Bu unsurların neler olduğuna geçmeden önce inanç deyiminin ne anlama geldiğine değineceğiz. Boratav, inanç terimini şöyle açıklamaktadır:

“İnanç, sözlük anlamı ile kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi demektir. İnanç kavramı, sözlük anlamı ile insan düşüncesinin çok geniş bir bölüğünü içine alır: din, ahlâk, politika... İnançları bütün bu çeşitlilik ve yaygınlıkları ile ele almak halkbiliminin sınırlarını aşar. Halkbilimi belli bir toplumun eski dinlerden miras alıp kendi çağının şartlarına uygulayarak yaşattığı yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir.” (Boratav 2003:19)

Bâtıl inanç ile ilgili Yardımcı ise şu tespitlerde bulunmuştur:

“Bugün birçok kişinin bâtil olarak adlandırdığı halk inanışlarına kültürel düzeyi ne olursa olsun birçok insanın yaygın olarak inandığı bir gerçektir. Örneğin; bugün yaygın olarak ağaçların yapraklarının geç dökülmesi sonucunda kışın geç geleceğine inanılır. Bunun gibi halk, birçok örneğini gördüğü olayları inanç haline getirerek onu yıllarca sürdürmektedir. (Yardımcı 1993:321)

İslamiyeti **bâtil inançlardan** temizlemek adına alenen din karşıtlığı yapıldığı ifade ediliyor ve tüm Müslümanlar evliyalarına sahip çıkmaya davet ediliyordu. (BP:29)

2.2.1.Kem Göz İle İlgili İnanışlar

Şafak, bâtil inançlar arasında “kem göz” terimine çokça yer vermiştir.

“Ah, gitti bir **kem göz** daha,” derdi Cicianne ne zaman bir çay bardağı çatlayıp kırılrsa. “Şu meşum sesi duydunuz mu? Çat diye inledi valla! Oh yüreğimi titretti! Allah bilir kimin **kem göz**üydü, çatladı da gitti, iyi oldu!” (BveP:17)

Kem gözlere şiş, göz edenin gözüne kızgın şiş. Duydunuz mu o uğursuz sesi? Çat etti! Oh içime değdi! Yüreğimin yağı eridi. Allah bilir ya birinin **kem göz**üydü o, haset mi haset. Allah muhafaza! (BveP:308)

Gökyüzünde topak topak kara, kasvetli bulutlar vardı; **kem göz**lerle dolu erimiş kurşun gibi gri ve ağır. (BveP:318)

...yavuz dile, **kem nazara** pabuç bırakmayacak; gündüz vakti düş gördürtüp geceleri uykuyu haram edecek bir mahbup, bir maşuk arıyordu kendine. (P:56)

Yoksa sittinsenenin meşhur ve emsalsiz mahallesini **kem göz**lerin nazarı mı kakalamıştı? (P:84)

Ortaya çıkan cevher, kıymetli taşlarla bezenmiş gümüş bir mahfazanın içinde, **kem göz**den yavuz dilden sakınılır saklanırdı. (P:86)

Kem gözler, yavuz diller oradan içeri süzülemiyor; adeta camdan bir duvara çarpıp paramparça oluyorlardı. (P:187)

Ona sıkı sıkı tembihledim kendinî herkese gösterme diye; **kem gözlerden** sakın. (P:193)

Hemen herkesin beğendiği bir kişinin sevdiği insan, gene herkesin **kemgözlerini** üstüne çekecektir. (Aşk:99)

Işık çemberine batan **kem gözlerden**, bed sözlerden delik deşikti. (M:44)

Kem göz: Yerlere kadar uzanan bembeyaz, fırfırlı elbisenin içinde gülümsüyordu genç kız. Güvercinlere yem satan, çenesi kıllı yaşlı kadının yanından geçti. Yaşlı kadın “kuğu gibi olmuşsun evladım,” dedi. Genç kız garip bir ürperti hissetti ama gene de teşekkür etti.

Güvercinlerin toplandığı meydanın basamaklarını yosun tutmuştu. Sonuncu basamağa vardığında ayağı kaydı, bir çamur gölüne yüzüstü kapaklandı. Etraftan koşup kaldırdılar, patlamış dudağındaki kanı sildiler; ama bembeyaz, fırfırlı elbisesini temizleyemediler.

“O kadın yaptı bunu,” diye haykırdı genç kız. Çenesi kıllı yaşlı kadın tam arkasında duruyordu. “Saçma,” dedi fısıltıyla. “Herkes bilir ki, beyaz çabuk kirlenir.” Sonra da elinde tuttuğu tasın içindeki bütün yemleri genç kızın üstüne boşalttı.

Güvercinler kara, kapkara bir bulut halinde yemlere üşüştü. (M:154)

Sonuçta alışkın sayılırdım söze dökülmeyen **kemliklere**. (BP:150)

2.2.2.Büyü İle İlgili İnanışlar

Halk arasında yaşayan bazı büyülük işlemler de içinde bâtil inançları barındırır. Şafak da eserlerinde büyü ile ilgili inanışlara yer vermiştir. Öncelikle büyü ile ilgili tanımlara yer vermek yararlı olacaktır.

“İslamiyet öncesi büyü kültürünün yeryüzündeki belli başlı merkezlerinden Orta Asya, Şamanizm olarak bilinen bu büyü din karışımı inanç sistemi aynı zamanda Türk kültürünün de ana kaynaklarından birisidir. Orta Asya’dan Anadolu’ya geçmiş ve günümüze kadar farklı mistik uygulamalar içinde varlığını korumuştur.” (Artun 2005:262)

“Günümüzde sıklıkla rastlanan okunmuş pirinç, tuz, şeker ya da benzeri maddelerin yenilmesi, yutulması; muskaların giysilere iliştirilmesi duaların yazılı olduğu kolyelerin, yüzüklerin takılması vb. inanmaların birer temas büyüsü uzantısı olabileceği de düşünülebilir.” (Artun 2005:112)

“İyi veya kötü sonuç almak için tabiat öğelerini, yasalarını etkilemek ve olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin topuna birden büyü diyoruz. Bu anlamı ile kelimenin kavramı genişlemiş oluyor, deyim Fransızcadaki magie kelimesinin bilim dilindeki kullanımını karşılıyor. Halk dilinde büyü daha dar bir alanda kalan işlemler için kullanılır. Bir kimseyi sevdiğinden soğutmak, düşmanını hasta düşürmek veya öldürmek için yapılan kötü büyü, bir kişide karısına karşı sevgi uyandırmak ya da evine bağlılık sağlamak için yapılan olumlu büyü gibi.” (Boratav 2003:136)

“Büyünün amacı olumlu da olumsuz da olabilir. Örneğin ak büyü yağmur yağdırmak, ekinleri büyütme, avı bereketli kılmak, düşmanı öldürmek gibi kötülükleri önlemek, şeytani kovmak vb. sağlamak için bazı dualar okunarak yapılan uygulamalardır. Kara büyü ise bir kimsenin başına felaket ya da ölüm getirmesi beklenen uygulamalara verilen addır.” (Tezcan 1997:121)

Kendine has bir türün kendine has bir üyesiydi. **Büyücü**ydü o; iflah olmaz bir romantik. (BveP:253)

“Bunun **büyü**yle alakası yok. Kuran-ı Kerim büyüü yasaklamış zaten,” diye çıkıştı Cicianne. (BveP:310)

Masanın yanında hareketsizce dikilmek zorunda kaldıklarında, babaları tek tek yüzlerine baktığında ve alınlarında ancak kendisinin okuyabileceği **büyülü** bir

mürekkeple o gün yaptığı yaramazlıkların yazılmış olduğunu anlattığında, Zeliha çaresizlikten yumruklarını sıkardı. (BveP:320)

...taze fidan karısını mesud edemeyen bir herifin, kimbilir hangi akla uyarak tenasül uzvuna merkep kuyruğundan kopardığı kılı bağlamaya kalkıştığına ve bu niyetle yanına yaklaştığı merkebin attığı çiftelerle yaralandığına...(P:72)

...körpe gelinlerine **büyü** yapan kaynanaların melun ve hafi maksatlarına... (P:72)

Adam tifoya tutulmuş, durumu ağırmiş. Uzunca bir süredir yataktaymış, türlü ilaç denemişler ama faydası olmamış. Nasıl olduysa biri kulağına **sihirli bir deva** fısıldamış: “Bir bakireyle yatarsan hastalığın ona geçer, sen pirüpak olur, şifa bulursun.” (Aşk:157)

Tam o anda derviş gözlerini atıma odaklayıp yaklaştı ve hayvanın kulağına bir şeyler fısıldadı. Anında at duruldu, sakinleşti; burun deliklerini geniş geniş açarak solumaya başladı. Etrafımızı saran kalabalık gözlerinin önünde cereyan eden hadiseyi nefesini tutarak izlemişti. Fısıldaşmaları duydum:

“**Büyücü** bu adam. Ata büyü yaptı!” (Aşk:199)

“Herkes diyor ki Şems babamıza **büyü** yapmış” diye mırıldandı Alaaddin. (Aşk:250)

Cüppesinin yenini sıvadı, kollarını suya daldırdı ve başladı tek tek şadırvandaki kitapları çıkarmaya. Hayretten küçük dilimi yuttum, zira sudan çektiği her kitap kupkuruydu. “**Sihir** mi bu? **Kara büyü** mü? Nasıl yaptın?” diye sordum. (Aşk:254)

Anlatsam, kesin “**kara büyü**” diyeceklerdi. Ama ben biliyordum ki durum böyle değildi. Şems’in Allah vergisi insanüstü yetenekleri vardı. (Aşk:267)

Bir kısmı işi o raddeye vardırırmış ki, sözde babam Alamud’un son İsmaili imamıymış. Bana **kara büyü** yapmayı öğretmiş. Öyle dehşetengiz sihirler yaparmışım ki kime beddua edersem oracıkta can verirmiş. Rumi’yi bu sayede

kendime bağlamışım. Her seher vakti ona kirpi dikenini, yılan derisi, yarasası işkembesinden yaptığım bir çorba içiriyordum. O da bu sayede bir dediğimi iki etmiyormuş. (Aşk:279)

Kadın, **aşk büyücülerinin** piri olarak nam salmıştı Madrid’de. (ŞA:66)

Gülsuyu, gece sümbülü, katırtırnağı, biberiye, portakal özü, yasemin, karanfil ve kına dolu fağfur kâseler; misk taneleri, acıbadem çekirdekleri, baldıran kökleri, menekşe kökleri, odun kömürleri, muskat cevizleri saklayan rengârenk şişeler, içlerine dağkeçisi sütü, domuz yağı, çam iğnesi yağı, ceviz yağı, ördek yumurtası akı doldurulmuş gümüş çanaklar ve zehirli otlar, gülümsemekle yetinmeyip kahkahayı bastılar. (ŞA:68)

La Barbuda, önünde duran turuncu, ipek eşarbi kaldırdı. Oraya içi bulanık suyla dolu, sapsarı pirinçten bir kâse çıktı. Önce, kırışik yüzünü daha da kırıştirarak ne anlama geldiği anlaşılmayan sözler söyledi; sonra, hiç su sıçratmadan kâsenin içine beş tane nohut attı. Her bir nohut tanesi için sol omzuna bir kere tükürüp, sağ omzuna iki kere üfledi. Ardından, süslü bir kurdelayla boynuna astığı ortası delik, gümüş parayı suya bıraktı. Kurdelanın uzunluğuna rağmen, para kâsenin dibine vardığında, ona bağlı olan kadın da öne doğru eğilmek zorunda kalmıştı. Her şey o kadar törensel, o kadar ciddi bir havada yapılıyordu ki, Beatriz dehşete düşmüştü. Başka zaman olsa deli saçması sayacağı şeyleri, şimdi, gaipten haber taşıyan esrareniz hareketler olarak görüyordu. Yaşlı büyücünün her yaptığında derin bir mana, bir keramet arıyordu. (ŞA:70)

La Barbuda koynundan bedrenk bir kâse çıkartıp, kesenin içindeki balmumu sarısı tozu abartılı hareketlerle suya serpti. Fiyakası tam olsun diye bu hareketi birkaç kes tekrar etti. Bu da onun küçük dalaverelerinden biriydi. Sudan çıkan renkli buhar, olan biteni yüreği ağzında seyreden Beatriz’e son darbeyi indirdi. Tava gelmiş, tamamen pismişti. Artık **büyücü** kadının her dediğini yapmaya hazırdı. (ŞA:71)

Onlar tartışadursun, **büyücü** kadın, Beatriz’e küçük bir ikramda bulunmaya karar vermişti. Sirtını sıvazlayıp bazından defetmeden evvel ona bir şarkı ezberletti. Bu şarkıyı, Miguel Pereira’yı uzaktan görür görmez söyleyecekti. Şarkıyı ne kadar

yüksek sesle söylerse o kadar makbule geçerdi ama baktı ki yapamıyor, mırıldanması da kâfiydi. Bir yandan da, boşta kalan elini çaktırmadan apış arasına sokup üç kıl kopartacaktı. Koparttığı kılları, bir punduna getirip muhakkak delikanlının kıvır kıvır saçlarına karıştırmalıydı. (ŞA:72)

Boğa kadar kudretli,

Ateş kadar sıcak,

Olacaksın içimde;

Ve tıpkı a...n kılları gibi,

Vücuduma tabi

Kalacaksın Miguel Pereira

Miguel Pereira

Miguel Pereira! (ŞA:73/74)

Bekâret kanımla ıslattığım

Bu fitil nasıl yanıyorsa,

Nasıl yanıp tutuşuyorsa,

Miguel'in kalbi de

Öyle alev alsın

Beni her görüşünde! (ŞA:77)

İnsanların **kara büyü** dediklerinin, daha yere düşmeden erimeye başlayan ilk kar kadar ak olduğuna inanan... (ŞA:114)

Hiç olmazsa onun korkularla, **büyü**lerle, **efsun**larla dolu âlemi tanıdık bir geçmişin esintilerini taşıyor. (ŞA:213)

Bir oğlan doğuramadığı takdirde son nefesini gözleri açık vereceğine inandığından, bu uğurda nice adaklar adayıp besili kurbanların kanını toprağa akıtan, kaç düzine kocakarından medet umup denemedik **büyü** bırakmayan... (M:37)

Vuslatın tam ortasında bozulduğu için **tılsım**, artık ne bir adım geri atıp eski hallerine dönebiliyor, ne bir adım ileri gidip dönüşümü tamamlayabiliyorlardı. (M:60)

Evvela gören gözlerini, ardından görmeyen gözlerini kaybeden Efi'nin kurutulmuş yüreği her türlü **büyüye** karşı tılsım addedilmiş. (M:98)

Bakırı billura çeviren **efsun**, gitti mi dönmezdi asla. (M:103)

Büyü kitabının sayfalarını rüzgâr karıştırınca, sadece zehrini değil panzehirini de kaybetmiş; sinek olup arzı boynunda taşıyan öküzü çığına çevirmiş; şehrin tüm sarnıçlarını öfkesiyle zehirlemiş; dolunayın tamam olmasını beklerken tanrıçasına sövmüş ama sövdürmemiş bir cadıydı adeta. (M:152)

İsimler **büyücüdür**. Hem de büyülü. (SS:125)

“Sana bir şey bağlattı değil mi? Ayakkabı bağı... saç tutamı... bir ip... ne olduğunu hatırlayabiliyor musun? Sana **büyü** yapmış, dostum. (A:248)

Hoca bana anlattı **büyünün** nasıl yapılacağını. Mısır püskülü verdi, okunmuş su doldurdu şişeye, bir de kâğıda artık kim bilir neler yazdı. ‘Mısır püsküllerini iki tutam yap, sıkıca bağla. Kâğıdın içine koyup, sigara gibi uzunlamasına sar. Sonra da hepsini yak,’ dedi. ‘İşte o vakit bir ses duyacaksın. Ateşin içinden bir ses çıkacak. O sesi duyunca anla ki doğru yapıyorsun. Hiç durma. Ateşi sakın elleme. Kendi bildiği gibi yansın. Ateş tamamen sönünce, küllerini okunmuş suyun içine at, sonra da suyu kırmızı bir gül ağacının dibine boşalt. Gerisi kendiliğinden geliverir’ dedi. (BP:311)

Mısır püsküllerini bağladım iki demet yaptım, birini küçük demet yaptım birini büyük. Kâğıdın içine koyup sardım güzelce, sonra da tutuşturdum. Annemi görsen, böyle kocaman açmış gözlerini. Allah’ım o gözlerdeki umut, öyle medet umuyor benden. Kâğıt alev aldı iyice, kendi kendime bir şeycik olmaz diyorum, inanmıyorum, ama birden bir ses duydum aynen hocanın dediği gibi. Sanki birisi

çıglık atıyor. Sonra bir başka feryat daha. Sanki senin sesini duydum. Elim ayağıma dolaştı, okunmuş suyu aldım boşaltıverdim yanan ateşin üzerine, coss diye söndü. Öyle ferahladım ki birden. Söylemedim anneme. Okunmuş suyu, külleri, gül ağacının dibine boşalttık. Gece yattık. Sabaha karşı bir sesle uyandım. Yataktan kalktım, bir de baktım ki, annem bahçeye çıkmış, yere çökmüş ağlıyor. ‘Celal ben ne yaptım, ben nasıl kıyarım yavruma’ dedi ‘inşallah bir şey olmamıştır onlara’ dedi. ‘İkisine de mi?’ dedim. ‘İkisine de’ dedi. Baktım elleri çizik çizik. Büyü bozulsun diye gülü tutmuş kökünden sökmüş. (BP:312)

2.2.3.Uğur İle İlgili İnanışlar

Uğursuzluğu ortaya koyan inanışlar da bätül inançların önemli bir bölümünü oluşturur. Boratav’ın uğur ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Uğur, bir nesnenin, bir kişinin, bir hayvanın, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı kısacası olumlu niteliği ve gücüdür. Halkın inanış ve işlemlerindeki bütün davranışlar, zamanlar, yönler, çevresindeki nesnelere, kişiler, hayvanlar, ‘uğurlu’ ve ‘uğursuz’ diye kümelenmiştir. Uğurlu olanları yeğlemek, uğursuz olanlardan kaçınmak veya onlardan gelecek olumsuzlukları giderme yöntemlerini gözetmek gerekir.” (Boratav 2003:123)

Şafak’ın eserlerinde de bazı durumların, nesnelere veya canlıların uğursuzluk getirdiğine dair inanışlar söz konusudur. Örneğin ayna çatlamasının uğursuzluğu giderdiği düşüncesi vardır.

Ne zaman bir bardak kırılrsa ya da bir **ayna çatlasa** Cicianne rahatlayarak iç geçirirdi. (BveP:17)

“Ah, gitti bir **kem göz** daha,” derdi Cicianne ne zaman bir çay bardağı çatlayıp kırılrsa. “Şu meşum sesi duydunuz mu? Çat diye inledi valla! Oh yüreğimi titretti! Allah bilir kimin **kem gözü**ydü, çatladı da gitti, iyi oldu!” (BveP:17)

Baykuşların uğursuz sesleri vasıtasıyla, haberi kendinden önce gelen devanası, çok geçmeden boy göstererek ve bastığı yerleri zangırdatarak yoluna çıkan her şeyi ya ezdi ya da çiğnemedi yuttu. (P:62)

Niçin insanlar para verirken dilencilerin yüzlerine bakmazlar? Sanki gözlerimize bakarlarsa **nazarımızdan** bir illet ya da **uğursuzluk** bulaşmasından korkarlar. (Aşk:140)

Çirkin olduğunu biliyordu bilmesine de, aynalarda kırılan cevapların **uğursuzluk** getirdiğini öğrendiği günden bu yana, ne kadar çirkin olduğundan da emin değildi. (ŞA:249)

Oysa çocuk baykuşları severmiş. “**Uğursuz** kuş o. İsmi anma, damına çağırma.” (M:93)

Bazı bazı Hümay kırk arşın kadar yeryüzüne yaklaşır, gölgesini bir insanın üzerine düşürürmüş. Hümay’ın gölgesi kimin üzerinde görülürse, onun sırtı yere gelmezmiş bu cihanda. (M:148)

Kadın, kaynanasının onu üçayaklı oğlak doğuran **uğursuz** bir hayvana benzettiğini anlatırken gözyaşlarını tutamamıştı. (M:155)

Çok gülenin çok ağlayacağına inanan, fazla ya da yüksek sesle gülmenin iyi olmadığını, hatta **uğursuz** olduğunu öğütleyen, zira bu neşe sağanağını bir elem sağanağının takip edeceğinden korkan bir ethos. (A:111)

...cam parçaları ve getirebilecekleri **uğursuzluktan** çekinmeden kırık aynalar yerleştirmişti dikine. (BP:21)

Yalandan zerre kadar hazzetmediğini söyleyen biri, eğer bile isteye söylemiyorsa bu yalanı, eğer hakikaten inanıyorsa söylediklerine, tıpkı ayna kırmak gibi **uğursuzluk** getirir etrafındakilere. (BP:296)

Baykuşlar uğursuzdu ama yeterince melun değil. (BP:336)

2.2.4.Evliya Türbeleri İle İlgili İnanışlar

Yatırlar, evliya türbeleri de halk arasında yaygın olan bâtil inançların başında gelmektedir. Yatırlarla ve ziyaret yerleri ile ilgili inanışlar kaynağını dinsel inançlardan almaktadır. Bizim kültürümüzde de yatırlar ve ziyaret yerleri ile ilgili birçok örneğe rastlayabiliriz. Yatır ve ziyaret yerleri genelde, dinsel ve tarihsel özellikleri olan kişilerin veya âlimlerin mezarlarının olduğu yerlerde bulunurlar. Bu kişilerin mezarlarının etrafı duvar ile çevrilerek veya değişik mimari sanatlar uygulanarak mekânlaştırılır ve herkesin ziyaretine açılır. Kültürümüzde bu zatların dualarının kabul edildiği inancı ile bu yerlerde dua edilir ve Allah'tan yardım istenir. Bu tür yerler, bazı yanlış inanışlar sonucunda halkın dertlerine derman aradığı yerler haline dönüşmüştür.

Onu sevenler, tekkenin bahçesine bir mezar yaptırıp, kan kırmızısı horoz tüyünü mezar taşına koymuşlar. Ve her sene kış geldiğinde tıpkı kar taneleri gibi bin pareye ayrıldığına, oradan oraya savrulup estiğine ve her bahar, parçalarını yeniden bir araya getirip dimdik ayağa kalktığına inanmışlar. Tekkeyi ziyarete gelenlerin yanlarında devamlı buğday getirmelerinin sebebi de bu imiş; çünkü onlara göre tıpkı buğday taneleri gibi oraya buraya saçılmış Hezarpare Horoz Baba'nın bedeni; tıpkı buğday taneleri gibi toprağa karışıp boyvermek üzere. Çocuğu olmayan kadınlar, şifa bulamayan hastalar, kara sevdanın pençesinde kıvrananlar, meczuplar, kimi kimsesi olmayanlar, buğday saçıp, horoz tüyüne el sürmek için buraya gelmeyi adet edinmişler. (P:130)

En büyük korkusu ise evin karşısındaki **evliya türbesi**. Yağmurlu gecelerde evliyanın ayaklanıp sokaklarda dolaştığına, bazen de sırf muziplik olsun diye evlerin kapısını çaldığına inanıyor. Eğer böyle gecelerde birisi çıkıp da türbeyi gözetlemeye kalkarsa evliyanın bundan çok rahatsız olacağını, rahatsız olduğunda da pılı pırtıyı toplayıp bir başka diyara göç edeceğini, giderken de hayırdualarını beraberinde götüreceğini söylüyor. Ve eğer yağmurlu bir gecenin sabahında, daha gün ağarmadan kalkarsam; kalkıp da gözlerimde biriken çapakları yıkayıp tertemiz bir nazarla dışarı

bakarsam; evliyanın kadri bilinmemiş bir kolyenin boncukları gibi çamurlara saçılmış ayak izlerini görebileceğimi fısıldıyor kulağıma. (ŞA:8)

Zaman zaman, haramilerin pusu kurduğu bir yolda yüreğini çaldırmaktan korkan bir yolcunun tedirgin adımlarıyla evden ayrılıp, **türbeyi** ziyarete gidiyor. Giderken darı götürüyor yanında. O ve onun gibi pek çok Müslüman kadın türbenin etrafına darı döküp, dua ediyorlar. (ŞA:9)

Ve ne zaman yağmur yağsa, **evliya türbesini** yahut geceleri ayaklanıp kapı kapı dolaşan evliyayı değil de, oraya buraya saçılan ve her yağmur damlasıyla birlikte biraz daha toprağa gömülen darı tanelerini düşünüyorum. (ŞA:213)

Kimi evliyalar koca bulmaya, kimisi bulunamı kaybetmemeye yarıyordu. Bazı **türbeleri** hasta ve düşkünler ziyaret ediyordu, bazılarını da gönül yarası çekenler. Bebek sahibi olamayan kadınların ziyaret ettiği türbeler vardı. Evliyalar arasındaki fark ne olursa olsun ziyaretçileri hemen her daim kadındı. (A:333)

İşte o zaman, Kalktıgöçeyledi Dede'nin mezarı nicedir hasretini çektiği som dinginliğe tekrar kavuşabildi. Ara sıra başında sessizce dua edip, otobüs, tren, feribot ya da uçak biletlerini mezar taşına sürten ziyaretçilerini saymazsak, yaklaşık otuz altı sene boyunca da kıpırtısız huzurunu bozacak bir hadise olmadı. Kalktıgöçeyledi Dede isminin oradan oraya taşınmakla özdeşleşmesinden olsa gerek, uzun yola çıkacak yolcuların hayırlısıyla gidip, gittikleri yerde hayır bulabilmek için, yola çıkmadan bir gün evvel buraya uğrayıp, hayali bir gümrük görevlisinin onayını alır gibi, biletlerinin bir köşesini mezarın etrafındaki pas rengi balçığa batırdıkları parmaklarıyla damgalamaları adet haline gelmişti. 1960'ların ikinci yarısından itibaren, yolcuların yerini gurbetçiler ve gurbetçi yakınları almaya başladı. O yıllarda, evliyanın en sadık ziyaretçileri, yurtdışına işçi olarak gidecek erkeklerin geride bıraktıkları kadınlardı. Onların biletleri olmadığı için, kuruyunca kınaya benzer bir görünüm alan pas rengi balçığı parmak uçlarına ya da avuçlarına sürüyorlardı. (BP:33)

“Şimdi çocuğu olmayan kadınlar gider Boşluk Dede'ye,” dedi duymazdan gelen Hacı Hacı. “Rahmi boş olan gelinler, Boşluk Dede'nin türbesine gider,

dualarını eder, sonra da mezarının başında bir gece boyunca hiç uyumadan tek başlarına otururlarsa, şafak sökerken duaları kabul olunur. Senesine varmadan nurtopu gibi bir evlat doğururlar.” (BP:124/125)

Evliya yazısının duvara yazıldığı esnada hamile olmasaydı ve hamilelik onu bir parça “tuhaf” kılmıyorsa gene de aynı şeyi yapar mıydı bilinmez, ama bu sabah erkenden, nicedir aradığı “isimsiz evliya toprağı”nı almak üzere elinde boş bir kavanozla bahçeye çıktı. (BP:275)

Ama eğer hakikaten bir **evliya** varsa Bonbon Palas’ın bahçesindeki gülbrişimin altında, o zaman ondan tek bir dileği vardı: Muhammet’e bir nebze de olsa cesaret aşılması. (BP:275)

Her **evliyanın** birine faydası dokunur. Kimi gemilerdeki denizcilerin evliyasıdır da, kimi karadaki askerleri korur kollar. Kimine gebe kalamayan kadınlar gider de, kimi de cüzamlıyı iyi eder. (BP:288)

Madde bir: geceleri **evliyanın** tarafına ayaklar uzatılmayacak. Ayak kısmı evliyaya bakan yataklar derhal ters çevrilecek. Madde iki: evlerde çıplak dolaşılmayacak. Madde üç: bundan böyle pencerelerden aşağı kilim falan çırpılmayacak ve hiçbir şey fırlatılmayacak. (BP:289)

Camilerle, evliya türbelerinin vardı tabii, kuyuların da. (A:188)

2.2.5.Fal İle İlgili İnanışlar

Fal, dilimize Arapçadan gelmiş bir kelimedir ve sözlükte ‘uğur; talih deneme; kahve fincanına, iskambile bakmak gibi birtakım garip usûllerle insanın talihine ait şeyler söyleme’ gibi anlamlara gelmektedir. (Devellioğlu 1982:298)

Falın Türkler tarafından çok eskiden beri bilindiği, ‘kürek kemiği falı’, ‘âşık kemiği falı’, ‘kumalak falı’, ‘kurban eti falı’ ve ‘ateş falı’ gibi çeşitleriyle hemen hemen bütün Türk boyları arasında yaygın olduğu bilinmektedir. (İnan 1995:151)

Fal, halk inanışları içerisinde oldukça yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Elif şafak'ın eserlerinde fal ile ilgili inanışların daha iyi yorumlanabilmesi için halk arasında yaşayan bu gibi inanışların özelliklerine kısaca değinmek gerekir.

Pertev Naili Boratav'ın fal ile ilgili tanımı hayli kapsamlıdır: “Daha dar ve yaygın anlamıyla falı, özel teknikleri, gereçleri ve uzmanları olan ‘yorumlama bilgisi’ olarak tanımlayabiliriz. Kişi kendi geleceğini, yakınlarından birinin sağlık durumunu, uzakta olan birinin halini öğrenme, çaldırıldığı veya yitirdiği bir nesneyi bulma kaygısı gibi önemli hallerde, kendi imkânları ile elde edemediği bilgiyi sağlamak için falcıya başvurur.” (Boratav 2003:130-131)

“Çok geç küçük hanım. Yapıldı bile,” dedi Banu Teyze, yeni açtığı **Tarot falı** üzerinden Asya'ya aceleci bir bakış fırlattı. Bundan sonraki üç kart olağanüstü iyi gelmezse masadaki **fal** fesada ve karışıklığa alametti. (BveP:76)

Seneler boyu geleceği görme yeteneği geliştiren Banu Teyze artık eve müşteri kabul etmeye ve bundan para kazanmaya başlamıştı. Bir **falcının** İstanbul'da efsane olması işten bile değildi. Ezkaza şansın yaver gidip de birine baktığın **falın** doğru çıkması yeter de artardı bile. (BveP:76)

İlk başlarda sadece **kahve falına** bakıyordu ama zamanla yeni ve hiç de geleneksel olmayan teknikler uygulamaya başlamıştı. **Tarot** kartlarının yanı sıra kuru fasulye taneleri, bozuk paralar, tespih boncukları, kapı zilleri, taklit inciler, gerçek inciler, okyanus çakılları gibi akla hayale gelebilecek her türlü şeyi “okuma” yeteneğine sahipti artık. Herhangi bir şeyi kullanabilirdi, yeter ki paranormal âlemden haber getirsin. Bazı bazı Banu Teyze omuzlarına dönüp konuşmaya başlar, adeta omuzlarıyla hararetli bir sohbeta girişirdi. İddia ettiğine göre iki adet **cin** vardı omuzlarında; iyi olan sağında, habis olan solunda. İkisinin de isimlerini bildiği halde asla yüksek sesle telaffuz etmezdi. Onun yerine birine Şekerşerbet Hanım, diğerine de Ağulu Bey derdi. (BveP:80)

Yakın zamanlarda Banu Teyze sık sık değiştirdiği **fal** tekniklerini bir kez daha yenileyip kavrulmuş fındık okumaya başlamıştı. Kuzinede özenle kavurduğu

findıkların çitirtilarından ahbar-ı gayba dair türlü türlü manalar devşiriyor, tabiatın ve kâinatın findıklar aracılığıyla ona sırlarını fısıldadığını iddia ediyordu. (BveP:81)

Ne zaman evde müşteriler olsa ya da masanın üzerine **Tarot** kartları açılrsa ondan uzak dururdu. (BveP:82)

İçeri bakmaya gerek duymadan semaverin başında Gülsüm Nine'nin durduğunu biliyordu; sucukları kızartanın kırk günlük Sufi perhizi başarıyla bitip de kendinî **falci** ilan ettikten sonra iştahına yeniden kavuşan Banu Teyze olduğunu bildiği gibi. (BveP:134)

Ama çok geçmeden ya çarpıntısı tuttuğundan ya da aklına habis bir düşünce geldiğinden, yüzü ciddileşti, bir müşteriye **Tarot** kartlarında gördüğü uğursuz bir şeyi haber verirken aldığı ifadeye büründü. (BveP:142)

“Teyzecim, Armanuş **Tarot falına** bakıp bakamayacağını soruyor,” dedi Asya en yumuşak sesiyle. “Neden **fal** baktırmak istiyor ki?” dedi Banu Teyze sükûnetle. (BveP:202)

“Kırma misafirimizi ya. Madem öyle **kavrulmuş fındık falına** bak,” diye üsteledi Asya, tercümeyle es geçerek. (BveP:202)

Yirmi dakika kadar sonra, Armanuş'un fincanının dibi soğuduğunda **fal** açıldı ve Banu Teyze saat yönünde ilerleyerek şekilleri okumaya başladı.

“Burada çok evhamlı bir kadın görüyorum.”

“Annemdir,” dedi Armanuş içini çekerek.

“Çok endişeli. Sürekli seni düşünüyor, seni çok seviyor ama ruhu gergin, kıpır kıpır daima. Kızıl... kızıl köprülü bir şehir de var burada. Su var, deniz, rüzgâr ve... sis. Perde perde sis inmiş şehrin üstüne. Orada bir aile görüyorum, bir sürü kafa, bak bak, bir sürü insan, bol bol sevgi, ihtimam ve yiyecek...”

Armanuş böyle keşfedilmekten biraz utanarak başını salladı.

“Sonra...” dedi Banu Teyze, fincanın dibindeki murdar haberi atlayarak – yakında, çok uzaklarda bir mezara çiçekler bırakılacaktı. Fincanı tombul parmakları arasında çevirdi. Sonraki sözleri istediğinden daha yüksek sesle çıkınca hepsini irkiltti. “Seninle yakından ilgilenen genç bir adam var. Ama nedense bir tülün arkasında... tül gibi bir şeyin.”

Armanuş’un kalbi duracak gibi oldu.

“Sakin bilgisayar ekranı olmasın?” diye sordu Asya hınzırca, Beşinci Sultan kucağına hoplamıştı.

“**Kahve falında** bilgisayar görmem,” diye itiraz etti Banu Teyze. Teknolojiyi ruhani evrenine karıştırmaktan hoşlanmazdı.

Banu teyze ciddileşti birden, fincanı usûlca döndürdü. Yüzü kaygılı görünüyordu. “Senin yaşlarında bir kız görüyorum. Kıvırcık saçlı, kuzguni siyah... iri göğüslü...”

“Teşekkür ederim teyzecim, mesaj alınmıştır,” dedi Asya gülerek. “Ama baktığın her **fala** akrabalarını sokmamalısın, buna iltimas denir.”

Banu Teyze gözlerini kırıştırdı.

“Burada bir ip var, kalın, güçlü bir ip, ucunda kement gibi bir ilmek var. İkiniz birbirinize çok güçlü bir bağla bağlanacaksınız... Ruhani bir bağ görüyorum... Dostluğunuz baki!”

Banu Teyze başka bir şey söylemeden **falı** bıraktı, kahve fincanını tabağın içine koyup, şekiller karışsın, kimseler görmeden silinsin diye içini soğuk suyla doldurdu. **Kahve falının** bu iyiliği vardır. Cenab-ı Hakk’ın görünmez mürekkeple almımıza yazdığı kaderin aksine, kahvenin telveyle yazdığı kader daima yıkanıp akıtılabilir. (BveP:202/203)

Banu ablamın **falında** çıktın geçenlerde. (BveP:278)

Benzer şekilde **fal** dünyasında da maksat ve niyet esastı. Yeterince adanmış ve yeterince imanlı bakarsanız, kapkara bir kahve telvesinde bile eflatun canavarlara rastlayabilirdiniz. (BveP:312)

“Oysa bayağı iddialı bir **falcı** olduğunu duydum. Bu kadar önemli bir şeyi bilmediğini mi söylüyorsun? Cinlerin sana hiçbir şey anlatmadı mı?” (BveP:351)

Kevser nine dostları gelene kadar istihareye yatmaya karar verdi. Hal çaresine dair emareleri **düş falı** ayan eyleyecekti. (P:107)

Kevser nine **düş falına** yatmadan evvel bir de Kuran’a danışmakta fayda gördü. Kuran-ı Kerim’i rastgele açtı; yedi sayfa geriye gitti; o sayfa üstünde parmağını herhangi bir yere yerleştirdikten sonra okumaya başladı. (P:108)

Her ikisi de çok güzel **kahve falı** bakardı; elbette, aynı fincandan tamamıyla farklı manalar çıkartarak. (P:112)

Şeyh Mehmet Mühür Efendi, güllerin dikenlerini, ağaçların yapraklarını, kuşların kanatlarını aralayıp kahve telvesinin izini sürdürdüğünde, cayır cayır alevler bulmuştu karşısında. **Falda** yangın çıkmıştı. (P:124)

Gittikleri zengin evlerinde, zaman zaman **bakla falına** da bakarlardı. Kenarları oyalı mendillerini orta yere açıp, baklaların arasında cirit atan kömür, şeker, taş ve kayatuzu parçalarından müneccimane laflar çıkartırlardı. (P:197)

Gerçi Kevser nine onu **istihare falında** görmüştü ve onun istihare falları hiç şaşmazdı ama gene de son anda bir aksilik çıkmasından korkuyorlardı. (P:211/212)

“Gel, **el falına** bakayım.” Hancıya doğru yürüdüm, kor alevler saçan gözbebeklerinden ayırmadan gözlerimi. İstemsizce, güvensizce irkildiye de, sağ elini elime alıp avucunu açtığımda bana karşı koymadı. **Falcı, büyücü** kısmı insanların ellerinden geleceği okuduğunu iddia eder. Ben ise sadece geçmişi okurum. (Aşk:53)

Saçları kestane rengi, çıplak ayakları kuzguni siyah dövmeli, omuzlarına işlemeli kırmızı bir şal çekili, gençten bir kadın.

“Sevdiğin bir kişiyi kaybetmişsin” dedim. Bu sefer hancının sol avucunu elime aldım.

Kadının göğüsleri damar damar şişmiş; karnı burnunda, sanki yarıldı yarılacak. Yanan bir evde kısılı kalmış. Gümüş eyerli atlılar evi sarmış. Havada yanan saman ve insan eti kokusu ağır mı ağır. Moğol’un atlıları, geniş kemerli burunları, tıknaz ve kalın boyunları, taş kesilmiş yürekleri. Cengiz Han’ın askerleri...

“Bir değil, iki kişi kaybetmişsin” diye düzelttim. “Karnın ilk çocuğunuza hamileymiş o zamanlar.” (Aşk:54)

“Tebrizli Şems bir de benim **el falı**ma baksaydı, geçmişimde ne görürdü acaba?” diye düşündü. (Aşk:59)

Zişan Kadın **falı**ma bakmak istiyor ısrarla. (ŞA:9)

Fincanı kapatıp havada üç çember çizdi. Kahvenin soğumasını beklerken sakin ve sabırlıydı. **Fal** bakacaktı. (ŞA:230)

Fal: Her fal çeşidi geleceği görmek ister. Sadece görmek yetmez; bir de, görebildiğine inandırmak ister. (Örnek: Tanrı Apollon, Cassandra’ya falcılık yeteneği vermişti. Ama Cassandra evlenme teklifini geri çevirince, Tanrı Apollon onu, “gördüğüne inandıramamak”la cezalandırmıştı.) (M:99)

Eski **fal** tarihçeleri, hayli sıradan görünen metinlerin bile içrek mesajlar saklamaya muktedir olduklarına şahadet eder. (A:189)

...öteki elinde tuttuğu ufacık fincanı çevire çevire, gözlerini devire devire **kahve falı**na bakıyordu. (BP:175)

Sabahki faslı erkenden yapardı ki Muhammet’le didişmeye ve **kahve falı**na vakit kalsın. (BP:191)

2.2.6.Nazar-Nazarlık İle İlgili İnanışlar

Halk arasında yaygın olan bâtil inançlardan biri de nazar ve nazarlık inancıdır. Geçmişten günümüze varlığını sürdüren bu inanış, ülkemizin hemen her köşesinde günlük hayatın içerisinde ve bütün etkinliğiyle varlığını devam ettirmektedir. Boratav nazarla ilgili şu tespitlerde bulunmuştur:

“Nazar, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamındadır.” (Boratav 1997:103-104)

Nazarlık da nazar değmemesi için halk arasında oldukça yaygın kullanılan bir nesnedir.

Nazarlık, nazarı uzaklaştırdığına ve etkisiz kıldığına inanılan mavi boncuk, yedi delikli boncuk, kendiliğinden delinmiş taş, sarımsak, kartal pençesi, hurma çekirdeği, yumurta kabuğu, kurban gözü, geyik boynuzu, çörek otu, kuru karanfil, üzerlik vb. nesnelere verilen genel addır. (Akalin 1993:247)

Şafak, eserlerinde nazar, nazarlık ve nazar değmemesi için yapılan bazı uygulamalara yer vermiştir.

Nesiller boyu Kazancı erkeklerinin ortak yazgısı olan apansız ölümün gerçekleştiği gün Cicianne hayatında ilk olarak **nazara** inanmıştı. Saadet içindeki bu konağın duvarlarını delip kocasını öldüren, kıskanç insanların **kem nazar**larından başka ne olabilirdi? (BveP:151/152)

Ellerini dışarı çıkardığında Cicianne'nin onu **nazara** karşı korumak için cebine koyduğu kahverengimsi tohumları gördü. (BveP:159)

...**nazar bocukları**, üzerlikler ve bir de çerçevede görülmeyen kalabalığa melon şapkasını sallayan, smokinli bir Atatürk portresi vardı duvarda. (BveP:164)

“Ay yoksa sana **nazar** mı değdi?” Feride Teyze kuşkuyla kaşlarını çatarak Asya’yı inceledi. (BveP:308)

Ne var ki, bir kez konuşmaya başlayınca, **nazardan çatlayan bir bardak** gibi dağılabildi. (BveP:321)

Akrep Arif mahalleliler güzellerini elalemin **nazarından** korumak için, mahalle kocakarılarının ellerinden çıkma **nazar boncukları** ve **muskalar** taşırlardı. Her yeni doğan perizad bebeğin başında yine bu kocakarılar üç gün nöbet tutar; hem bebekleri hem de **lohusalara dadanan cinleri** savarlardı. Kocakarılar üç gün üç gece boyunca uyumadan, gözlerini dahi kırpmadan tetikte bekler, ciğer söken, kan emen, zulmü keyif edinen Pirelik’e, Pirabok’a, Alkarısı’na meydan okurlardı. (P:86)

Bedrenk Asiye’nin **kem göze** bilmediği deva yoktu. Yeni dükkân açan, azıcık paralanan, oğlan doğuran ya da kızına hayırlı bir kısmet bulan oldu mu, hemen Bedrenk Asiye çağrılırdı. O da gittiği yerlerde hem el üstünde tutulmanın tadını çıkartır, hem de kâh **nazar duaları** okuyarak, kâh **kurşun dökerek**, kâh **ateşte tuz çevirerek** envai çeşit yolla nazarı uzak tutardı. Akrep Arif mahallesindeki yediden yetmişe herkesin omzunda, kuşağında taşıdığı, yanından bir an olsun ayırmadığı **nazarlıklar** hep Bedrenk Asiye’nin elinden çıkmış, onun nefesiyle okunmuştu. (P:114/115)

Bedrenk Asiye’nin cevap veremediğini görünce, “**nazarlık** iş değil bu. Bu başka, bu başka...” dedi. (P:209)

Bedrenk Asiye’nin elindeki **nazar boncukları** bir bir çatlayarak yerlere saçılmıştı. (P:221)

Zişan Kadın’ın dediğine göre beni nazar kakalamış. Mal de ojo’nun ne olduğunu bilirim ama gene de bu kadının aklını **nazarla** bu kadar bozmuş olması garibime gidiyor. Evin her tarafı **üzerliklerle, nazarlıklarla, muskalarla** dolu. (ŞA:212)

Be-Ce **Nazar** Sözlüğü’nün başına dönmüştü hemen. (M:83)

Tezgâhında envai çeşit **nazar boncuğu** diziliydi; irili ufaklı yüzlerce göz.
(M:84)

Eski zamanların pirinç başlıklı karyolalarına yatırırlarmış loğusayı. Başına da **nazar boncuklu**, çörekotu torbaları asılı, çingiraklı bir ip bağlanırmış boydan boya. Yanında annesi, ablası, teyzesi, dadısı, kayınvalidesi... en yaz yaşça büyük iki kadın olurmuş muhakkak.

Anneannem dedi ki: “**Nazar bu nazar, elemterefiş, kem gözlere şiş, kemlikler yok olsun!**” İstihareye yatınca Kuran dedi ki: “Allah kimseye taşıyabileceğinden ağır yük vermez. And olsun!” (SS:27)

Yine de Alegre'nin las tias'la aynı dili konuştuğu çok bariz bir alan vardı, **Nazar dili** onun da anadiliydi. (A:159)

...ve evin her tarafından sallandırdığı **nazar boncuklarına**. (BP:160)

Uzak durmak istediği halde, pençesinden kurtulamadığı şeyler de vardı oysa. **Nazar** gibi. Bir nevi yankıydı nazar. İnsan nasıl bir geniş vadide, işittiği yankının ardındaki sesin nereden geldiğini, kimden çıktığını anlayamazsa, nazarın kaynağını da takip edemezdi çoğu zaman. Bu yüzden saldırının dört ayrı yönden, kırk ayrı koldan gelebileceğini düşünerek evin her tarafını karşı-tedbirlerle donatmıştı. Duvarlara nazar boncukları, nazar duaları, at nalları, üzerlikler asar; yastık altlarına, kapı arkalarına ve bilhassa Muhammet'in ceplerine okunmuş çörekotları, zemzem suları, tuz topakları serper; ortalığa kurumuş kaplumbağa kabukları, yengeç bacakları, atkestaneleri bırakır; hem kendi üzerinde, hem de evin muhtelif yerlerinde, bademe, hurmaya, cins cins kâğıda, bakır levhaya, hayvan derisine yazılmış muskalar bulundururdu. (BP:195)

Günün çeşitli saatlerinde yüreğinin üzerinde bir sıkıntının çöreklenir gibi olduğunu fark ettiğinde, hemen kalkıp lavabonun içinde bir tabak kırardı. Eğer çay doldururken bardak çatlarsa, üzerlerinde **nazar** olduğunu hükmeder, gidip bir koşu ateşte tuz çevirirdi. (BP:196)

Oğluna **nazar** değecek diye ödü patlar; kaplumbağanın yumurtasına yaptığı gibi, bir an bile gözünü ayırmak istemezdi ondan. Bebekliğinden beri fanilalarında muskalar, ceplerinde okunmuş çörekotlarıyla dolaşıp, sabahları uyandığında yastığının altında, kargacık burgacık harflerle dolu kâğıtlar bularak ve on günde bir, kurşun döktürerek sürdürüyordu yaşamını Muhammet. (BP:196)

2.2.7.Kurşun Dökme İle İlgili İnanışlar

Nazardan kurtulmak için yaygın olarak kullanılan bir yöntem de kurşun dökmektir. Kurşun dökme uygulamasının bazı özellikleri vardır.

Kurşun dökme işi, farklı yerlerde birbirine benzer şekillerde yapılmaktadır. Kurşun, bir kepçenin ya da küçük bir tavanın içine konup ateşte eritilir. Diğer taraftan hasta dizüstü oturtulur ve başına bir tülbent örtülür. Eritilen kurşun, birtakım dualar ya da çeşitli sözler eşliğinde, hastanın başının üstünde tutulan içi su dolu kaba boşaltılır. Kurşunun suyun içinde aldığı şekillere bakılarak nazarı değdirenin cinsiyeti, fiziksel özellikleri vb. hakkında yorumlarda bulunulur. Kurşunun ateşte eritilip suya dökülmesi işi, üç kez tekrarlanır. Daha sonra kaptaki suyla hastanın yüzü üç kez yıkanır ve bu su ayak basılmayan bir yere dökülür. Nazar ocağına, emeğinin karşılığı olarak bir miktar para verilir. (Çıblak 2004: 103-125)

“Keşke Cicianne daha sıhhatli olsaydı, şimdi sana **kurşun dökerdi**,” dedi Banu Teyze. Her türlü uhrevi ve semavi konuda evdeki otorite olmasına rağmen Banu Teyze kurşun dökemezdi. Zira bunu yapabilmek için birilerinden el alması gerekiyordu ki bu hak zamanında kendisinden esirgenmişti. (BveP:309)

Tuhaftır, yaklaşık on yıl kadar evvel Cicianne, Alzheimer hastalığının henüz ilk safhalarındayken, ailede **kurşun dökme** işini devredeceği kadını seçme zamanı geldiğine karar vermişti. (BveP:309)

“Ben **kurşun murşun dökemem**. Dua bilmem, inançlı bile değilim. Agnostiğim ben.” (BveP:309)

“Asyacığım, sen hiç merak etme, ben sana **kurşun dökerim**. Ne kadar **kem göz** varsa üstünde çatır çatır çatlatırım hepsini.” (BveP:311)

Asya küçükken Cicianne **nazarı** savuşturmak için düzenli olarak **kurşun dökerdi** ona. Doğrusu pek cılız bir bebek olan Asya'nın da fani hayatının başlangıcında az biraz yardıma ihtiyacı varmış gibi görünüyordu. Nedense sürekli ayağı takılıp yüzüstü düşer; her seferinde alt dudağını kanatırdı. Her seferinde kabahati bebeğin dengesiz adımları yerine nazarda bularak, Cicianne'ye havale ederdi onu.

İlk başlarda bu tören Asya için keyifli eğlenceli bir oyundan ibaretti – bir de büyüklerin ilgisine mazhar olduğu için mesut. Çocukken her türlü **sihr-i helal** ve **sihr-i haramdan** hayli keyif aldığı hatırlıyordu; büyüye olmasa da aile büyüklerinin devr-i feleğe söz geçirebileceğine inanacak kadar toy olduğu zamanlarda. Bilhassa **kurşun dökme** töreninin ayrıntılarından hoşlanırdı: evin en kıymetli halısının üzerine bağdaş kurup oturmak, başının üzerine bir battaniyenin gerilmesini izlemek, bu tuhaf çadırın altında kendinî korunaklı ve saklı hissetmek, herkesin mır mır okuduğu duaları dinlemek ve nihayet o cızlayan sesi, tiz bir çığlık gibi, Cicianne'nin su dolu bir tencereye erimiş kurşun döküşünün sesini ve o sese eşlik eden kelimeleri işitmek:

Elemterefiş kem gözlere şiş

Göz edenin gözüne kızgın şiş

Kurşun çabucak katılaştır, her seferinde farklı şekiller alırdı. Battaniyenin altındaki kişiye nazar değmişse, kurşunun ortasında daima göz şeklinde bir delik oluşurdu. Asya böyle bir deliğin oluşmadığı bir zaman hatırlamıyordu hiç. (BveP:311/312)

Ayın son cuması dükkânlara asılan ve kimsenin görmemesi için ters çevrilen Karia suresi; karınca yuvalarından alınarak dört köşeye serpilen topraklar; bir diş sarımsak, çörekotu, pavurya dişi, çatalı mercan, kurt dişi, hintkarıncası boynuzu ve mavi boncuktan meydana gelen **nazarlık** kümeleri; **dökülen kurşunlar**; okunan dualar kar etmemekte ve mahallenin beti bereketi günbegün azalmaktaydı. (P:96)

Bedrenk Asiye'nin **kem göze** bilmediği deva yoktu. Yeni dükkân açan, azıcık paralanan, oğlan doğuran ya da kızına hayırlı bir kısmet bulan oldu mu, hemen Bedrenk Asiye çağrılırdı. O da gittiği yerlerde hem el üstünde tutulmanın tadını çıkartır, hem de kâh **nazar duaları** okuyarak, kâh **kurşun dökerek**, kâh **ateşte tuz çevirerek** envai çeşit yolla nazarı uzak tutardı. Akrep Arif mahallesindeki yediden yetmişe herkesin omzunda, kuşağında taşıdığı, yanından bir an olsun ayırmadığı **nazarlıklar** hep Bedrenk Asiye'nin elinden çıkmış, onun nefesiyle okunmuştu. (P:114/115)

Şimdiye değin, Bedrenk Asiye'nin mahallenin dört kapısına astığı **nazar takımları** işe yaramamış, her meseleyi müspet gören, baktığı her **faldan** bal tadında manalar çıkartan Sidikli Safiye'ye bile bir halle olmuş; kocakarıların kulak hırsızlıkları da, okudukları dualar da, **döktükleri kurşunlar** da kar etmemiş; ilk kadehi şerefine kaldırmakla Akrep Arif'in ruhu şad olmamış; hem Akrep Arif'in hem de Nakş-ı Nigar'ın isimlerini omuzlarında taşıyamayan mahallede felaketlerin ardı arkası kesilmemişti. (P:181)

Kurşun dökme: Eritilmiş kurşunun soğuk suya dökülmesiyle peydahlanan şekillerden mana çıkartılması. Kişinin başına, göbeğine, ayaklarına ya da odanın sağ köşesine veya kapı eşiğine dökülen kurşun eğer göz biçimi alırsa, nazar var demektir. (M:162)

Zehra gözbebeğini **kem gözlerden** korumak için bir tencere soğuk suyun içine erimiş **kurşun döktü**. (A:207)

2.2.8.Cin İle İlgili İnanışlar

Cin ile ilgili inanışlar kaynağını Kuran-ı Kerim'den almaktadır. Kuran'ın birçok ayetinde cinlerle ilgili bilgi verilmiştir.

“Allah'a bir de cinleri/gözle görülmeyen yaratıkları ortak koştular. Oysaki onları O yaratmıştır.” (En'am Suresi 100.ayet)

“Yemin olsun ki, biz, cehennem için cinlerden ve insanlardan birçok kişiye vücut verdik.” (A’raf Suresi 179.ayet)

“Rabbinin, ‘Yemin olsun ben cehennemi, tümünden insanlarla ve cinlerle dolduracağım!’ söz tamamlanacaktır.” (Hud Suresi 119.ayet)

“De ki, ‘Yemin olsun eğer insanlar ve cinler şu Kuran’ın bir benzerini getirmek üzere bir araya toplansalar, birbirlerine de destek olsalar, onun bir benzerini yine de ortaya getiremezler.’” (İsra Suresi 88.ayet)

Cin ile ilgili inanışlara Elif Şafak’ın eserlerinde fazlasıyla yer verilmiştir. Genel olarak insanların cinlerle münasebet kurması ve cinlerden fal, büyü gibi işlerde yararlanması şeklinde örneklere rastlamaktayız.

Bazı bazı Banu Teyze omuzlarına dönüp konuşmaya başlar, adeta omuzlarıyla hararetli bir sohbe girişirdi. İddia ettiğine göre iki adet **cin** vardı omuzlarında; iyi olan sağında, habis olan solunda. İkisinin de isimlerini bildiği halde asla yüksek sesle telaffuz etmezdi. Onun yerine birine Şekerşerbet Hanım, diğerine de Ağulu Bey derdi. (BveP:80)

“Onun yerine kötü **cin**lerden mi yardım alacağımı söylemeye çalışıyorsun?” diye karşılık vermişti Asya. (BveP:81)

İki omzunda oturan **cin**ler birbirlerine baktılar. “Bana sorma ona sor. Hazırlığı yapan o,” dedi Şekerşerbet Hanım sağ omzundan.

Adından da anlaşılacağı gibi Şekerşerbet Hanım iyi bir **cin**di –adil ve hoşdil olan taifeden. İyilik saçan, aydınlık bir yüzlü, başının etrafında mor, pembe ve eflatun tonlarında bir hale vardı; ince, zarif bir boyun, boynunun bitip teknik olarak gövdesinin başlaması gereken yerdeyse sadece duman vardı. Vücudu olmadığından kaide üzerinde duran bir büstü andırırdı ki bundan gayet memnundu. Herkesin gayet iyi bildiği üzere dişi insanların aksine dişi cinler vücutları orantısız diye komplekse kapılmazlar.

Banu Teyze, Şekerşerbet Hanım’a güvenirdi çünkü o yozlaşmış hiodperest tiplerden değil, iyi kalpli dinî bütün bir **cin**di – **cin** taifesi arasında yaygın bir illet

olan tanrıtanımazlıktan tövbe ederek İslam'a geçmişti. Şekerşerbet Hanım sık sık camileri ve kutsal mekânları ziyaret ederdi. Kuran konusunda da çok bilgiliydi. Seneler içinde Banu Teyze'yle çok samimi olmuşlardı. Ama tümüyle farklı bir kalıptan çıkmış ve rüzgârın ulumayı hiç kesmediği yerlerden gelmiş olan Ağulu Bey'in durumu tamamen farklıydı. Ağulu Bey çok yaşlıydı, bir **cin** için bile çok yaşlı. Bu sayede görüldüğünden çok daha güçlüydü. Zira herkesin gayet iyi bildiği üzere, **cin**ler yaşlandıkça güçlenir.

Ağulu Bey'in Kazancı hanesinde ikamet etmesinin tek sebebi Banu Teyze'nin onu kırk günlük perhizinin son sabahında kendine bağlamış olmasıydı. O günden beri **cini** kontrol altında tutuyor, onu tutsak eden **tılsımı** boynundan hiç çıkartmıyordu. Bir **cini** bağlamak kolay iş değildi. Öncelikle ismini doğru tahmin etmek gerekirdi; ölümcül bir oyundu bu, çünkü sen onun ismini keşfetmeden **cin** senin ismini öğrenirse o efendi, sen köle olurdu. İsmi doğru tahmin edip **cini** kontrol altına alsan bile üzerindeki etkini mutlak kabul etmemeliydin çünkü bu aptalca bir yanılsama olurdu. İnsanlık tarihi boyunca sadece Hazreti Süleyman **cin** ordularını yenmeyi başarmıştı ama o bile **büyülü** bir demir yüzükten yardım almıştı. Başka kimse Hazreti Süleyman'la boy ölçüşemeyeceğine göre sadece ihtiraslı bir hodbin **cin**leri esir etmekle böbürlenebilirdi ki Banu Teyze ne ihtiraslı ne de hodbin idi. Ağulu Bey ona altı küsur yıldır hizmet ettiği halde aralarındaki ilişkiyi zaman zaman yenilenmesi gereken geçici bir anlaşma olarak görürdü. Ona karşı asla lakayt ya da küçümser davranmamıştı. Ne de olsa insanların aksine **cin**ler kendilerine yapılan yanlışı katiiyen unutmayan bir hafızaya sahiptir. Haksızlığı asla unutmazlar. Her hadiseyi ıçığına cıçığına kadar kaydeden titiz bir kâtip gibidir cinlerin bellekleri; günün birinde de kaydettiklerini bir bir ortaya çıkarırlar.

Banu Teyze daima tutsağının haklarına saygılı davranmış, gücünü asla kötüye kullanmamıştı. Yine de istese otoritesini bambaşka bir biçimde kullanabilir, para, mücevher ve şöret gibi maddi kazançlar talep edebilirdi. Etmemişti. Bütün bunların yanılsamadan ibaret olduğunu ve zulmani **cin**lerin bilhassa ham yanılsamalar yaratmakta usta olduklarını bilirdi. Ayrıca birdenbire edinilen her servet başkalarından çalınmış bir birikim demektir zira doğada saf boşluk diye bir şey yoktu – insanların kaderleri tığ işinin ilmekleri gibi sıkı sıkı bağlıydı birbiriyle. Dolayısıyla

bütün bu yıllar boyu Banu Teyze ihtiyatla maddi kazanç talep etmekten kaçınmıştı. Ağulu Bey'den tek bir şey istemişti: Bilgi.

Şüpheli hadiseler, kimvurduya giden cinayetler, sırlanmış itilaflar, muğlâk ya da müşkil davalar, mülk anlaşmazlıkları, aile kavgaları, açılmamış sırlar, çözülmemiş gizemlerle ilgili bilgi isterdi **cin**inden; müşterilerine yardım etmesini sağlayacak türden temel malumat. Diyelim ki birisi baba yadigârı kıymetli bir belgeyi kaybetti, yerini öğrenmek için Banu Teyze'ye gelirdi. Habis bir büyüün etkisi altında olduklarına inanan kadınlar da keza büyüü kimin yaptırdığını öğrenmek için onun kapısını çalardı. Bir keresinde aniden hastalanan ve durumu günbegün kötüye giden hamile bir kadın getirmişlerdi. Ağulu Bey'e danıştıktan sonra Banu Teyze kadına, bahçesindeki meyvesiz limon ağacının altını kazmasını, orada mor kadifeden bir kese içinde, bir kalıp zeytinyağı sabunu bulacağını söylemişti, üzerine kendi tırnakları saplanmış halde. Kıskanç bir komşusunun **büyüsü** vardı kadıncağızın üzerinde. Banu Teyze bunları anlatmış ama durumu daha da beter hale getirmemek için **büyüyü** yapanın ismini kendine saklamıştı. Birkaç gün sonra hamile kadının düzeldiği haberi gelmişti. Velhasıl Banu Teyze şimdiye değin Ağulu Bey'in hizmetlerinden bu şekilde yararlanmıştı. (BveP:194/195/196)

Hakikati söylemişti zira esir bir **cin** efendisine asla yalan söylemezdi. (BveP:196)

“İn omzumdan,” buyurdu Banu Teyze ve Kuran'ın tehlikeli **cin**lere karşı okunmasını nasihat ettiği bir dua okudu. (BveP:197)

Zira Ağulu Bey **cin** taifesinin **gulyabani** kümesine mensuptu. (BveP:198)

Gulyabani denilen **cin**-i namerdlar bütün bu felaketlerin hepsine şahitlik etmiştir. Özellikle aç susuz çölde kalanların peşine düşmeleriyle nam salmışlardır. Ne zaman, nerede Ademoğullarından Havvakızlarından biri ardında bir mezar taşı bile bırakmadan ölse, cesedin yanında bitiverirler. Bazen kılık değiştirdikleri de olur. Gerekirse bitki, taş ya da hayvan kılığına girebilirler; özellikle leş yiyici akbabaların kılığına. Musibetleri seyrederler, zaman zaman kervanlara dadandıkları da olur, biçare yolcuların hayatta kalmak için ihtiyaçları olan ne kadar yiyecek varsa çalarlar;

hacıları kutsal yolculuklarında korkuturlar, kalabalıklara saldırırlar ya da kürek mahkûmlarının veya ölüm yürüyüşüne zorlananların kulaklarına dehşetengiz ölüm ezgileri fisıldarlar. Geride hiçbir tanık ya da yazılı kâğıt kalmamış tarihsel anların tanığıdır onlar. En üzücü hadiselerin en duyarsız tanıkları...

Velhasıl **gulyabaniler**, insan ırkının birbirlerine yapabileceği çirkinliklerin çirkin şahitleridir. (BveP:198/199)

“Sene 1915. Oradaydım. Bulutsuzdu gökyüzü. Daireler çizdim yukarılardan baka baka. Akbaba kılığına büründüm,” diye devam etti çatal çatal bir sesle. (BveP:199)

Cinlerinden maddi kazanç istemediği gibi fiziksel güzellik de istemedi bugüne değin. (BveP:230)

Gaz lambasının durduğu raftan sarkan Şekerşerbet Hanım'ın suratı asık; aniden kendinî içinde bulduğu gözlemcilik rolünden hoşnutsuz, birazdan bu odada şahitlik edeceği şeylerden hoşnutsuz. Bu arada Ağulu Bey, muzafferane bir edayla tebessüm ediyor. Memnun. Nihayet Banu Teyze'yi ikna etti. Muhtemelen Banu Teyze'yi ikna eden Ağulu Bey'in ecinni buyurganlığı değil kendi insancıl merakı olmuştu. Öğrenme arzusuna karşı koyamamıştı. (BveP:230)

Aynanın içinde, **cin** ile efendi arasında, Mekke'den getirilmiş zemzem suyuyla dolu bir gümüş tas duruyor. (BveP:230)

Şans getirsin diye avcuna tükürdü, gözbebeklerinde siyah-beyaz zarlar dönen bir mahlûk şeklinde tasavvur ettiği **tavla cinine** dua etti. (BveP:284)

Banu Teyze **cin**inden hiç bu kadar korkmamıştı. Keza kendisinden de, yapmaya muktedir olduğu büyülerden de daha evvel hiç bu kadar ürkmemişti. (BveP:307)

Ama Allah'ın bildiğini **cin**inden niye saklayayım, Rabbim biliyor ya, zerre pişmanlık yok yüreğimde. (BveP:373)

Hayat iç içeliklerden ibarettir ve tesadüf ile tevafuk aynı şey değildir. Bazen bunu idrak edebilmek için insana kötü bir **cin** gerekir. (BveP:375)

Cinlerden, Kışniş ve Karakura adlarını taşıyan ikisi, doğduğu günden bu yana bir an için bile yanından ayrılmamışlardı. Kışniş ufak tefek bir cindi; bütün gün ordan oraya sızrar ve her vesilede, İsmihan Kadın'a yakayı elevermeden birilerine muziplik yapmanın yollarını arardı. Karakura ise biraz somurtkan, tepeden tırnağa simsiyah bir cindi ve ekseriya keçi kılığında dolaşırdı.

İsmi Kepoz olan üçüncü cine gelince, o ötekilerden farklıydı. İsmihan Kadın seneler evvel onu hapsediği bir enfiye kutusundan kurtarıp, sol bileğine batırdığı bir çuvaldız vasıtasıyla kendine bağlamıştı. Bu sayede kötü kalpli Kepoz insanlara zerre kadar zarar veremediği gibi, İsmihan Kadın'ın sözünden dışarı çıkamamaktaydı. Mahallede herkes Kepoz'u tanır ve hiç kimse onun sol bileğindeki çuvaldızı çıkarmayı aklından dahi geçirmezdi. Kepoz da, insanları şaşırtmak için her Allah'ın günü başka bir kılığa girerdi. Kimi zaman bir parmak tıraşlı, üstü başı dökülen hımbıl bir dilenci yahut elinde çiçek sepetiyle dolaşan bir Kıpti kadın, kimi zaman maniler söyleyerek kâğıt, keten ve susam helvaları satan bir helvacı yahut samur kürklü bir beyzade olurdu. Ama her ne kılığına girerse girsin sol bileğindeki çuvaldız hemen ele verirdi kim olduğunu ve asıl maksadını. (P:114)

Hem kendi hayatlarını hem de bebeklerinin **kötü cinlerden** koruyan bu kocakarıları her zaman başlarının üstünde tutmuşlardı. (P:182)

İki **cini**, Karakura ile Kışniş yaşlı kadının omuz başlarına çökmüş; dikkatle, merakla ona bakmaktaydılar. (P:206)

İsmihan Kadın, birden Kışniş ve Karakura'ya dönüp öyle acı, öyle derin bir manayla baktı ki, iki **cini** de ne demek istediğini anlayıp, korkuyla geri sızradılar. (P:208)

Bu yörenin inanışına göre kitaplara dadanıp sayfalarını kemirmekten zevk alan haylaz bir **cin** varmış. İsmi Kebikeç! İşte bu cini defetmek için her kitabın başına muhakkak bir uyarı yazmak gerekmiş. Ya Kebikeç! Bu kitaptan uzak dur!

Sana göre değil bu sayfalar! Ben de her bir kitabı sildikçe bu yazıya bakıp gülümsüyordum. (Aşk:214)

Ağzımdan çıkan sözlere inanmadım. Nasıl böyle bir şey söyleyebilmişim? Aklım başımdan uçmuş muydu? İçime **cin** girmişti herhalde. (Aşk:277)

Yeni evlilerin yatacağı odayı tabandan tavana donattılar. **Cin taifesini** uzak tutmak için **tütsüler** yaktılar. Onların şahı burada! Şems'ten ala cin mi olur? (Aşk:373)

Sanki bir **cin** kulağıma tatsız bir şeyler fısıldadı. (Aşk:381)

Yaşlı böyle isterdi. Kaval sesinin **kötü cin**lerin kulaklarını tırmaladığına ve doğacak olan bebeğe şu dünyanın yaşanılabilir bir yer olduğunu fısıldadığına inanırdı. Yaşlı'ya göre bebeğin bu âleme kolayca gelebilmesi için annesinin korkularından sıyrılması şarttı. Aksi takdirde bebek, rahme sımsıkı tutunur, dışarı çıkmamak için olanca kuvvetiyle direnirdi. Hatta dışarıdan ölesiye korkan ve karanlığın aydınlıktan daha güvenli olabileceğini bilen bebeklerden bazıları, teslim olmaksızın, göbek bağlarını boyunlarına dolayarak oracıkta can vermeyi yeğlerdi. Bu sebepten ötürü, doğum yapan kadın, kanını, mayasını ve canından bir parçayı vermeliydi bebeğine; korkularını değil. Çocuk, korkulardan arınmış olarak doğmalı ve mümkünse eğer, korku nedir bilmeden yaşamalıydı. Bu mümkün olmasa bile, alışılmış karanlıktan bilinmeyen aydınlığa geçmenin korkusundansa, sonradan öğrenilen korkularla başa çıkmak daha kolaydı. Yaşlı, gümüş bir tasa koyduğu mavi sıvıya işaretparmağını batırdı. Sonra, bu boyayla, sancılar içinde kıvranan genç kadının alnına üç harf yazdı. Üçüncü harfi tamamladığında eğilip alnından öptü kadını. (ŞA:42/43)

Bu arada, biri geceye, öteki gündüze öykünen iki **cinini** selamlamayı da unutmadı.

Birinin ismi Gece idi; ama o, kendisine Eceg diye seslenilmesinden hoşlanırdı. Ekseriya, bir çaputu belden aşağısına sımsıkı dolayarak aslını saklamaya çalışır; omzuna ipek bir şal atıp gözlerine sürme çekerek, kat kat etekler giyip saçlarını çiçeklerle süsleyerek kadın kılığında dolaşırdı. Sutyenini içini bazen otlarla, bazen meyvelerle, bazen de geceleri esen ılık rüzgârlarla doldurup şişirirdi. İki

memesinin arasına kırmızı bir gül sıkıştırılmayı da ihmal etmezdi. Tepeden tırnağa simsiyahtı. İri gözlerinin içinde yıldızlar yanıp söner; ay, şekilden şekle girer, gemiler yollarını kaybederdi. Kıskançlığı tutmadığı müddetçe, karıncayı bile incitmeyecek kadar selis, herkesin yardımına koşmaya çalışacak kadar munisti. Öteki cinin ismi Züdnüg idi; ama o, soyağacını tanımadığı için mümkün olduğunca bu ismi kullanmaz, kendinî Gündüz diye tanıtır. Vücudunun üst tarafı mavi, alt tarafı beyazdı. Sık sık Eceg'in çaputlarını aşırıp, bunlarla memelerini sımsıkı sarardı. Kendine samandan sakal, kurutulmuş yabancı otlardan bıyık, balmumundan da zeker hazırlardı. Bütün gün bir tepenin üzerinden Âdemoğullarının yaptıklarını seyrederek; onlara benzeyebilmek, onlar gibi ata binip kılıç sallamak, ağız dolusu küfür edip sarhoş olmak için elinden geleni ardına koymazdı. Bazen sırf muziplik olsun diye, yoluna çıkan insanların sırtlarına okkalı bir şaplak indirir, ayakkabılarını ters giydirir ya da saçlarını çekip kaçar. Kötü bir niyeti olmadığından kimsenin canını yakmazdı. Ne de olsa, o da tıpkı Eceg gibi bir tutsaktı. İkisi de bundan uzun seneler evvel, boşaltmaya geldikleri bir kilerde yakayı ele verip insan taifesinin hâkimiyetini kabullenmek durumunda kalmışlardı. Her ikisinin boynunda da tutsaklıklarının nişanesi olan bir çuvaldız saplıydı. İşin aslı, her cin, sadece kendi boynundaki çuvaldızı çıkartıp ötekinin serbest kalmasını sağlayabildiğinden, birinin tutsaklığı ötekine bağlıydı. Gerçi ikisi de aralarında anlaşmış ve aynı anda çuvaldızlarını çıkartabilirlerdi ama birbirlerine zerre kadar itimatları olmadığından böyle bir ihtimal söz konusu değildi. Velhasıl, ne Eceg ne de Gündüz boyunlarındaki çuvaldızları çıkartmaya yanaştıklarından, bu iki cin bir kilerde başlayan esaretlerine senelerdir son verememişlerdi.

İkisi de severdi doğumları. Yaşlı ne zaman bir bebeği dünyaya getirirse, onlar da işlerini güçlerini bırakıp muhakkak orada hazır olurlardı. Böyle zamanlarda, birbirlerine dalaşmadan kuzu kuzu oturup küçük insan yavrusunun dışarı çıkmasını beklerlerdi. Vaktiyle, Yaşlı'nın hiddetinin neler yapabileceğini kestiremeyecek kadar toy oldukları günlerde, sekizinci çocuğunu dünyaya getirmeye çalışan bir kadınla uğraştıkları için başlarına neler geldiğini hiç unutmamışlardı.

...

İşte bu kadın sekizinci çocuğunu dünyaya getirirken, muziplikleri tutan Eceg ve Gündüz, onun saçlarını, az ötede kaval çalan genç kızın saçlarına bağlamışlardı. Uzun müddet kimse bir şeyin farkına varmamış, ancak saatlerdir sancılar içinde kıvranan ve artık canına tak eden kadın, bebeği kendi elleriyle çıkarmak istercesine aniden doğrulup öne doğru eğildiğinde olanlar olmuştu. Kaval çalan genç kız, kemikleri sayılacak kadar ince ve iki gün güneş görmese sararıp solacak kadar narin yapıdaydı. Hal böyle olunca da, kızcağız, daha ne olduğunu anlayamadan, önce havalanmış, sonra da doğum yapan kadının yatağına yapışmıştı. Üstelik genç kızın yatağa çarpmasıyla, hem elinden bırakmadığı kavalın kırılması hem de saatlerdir annesine kan kusturan bebeğin fırlayıp Yaşlı'nın kucağına düşmesi bir olmuştu. Gerçi sonuçta bebek gayet sağlıklı doğmuş, anne olayı hafif bir sıyrıkla atlatmış, birkaç gün kendine gelemeyen genç kıza yeni bir kaval alınmıştı ama Yaşlı, cinlerini bağışlamamıştı. Eceg ve Gündüz, bu olayı takip eden günlerde, nasıl bir cezaya çarptırılacaklarını görmeye çalışmışlardı Yaşlı'nın sır vermeyen, camgöbeği gözlerinde. Başlarına ne geleceğini bilemedikleri için kuruntu keselerinin ağızlarını açmış; keseden çıkan tozları soluyarak hop oturup hop kalkmışlardı. Bu zaman zarfında Yaşlı onlarla tek kelime konuşmadığı için ne yapacaklarını şaşırılmış; cezalardan ceza, azaplardan azap beğenerek ve tövbe üstüne tövbe ederek kıvranmışlardı. Derken bir gün, Yaşlı onları peşine takıp köyün yakınlarındaki ormanın yolunu tuttuğunda, hak ettikleri cezaya nihayet kavuşacaklarını anlayıp derin bir almışlardı. Eceg ve Gündüz, her an her şeyin olabilmesi ihtimalini, o an kötü bir şeyin olmasından çok daha dehşetengiz bulmuşlardı.

Birkaç gündür, olabilecek en kötü, en ağır cezaları düşünüp durdukları için, Yaşlı'nın verdiği cezayı pek hafif bulmuşlardı. Hiç nazlanmadan, ormanın ortasındaki asırlık ağacın kovuğuna girip, kendilerine uzatılan aynaları ellerine almışlardı. Gerisi kolaydı. Her ne olursa olsun, başı sonu belli bir felaket, ne idüğü belirsiz bir bekleyişten çok daha kolay olmalıydı. Topu topu üç gün, üç gece dişlerini sıkıp bakını değil de berikini gösteren aynalarda birbirlerinin suretini görmeye katlanacaklardı. O daracık kovukta yüz yüze oturacakları için, aynadan gözlerini kaçırdıkları her an gene birbirlerini görmek zorunda kalacaklardı. Eceg ve Gündüz bu cezayı küçümsemekle ne kadar yanıldıklarını çok geçmeden anlamışlardı. Daha

ilk günden ikisinin de beti benzi atmış, dünyaları kararmıştı. İster aynaya baksınlar, ister aynadan kaçsınlar, devamlı karşılarında dikilen suret her ikisine de o kadar korkunç gelmişti ki, daha evvel akıl ettikleri o tüyler ürpertici cezaların bile bundan çok daha insaflica olduğunu düşünmeye başlamışlardı. Zaman dolduğunda, Yaşlı onları kovuktan çıkarmıştı. Eceg ve Gündüz, hafızalarından bu kara lekeyi silebilmek için bir daha asla bu hadiseden bahsetmemişlerdi. Fakat yaşananları unutmamış olmalıydılar ki, bundan sonra hiçbir doğumda patırtı koparmamış, mesele çıkarmamışlardı.

Yaşlı'dan korkarlardı. Seneler evvel, o kilerde yakayı ele verdikleri günden bu yana Yaşlı'nın sözünden çıkmazlardı.

Çıt çıkarmadan, küçük insan yavrusunun dışarı çıkmasını bekliyorlardı. Cinlerden biri genç kadının sol ayağına, öteki de sağ ayağına oturmuştu. Ortalık zifiri karanlık olduğu için Yaşlı'dan başkasının onları görmesine imkân yoktu. Birden, her ikisi de aynı anda eğilip içerideki bebeği görmeye kalkışınca kafaları tokuştu. Öfkeyle yüzlerini buruşturup birbirlerine tehditkâr bakışlar savurdular. Yaşlı'ya gelince, o, cinlerin yaptıklarıyla alakadar değildi. Zira senelerdir bunca bebeği dünyaya getiren maharetli ellerine çok yorulacaklarını, bunun zor bir doğum olacağını anlatmakla meşguldü. Bebek, ters geliyordu.

Yaşlı derin bir soluk alıp odadaki herkesi susturdu. Hala kırkı tamamlayamayan kadınlar elleriyle ağızlarını kapattılar. Eceg ve Gündüz birbirlerini görmemek için başlarını çevirdiler; kaval şarkısını yarıda kesti. Bebek ters gelmekte inat ettiğine göre, Yaşlı bu işe bizzat müdahale etmeye karar vermişti. Hiç vakit kaybetmeden, ellerini içeri sokup bebeği ters çevirdi. Her şey o kadar hızlı olmuştu ki, bebek neye uğradığını şaşırmış, direnmeye fırsat bile bulamamıştı. Yaşlı, küçük, kanlı gövdeyi çekip çıkardığında, heyecanlarını bastıramayan Eceg ve Gündüz aynı anda çığlık attılar. Odadaki kadınlar sesin bebekten geldiğini zannederken, kendi çığlığından evvel başka bir çığlık işiten bebeğin akli karıştı. Göz ucuyla cinlerini süzen Yaşlı, gülmemek için kendinî zor tuttu.

Kırkı tamamlamaktan çoktan vazgeçen kadınlardan biri bebeği sarıp sarmalarken, Eceg ve Gündüz dokunamadıkları bu küçük yaratığı uzaktan süzerken,

Yaşlı taburesinden kalkmaya, kaval çalan genç kız neşeli bir nağme tutturmaya hazırlanırken, anneden yükselen ses, herkesi olduğu yere çiviledi. Açık duran kapıdan uzanan kanlı bir baş daha vardı.

Yaşlı, ikinci bebeği ayaklarından tuttuğunda odadaki herkesin heyecandan soluğu kesilmişti. Bilhassa, bu beklenmedik durumdan istifade edip bebeğe dokunabileceklerini zanneden Eceg ve Gündüz heyecanlanmıştı. Fakat Yaşlı ikinci bebeği de odadaki kadınlardan birine teslim edip hızla onlardan uzaklaştırdı. Cinlerse ağlamaklı bir halde öylece kalakaldılar. Garip bir sessizlik çöktü odaya. İkinci bebek bu sessizlikten faydalanmaya karar vermiş olmalıydı ki, hemen çığlığı bastı. Az evvel cinlerin çığlığıyla aklı karıştığı için dünyayı selamlamayı unutan birinci bebek de telaşla ağlamaya başladı. Ne yazık ki bir hayli geç kalmıştı. Kardeşinden önce doğduğu halde, hayata ondan bir adım arkada başlamıştı.

Yaşlı ılık suyla ellerini yıkadı. Sonra, gümüş bir kabın içindeki beyaz sıvıya işaretparmağını batırdı. Saatler evvel, genç kadının alınına yazdığı üç harfi tersten çizerek o kelimeyi ortadan kaldırdı. Harfler tamamen silindiğinde, eğilip kadını alnından öptü. (ŞA:46/47/48)

...biri geceye öteki gündüze öykünen iki **cin**: siyah-beyaz. (ŞA:99)

Yaşlı, korkudan tir tir titreyen Eceg ve Gündüz'ü yanına çağırdı. Ne bir konuşma yaptı, ne de boyunlarındaki çuvaldızı çıkardı. (ŞA:144)

Kadınların peşi sıra dolaşan bu yedi hayvanın yanı sıra, bir de mütemadiyen yüreklerine dadanıp akıllarını çelen muhtelif **şeytanlar** vardı. Bu şeytanların isimlerinin gayet iyi bilinmesi ve hangi durumda hangi şeytanın işlenen günden sorumlu olduğunun dikkatlice tespit edilmesi lazımdı. Aksi takdirde, yanlış bir tedavi yapılmış olurdu. Şeytanlar çetesinin elebaşı şüphesiz ki Satan'dı. Onun hemen ardından Lucifer, Beelzebub ve Barabbas gelirdi. Bilhassa Barabbas kadınlara dadanmayı severdi. Kadınların aklını çelmek hususunda iddialı olan bir başka şeytan da, tamahkârların piri olan Asmodaeus'tu. Gerek erkekte, gerekse kadında aşırı gurur zarar vericiydi zira Leviathan böylesi durumları fırsat belleyip hemen ortaya çıkıverirdi. Belial ise Çingenelerin, kâhinlerin ve cadıların piriydi. Çingene taifesinin

işlediği pek çok günahın ardında onu bulmak kabildi. Kumarbazların ve inkârcıların piri ise Auristel'di. İnsanın yüreğine düşüveren en ufak bir şüphe bile onun ortaya çıkması için kâfiydi. Son olarak, küçük hazlarla beslenen Renfas gelirdi. Yaramaz bir oğlak gibi zıplaya zıplaya dolaşır, her gördüğü haz arayışına dadanırdı. Bu sebepten ötürü, Renfas kadınların, bilhassa da genç kızların yanından hiç ayrılmazdı. (ŞA:158/159)

Rakamların **cin**leri, bellerinde fenerleri, ellerinde süpürgeleri, bit kadar her biri, dağdar edilmiş dilleri, mil çekilmiş gözleri, hopluya zıplaya, vuruyorlar kapıya, tak tak, donk donk, burada kimse yok, duymuyorlar sesimi. (M:32)

Yedi düvelin en sunturlu **cin**lerini başımıza topluyordu durmaksızın çaldığı ve bir çöp kutusuna ait olduğunu tahmin ettiğim yuvarlak teneke, kulpsuz kapak. (M:152)

İN cin top oynuyordu. Zamanın uyuduğu saatlerde, nedense onlar hep uyanık oluyordu. Ve bu derin sessizlikte **cinler**, çatal çatal sesleriyle, çocukların yatmadan evvel sokakta söyledikleri şarkıları söylüyordu. (M:172)

er eşik gibi, bunun da **cin**leri var. Loğusaya dadanan cinler... (SS:12)

Eskiler bilirmiş tüm bunları. Ninelerimiz ve onların nineleri bilirmiş bu yalnızlığı. Loğusayı koruma altına almaktaki ısrarları bu yüzden. Ne odada tek başına bırakırlarmış yeni doğum yapan kadını, ne de duasız, desteksiz. Sadece yeni doğan bebeğe değil, anneye de bakarlar eskiden. Loğusanın en büyük düşmanının gene kendisi, yani kendi zihni olduğunu bildiklerinden, habire bir şeylerle oylarlar kadıncağızı. Zihni konuşmaya fırsat bulmasın, bulmasın da bulanmasın diye.

Eski zamanların pirinç başlıklı karyolarına yatırılmış loğusayı. Başına da **nazar boncuklu**, çörekotu torbaları asılı, çingiraklı bir ip bağlanırmış boydan boya. Yanında annesi, ablası, teyzesi, dadısı, kayınvalidesi... en yaz yaşça büyük iki kadın olurmuş muhakkak.

Loğusaya dadanan cinler odaya geldiklerinde etrafta bir tur atar, ardından gidip ipe asılırlarmış. O zaman başlarmış çingirak çalmaya. Saçılırmış çörekotları ortalığa. Bir nevi kırmızı alarm! Bu şekilde cinlerin dadandığını anlayan yaşlı kadınlar da anında ayaklanır, ipin boşta kalan ucuna asılırlarmış.

Cinler çekermiş bir yana, yaşlı kadınlar çekermiş beri yana. Cinlerin çektiği tarafta **karabasan**lar, evhamlar, zanlar... Yaşlı kadınların çektikleri tarafta ise gönül ferahlığı, saadet ve bereket... Loğusa iki arada kalırmış. İradesiz bir kukla gibi savrulmuş bir müddet iki uç arasında. Tastamam kırk gün sürermiş bu mücadele. Kan ter içinde. Ama ne denli şiddetli olursa olsun bu gidiş geliş, ipin ucuna inançla asılmak ve asla vazgeçmemek şartmış. Böyle böyle nihayet pes edermiş cinler. Bırakır giderlermiş ipi, başka başka avların peşine düşmek üzere. İşte o vakit loğusa çıkarmış araftan.

...

Bu şekilde **cinlerle** mücadelesinin kazanana loğusayı kaptıkları gibi hamama götürüp dövülmüş yumurta kabukları, zeytinyağı ve nane esansıya ova ova bir güzel terletirlermiş. Tepeden tırnağa. Gözeneklerinden kir ya da ter değil sadece, sıkıntıları ve korkuları da akıp gidermiş damla damla. Hamamdan çıktığında tazelenmiş, arınmış olurmuş.

Peki ya loğusanın yatağına bağlı ipi çeken **cinler** kazanırsa mücadeleyi?

Ya kadın bir türlü çıkaramazsa kırkını? O zaman ne olurmuş?

Sütü çürürmüş.

Evvela koyulaşmış süt, katılaşırmış topak topak. Sonra başlarmış siyaha çalmaya. Solarmış beyaz. Kararmış süt akarmış loğusanın memelerinden. Sütüyle beraber yüreği de çürürmüş kendiliğinden. İşte bu ihtimalin korkunçluğunu bildikleri için öyle var güçleriyle asılırmış eskiler loğusanın ipine. Bir kadını daha **cinler** kapmasın diye... (SS:13/14/15)

Cinler gözetler geleni gideni Haydarpaşa Garı'nda. (SS:123)

Yukarıda **cinler**, periler, melekler dalga geçiyor olmalı: sen misin bunca sene Eyub Peygamber'e laf eden? Sen misin sabrı, tevekkülü ve balıkçıların bildiğini öteleyen? (SS:181)

“Loğusayı yalnız bırakmamak lazım” diye tembihliyor. “Yoksa **cinler** dadanır.”

Bilhassa “**Alkarısı**” denilen bir **dişi cinden** bahsediyor. Anadolu'da kuşaklarıdır gayet iyi bilinen bu zorlu cin odama gelemesin diye yatağının örtüsüne çengelli iğneler takıyor, kırmızı kuşaklar sarkıtıyor, çörekotları serpiyor. (SS:254/255)

Çingirak sesi bu. Doğrulup baktığımda yatağın ucundaki ipe bağlı çingırağın nazla nazlı çaldığını görüyorum.

İpin ucunda tuhaf bir şey dikiliyor. Dumandan yapma bir figür bu. İki metre boyunda. Arkadan atkuyruğu yapmış uzun, simsiyah saçlarını. Bir tutamını beyaza boyamış, yüzüne düşürüp tarz yapmış. Tek kulağında fındık büyüklüğünde elmas bir küpe ışılıyor. Yuvarlak, metal çerçeveli gözlük takıyor. Ufacık bir keçi sakalı var. Yüzü minnacık ama gözleri kor kor. Kâh inceliyor, uzuyor tabandan tavana kadar. Kâh genişliyor, yayılıyor bir uçtan bir uca. Odanın orta yerinde puro dumanı gibi habire tütüyor. Bir elinde şık bir baston, kafasında İngiliz asilzadelerinin taktığı türden siyah bir fötr şapka var. (SS:265)

Lord Poton her zaman böyle kül renginde, duman gibi ince ince tüten, uzun boylu bir **cin** şeklinde görünmez insana. (SS:271)

Zehra o dilencinin aslında **cin** olduğuna inanıyor. (A:196)

Türkiye'de **cin** yok mu? Bu tür inanışların ne manaya geldiğini biliyor olman lazım! (A:197)

Zehra'nın **cinin** şimdiye kadar Abed'e gönlünden geçen zararı verememiş olmasının geçmişte verdikleri sadakalardan ve kestikleri kurbanlardan kaynaklandığına inandığını anlattı. Bunlar cinin gücünü gözle görülür ölçüde azaltmış, yaşlanmasını engellemiş (ne de olsa yaşlı cinler gençlerden daha güçlüydü;

dişi cinler erkek cinlerden; yani en beteri yaşlı dişi bir cindi) ve onu zaman zaman Abed'i ziyaret eden şu genç kıza dönüştürmüştü. Sadakalarla kurbanlar onu dişsiz bırakmıştı. Ama bu sene, Abed bursu aldığı gün Zehra bir koç adadığı halde önce çeşitli sebeplerle erteleyip durmuştu bu adağı, sonra da kocasının ölümüyle büsbütün unutmuştu. Borcunu geciktirdikçe dişi cin anbean birazcık daha yaşlanıp güçlenmiş, her geçen gün Abed'in gecelerini ve kâbuslarını daha çok ele geçirmeye başlamıştı. (A:197)

“Aa, şuna bakın! **Cin** gelmiş! Dedeee, dede bak cin gelmiş!” (BP:15)

İnsan evladı değildi bu çocuk, insan kisvesine bürünmüş bir **cindi** ya da daha da beteri, bir cinin dölüydü. (BP:121)

Yarım asırdır, içinde **cinlerden** başka kimsenin barınmadığı... (BP:214)

Gecenin bir vaktinde **şeytan** gelmiş yoklamış. (BP:220)

“Basarsan **ecinnili** olursun. Ağzın burnun yamulur, çarpık çurpuk kalırsın,” diye atıldı 7,5 yaşındaki. (BP:262)

“Deme öyle abine. Büyüklerine saygısızlık edenleri **cinler** de sevmez Allah da.” (BP:262)

“**Cinlerin** bir padişahı vardır, adına Beelzebub derler. Zinhar onun sözünden çıkmazlar. Ama zaman zaman ondan habersiz türlü türlü dolaplar çevirdikleri görülmüştür. Cin taifesi çeşit çeşit. İyisi de var, kötüsü de. Cin dediğin insan gibi, mümini de var, kâfiri de. Üç tür cin var: bir kısmı yılan yahut böcek biçiminde. Öbür türü rüzgâr yahut su biçiminde. Üçüncü tür ise insan biçiminde. En tehlikelisi bunlar. Anlayamazsın hakikaten cin mi yoksa insan mı. Bunlar geceleri düğün yaparlar davullu zurnalı, sabaha kadar yer içer oynarlar. Geceleri cinlerin düğününe denk gelerseniz, hemen başınızı çevirin. Sakın bakmayın. Tuvalete filan kalkınca bismillah demeden adım atmayın. Eşiklere dikkat etmek lazım. En çok eşiklerde dururlar. Cinden uzak durmanın yolu bismillahsız iş yapmamak. Bismillahsız yaptınız mı, muhakkak gelir karışır bir yerinden.” (BP:262)

“En kötüsü **Al Karısı**. Yeni doğum yapmış bir kadına dadandı mı, maazallah bir daha bırakmaz yakasını. Bütün gece ata biner gibi çöreklenir loğusanın boğazına. Sabaha kadar canına okur, gün ağardı mı zavallıyı ter içinde perperişan bırakır gider. Gece bir de bakmışsın tekrar gelmiş. Kundaktaki bebeği futbol topu gibi yuvarlayıp havalara fırlatır.” (BP:262/263)

“Bir de **Kara Koncolos**’a dikkat edeceksiniz. En zalimi o. Yaşlı kadın kılığına girip sokaklarda dolaşır. Köşe başlarını tutar. Köşeden geçmek isteyen sorular sorar: ‘Nereden geliyorsun böyle? Nereye gidiyorsun?’ der. ‘Kimlerdensin?’ diye sorar. Kara Koncolos görünce muhakkak içinde kara kelimesi geçen bir cevap vermek lazım gelir. Misal, karalardanım, karacasöğüttenim filan diyeceksin. O zaman rahat bırakır geçersin. Bazen de adres sorar. Eğer sorduğu adresi bilemezsen, vay haline. Çantasından sopasını çıkardığı gibi küt küt vurur adamın kafasına, bayılıncaya kadar döver.” (BP:263)

Cin: **Kuran-ı Kerim’e göre cinler, Hz. Âdem’den bin yıl önce yaratılmıştır**. Kara balçıktan yaratılan insan göze görünen varlıktır, dumansız ateşten yaratılan cin ise göze görünmeyen. Cin taifesi bölük bölük, çeşit çeşittir. İçlerinden bazıları cinnet sebebidir. (M:96)

Şahsi rotalarının bir noktasında bütün **cinlerin** iyi ile kötü arasında bir seçim yapmaları gerekir. Çoğu yapmıştır bu seçimi ama daha saflarını seçmemiş niceleri de vardır. Yine de kötülüğe karar kılmış olan cinleri dahi son tahlilde bu kadar ürkütücü kılan kötülükleri değil, kötüyümüş gibi görünmemekteki eşsiz yetenekleridir. Aslında içinde kem olsa da erdemli izlenimi vermeye muktedirdir her cin. Daha da beteri zamanla taraf değiştirebilmeleridir. Başta erdemliyken sonradan kem olabilir ya da tam aksi. Üstüne üstlük tıpkı insanların dünyasında olduğu gibi cinlerin dünyasında da belirleyici etken cinsiyettir.

Dişi **cinlerin** erkeklerden daha kaprisli, dolayısıyla da daha değişken olduğu söylenir. Hayran olunmak, iltifat görmek, el üstünde tutulmak isterler. Bunu gerektiği gibi adabıyla yapmayı başaramayanlar dişi cinlerin öfkesini çeker üstlerine, öte yandan bunu gerektiği gibi, adabıyla yapanlar da dişi cinlerin aşklarının nesnesi olabilir ki uzun vadede hangisinin daha kötü olacağını kestirmek zordur.

Zehra'nın çok genç ve yeni evliyken bir **cin**le nasıl karşılaştığını ve bu karşılaşmanın nasıl hala karşılıklarına çıkmaya devam ettiğini nakletti onlara. (A:195)

Banu Teyze, Şekerşerbet Hanım'a güvenirdi çünkü o yozlaşmış hodperest tiplerden değil, iyi kalpli dünü bütün bir **cindi** – cin taifesi arasında yaygın bir illet olan tanrıtanımazlıktan tövbe ederek **İslam**'a geçmişti. Sık sık camileri ve kutsal mekânları ziyaret ederdi. Kuran konusunda da çok bilgiliydi. (BveP:194)

Zalimce mükemmel bir burun ve sivri bir çenenin arasında ne ağız ne de ağza benzer bir şey. Ne üst dudak ne alt dudak, ne hiç olmazsa pembemsi bir çizgi, sadece koyu kıvılcık bir boşluk-her şeyi yutmaya hazır haris bir oyuk. (A:195)

2.2.9.Karabasan İle İlgili İnanışlar

Karabasanın sözlük tarifi şu şekildedir: 1.Sıkıntılı ve korkulu düş, kâbus. 2.Bir kimsenin içinde bulunduğu karmakarışık, sıkıntılı ruh durumu.

Bir **karabasandan** uyanır gibi sıçradı Zeliha. (BveP:14)

Çocuksa, hüznle hesaplaşması sona erdiğinde, bir umutla ellerini vücudunda gezdirir; ama her seferinde bu **karabasanın** hakikat olduğunu görerek yattığı yerde tortop olur, kendi içine kıvrılırdı. (P:12)

“**Karabasan**larını bir bir anlat bana ki, topunu birden alıp götürüyüm uzaklara, gözden ırak gönüller içre diyarlara. Bırak yükünü ben taşıyayım. Çekinmeden, sakınmadan, saklamadan anlat ki ferahlasın yüreğin; sen kuşlar gibi hafifledikçe, senin yerine ben ağırlaşayım. Yalanım yok, inan ki bunu seve seve yaparım. Her kâbusun sabahında, kapımı çalanları ellerimle yuğar, sularıyla pir ü pak eder, tek bir sözümle elemlerinden arındırırım. Bil ki ben her rüyayı hayra yorırım.” (P:32)

Şu âlemde her türlü **karabasandan** tamamıyla azade biri varsa, o da muhakkak ki Sidikli Safiye idi. (P:111)

“Kötü bir rüya mı gördün, **karabasanlar** mı çöktü üstüne, git suya anlat. Su alıp götürür kederini tasarı. Uzaklara taşır. Su vefakârdır. Gammazlık, kancıklık nedir bilmez. Dosttur su, dostu olmayanlara.” (P:175)

Sarhoş olup düpedüz zırvaladığım, **karabasanlar** gördüğüm, naralar attığım zamanları da bilirim. (Aşk:297)

Her gece aynı **karabasanla** boğuşuyordu. Önce bir ışık topacı döne döne yaklaşıyor, tozu toprağa katıyordu; sonra topaç şekilden şekle girerek en nihayetinde, siyahlara bürünmüş, ince, uzun bir delikanlıya dönüşüyordu. (ŞA:204)

Bir **karabasan** gördüğünü düşünüp kendi kendinî avutmak yerine, hiç hatırlamamayı yeğledi. (ŞA:237)

2.2.10.Diğer İnanışlar

Arizona, Mustafa’yı kuşakbekuşak Kazancı sülalesindeki bütün erkekleri vuran kötü kaderden kurtaracaktı. Bu niyetle yollanmıştı ta buralara, bu kadar uzağa. Ama Mustafa böyle **hurafelere** inanmazdı. Hurafelerin kadınlara has tekinsiz bir âlemin nişaneleri olduğuna inanırdı. (BveP:55)

Talihin onu Arizona çöllerinde bir süpermarket reyonunda nohut ararken bir Türk’le karşılaştırmış olması ne hoş bir tesadüftü. (BveP:58)

“Saksılarla değil, bitkilerle konuşuyorum,” dedi anneanesi. “Bitkilerle konuşursan daha çabuk serpilip güzelleşirler.” (BveP:72)

“Sahi ya. Bitkilere diyeceksin ‘toprak sizin anneniz, su da babanız.’ Böyle dersin pek bir keyiflenir, çiçeklenirler.” (BveP:72)

“Mesele incir ağacının hayra alamet olmaması,” dedi Zeliha Teyze. (BveP:262)

Sağ el temiz şeyler içindi, saf ve kutsal. Kuran'ı, seccadeyi, tespihi sağ eliyle tutar; kapalı kapıları sağ eliyle açar, sabahları yataktan kalkarken sağ eliyle yorganı kaldırır. Keza yaşlıların elini sağ eliyle kavrar, öpüp alınına koymadan evvel. Sağ el ne kadar mübarekse, sol el de o kadar münafıktı. Sadece sol eliyle mastürbasyon yapardı. (BveP:325)

Çerkez ebe doğumdan aylar önce, **karnının şekline ve aşerdiği yiyeceklere bakarak bebeğin cinsiyetini söylemişti.** Hamileliği boyunca bir kez olsun ekşi ya da tuzlu bir şey aşermemişti Şermin Kazancı; dediklerine göre, kıza hamile olsa öyle olurdu. (BveP:339)

Bir müddetten beri, mahalle **kocakarılarının tavsiyelerine** uyarak, suratındaki sakal barındırmayan kısımları ateşte ucunu yaktığı fındığın karası ile boyayıp, yağı ile beslemekteydi. (P:70)

...taze fidan karısını mesud edemeyen bir herifin, kimbilir hangi akla uyarak tenasül uzvuna merkep kuyruğundan kopardığı kılı bağlamaya kalkıştığına ve bu niyetle yanına yaklaştığı merkebin attığı çiftelerle yaralandığına...(P:72)

Yola gelen, mahallenin firuze çinili, selvi motifli, bakır taslı çeşmesinde, yediden yetmişe herkesin gözü önünde, nedametini dile getirir; üç avuç suyla başını sıvazlayıp, teknil cürmlerinden, ayıplarından arınır ve doğru yolu bulduğuna nişan olarak da, oracığa, gönlünden ne koparsa bırakırdı. (P:74)

Çarpılmaktan, ömür boyu çarpık çurpuk dolanmaktan ödü kopardı kopmasına da, korkusuna rüşvet sunardı işin ucu ballı olunca. (P:81)

Fakat **iyi saatte olsunların** ziyaretine uğradığını sanarak bildiği tüm duaları peş peşe sıralamaya başlamıştı. (P:83)

Sefih Ali tövbeler ederek kendinî **nedamet çeşmesinin** önünde buldu. (P:84)

Bütün geceyi bir ölüyü seyrederek geçirdiğini ve hiçbir şey hissetmeden öylece bakıp durduğunu anlatmıştı suya. Su, işittiklerini alıp götürmüştü uzaklara. Nevres rahatlamıştı o vakit; bütün bunlar bir rüya idi çünkü. (P:101)

Ak karınca Erda, ölümün ve kıyametin habercisiydi. (P:107)

Ramazan başlarında mahallenin güney kapısına açılan sokakta bir kadın altı parmaklı bir kız doğurmuş; hemen ertesi sabah da bir başkası, kaşları neredeyse burnuna degecek kadar uzun ve gür bir oğlan dünyaya getirmişti. Ebeveynleri **adet yerini bulsun diye, bu oğlanın göbek bağına cami duvarına soktuklarında**, mahallenin başıboş köpekleri göbek bağına oradan çıkartıp eve geri getirmişlerdi. Bu tatsız hadise birkaç kez daha cereyan edince, ev ahalisi göbek bağına kimselere belli etmeden toprağa gömmekten başka çare bulamamıştı. İşte bu iki garip vakadan bir hafta evvel ilk doğumunu yapan taze gelin Ganime'nin hali ise perişandı. Zira ağzında tam on bir diş ile dünyaya gelen bebeğini ne zaman emzirmeye kalksa, memeleri kan revan içinde kalıyordu. Öteden beri bu mahallenin ebeliğini yapan Eligüzel Emine dahi bu durum karşısında şaşırmış kalmıştı. Eligüzel Emine, **adet olduğu üzere doğan çocuğun tatlı dilli olması için ağzına bal sürerken**, bebek elini ısırtıvermişti. (P:183)

Macuncu Makbule'ye gelince o ebelikten değil, bir çocuğun hem sıhhatli hem de iyi huylu olabilmesi için tohumunun toprağa ne vakit ve ne surette düşmesi lazım geldiğinden anlardı. (P:183)

Macuncu Makbule'ye göre, Ramazan bayramı gecesi cima edilirse, işte o vakit ana rahmine düşen çocuk muhakkak isyankâr olurdu. Erbainden kalma çocuk ise çabuk üşür, kansız gezer, bir ömür boyu melül ve mahzun olurdu. Ne vakit ki cemre havaya düşerken cima edilse, çocuk güzide; suya düşerken cima edilirse, çocuk ya dildade yahut delidivane ve toprağa düşerken cima edilse, çocuk ak süttten pakize olurdu. Nesim-i seher çocukları ise erbab-ı dil olurlardı. Perşembeler pek hayırlı günlerdi; zira, tohumu perşembeden atılan çocuk büyüyünce âlim olurdu. Gene de en nurlu gün şüphesiz ki cuma idi; zira cuma çocukları muhakkak arif olurdu. Yok eğer şöyle mehpere bir çocuk ise istenilen, o zaman hilalin görüldüğü günü beklemekte fayda vardı. Hilalin ilk görüldüğü gece yapılan cimadan doğan çocuk, kız olsun erkek olsun, görenleri hayrete düşürecek, düşmanlarını hasedinden çatır çatır çatlatacak kadar güzel ve Yusuf yanaklı, Azra suratlı olurdu. Bu sebepten ötürü cima için en münasip vakitlerden biri hilalin görüldüğü ilk gece idi.

Usûllerine gelince, ayakta yapılan cimanın zararı da vebali de büyüktü; zira doğacak çocuk seneler boyu altına işemekten kurtulamazdı. Yok eğer cima karıkocadan biri yahut ikisi yola çıkmadan evvel yapılırsa bu sefer de çocuk kati surette müsrif olup, asla iflah olmazdı. Ne kendine ne de ailesine bir hayrı dokunurdu. Ve katiyen cima ederken konuşulmaması şart idi; zira o geceden çıkma çocuk ise el mahkûm münafık olurdu. Bir ömür boyu nifak ve fesat peşinde koşardı. Böylesinin ipiyle kimseler kuyuya inemezdi. Tok karnına yapılan cimanın meyvesi ise ya mülhid yahut da mücrim olurdu. Dişi ehlinin gönlü yok iken yapılan cima ise hepsinden de beter idi; zira toprağa rızasız düşüveren çocuk, eğer oğlan ise harfendaz, kız ise firkıtma çıkıp, tez zamanda erazil taifesine dâhil olurdu.

...Zinhar bir ceviz ağacının altında, yanında yahut yöresinde cima yapılmamalıydı; zira cevizler her ne görülürse onu resmederlerdi kabuklarına. Maalesef, ceviz kısmı sır saklamayı bilmediği gibi, bir de gördüklerini bire bin katarak dört yana naklederdi. Üstüne üstlük, bir de ceviz ağaçlarında yaşayan cinler vardı ki, yakınlarında cima etmeye kalkanları anında çarparlardı. Kazara cevizlerin altında cimaya teşebbüs edenler, eğer hala çarpılmamışlarsa, kusurlarını anlar anlamaz, hiç vakit yitirmeden beş yaprak toplamalıydılar. Sonra her bir yaprağın üstüne B-E-D-U-H harflerini kazıyıp, beş yaprağı ağacın üstüne asmalıydılar. Ve bu melun hadiseyi takibeden kırk bir gün boyunca her sabah, daha horozlar ötmeden oraya gidip, her gün bir harfin yerini değiştirmeliydiler. Harfler değiştikçe bazı günler yürekleri daralacaktı ki buna elem-i dembedem denirdi. Bazı günler de kuş gibi ferahlayacaklardı; ama buna da aldanmamakta fayda vardı. Her ne olursa olsun, rıza gösterip harflerin yerini değiştirmeye devam edilmeliydi. Aksi takdirde, ceviz ağacının lanetinden kurtuluş yoktu. (P:184/185)

Altı kocakarı onu kucaklayıp, tıpkı bir loğusa hamamındaymış gibi yumurta kabuklarıyla ve baldırıkara otuyla ovdular vücudunun her bir karesini. (P:222)

Kaldığım pansiyonun karşısında bir **dilek ağacı** var. Dallarında akla gelebilecek her renkten ve desenden çaputun bağlı olduğu bu ağaca yerliler Kırık Kalpler Ağacı adını vermişler. Kalp yarası olanlar isimlerini bir kâğıda yazıp, bu ağacın dallarına asıyor, derman bulmak için dua ediyorlar. (Aşk:81)

Demek Guatemala'daki **Kırk Kalpler Ağacı** işe yaramış, Aziz'in dileği gerçekleşmişti. (Aşk:107)

Nedense ahali biz cüzamlıların dualarının daha bir makbul olduğunu, Allah'ın bize ayrı bir ihtimam gösterdiğini sanıyor. (Aşk:138)

Berd-ı acuz denilen **kocakarı soğuklarının** pençesindeydi Konya. (Aşk:284)

“Kaçtığım gibi **hamama gittim, tas tas sularla kırk kez yıkandım.**”
(Aşk:326)

Evvela, Botorrita köyünde dünyaya gelen iki kafalı, iki kuyruklu, altı ayaklı bir danayı anlatmıştı. Cahil köylüler, dananın, işledikleri günahların delaleti olduğunu anlayamadıkları için, bu gidişle köyde daha pek çok garip doğum olacaktı. Sonra ses, Rioseco'da dünyaya gelen, her tarafı kıllarla kaplı canavar bebekten bahsetmişti. Doğar doğmaz yürümeye başlayan bu bebek, kulak yerine iki küçük, pembe boynuza sahipti. Ayakları, kazları gibi perdeliydi ve ellerinin üzerinde yırtıcı kuşların pençelerini taşıyordu. Köylüler şeytanın yaratığı olduğu şüphe götürmeyen bu bebeği, hiç vakit geçirmeden cellâda teslim etmişlerdi. (ŞA:24)

Haham Yakup, melun hastalığın eski ismin peşinden gidip, yeni ismin yakasından düşmesi için bu hastaya başka bir isim verecekti. (ŞA:130)

...iki başlı mermer sandukaların etrafında okunan dualara, **adak ağaçlarına** fısıldanan sırlara... (ŞA:266)

Ceviz ağacı: Gördüğü her şeyi cevizlerinin kabuklarına resmedermiş ceviz ağacı. Kimse bu ağacın altında sevişmek istemezmiş bu yüzden. (M:96)

Bazı bazı Hümay kırk arşın kadar yeryüzüne yaklaşır, gölgesini bir insanın üzerine düşürürmüş. Hümay'ın gölgesi kimin üzerinde görülürse, onun sırtı yere gelmezmiş bu cihanda. (M:148)

Çok konuşanın dili kanar diyordu babaanne. (M:172)

“Şu hayatta yılanın ayağını görmeye bak. Yılanın ayağını gören muhakkak cennete gider,” dedi nine torununa. (M:227)

Sağ olsun ziyarete geliyor arkadaşlar, akrabalar gün içinde. **Maşallah takıyorlar**. Bebek uyuyor diye kısa kalıp gidiyorlar. (SS:278)

O seansın ortalarında pencerenin kenarına bir karga tünedi ve Zarpandit durup bunun iyiye işaret olup olmadığını düşündü. (A:60)

Kilise büyüklerinin metinlerinde olduğu kadar Müslümanların halk hikâyelerinde de Talih'in iki özelliği vurgulanır: körlüğü ve dişiliği. Çarkını çevirip insanlara tek tek hayattan alacakları payı dağıtmaya başladığında zerre kadar adil davranmamasını eskiler kör olmasından ziyade kadın olmasının doğal bir sonucu sayarlardı. (A:136)

Üç bekçiden ikisi, **her musibette bir hayır olduğuna inanan** yaşlı başlı adamlardı. (BP:30)

Gördüğü geçirdiği savaşlarda, farklı farklı uluslardan askerlerin cepheye sürüldükleri zaman, içlerinde tek bir masum dahi olduğu takdirde başlarına kötü bir şey gelmeyeceğine, onun hatırına hepsinin canlarının bağışlanacağına inandıklarına tanık olmuştu defalarca. (BP:60)

“Allah'ım ne günah işledik de bu kokuyu verdin başımıza.” (BP:67)

Türkiye'de doğumla ilgili adet ve **inanışların** etnolojik incelemesini yapan araştırmacılar, bölge bölge, il il, köy köy dolaşmak yerine, Meryem'e tesadüf etmiş olsalardı, çok daha masrafsız ve zahmetsiz bir biçimde aynı raporları hazırlayıp, aynı kitapları çıkartırlardı. (BP:192)

Yapılmaması gereken şeylerin lamı cimi, özrü kabahati yoktu. Gece vakti nasıl tırnak kesilmemeli ise, rüya da tabir edilmemeliydi mesela. İnsan gün ışığında bile uykularının esrarına akıl sır erdiremez, değil alamet, burnunun ucundan gayrısını göremezken, geceleri büsbütün körleşirdi. Meryem gündüz gözüyle kestiği tırnakları asla ortalıkta bırakmaz, kimsenin eline geçmeyeceklerinden emin olabilmek için muhakkak tuvalete atar, üzerlerine de defalarca sifonu çekerdi. Sık sık saç fırçasını kontrol eder, fırçada kalan kılları dikkatlice toplayıp bir kâğıda sardıktan sonra banyoda yakardı. Kazara saç tellerinden birinin kendi evinin dışında bir yerlere

düştüğünü görecektir olsa, hemen alır koynuna atardı. Saç ve tırak hususunda bilhassa hassastır çünkü insan vücudunda bir tek bu ikisinin, ait oldukları vücut can verdiğinde dahi, kendi başlarına yaşamaya devam ettiklerine inanırdı. Kimsenin elinden bıçak almamak, makasın ağzını açık bırakmamak, mezarlık yakınından geçerken hayatta olan birinin ismini dilinin ucuna getirmemek, Kuran'ın bulunduğu odada, içinde hayvan isimleri geçen konuşmalar yapmamak, gece vakti tuvalete kalkınca şarkı, türkü mırıldanmamak ve aslında mümkün mertebeye ağzını açmamak, örümcekleri kendi haline bırakmak... yapılmaması gerekenlerin listesi böylece uzayıp giderdi. (BP:192)

Kadınları gebelikte ve lohusalıkta korumaya almalı; bebeğin eşini de muhakkak toprağa gömmeliydi. (BP:193)

Eceliyle cebelleşen birini ziyarete gittiğinde, Azrail'in kafasını karıştırabilmek için yüksek sesle peş peşe başka başka isimlerle hitap ederdi hastaya. Gene de Azrail'i kandıramaz da hasta vefat ederse, ölünün tüm kıyafetlerinin onu hiç tanımayan eskiciye verilmesinde diretir; gelen eskici olur da merhum hakkında bir çift şey söylemeye kalkarsa, onu tanıyor olabileceğine hükmederek kıyafetleri zavallının elinden alır, başka bir eskiciye verir. (BP:193)

İnsan bir başkasının üzerinde dikiş dikmemeliydi mesela ama eğer buna mecbur kalırsa, hemen önlem almalı; iğnenin delici uğursuzluğunu durdurabilecek bir cismi yardıma çağırmalıydı. Bu yüzden Meryem, ne zaman bir başkasının üzerinde bir şey dikse, ağzına tahta bir kaşık, o da olmadı bir bez parçası alırdı. Kazara ayna kırarsa, gider hemen yeni bir ayna satın alır; çivi çiviye söker misali, kırılanın belasını söksün alsın diye, tutup onu da kırardı. Ama zaten insanın kendi suretini sık sık görmesinin hayırlı bir şey olmadığına inandığından ve evdeki tek aynayı da arkası dönük tuttuğundan, bu sırlı kapılarla pek fazla temas etmezdi. Sırsız kapılara gelince, hayli özen gösterirdi onlardan geçerken. Mezarlıklardan korkmadığı kadar korkardı eşiklerden. Bir kapıdan geçerken eşiğine değil basmak, değmek bile istemez; bacaklarını kocaman açıp, atabildiği en geniş adımı atarak ve muhakkak sağ ayağını öne alarak girerdi içeri. Zaten sağ tarafını sol tarafına bulaştırmamak konusunda son derece titizdi. Sofraya oturduğunda, ekmeğinden bir parça kopartır,

sağ yanına bırakırdı. Bu lokma sofralarında gözü kalanların gözünü doyurmak içindi. En pis işleri sol eline yaptırır, yolda yürürken birisi arkasından seslense sağ tarafından dönüp bakar, çamaşırlarını eski yazı yazar gibi sağdan sola doğru asar ve uyandığında muhakkak sağ tarafından kalkardı. (BP:194)

Gün boyu alamet toplardı Meryem; keza emareler de. Sağ gözü seğirse bu iyiye işaretti ama sol gözü seğirmeye görsün, işkillenirdi hemen. Sağ kulağı çınlayınca müjdeli bir haber alacağına hükmeder; ama çınlayan sol kulağı olunca endişelenmeye başlardı akıbetinden. İnsanın ayaklarının altının kaşınması yola çıkacağına, ellerinin içinin kaşınması para geleceğine, boynunun kaşınması ise darboğaza gireceğine delaletken; durup dururken tüyelerinin diken diken olması, iyi saatte olsunlar tarafından yoklandığını gösterirdi. Ve çay taneleri... Eğer içtiği çayın içinden, süzgeçten geçmemesi gereken bir çay tanesi çıkarsa, aynı gün içinde beklenmedik bir misafir geleceğini düşünürdü Meryem. Çay tanesinin şeklinden, misafirin kim olduğunu, renginden de niyetinin ne olduğunu bulmaya çalışırdı. Geceyarısından sonra köpek ulumasını hayra yormaz, yakınlarda bir evden ölü çıkacağına hükmederdi. (BP:194)

2.3.Rüya

Burada ilk önce rüya ile ilgili görüş ve inançlara değindikten sonra, rüya motifinin Şafak'ın eserlerinde nasıl ele alındığına değineceğiz. Umay Günay'ın rüya tanımını şöyledir:

“Rüya, insanları ilk çağlardan beri meşgul eden bir konu olmuştur. En basit şekli ile rüya, bir kimsenin uyku sırasında zihninden geçen hayal dizisi olarak tarif edilmektedir.” (Günay 1999:78)

Erman Artun halk arasındaki rüya inanışlarıyla ilgili şu yorumlarda bulunur:

“Halk, rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. Halk, rüyasında gördüklerinden anlamlar çıkarıp geleceğe dair yorumlar yapar. Rüya

yeşil ve beyaz renkler görünce sevinilir, siyah renkte ise üzüntü duyulur. Rüyada yılan gören kişinin düşmanından kötülük göreceğine inanılır. Rüyada kız çocuğu görmek kötü haber, erkek çocuğu görmek iyi haber duyulacağına işarettir. Yüne rüyada ağlayanın sevineceğine inanılır.” (Artun 2005: 259)

“Halk hikâyelerinde, hikâye kahramanını âşık olmaya ulaştıran rüya motifi kompleks bir motiftir. Başka kültürlerde tek tek ortaya çıkan unsurlar âşık edebiyatındaki rüya motifinde birbirinin içine girmiş olarak bir arada yaşatılmaktadır. Hikâye kahramanı bu rüya ile pir elinden bade içerek Tanrı aşkını, sevgilinin aşkını ve kendisine toplum içinde müstesna bir yer sağlayacak saz şairi olmak için gerekli bütün hünnerleri ve bilgileri kazanmaktadır. Uyandığı andan itibaren yani kişiliği ile çevresinden ilgi, sevgi ve saygı görmeğe başlamaktadır.” (Günay 1999: 90-91)

Elif Şafak’ın eserlerinde tespit edilen rüya unsurları çoğu halk hikâyelerinde karşılaştığımız rüyada bade içme motifiyle eşdeğer değildir. Rüyada görülen eşyalar, hayvanlar ve kişiler daha çok sembolik anlam taşırlar.

Başını mutfak masasının üzerine dayayıp açık duran kitabın yanında ağzı açık bir halde uyuyakalmıştı Ella. **Rüyasında** yol kenarında bir kervansaraydaydı. İçerisi irikiyim savaşçılarla, işvebaz dansözlerle, esrarengiz dervişlerle doluydu. Önlerindeki tabaklarda ev yapımı pasta börek, kurabiye kek vardı.

Sonra birden kervansaraydan çıktı, mekânlar kaydı, uzaktan kendisini gördü. Yabancı bir diyarda, bir hisarın içinde, arı kovanı gibi kaynayan bir pazaryerinde telaşla yürüyor; belli ki birini arıyordu. Etrafındaki insanlar ağır ağır hareket ediyor, sanki bir tek onun işitemediği bir nağmeyle raks ediyorlardı. Sarkık bıyıklı, iriyarı bir hokkabaza bir şey soracak oldu. Ama ağzını açtığına konuşamadığını fark etti. Adam ona boş boş baktıktan sonra yürüdü gitti yoluna. Ella, bu sefer tezgâhtarlarla, alışveriş yapan müşterilerle konuşmak istediye de, aynı sahne tekrarlandı. Kimseye derdinî anlatamadı. İlk başta sandı ki bu insanların dilini konuşamadığı için derdinî anlatamıyor. Ama ne zaman ki elini ağzına götürdü, dehşete düştü: Dili yoktu. Düşmüştü dili, ölü bir tırnak gibi. Panik içinde bir ayna aramaya başladı. Hala aynı

insan olup olmadığını bilmek istiyordu. Ama koca pazarda tek bir ayna yoktu. Ağlamaya başladı. (Aşk:79)

...ben Konya'dan ayrılmadan evvel Rumi bana bir **rüyadan** bahsetti. Uzak bir diyarda arı kovanı gibi bir şehirde birini arıyormuş. Arapça kelimeler yazılıymış etrafta. İnsanın nefesini kesen bir günbatımıymış. Dut ağaçlarında ketum kozalarda vakitlerinin gelmesini bekleyen ipekböcekleri varmış. Sonra kendisini evinin avlusunda, kuyunun başında bir elinde fenerle beklerken görmüş. Birinin ardından ağlıyormuş. (Aşk:98/99)

Bu sefer **rüyamda**, yerleri Acem halılarıyla kaplı son derece aşına gelen odada, rahlenin başında bir kitap okuyordum. Tam karşımda bir derviş oturuyordu. Uzun, inceydi bedeni; yüzü kalın bir peçeyle kaplıydı. Elinde beş mumlu bir şamdan vardı. Ben rahat okuyayım diye ışık tutmaktaydı. Bir müddet sonra başımı kaldırıp dervişe baktım. Okuduğum sayfada bir tamlamaya takılmıştım: Hazine-i Gayb. Tam bu kelime hakkında bir yorumda bulunacaktım ki, hayret ve dehşet içinde bir şeyi fark ettim: Benim şamdan sandığım şey meğer dervişin sağ eliymiş. Beş mum yerine, beş parmağını uzatmış. Alev alev yanmaktaymış parmakları. Meğer derviş kendinî yaka yaka bana ışık tutarmış.

Telaş içinde su bulmaya uğraştım ama yanımda yakınımda bir lokmacık su yoktu. Ne bir testi, ne bir ibrik. Hırkamı çıkarıp alevlerin üstüne fırlattım. Ama hırkayı tekrar kaldırıncaya bir de baktım ki altında dumanı tüten bir şamdandan başka bir şey yok. Derviş kaybolmuş.

Rüyanın bundan sonraki kısmı her gece aynı. Evimdeyim. Oda oda dolaşarak o derviş bulmaya çalışıyorum. Aramadığım delik kalmıyor. Sonra avluya iniyorum, ortalık simin bir sarı gül denizi. Sağa sesleniyorum, sola sesleniyorum ama aradığım kişi sırta kadem basmış.

“Gitme ne olur, cancağızım. Neredesin?” diye yalvarıyorum. Uğursuz bir ses işitmişçesine irkilerek kuyuya varıyorum; dipte dalgalanan karanlık sulara göz atıyorum. İlk başta hiçbir şey göremesem de kamerin huzmeleri pırıl pırıl sağanak olup üzerime yağınca, avlu birdenbire nura boğuluyor. İşte o zaman bir şey fark

ediyorum. Kuyunun dibinde bir çift kara göz var. Ölü gözler dikilmiş gözlerime. Veda ediyor bu âleme.

“Yetişin! Yardım edin! Canına kıydılar” diye bağıyor biri. Kim bilir belki de benim bu bağıran. İstiraptan o kadar değişmiş ki, tanıyamıyorum sesimi. Ve haykırıyorum o zaman. Üst üste ve ter içinde defalarca haykırıyorum. Ta ki karım döşekte kalkıp bana sıkı sıkı sarılincaya; başımı sinesine yasladığımda, şefkatle mırıldanincaya dek:

“Efendi, iyi misin? Yine aynı **rüyayı** mı gördün yoksa?” (Aşk:129/130)

Başım masaya dayalı sızmış kalmışım. Karabasanı aratmayan bir rüya görüyordum. Kocaman, öfkeli bir boğa beni sokaklarda kovalıyordu. Bu melun hayvanı kızdıracak ne yaptığımı bilmeden tabana kuvvet kaçıyordum. Tezgâhları devire devire, meyve sebze eze eze, can havliyle bir ara yola girdim. Meğer çıkmaz bir sokakmış. Orada devasa bir yumurta buldum. Derken kabukları çatladı, içinden çirkin bir kuş yavrusu fırladı. Uzaklaşmaya çalıştım ama aniden gökyüzünde anne kuş belirdi; bu bebenin çirkinliğinden sen mesulsün dercesine bana dikti keskin gözlerini. Tam hançer gibi pençelerini açmış saldıracaktı ki ter içinde uyandım. (Aşk:391/392)

Bazen **rüyalarım**a giriyor. Her defasında farklı bir şekilde. Bir keresinde hayalet olup dolaştığını gördüm, bir keresinde yeniden doğduğunu. Bir başka rüyamda kuyudan çıkıyordu. Her seferinde yüreğim sıkışarak uyandım. (Aşk:401)

...her bir pareyi çil çil altınlara, kıymetli taşlara yeğleyen Ademoğullarının, Havvakızlarının maceralarını dinleyerek uyuyakalır; **rüyasında** aynı hikâyelerin kendi başından geçtiğini görür; sabahları pek mahmur, pek ürkek uyanırdı. (P:18)

Dulhani'nin bir fincan kahve uğruna kellesini koltuğuna alarak, karakışı bileğinin hakkı ile mağlup ettiği günün gecesinde tuhaf bir **rüya** görmüştü. (P:29)

Rüyasında Pinhan, üzerine ayak basılmaması lazım gelen bir eşikte öylece durmaktaydı. Eşik, uçsuz bucaksız bir denizin üzerindeki ufacık bir kara parçasıydı. Orada duramayacağını, eşığe basmanın çığlık olduğunu gayet iyi bilmekte, lakin

suda batmaktan, boğulmaktan korktuğu için kıpırdayamamaktaydı. Sanki sakın sakın, doğru bellediği yolda yürürken, birdenbire her şeyi, kim olduğunu dahi unutmış, hafızasını boşaltmış, yönünü şaşırmişti. Şimdi, kuzeye ya da güneye mi, doğuya yahut batıya doğru mu adım atması gerektiğini bilemiyordu. Bilemediği için de basmaması gereken eşiğe olanca ağırlığıyla basıyordu. “Büyük haksızlık bu” diye düşündü. Eşikler, varacak yeri, gidecek yuvası olanlar, yüreğinde sıla hasreti taşıyanlar için yapılmıştı. Yeri yurdu olmayanlar, yönünü şaşırınlar içinse, eşik dediğin, ne bir eksik ne bir fazla, tam bir azaptı. Çaresizlik içinde kıvrılırken, eşiğin her iki yanında, yakından tanıdığı, gönülden sevdiği iki dost yüzü belirdi. Onları gördüğüne sevindi.

Eşiğin bir yanında, en okkalı küfürleri, kulak çınlatan kahkahaları, itinayla burulmuş bıyıkları, kızıl siyah sakalı ile Dulhani Hasan duruyordu. Her zamanki gibi gözüpük ve heybetli görünüyordu. Denizin üzerine serdiği bir Acem halısında oturuyor; Pinhan’a el ediyor, göz kırpyordu. Afyon çubuğu, badesi, sagarı, mangalı, cezvesi ve nargilesi halının köşelerine özenle konulmuştu. Eşiğin öte yanında, Dürri Baba vardı. Mavi bulutlu gözleriyle, güleç ve ıslıl ıslıl yüzüyle, her zamanki gibi hayranlık uyandırıyor, soluk kesiyordu. Dalgaların üzerine koyduğu işlemeli bir minderde bağdaş kurmuş, baş kesmiş, çıt çıkarmadan Pinhan’ı seyrediyordu. Titre alevli kandilleri, el yazması kitapları, toprak boyaları, tabirnameleri, kamış kalemleri ve mürekkep hokkaları, hemen arkasında, havada, rafta diziliymişçesine derli toplu durmaktaydılar.

Pinhan, denizin derinliğine bakmamaya çalışarak Dürri Baba’ya doğru bir adım attığında, sırtına ani bir şaplak yedi. Dengesini kaybetti, düşeyazdı. Dönüp baktığında Dulhani Hasan’ın, elindeki kahve fincanını denize daldırdığını, o mavilikten bol köpüklü kahveler çıkardığını dehşetle gördü. Dulhani’nin bulunduğu yerde deniz maviden kahverengine dönüşmüş; tuzlar şeker, dalga köpükleri ise kahve köpüğü oluvermişti. O vakit Pinhan karar değiştirdi. Böylesi bir kerametın karşısında eğilip, Dulhani’nin bulunduğu tarafa yönelmek istedi. Lakin bu sefer de Dürri Baba’nın eli onu saçlarından kavradı, hızla kendine doğru çekti. Dönüp baktığında, Dürri Baba’nın, eşiğin öte yanındaki denize elini daldırarak, denizin dibinden

rengârenk kuşlar çıkardığını; kuşların gökyüzüne doğru kanat çırparak uzaklaştırdıklarını gördü.

Pinhan hangisine yönelirse, öteki ona mani oluyordu. O da çaresiz arada kalıyor, beyhude debeleniyordu.

Eşik üste durmak olmazdı.

Eşik üste durmak yakışık almazdı.

Pinhan naçar kalmıştı.

Haykırmaya, yardım istemeye başladı. O, çığlık çığığa bağırırken, Dulhani Hasan ile Dürri Baba, evvelki cazip hallerinden tamamıyla sıyrılarak bayağılaşmış, küstahlaşmışlardı. İkisinin de suratına yılışık bir tebessüm oturmuştu. İşi daha da azıtarak, Pinhan'ın giysilerini çekiştirmeye hatta yırtmaya koyulmuşlardı. Yırtilan parçaları, eşiğin iki yanında uzanan kahverengi deniz ile mavi deniz oracıkta duruyor, mideye indiriyorlardı. Sonunda Pinhan, tam orta yerde çırılçıplak kaldı. Hava soğudu, kar yağmaya başladı. Pinhan telaşla bir kartopu yapıp, önünü onunla kapadı. Ama ne fayda; birazdan güneş çıkacak, soğuktan morarmış sırrını ele verecekti. Utanç evvela boynunu, daha sonra dudaklarını ve en nihayetinde bütün vücudunu yaladı. Oysa Dulhani Hasan ile Dürri Baba güneşin çıkmasını beklemeye dahi lüzum görmediler. Ortada çekiştirip yırtarak kendi denizlerine kurban edecek giysi parçası kalmadığını idrak ettiklerinde, aynı anda, Pinhan'ın ikibaşlılığına yapıştılar. İkisi birden, olanca güçleriyle asıldılar.

Koptu. Kan akmadan, acı bırakmadan, ne olup bittiği anlaşılmadan koptu ve billur bir şişe gibi ses çıkartarak eşik üstüne yuvarlandı.

Pinhan elleriyle yüzünü kapadı.

Ağlayamadı. (P:30/31)

Senelerdir ara sıra gördüğü bir **rüyada**, İdris'in kundağını eline alıp, örtüyü açtığında, altından Kevser ninenin pembe-beyaz yüzü çıkardı. (P:107)

Sonra, **istihare** duasını da edip, usûlca kıvrılarak uykuya yattı. Neyse halleri bir bir çıkacaktı **düş** falında.

Dere. İncecik, ipil ipil, nazlı nazlı akmakta. Kevser nine, kar beyazı kayığını bir kayaya bağlayıp, dere boyunca yürümeye koyuluyor. Başında allı pullu bir yemeni; ayaklarında ise, yürümesini bir hayli güçleştiren sedef kakmalı takunyalar var. Zar zor yürürken, bir taraftan topladığı yabani otları bir taraftan da suya atıyor. Suyu düşen otlar renk renk dumanlar çıkartarak erirken, her yabani otla rengi biraz daha değişen dere ne olduğunu ele vermeyen bir karaltıyı sürüklüyor. Kevser nine adeta büyülenmişçesine gözlerini ayıramadığı bu karaltıyı rehber ediniyor kendine; o ne tarafa giderse oraya gitmekte karar kılıyor. Fakat karaltı birdenbire derenin içine gömülüp gözden kayboluyor. Kevser nine de, hiç düşünmeden onun peşinden dereye atlıyor. Buram buram reyhan çiçeği kokan sular hızla köpürerek, bir girdabın içine çekiyorlar onu. Bu baş döndürücü yolun sonunda kendinî, metruk ama vaktiyle ne denli güzel olduğunu saklayamayan bir meyve bahçesinde buluyor.

Elma ağacı. Elmaları kıpkırmızı, sulu, davetkâr, kökleri yukarda, dalları aşağıda. Kevser nine tam uzanıp bir elma koparacakken yerde yatan sapanı fark ediyor. Sapanı elinde evirip çevirdikten sonra avazı çıktığı kadar bağırırmaya başlıyor. “Kimindir bu sapan? Kiminse gelsin alsın benden!” Bağırırken kendi sesini yadırgıyor; sesi bir başkasının sesi sanki, çatal çatal. Ortalıkta in cin top oynasa da, kulaklarına çocuk sesleri, şakalaşmalar, küfürler, sataşmalar geliyor. Dikkatle bakınıyor yanına yöresine; seslerin nereden geldiğini çözmeye çalışarak. Bir ara İdris’in ağladığını duyar gibi oluyor; ama İdris ortada yok. Korkuyor. Adeta kendinî yukarı çekmesi için Allah’a yalvarırcasına kollarını havaya kaldırıp, mavi-gri gökyüzüne son bir umutla bakıyor.

Kayık. Onu bu garip diyara taşıyan kar beyazı kayığın, kayayı da beraberinde sürükleyerek batmış olduğunu görüyor tekrar yukarı çıktığında. Üstüne üstlük o nazlı dere şimdi delidolu akmakta, neredeyse taşı taşacak; bentleri yıkıp, ortalığı kana bulayacak. O munis dere şimdi hırçın ve asabi. Kevser nine, onun öfkesini yatıştırmanın kabil olmadığını anlayınca karşıya geçip, kurtulmanın çarelerini arıyor; ama nafile.

Asa. O vakit elinde sımsıkı tuttuğu sapan bir asa oluveriyor. Asa upuzun; asa bükülmez, asa dost canlısı. Asaya abanıp, kendinî fırlatarak karşıya geçmeyi başarıyor. Dönüp tekrar bağıyor: “Kimindir bu asa? Kiminse gelsin alsın benden!” Sesi yankılanıyor; yapraklar hışırdıyor; çalılar kıpırdanıyor. Sanki birisi çıkıverecekmiş gibi. Ama kimse çıkmadığı gibi aniden, fındık iriliğinde dolu taneleri yağmaya başlıyor. Kevser nine, dolu tanelerinin istisnasız her birinin sadece derenin üstüne yağdığını görüyor hayretle. Reyhan çiçeği kokulu dere, dolu tanelerinden aldığı kuvvetle taşarken, Kevser ninenin allı pullu yemenisini de kapıp götürüyor. (P:108/109)

Şeyh Mehmet Mühür Efendi o gece **rüyasında** Hezarpare Horoz Baba’yı gördü. Birlikte İstanbul’un üzerinden uçtular. Evleri, sokakları, mahalleleri geride bırakıp da denize vardıklarında, aşağıda kocaman bir gemi gördüler. Çil çil altınlarla, mücevherlerle tika basa dolu olan gemide yüzleri görünmeyen adamlar oradan oraya koşturmaktaydı. Birden adamlardan biri onları fark etti; fark eder etmez de, bir taraftan arkadaşlarına haber verirken bir taraftan da nişan aldı. Ucu ateşli ok Hezarpare Horoz Baba’nın yüreğine saplandı. Gemidekiler ateşli okun isabet ettiğini görüp sevindiler. İçlerinden biri, onun daha çabuk tutuşması için direğe çıkıp, yukarıya üflemeğe koyuldu.

Hezarpare Horoz Baba bir ateş topu gibi döne döne direktteki adamın üstüne düştüğünde, o da yanmaya başladı. İşte o zaman hala yukarıda kanat çırpın şeyh adamın yüzünü gördü. Mısırlı İbrahim Efendi’ydi bu. Yanıyordu. (P:136)

Pinhan o sıcaklıkta nicedir aradığı huzuru buldu; bir bebek gibi kıvrılıp mışıl mışıl uyudu. **Rüyasında** karanlık ve dar bir dehlizde korku ile ilerliyordu. Dehliz o kadar alçaktı ki dizlerinin üstünde sürünmekten başka çaresi yoktu. Dehliz boyunca sağlı sollu, altlı üstlü, irili ufaklı, envai çeşit göz vardı. Gözlerden kimisi ağlıyor, kimisi durmadan kirpiklerini kırıyor, kimisi de öfkeyle bakıyordu. Pinhan bazen elini yumuşak ve sıcak bir sıvının içine daldırdığını fark ediyor ve ardından dehşetle, bunun da bir göz olduğunu anlıyordu. Böyle zar zor biraz ilerledikten sonra karşısına bir yol ayrımı çıktı. Ne yöne gideceğini bilemediğinden çaresiz o çatalın ağzında

durup beklemeye koyuldu. Ne bir ses, ne bir nefes. O sessizlikte karar veremiyor, kıvrılmaktan başka bir şey yapamıyordu.

Tam umudunu yitirmek üzereydi ki, soldaki yoldan sesler işitti. Sesleri rehber edindi kendine. Oraya saptığında rüzgârdan açılmış bir pencerenin durmadan çarptığını ve duyduğu sesin de buradan geldiğini anladı. Pencereyi kapatmak için yaklaştığında aniden ayağı kaydı ve boşluğa düştü. Düşerken tutunacak bir şeyler bulmak için çabaladı ama nafile. Tam toprağa çakılmak üzereyken bir şey onu saçlarından kavradı. O vakit Pinhan şaşkınlık içinde elini başında gezdirdi. Uzun, upuzun saçları vardı. Saçları kızıl ışıklar saçıyordu etrafına. Işıktan gözleri kamaştı evvela; sonra alıştı. Başını kaldırıp düştüğü yere baktı; saçlarından bir tutam pencerenin pervazına takılı kaldığı için, bu sayede toprağa çakılmaktan kurtulmuştu. Lakin şimdi de saçını oradan kurtaramıyor ve boşlukta sallanıyordu. Beyhude çabalarken, pencereden Karanfil Yorgaki'nin başını uzattığını gördü. Gene öyle güzel, öyle büyüleyiciydi. Elinde bir şamdan vardı.

“Bekle,” dedi Karanfil Yorgaki aşağıya seslenerek.

“Bekle beni!” (P:169)

O vakit Şebgir Kamer bütün misafirlerine teker teker rüyalarını sormaya başladı. Şebgir Kamer oldum olası, hal hatır sorar gibi **rüya** sormayı adet edindiğinden, kimse de bunu yadırgamadı. Sırayla, en son gördükleri yahut iyi hatırladıkları bir rüyayı anlatmaya koyuluyorlardı. Ev sahibesi de her bir rüyayı dikkatle, çıt çıkarmadan dinliyordu. **Rüyaları tabir** ederken lafa “Şu görülen rüya Allahu a'lem bi's-savab” diyerek başlıyordu. Mahalleli Şebgir Kamer'in Ramazan ayı boyunca verdiği iftar yemeklerinden sonra yaptığı tabirleri dinlemeye bayılırdı. Bu sebepten ötürü sırası gelen hiç nazlanmadan anlatmaya başlıyor, rüyasını Şebgir Kamer'in maharetli ellerine teslim etmekte hiçbir sakınca görmüyordu.

Sıra Safnaz'a geldiğinde, tombul ve beyaz ellerini kucağında bitiştirip, en son gördüğü rüyayı anlattı. Rüyasında Safnaz geniş bir bahçe içindeki kocaman, metruk, mutantan bir konakta tek başına dolaşıyordu. Konağın her tarafı baha biçilmez eşyalarla donatılmıştı. Kapılarda hindi yumurtası iriliğinde zümrütler,

yakutlar, elmaslar asılıydı. Lakin odalardaki eşyaların üstünü kalın bir toz tabakası ve örümcek ağları kaplamıştı. Safinaz tek tek odaları dolaştıktan sonra arka bahçeye çıktı. Burada içinde renk renk, çeşit çeşit balık bulunan genişçe bir havuz buldu. Havuzun etrafını pirinçten, incecik bir yol örüyordu. Safinaz bunu görünce, patikayı takip ederek pirinçleri ayıklamaya, içlerinden çıkan taşları, çöpleri uzağa atmaya girişti. Böyle böyle, pirinçleri ayıklaya ayıklaya havuzun etrafında dönmekteydi. Geride bir tek taş kalmıştı; onu da ayıkladığında pirinçler tamamıyla temizlenmiş olacaktı. Oysa o taşa elini sürdüğünde, havuzdaki balıklardan biri havuzdan çıktı ve konuşmaya başladı. Gayet sert bir ifadeyle, Safinaz'a o taşa dokunmamasını söyledi. Dillenen balığın, uçları burulmuş upuzun bıyıkları vardı. Safinaz neredeyse korkudan öleyazdı; koşarak oradan uzaklaştı. Başını çevirip balığın kendisini takip edip etmediğini anlamak istiyordu ama buna cesareti yoktu. Epey koştuktan sonra, dizlerinin üstüne düşüverdi. İşte o zaman körük gibi inip kalkan göğüslerinin arasında kıpır kıpır eden bir şey dikkatini çekti. Elini göğüslerine götürdüğünde balığın orada olduğunu gördü dehşetle. (P:188)

Şebgir Kamer dedi ki, her **rüya** bir haritadır aslında. Mecazistan şehrinin haritası. Ve her rüyanın pek çok kapısı vardır. Hal böyle iken, herhangi bir kapıdan içeri girilir, lakin herhangi bir kapıdan dışarı çıkılmaz. İşte rüyayı tabir eden, rüyayı görenin hangi kapıdan mecazistan şehrine girdiğini bilmeli ki, hangi kapıdan çıktığını da bilebilsin. Rüyayı tabir eden, tıpkı yaralı bir ceylanın izini sürer gibi, rüya görenin peşinden gitmelidir. Kimi zaman kolay iştir ayak izlerini takip etmek. Zira rüya gören karda yürür gibi gayet sarih işaretler bırakır ardında. Kimi zaman da bir yağmur çıkar yahut şiddetli bir rüzgâr ve ayak izleri siliniverir. Bu sebepten ötürüdür ki, muabbir dediğin elini çabuk tutmalı; burnu iyi koku alan, gözleri keskin bir zat olmalıdır. Lakin kimi zaman, muabbir ne kadar maharetli olursa olsun adamakıllı güçleşir iz sürmek. Zira rüya gören suda yürür gibi, tek bir nişan dahi bırakmadan geçip gitmiştir. Şebgir Kamer dedi ki, suda yürüyenlerin rüyalarını tabir edebilmek için, olana değil olmayana bakmak şarttır. Bilhassa mecazistan şehrine suyolu ile girenlerin tabiri için muabbir, rüyanın zıddına muhtaçtır. Velhasıl rüya dediğin zıddıyla tabir olunduğundan, rüyayı tabir eden rüyayı görenin girdiği kapıdan çıkmalı, çıktığı kapıda girmelidir. Aksi takdirde rüyayı tabir eden haritanın içinden

çıkamaz; kaybolur. İşte o vakit rüyanın hakiki manasını veremez. Veremez çünkü nasıl ki her rüyanın pek çok giriş ve çıkış kapısı varsa, pek çok da meali, tabiri vardır. (P:189/190)

O zaman Şebgir Kamer öne doğru çıkıp, “çünkü **rüya dediğin zıddıyla tabir olunur**. Bizim rüyamız da tabirimiz de sendedir,” dedi. (P:212)

“Her şey yolunda gidecek merak etmeyin. Sadece uyku. Uyuyacaksınız, **rüya** göreceksiniz, daha rüya bitmeden biz sizi uyandıracamız ve sonra evinize gideceksiniz. Bir daha hiçbir şey hatırlamayacaksınız.” (BveP:23)

Aşağıda, sol arka köşede Gülsüm Nine'nin odası var. Uyuyor şu anda, **rüya** görüyor. (BveP:223)

Cicianne'nin hemen üzerindeki küçük odada Cevriye Teyze uyuyor. Son yıllarda defalarca gördüğü **kâbusu** görüyor tam şu anda. Yeniden öğrenci olarak görüyor kendinî. Bir sınıfta, üzerinde çirkin, kül grisi bir üniforma. Müdür onu sözlü yapmak için tahtaya çağırıyor. Kan ter içinde, iki yana sallanıyor, ayakları ağır. Soruların hiçbirini anlamıyor. Cevriye Teyze aslında liseden mezun olmadığını öğreniyor. Kayıtlarda bir hata yapılmış, şimdi mezun olup öğretmenlik yapması için bu tek dersi vermesi gerekiyor. Her seferinde aynı sahnede uyanıyor. Müdür not defterini çıkarıp kırmızı bir dolmakalemle Cevriye adının yanına kocaman bir sıfır yazıyor. (BveP:225)

Ama bunlar sadece gündüz düşleri. **Rüyalarındaysa** Feride Teyze yakışıklı sevgililer değil, yamalı bohçalar görüyor. Geceleri büyüleyici renklerde ve türlü türlü geometrik şekillerde yamalı bohçalar yapıyor. Okyanus akıntıları dans ediyor yanında yöresinde, dünya sonsuz olasılıklarla ve en elim kazalarla dolu tekinsiz bir küre halini alıyor. (BveP:226/227)

Bir keresinde tuhaf mı tuhaf, günlerce aklından çıkmayan bir **rüya** görmüştü. Babasının önünde mastürbasyon yapıyordu rüyasında. Babası uzunca bir şölen sofrasını andıran yemek masasına oturmuş, bir yandan dumanı tüten bir çorbayı kaşıklıyor, bir yandan göz ucuyla ters ters onu seyrediyordu. (BveP:325)

Geçen gece **rüyasına** girmişti. Annesiyle babası kapıya dayanmış, kilidi kırıp suçüstü yakalamışlardı. Bağrışlar ve iniltieler arasında annesi onu öpüp sırtını sıvazlamış, babası yüzüne tükürüp eşek sudan gelene kadar dövmüştü. Babasının acıttığı yere annesi bir lokma aşure sürmüştü, bir nevi merhemmiş gibi. (BveP:326)

Rüyamda bir uçan balon görüyorum. Rengini seçemiyorum ama gökyüzü gıpgri, bulutlar bembeyaz, güneş de sapsarı olduğuna göre, gıpgri, bembeyaz ya da sapsarı dışında bir renk olmalıydı muhakkak. Aksi takdirde onu göremezdim. Rüyamda gördüğüm uçan balon görüldüğü müddetçe var, görülmediği anda yoktu.

Uçan balon usûl usûl ağıyor, bembeyaz bulutlar nazlı nazlı süzülüyor, gıpgri gökyüzü katre katre kararıyor, sapsarı güneş sessiz sedasız batıyordu ki, şiddetli bir rüzgâr çıktı aniden. Aniden çıkan rüzgârın şiddetiyle sarsıldık hep birden. Kireç, katran ve balçık; çalı çırpı, börtü böcek ve toz toprak yağıyordu üzerimize. Tufan gördüklerime kaçmasın diye, iki gözümü birden kapatmaya mecbur kaldım. Kirpiklerim kirpiklerime değdiğinde, suyla temas eden kızgın yağın çıkardığı sese benzer bir ses duyuldu. Balon hava kaçırıyordu; gözden irak kaldığı her saniye için bir tutam boşluk püskürtüyordu boşluğa. Kusuyordu balon, şimdiye değin yediği ne varsa. Telaşla gözlerimi açtım. Geç kalmıştım. O yoktu artık. Ben vardım. Uyanmıştım. (M:7)

Rüyalarında hala yoksul görür kendinî. (M:11)

“**Rüyamda** bir uçan balon görüyordum. Gıpgri gökyüzündeydi, bembeyaz bulutların arasında, sapsarı güneşin gölgesinde. Ben çatıya çıkmıştım. Aşağıdan uçan balona bakıyordum ki, şiddetli bir rüzgâr çıktı aniden. Aniden çıkan rüzgârın şiddetiyle sarsıldık hep birden. Simsiyah tozlar havalandı yerden. Uçan balon hızla sürükleniyordu. Onu gözden yitirmemek için vargücümle koşuyordum çatıların üzerinde. Ben koştukça kiremitler yuvarlanıyordu aşağıya. Eğilip baktım kiremitlerin düştüğü yere. Aşağıda, şehrin caddeleri ıslık ıslık ve kalabalık. Yollara yuvarlanan kiremitler yüzünden arabalar kaza yapmıştı. Cart kırmızı, gıcır gıcır bir araba öfkeyle soluyordu yolun ortasında. Ön camını çatlatmıştı kiremitler. Çatlağın üzerine kocaman bir örümcek ağ kurmuştu. Değdikleri yere yapışan incecik, şeffaf iplikler

uçuşuyordu etrafta. Arabanın sahibi beni arıyordu, aradığının ben olduğumu bilmeden. Gözünün önündeydim ama benden şüphelenmiyordu.

Bembeyaz kar yağıyordu simsiyah tozların üzerine. Kaldırımdan yürümeye başladım. İpliklere basmamak için gayet yavaş yürüyordum. Birdenbire ayaklarıma takıldı gözlerim. Ayaklarımda kuş desenli yün patikler vardı. Evden çıkarken ayakkabılarımı giymeyi unutmuş olmalıydım. Utandım. Kimse görmeden, bir yerlerden ayakkabı bulmalıydım. Mağazaların vitrinleri cıvıl cıvıldı. Bale pabuçları, içi kürklü çizmeler, sandaletler, bağcıklı botlar, ince topuklu kadın ayakkabıları, yumurta topuklu erkek ayakkabıları, cicili bicili çocuk ayakkabıları vardı vitrinlerde. Neli oldukları yazıyordu etiketlerinde. Bütün ayakkabılar dondurmadan yapılmıştı. Büyük mağazalardan birine girip, vitrindeki karışık meyveli botları satın aldım. Çıktığımda, ön camı çatlamış arabanın sahibi gözlerini kısmış, dikkatle beni süzüyordu. Parmaklarımin ucuna basa basa geçtim önünden. Peşimden gelmedi. Kaldırımı döndüğümde, uçan balonu gördüm sapsarı güneşin gölgesinde. Gönülsüzce kıpırdadı yerinden. O çekilir çekilmez, sapsarı güneş açığa çıktı. Korkuyla baktım yeni ayakkabılarıma. Damla damla, damla damla...” (M:17/18)

...nihayet bir gece **rüyasında** gördüğü saçsız sakalsız dervişten öğrendiği üzere, bahçedeki karadut ağacının en ince dallarına saçlarından kestiği örükleri bağlayıp, etrafına da mumlardan halka içre halkalar öreerek, yalvar yakar kocasını en içteki halkaların ortasında soyunmaya ikna edip, soğuktan değil utançtan tir tir titreyerek, gene de yaptığından dönmeden ve “konu komşu görür de rezil rüsvaluruz” demeden, oracıkta, o gecenin şafağında gebe kalmıştı Memiş’e. (M:37/38)

Madame de Marelle o gece, sabaha karşı nihayet uyuyabildiğinde, daha önce de defalarca gördüğü **rüyanın** içinde buldu kendinî. Basık, karanlık bir mağaradaydı. Hemen önünde duvar onlarca kapıya bölünüyor, her bir kapının ardında hepsi de birbirine benzeyen çatal çatal yollar uzanıyordu. Daha önceki rüyalarında defalarca kaybola kaybola artık ne taraftan gideceğini öğrenmişti. Yosunlarla kaplı genişliğe gelene kadar yürüdü. Orada, titrek ışıklı mumlarla çevrelenmiş Meryem ana heykelciklerinin tam ortasında, yüz şeklinde bir kabartma vardı. Bu, yedi günahın tadına bakarak şeytana hizmet edenlerin ellerini ısırıp koparan Masum Surattı. Bir

insanın masum olup olmadığının anlaşılması için elini kabartmanın açık duran ağzından içeri sokması kâfiydi. Eğer masumsa, kabartma ağzını açık tutmaya devam eder ve hiçbir şey olmazdı. Eğer günahkârsa, Masum Surat derhal ağzını kapatır ve içinde hapis kalan eli bir daha asla bırakmazdı.

Madame de Marelle bu rüyaya her düşüşünde, kabartmanın önüne kadar gelmiş ama masumiyetini sınamaktan son anda caymıştı. Bu sefer olanca cesaretini topladı, heyecandan tir tir titreyerek elini uzattı. Bu esnada, Masum Surat'ın yüzünün yavaş yavaş değiştiğini fark etmişti. Umursamadı. Derin bir nefes aldı ve bileğine kadar sağ elini kabartmanın ağzına soktu. Parmak uçlarında garip bir ürperti hissetse de elini geri çekmedi. Birden aniden, karşısındaki yüz, delikanlının yüzüne dönüşüverdi. Aynı anda, Masum Surat'ın ağzı gürültüyle kapandı. Kendi çılgılığıyla uyandı. (M:118/119)

Banyoda beni bekliyordu gövdem. Aynanın karşısına geçip, tebdil kıyafetlerimi çıkardım. Korse artık canımı çok acıtıyordu. Kayışlarını çözüp, çit çitlerini birer birer açtım. Bütün gece sıkışan yağlarım, etlerim korseyi açar açmaz yayılmaya başlamış olmalıydı ama hiçbir değişiklik hissetmiyordum. Ortada garip bir şeyler vardı. Korseyi tamamen çıkardım. Altında başka bir korse vardı.

Böyle bir korse taktığımı hatırlamıyordum. Telaşla çözdüm bağlarını. Altından bir korse daha çıktı. Dehşete kapılmıştım. Üzerimden çıkardığım her korsenin altından bir korse daha çıkıyordu. Ve her korse bir greyfurt kabuğunu andırıyordu. Tıpkı portakal rengi aile fertleri gibi kabuk kabuk soyuluyordum. Ama onların hiç olmazsa iki kabuktan sonra vücutları ortaya çıkmıştı; oysa ben galiba sırf kabuktan ibarettim. Ağlaya ağlaya soyunuyordum aynanın karşısında. Vücudum kat kat soyuldukça öbek öbek greyfurt kabukları birikiyordu yanı başımda.

Nihayet, kim bilir kaçınıcı kabuğu da üzerimden çıkardıktan sonra, balık kılıçına benzeyen bir iskeletle kalakaldım. Öyle korkunçtu ki, aynadan kendime bakmaya cesaret edemiyordum. Başımı çevirdim. İşte o zaman, gene bir lokantanın önünde durduğumu fark ettim. Ama bu, bir önceki gibi balık lokantası değildi; ne de onun kadar şıktı. Geniş vitrininde, sıra sıra dizilmiş uzunca şişlerin üzerinde, piliçler dönüyordu. Daha gerilerde oğlaklar, onların arkasında kuzular, en arkalarda ise koca

koca inekler dönüyordu. Bütün hayvanlar aynı yavaşlıkla çevriliyordu. Birden aniden, her zamanki gövdemi gördüm etlerin arasında. Kocamandı. Vıcık vıcıktı. Güneşin altında eriyen kaymaklı dondurma gibi acıklıydı. Önünde önlük, elinde çatal, teker teker kontrol ediyordu kızaran etleri. Bir ara dönüp göz kırptı. “Akşam yemeğimiz,” dedi, hörgücünden vaktiyle deve olduğu anlaşılan kocaman etin önüne geldiğinde. “Ben rejimdeyim,” dedim kısık bir sesle. “Ah, tabii tabii,” dedi gövdem. “Az kalsın unutuyordum. Sen rejimdesin.”

Sonra da gözümün içine baka baka, devenin budunu koparıp iştahla yemeye başladı. (M:153/154)

Rüyalarımızda bilmeden, geçmiş hayatlarımızın, yarım kalmışlıklarımızın mekânlarına gidip gidip geliriz. (M:161)

Rüyalarımda rengârenk uçan balonlar görüyordum. Aşağıda dikilmiş, sabit gözlerle onları seyrediyordum. Yükseliyor, yükseliyor ve tam bulutların üstüne çıkacakları anda, aniden patlayıveriyorlardı. Sapır sapır balon parçaları yağıyordu üzerime. (M:169)

Rüya: 16. Yüzyıl İstanbul’unda bir gece Şair Balı Efendi, genç yaşta ölen arkadaşı Piruza Ali’yi görür **rüyasında**. Piruza Ali bir kâğıda biraz toprak sararak uzatır. Şair Balı Efendi kâğıdı sarığının kıvrımına yerleştirir ve uyanır. Ertesi gün rüyasını etrafındakilere anlatırken gayri ihtiyari sarığına uzanır. İçi toprak dolu kâğıt parçası oradadır. (M:204)

Şeytan gece gelmişti. Karanlığın çökmesini, seslerin kesilmesini bekleyip sinsice sokulmuştu Elena Rodriguez’in yatak odasına. Usûl usûl, ılık ılık soluğunu vermişti kadının boynuna ve dudaklarına. Sonra hızla çıkmıştı odadan; gölgesini ardında bırakıp mutfığa koşturmuştu. Telaşlı görünüyordu. Geç kalmıştı sanki kötülüğe yetişebilmek için acele ediyordu. Önce kapıları zorlamış, duvarları sarsmış, pencereleri sökmüştü. Ardından, mutfaktaki kepecelere, tencerelere, tavalara vurmaya başlamıştı. Elena Rosriguez’in zihnini tarumar eden o korkunç gürültü sadece bir başlangıç, sadece bir ikazdı. Kadın yataktan fırlamış, güm güm atan kalbini yatıştırılmaya çalışarak mutfığa yönelmişti. İşte o zaman görmüştü onu. İşte o an, tek

hamlede koparmıştı geçmişi gelecekten, acıyı sevinçten, hafızayı hayalden. Öncesi ve sonrası vardı artık. İki ayrı resim; iki kopuk uçtan birbirini süzen iki düşman nazar. Ölüsünü hiç görmediği, mezarının başında kadınlığını terk ettiği, kokusunu aklından çıkartamadığı küçük Diego, mutfaktaki tahta masanın üzerinde zıp zıp zıplıyordu. Haşarı, neşeli, uçarı. Aralık dudaklarından çıkan sesleri mutfağın taşlarına saçıyordu; beyazın üzerinde kırmızı, kıpkırmızı. Ara sıra göz ucuyla annesine bakıp gülüyordu. Hayvani, vahşi, çocuksu. Gözlerini açtığında sabah olmuştu. (ŞA:61/62)

Rüyasında La Barbuda'yı görmüştü. Çirkin acuze, göklerde meleklerle dans ediyor, bembeyaz kanatlarını çırpıp bir buluttan bir buluta uçuyordu. Boynunda kocaman bir çan asılıydı. Küçük melekler var güçleriyle çanın ipine asıldıklarında, çıkan ses yankılanarak yeryüzüne ulaşıyordu. Her nağme için, çayırlarda otlayan koyunlardan biri telef oluyordu. La Barbuda, can veren koyunları usûl usûl göğe doğru çekiyordu. Sürünün çobanı aşağıdan el kol hareketleriyle acuzeye küfrediyor, o da bu küfürlere kahkahalarla cevap veriyordu. Alacakaranlıkta uyandığında Miguel yanında yoktu. (ŞA:76)

Rüyalarında kocaman, karbeyaz bulutların üstüne çıkıyor; o yumuşaklığa kendinî bırakıveriyordu. (ŞA:83)

Soyunup dökünmeden kendinî yatağa bıraktı ve karman çorman bir **rüyanın** tam ortasına, gürültüyle düşüverdi. (ŞA:111)

Dün gece Ester yeni bir **rüya** gördü. (ŞA:133)

Ne de olsa, son zamanlarda Ester'in görmeye başladığı **rüyalar** son derece mühim hadiselerin habercisi olmuştu. (ŞA:140)

Şeyhin **rüya tabirleri** yapmayı seneler evvel bıraktığını ve şimdi yeminini kendisi için bozduğunu biliyordu. (ŞA:202)

Geride bir yerde dalgın dalgın el sallıyor Boston'daki Beyin Ağacı. Bir gece **rüyama** giriyor. Gövdesi billurdan, dallarında gümüşü saçaklar. Rengârenk sincaplar

yuva yapmış içine. Oyuk ve karanlık bir ağzı, fal taşı gibi açılmış koca koca gözleri var ağacın. Başında bir leylek yuvası. Oturmuş tepesine şapka gibi.

“Çok şıksın” diyorum.

“Beğenmene sevindim çünkü senin için süslendim” diyor Beyin Ağacı. Şiddetli bir rüzgâr çıkıyor aniden, yaprakları dökülüyor. Asılıyor suratı. “Ama biliyorsun, yollarımız ayrılmalı. Sen artık bırak beni. Gitme vaktin geldi.”

“İyi ama yemin ettim. Dedim ki: Beden kurusun, beyin kalsın. Çarpılırim sonra...”

“Çarpılmazsın merak etme. İnsanların, hayvanların, hatta şu fani dünyanın dahi miadı olur da, yeminlerin olmaz mı sanıyorsun?” diyor. Sonra da ekliyor:

“Ettiğin yeminin miadı doldu. Bu zaman zarfında sadık kaldın sözüne. Aferin. Ama artık azat ediyorum seni. Serbestsin!”

Ve bu son kelimeyi telaffuz etmesiyle rüzgârın daha da hiddetlenmesi bir oluyor. Çıkan borada tüm dalları tek tek kırılıyor. O zaman anlıyorum ki, dalları camdanmış. Tuzla buz oluyorlar.

Panik içinde kopan her dalı yerine takmaya çalışıyorum. Ama mümkün değil.

“Acımıyor merak etme!” diye bağılıyor Beyin Ağacı.

Elimde kopmuş dallarla kalakalıyorum.

Yerdeki cam kırıklarına basmamaya çalışarak yürüyorum. Ama ağaçtan uzaklaşmaya mı çalışıyorum yoksa ona yakınlaşmaya mı, anlayamıyorum.

Boston dönüşü İstanbul’da gördüğüm **rüya** böyle. (SS:182)

Ben: “Biz bir limandaymışız. Meğer sen gidiyormuşsun. Elinde bavul veda ediyorsun. Bir gemi varmış loğusalara dadanan cinleri bu âlemden bir başka âleme götürüp getiren. Böyle kocaman, ışıklı bir gemi. Liman nasıl kalabalık, ana baba günü. Bir sürü karnı burnunda hamile kadın orada toplanmış. Mendil sallıyorlar.

Alkarısı da var geminin içinde. Sen de biniyorsun. Ben de arkandan el sallıyorum. Çok üzülüyorum.” (SS:294)

Ben: “Ben değiştim... **Rüyam**daki geminin bir ismi vardı biliyor musun? Önce seçemiyorum ne yazdığımı üzerinde. Harfler böyle eciş bücüş. Ama sonra bir bakıyorum AURORA. (SS:295)

Çünkü **rüyalar** bizim aksimize, birden fazla zaman kuşağında yaşamaya muktedirdir. (A:130)

“Dün gece **rüyam**da birinin bana seslendiğini duydum. Bu odada açtım gözlerimi. Sonra çok parlak bir ışığın yatağımın üzerinde yükseldiğini gördüm. Anladım ki yakında öleceğim. Son nefesimi vermeden önce porselen takımımı Alegre’ye bırakıyorum!” (A:162/163)

Sabahleyin **rüyayı** hatırlamak için ne kadar uğraşırsa uğraşsın sadece bir sahnesini çıkarabilirdi: mutfakta toplanmışlardı ama bu mutfak yerdeki devasa bir oyuktu. Köşede tek ocağın üzerinde bir kazan kaynıyordu. Alegre sakın sakın kazana fondü çatallarını batırıyordu. Abed sonra korkuyla içinde buldukları çukurun aslında yüzme havuzu olduğunu ve birazdan burada yüzme yarışması yapılacağını öğreniyordu. Çukurun her an suyla dolacağı korkusuyla herkesi toparlanıp gitmeleri için uyarıyordu ama Alegre kazanı almadan gitmemekte direnecekti. Bu arada Piyu ve diğerleri havuzun öteki ucunda devasa, tahta masada çalışıyorlardı, olup bitenden bihaber. Sonra aniden birisi muslukların açıldığını, suyun geldiğini haykırıyordu. Ama Abed o tarafa döndüğünde dehşetle, gelenin su değil rüyalarındaki kadın olduğunu görüyordu. Rengi atmış, uzun, kirli elbiseli kadın ona şöyle bir baktıktan sonra kaynayan kazanın etrafında bir dolanıp ortadan kaybolmuştu. (A:178)

Maalesef uyudu. Gecelerdir süren işkenceli uyuklamaların ardından uykuya dalması uzun sürmeyecekti. Ama kâbus kadını bu sefer elini daha da çabuk tutmuştu. Ölgün beyaz yüzünde kömür gibi iki kocaman göz parlıyordu, bir kardan adamın donuk bakışı gibi, gözleri iki karanlık, dipsiz deliğe gömülmüştü. Abed panikle uyandı. (A:191)

Rüyalardı son günlerde Ömer'in canını sıkan. Rüyalarında Gail'le birlikte, yabancı şehirlerin sokaklarını arşınıyor, çeşmeli meydanlardan, salaş evlerin kuytuluklarından, taşlaşmış yüzlerin yanından geçiyor, başı kopmuş mermer heykeller, sakat bedenler görüyordu. Bazen rüyanın bir yerlerinde nasıl olduğunu anlayamadan Gail'i kaybediyor, korkuyla onu aramaya, aradıkça korkmaya başlıyor, daha az evvel beraber geçtikleri sokaklardan şimdi yalnız ve dehşet içinde geri dönüyordu. Mart ayının son on günü boyunca ruhunu daraltan bu tür rüyaları. (A:309)

“Bazı geceler böceklerin bana güldüklerini duyuyorum. Ama onları göremiyorum. **Rüyalar**ımda bomboş evlerin kilerlerinde geziniyorum. Şimşek düşmeden, silahlar patlamadan, zelzele olmadan önce, felaketlere ramak kala kaçmayı başarıyorlar. Ordular halinde göç ediyorlar. Şimdi, şu anda bir konuşurken bile onlar yakınlarda bir yerdeler. Hiç durmuyorlar.” (BP:182)

Gözlerini yumdu ve kendinî ağır aksak seyreden bir **rüyanın** içinde buldu. Kendinden geçerek seyre daldı, her tarafını otlar bürümüş, oymalı demir parmaklıklarla çevrelenmiş geniş bahçenin içinde, gümüşü tüllere bürünüp bir sezlonga sere serpe uzanmış, ablalarından birine şaşırtıcı ölçüde benzeyen ama ondan çok, çok daha güzel olan ve deminden beri kendisine el eden kehribar saçlı genç kız. Gaba, giriş kapısında uyukluyordu. Tasmadan da, bir yerlere bağlanmaktan da nefret ettiğinden, uyandığında kızılca kıyamet koparacağı âşıkardı. Sidar onu burada yalnız bırakmaması gerektiğini bile bile, gözlerini kızdan bir an bile ayırmadan devasa bahçe kapısını iteledi ve açılan aralıktan içeri daldı. Bahçe dışarıdan görüldüğünden daha yeşildi yeşil olmasına da, nedense kupkuruydu ortasındaki havuz. Yumruk kadar böcekler dolaşıyordu içinde. Kız gülümseyerek ayağa kalktı ve Sidar birden onun kendisinden çok, çok daha uzun boylu olduğunu gördü. Üstelik sanki durmuyordu kızın boyu. Sürekli uzuyordu göğe doğru. Sidar telaşla onun ayaklarına baktı. Neredeyse yerden beş karış yükseklikte kalın topukları vardı ayakkabısının. Kız birden sendeledi ve dengesini bulmaya çalışırken, bir ayağını sertçe yere çarptı. “Tak” diye bir ses çıktı. “Yapma!” dedi Sidar. Ama bu söz, kışkırtıcı bir komut gibi tam ters etki yaratmış olmalıydı ki kızın üzerinde, deli gibi tepinerek olduğu yerde,

bir o ayağını bir bu ayağını yere çarpmaya başladı var gücüyle: “Tak, tak, tak.” (BP:238/239)

“Ablam aradı bu sabah. Dün gece fena bir **rüya** görmüş. Çocukmuşuz. Süt şişeleri varmış ellerimizde. Yalnız bu süt ir tuhafmış; akacağı yerde, böyle löp löp dökülüyormuş. Serçe parmağım kadar, beyaz beyaz fareler çıkmış içinden. Annem elimizden tutup, uzaklaştırmış ikimizi de. Ama ablam geri dönmüş. Pis olduğunu bile bile, gene de içmiş süttten. Annem durumu fark edince, çok kızmış. ‘Niye yaptın? Çok büyük günah işledin!’ diye bağırması. Ama ablam ağlamaya başlayınca, kıyamamış. Kucağına almış, teselli etmiş. ‘Üzülme,’ demiş, ‘üzülme, Tanrı seni başışlar elbet.’ Ben de ağlıyormuşum.” (BP:317)

Özetle Şafak’ın eserlerinde tespit ettiğimiz rüya unsurları bazen halk anlatılarındaki rüya motifleriyle paralellik gösterirken bazen de tamamen gündelik yaşamdaki rüya ile ilgilidir.

2.4.Halk Hekimliği

Şafak’ın eserlerinde tespit ettiğimiz halk hekimliği uygulamalarına geçmeden önce halk hekimliği ile ilgili bazı bilgilere değinmek faydalı olacaktır.

“Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntemlerin tümüne ‘halk hekimliği’ diyoruz. Bu açıdan hastalık deyimi de alıştığımızdan geniş bir anlam kapsar. Bununla sadece kişinin sağlık durumundaki aksaklıkları değil, kısırlıktan tutun da nazar değmesi gibi insanlardan gelebilecek kötü etkilere ve tabiat dışı varlıkların (cinler, periler) sebep olabilecekleri sakatlıklara kadar türlü bozuklukları anlamak gerekir.” (Boratav 2003: 155)

“Halk hekimliği veya geleneksel tıp, ilk insanın tabiat olayları karşısında takındıkları tavırlar ve münasebet şekillerinden doğmuştur. Burada sihir ve büyüün önemli rolü olduğu görülür. Dinî inançların ve büyüün önem kazandığı bu

toplumlarda sağlık ve hastalık da insan bedenine yabancı unsurların girmesi ve onların yaptıkları kötülükler ile açıklanırdı. İnsanların bunlardan korunmak için düşündükleri çareler, halk tıbbının temellerini oluşturmuştur. Diyebiliriz ki, geleneksel toplumlarda, hastalık ve sağlık hakkındaki düşünceler, halk kültürünün bir parçası olarak doğmuşlardır.” (Artun 2005: 181)

“Geleneksel tıp veya halk tababeti, ilk insanların tabiat olayları karşısında takındıkları tutum ve ilişki biçiminden doğan, başlangıçta dinî inançlarla büyüünün yönettiği bir sistem olup, kişinin yaptığı kötülükler sebebiyle bedene giren yabancı unsurlar hastalıkların sebebi, bundan korunmak için düşünölen çareler de tedavinin temelini teşkil etmekte idi.” (Türkdoğan 1987: 403)

“Halk hekimliğinde bir bölük işlemler de var ki içeriklerinde hem büyülük öğeler hem de gerçekçi, akılcı yöntemler bulunur... Bunun gibi okuma, üfleme yoluyla olsun, yatır ziyareti biçiminde olsun, derdinden kurtulmak isteyene, hocası, ocaklısı, türbedarı, yani sağaltma işini üzerine almış kimse ya da kitaplardaki hazır reçeteler manevi araca çok defa maddi gereçler eklemeyi unutmazlar.” (Boratav 2003: 158-159)

Şafak’ın eserlerinde halk hekimliği çeşitli otlardan ve bitkilerden yapılan ilaçlar şeklinde karşımıza çıkar.

Kocakarı ilaçları

En yakın lokman hekime gidip loğusalıkta kullanılması gereken bitkileri sorduğunuzda, elinize bir sürü paket tutuşturuyorlar. Sırasıyla: ıhlamur (sakinleştirici), dövölmüş kara üzüm çekirdeği (demir için, kan yapıcı), ısırğan otu ya da tohumu (sütü artırmak için), papatya (uyku düzenleyici), karahindiba, zencefil ve illa ki rezene çayı (mideyi yatıştırmak için). (SS:281)

Bu yaşlı kadın kaynattığı otlarla, sürdüğü merhemlerle, ettiği dualarla hayata dönmeme sağladı. (ŞA:211)

...her derde deva sarısabırları,...,hafakanları kovan sığırdillerini, sarı çiçekli mayasıl otlarını, ağız kokularını bastıran besbaseleri... (P:105)

Şifa niyetine yahut sırf sermestlik versin, kederi tasayı savsın diye terkip ettiği envai çeşit macunun yanı sıra, mahallenin çocukları için güllü, tarçınlı, limonlu, erikli, sakızlı, naneli macunlar da yapardı. (P:113)

Kevser ninenin kapı kapı dolaşarak verdiği tavsiyelere harfiyen uyararak, ağızlarına attıkları her bir lokmanın dört hıta göre tertip edilmesine razı geliyorlardı. Bu minval üzere, yaratılıştan yahut sonradan sıcak mizaçlı olanlar ekşi şerbetler içip; koruk ve erik aşısı, sirke ile mercimek aşısı, bir de kabak kalyesi yemeye gayret etmeliydiler. Safravi mizaçlıların gıdası ise daha farklıydı. Onlar erişte aşısı, pirinç, ıspanak aşısı gibi yaş gıdalar yemeliydiler. Mizacı yaş ve soğuk olanlara gelince, onlar latif ve sıcak gıdalara itibar etmeliydiler. Bol bol sebze, et suyu, yumurta sarısı, koyun, güvercin, serçe etinin yanı sıra, tarçın ve kimyon gibi ıssı otlarla meyletmeliydiler. Sevdavi mizaçlı olanlar ise darı, mercimek, kuru et gibi kuru gıdalardan ve tuzlu yemeklerden kaçınmaya bilhassa dikkat etmeliydiler. Sevdavi mizaca sahip bir kimse, eğer kuruntularından kurtulmak istiyorsa, kahveden de mümkün mertebe uzak durmalıydı. Kahve, mizacı yaş olanlar için, bilhassa kadınlar için pek münasipti. (P:182)

Ağzında tam on bir diş ile dünyaya gelen bebeğini emzirirken memeleri mosmor olmuş, kan revan içinde kalmış Ganime, yıkanıp tazelenmesi için Nida hamamına getirilmişti. Getirilmişti ama ne fayda; acıdan bas bas bağırdığından onu yıkamak, yumurta kabukları ve baldırıkara otu ile her tarafını ovmak kabil olmamıştı. (P:211)

Yarım yağlı süt doldurdum tencereye. İçine iki tepeleme kaşık Türk kahvesi, bir kaşık çam balı, bolca tarçın, biraz da kanyak. Bu benim, akşamdan kalmaya birebir, başarısı tecrübeyle sabit mucizevi ilacımdır. (BP:140)

Şafak'ın eserlerindeki halk hekimliği uygulamaları, eserlerin içeriğinde kültürel zenginliğe katkı sağlamaktadır.

2.5.Geleneksek Unsurlar

Geleneksel unsurlar başlığı altında ele alacağımız bu bölümde gelenekler, görenekler, töreler ve adetler birlikte ele alınıp değerlendirilecektir. Ancak burada öncelikli olarak bazı kavramların tanımlarına ve özelliklerine değinmek gerekir.

Ali Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük'te gelenek ve töreyi şu şekilde tanımlar:

“Gelenek, öteden beri yapılagelen şeyler, alışkanlıklar; geçmişle olan bağlantı; eski çağlardan beri yerleşmiş olup kuşaktan kuşağa geçerek gelen ve toplumun topluluğun üyeleri arasında ortak bir ruh ve dolayısıyla sağlam bir bağ yaratan her türlü saygın alışkanlıklar, kültürel kalıntılar, bilgi, töre ve davranışlar.” (Püsküllüoğlu 2004: 524)

“Töre, bir toplumda ahlâk, gelenek, görenek ve ortaklaşa alışkılarda belirlenmiş, benimsenmiş davranışların ve yaşama biçimlerinin, öteden beri uyulagelen toplumsal kuralların şu ya da bu konuda tutulagelen yolların tümü; toplum içinde bireylerin uymak zorunda buldukları ahlâksal davranış biçim ve kuralları.” (Püsküllüoğlu 2004: 1347)

“Töre, bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü veya dar anlamda bir toplumdaki ahlâki davranış biçimleri.” (Türkçe Sözlük 1998:831)

“Gelenek, bir toplumda bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar.” (Türkçe Sözlük 1998: 831)

Sözlük tanımlarına bakıldığında töre ve gelenek kavramlarının birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu iki kavramın kısmen de olsa farklı olduğu ifade edilmiştir.

“Gelenek bir kültür içinde her zaman var olduğuna inanılan sosyal olarak bir nesilden diğerine sözlü anlatma yollarıyla aktarılan alışkanlıkların, normların toplamı. Gelenekler mensup oldukları kültürlerin üyeleri arasında ortak bir ruh ve dolayısıyla sağlam bir örgü meydana getirerek kültürel devamlılığı sağlarlar. Yaygınlık ve müeyyidelerin kuvveti açısından göreneklerden kuvvetli, adetlerden zayıftırlar. En yavaş değişen normlardır.” (MKUÜG 1990: 262)

“Örf-Töre, bir sosyo-kültür biriminde kanun ve ahlâk kaidelerinin yerine geçebilecek kadar kuvvetli fakat kanuni yaptırımla desteklenmeyen davranış kalıbına örf-töre adı verilir. Müeyyideleri en kuvvetli olan norm çeşididir. Bir kültürün değerler sisteminin bünyesinin temelinde yer alırlar. Diğer bütün sosyo-kültürel normların üzerinde bir kuvvete sahiptirler. Örf-töre, birçok kültürde zamanla yazılı kanunlar haline dönüşür ve o sosyo-kültürel yapının bütün fertlerini bağlayıcı, sınırlayıcı bir fonksiyon kazanır.” (MKUÜG 1990: 262)

Erman Artun adet ve törelerin toplum hayatına etkilerinden şu şekilde söz etmektedir:

“Birey toplum arasındaki çatışmalar adet ve törelerin değişmesine neden olur. Diğer taraftan bireysel yaratmalar da adet ve törelerin değişmesinde rol oynar. Töre ne derse desin, bireyin tutkuları ağır bastığında birey töreyi bozar. Bunun sonucunda topluma karşı suç işlemiş olur. Suç çoğaldıkça töreler yumuşamaya başlar. Ayrıca bilim ve tekniğin ilerlemesi, üretim araçlarının değişmesi toplumda büyük gelişmelere sebep olur.” (Artun 2005: 119-120)

Örnek ise geleneğin etkileri ile ilgili şu ifadeleri kullanır:

“Nitelikleri açısından tutucu olan gelenekler aile, hukuk, din ve politika gibi toplumsal kurumlar üzerinde daha etkilidir. Bu kurumlara oranla, bilim ve sanat geleneklerin daha az etkisi altında kalır.” (Örnek 2000: 126)

“Toplumsal yaşamın düzenli gitmesinde, kuralların uygulanmasında adetler etkili olmaktadır. Örneğin karşılamalar ve uğurlamalar; yemek ve sofraya düzenleri; geçiş dönemleriyle ilgili kutlama ve kutsamalar; kız isteme, nişanlılık ve evlenme usûlleri, cinsler, yaş grupları, meslek mensupları arasındaki ilişkilerin biçimleri;

selamlaşma, hatır sorma sırasında uyulması gereken kurallar; bayramlar, mevsimler, önemli günlerle ilgili davranış biçimleri; ‘yas alma’, ‘baş sağlığı dileme’ gibi durumlarda söylenecek sözler, takınılacak tavırlar ve tutumlar adetlerin alanına girer.” (Örnek 2000:125)

Elif Şafak’ın eserlerinde öncelikle cenaze ile ilgilim gelenekler dikkat çeker:

Cennetin asma bahçeleri gibi mis kokulu, katıksız ve yemyeşil bir defne sabunuyla temizlediler cesedi tepeden tırnağa. Ovuldu, durulandı ve silindi itinayla. Üç parçalı kefene sarılmadan önce kurumaya bırakıldı musalla taşının üzerinde. (BveP:353)

Uçları mürekkep **siyahı oyayla çevrili bir başörtüsü** takmıştı bugün. (BveP:356)

Nereden bilsin Mustafa için pişirdiği aşureleri oğlunun ölüsüne **başsağlığına** gelenlere ikram edeceğini? (BveP:364)

Kendi başına kalınca ister yas tut ister oyna, kime ne, ama senin de **iki damla gözyaşı dökmen lazım ölü evinde**. (BveP:366)

Tam ortadaki divanın üzerinde. Boylu boyunca dümdüz uzatılmış, elleri göğsünde özenle kavuşturulmuştu. Göğüs kafesinin tam üstüne çelik bir bıçak konmuştu, vücudu şişmesin diye. Kararmış gümüş paralar yerleştirmişlerdi gözkapaklarının üzerine. Birkaç damla zenzem damlatmışlardı ağzının içine. Başının arkasında bakır bir tabakta sandal ağacı tütsüsü yakılıyordu. (BveP:367)

Her yeni gelen elini öpüp **taziyelerini** dile getiriyordu ama Cicianne’nin onları duyup duymadığını anlamak zordu. (BveP:368)

Tıknaz kadın **ölü evine gelip ağlaması için tutulmuş bir paralı yaşçı** idi. (BveP:369)

Armanuş **yas töreninin kurallarını** seçmeye başlamıştı bile: Evde yemek pişirilmediğini anlamıştı mesela; her misafir bir tepsi yemek getiriyordu onun yerine. Görünürde tuz, et, içki yoktu. Müziğe izin yoktu: televizyona, radyoya... (BveP:370)

Demek cennetin asma bahçeleri gibi mis kokulu, katıksız ve yemyeşil bir defne sabunuyla tepeden tırnağa temizlenen; ovulup, durulanıp, itinayla silinen; üç parçalı kefene sarılmadan evvel musalla taşının üzerinde kurumaya bırakılan ve ihtiyarların aynı gün ivedilikle gömülmesi konusundaki ısrarlı tavsiyelerine rağmen mezarlığa değil, bizzat Kazancı hanesine götürülmek üzere cenaze arabasına yerleştirilen; demek sandal ağaçlarıyla tütsülenen, ağzına zezem suları damlatılan, çelik bir bıçak ve iki kararmış para altında hareketsiz boylu boyunca uzanan bu ceset, babasıydı. (BveP:371)

Babafingo yokuşu ile Kesikbaş sokağın bittiği yerdeki iki katlı ahşap eve gidip, **başsağlığı** dilemeli; bir ihtiyaçları varsa omuz vermeliydi. (P:97)

Ayakları bitleştirilmiş, kolları yana yatırılmış, çenesi simsiyah bir kuşakla bağlanmıştı. Gözleri kapalıydı. **Göbeğinin üzerine kara saplı bir bıçak yerleştirilmişti.** (P:101)

Dinler tarihi, saygı gösterilecek isimler yoklaması olduğu kadar isimlerin saygınlığının da kanıtıdır. **Yahudilerin tam da ölüme ramak kala bir hastaya isim vermek adetleri** bu yüzden. Ölüm döşeğinde yatanların isimlerini değiştirirlerdi, ikinci bir hayat şansı verebilmek için onlara. Müslümanların tam da doğum sonrasında isimlendirme gelenekleri bu yüzden. Yeni doğan bebeğin henüz açılmamış kulaklarına adını fısıldarlardı, ruhuna iyice işlesin diye ismi üç kere tekrar ederek. (A:28)

Taziyeye gelenlere böyle demişti Zehra. (A:176)

Babası için pişirilen ve konu komşuya **dağıtılan helvayı**, halasının türlü ısrarlarına rağmen ağzına koymamıştı. (P:176)

Eski geleneklere göre yeni doğan çocuğun ismini evin büyükleri koyar. Bu büyüklere karşı gösterilen saygının bir çeşit göstergesi sayılır. Ayrıca ilk doğan çocuğa cinsiyetine göre dedenin, babaannenin veya yakın zamanda vefat eden birisinin isminin verilmesi adettir.

Eski Türklerde oğlan çocuğa ya uzun zaman hiç ad verilmez yahut da ilk verilen ad ömrünün sonuna kadar kalmazdı: Geçici bir ad idi. Önemli bir iş başardığı zaman yani delikanlılık çağına geldiğinde, ya yaptığı önemli işi hatırlatan, ya da ilerisi için bir dilek anlamı taşıyan bir ad verilirdi ki, buna er-at (erkek adı) derlerdi. Türkler İslam dinine girdikten sonra bu gelenek gitgide gücünü yitirmiştir. (Boratav 1999: 88)

Çok yaygın bir görenekte çocuğa, yaptığı büyük işlerle, bilimi, yiğitliği, büyük başarıları ile ün salmış bir kişinin adını vermektir; bu adın asıl sahibinin niteliklerinin, adla birlikte yeni sahibine de geçeceği inancına dayanır. (Boratav 1999:89)

Eski Türklerde çocuklara doğduğu sırada, çevrelerinde gördükleri eşyalardan, beğendikleri insanlardan veya o sıralarda olan olaylardan birinin adını verirlerdi. Örneğin, güneşin doğduğu sırada dünyaya gelenlere Gündoğmuş, Güngördü, Akkoyaş, Akgün gibi isimler verilirken; kurtların köyleri bastığı sırada doğan çocuklara Kurt, Kurtgeldi, Kurtbağ, Börübeg, Börübay gibi isimler verilirdi. (İvgin 2000: 143-144)

Elif Şafak da ad verme geleneğini eserlerinde kullanmıştır:

Büyüklerinin **kulağına üflediği isim** güzeldi; rüzgârın üflediği isimse tüyler ürpertici. (ŞA:227)

İsmi, yani bu dünyaya gözlerini açışının üçüncü günü, dedesi tarafından ezan-ı şerifin okunduğu sağ kulağına tam üç kez üflenen eski ismi, şimdi çok uzaklarda kalmış; çoktan sırta kadem basmıştı. (P:12)

Sonra dudaklarını **bebeğin sağ kulağına** yaklaştırıp, **bundan böyle taşıyacağı ismi fısıldadı**: “Adın Levon olacak.” (BveP:340)

Pinhan adlı eserde erliği sınamak için yapılan imtihan ve bu imtihan sonunda yeni isim verme geleneği yer almaktadır:

Kafi derecede bıçkınlaştığına, nara atarken dizlerinin ve de sesinin titremediğine, üzümünü iyiden iyiye sararttığına inanılan delikanlı, hemen yediden

yetmiş herkesin gözü önünde **imtihana** tabi tutulurdu. Bu imtihana Mim, imtihana girecek olanlara da Mimdar denirdi.

Mimdarlar, Alıkız kuyusu, Kancıklık dehlizi, Şiše-i Rindan olmak üzere, üçü de birbirinden belalı, birbirinden çetrefil üç safhadan geçerlerdi.

Alıkız kuyusu, içi yarıya kadar gülsuyuyla, yarıya kadar da bezir yağı ile doldurulmuş, geniş ağızlı bir kuyu idi. Her iki sıvı da, aradaki huduta hürmet gösterip, birbirlerine karışmadan, kuyunun yarı dairesini kaplarlardı. Alıkız kuyusuna indirilen Mimdar evvela, gülsuyu ile doldurulmuş kısımda, yukarıdan sallanan halatlara tutunarak dururdu. Gülsuyu buz gibi soğuk olduğundan, bir yandan iliklerine kadar titrer; bir yandan da metanetini yitirmemeye çaba gösterirdi. Bir müddet sonra, kuyunun etrafını ören mahalle sakinleri aşağıdaki Mimdar'ı övmeye, göklere çıkarmaya başlarlardı. Mimdar söylenen her iltifata, şırmarmadan, kendinî koyvermeden cevap vermeye mecburdu. Daha sonra, gene halatların yardımıyla bezir yağı ile dolu kısma geçen Mimdar, bu sefer de yergi yağmurunu tutulurdu. Mahalle ahalisi az evvel öve öve göklere çıkardıklarını, şimdi yere yere yerin dibine geçiriverirlerdi. Üstüne üstlük, bezir yağı adamın yüreğini sıkıştırarak kadar sıcak olurdu. Mahalle sakinleri onun hakkında her türlü fena lafı söylediklerinde, Mimdar bozulmadan, gocunmadan, üstüne üstüne gelen her saldırıyı usûlünce karşılamak durumundaydı. Bir de şu var ki, kuyunun ağzından atılan her söz Alıkız kuyusunun duvarlarında yankılanır, münasip bir cevap gelene kadar da bu yankı durmak bilmezdi. Bir zaman sonra övgüler de yergiler de can acıtır, kan akıttırdı. Eğer Mimdar panzehirini yanında taşımıyorsa, çabucak kelimelerin zehrine teslim olur; yukarı çıkartılmak için feryat ederek ağlamaya başlardı. Alıkız kuyusunda çuvallayanlar öteki sınavlara girmeye hak kazanamadıklarından, kâfi derecede pişmediklerine kanaat getirilerek salıverilirlerdi.

Kuyudan alınının akıyla çıkanlar ise bir gece dinlendikten sonra, ertesi gün en pak, en şık kıyafetlerini giyerek Kancıklık Dehlizi'ne sokulurlardı. Dehlizin dışarıya açılan kapaklarından biri mahalle camiinin içindeydi. Gülfam camiinin avlusundaki ceviz ağacının dibinde bulunan ve kilidinî anahtarı sadece cami imamında duran ağır ve hantal taş kapak bu istisnai günlerde açılır ve Mimdar işte buraya sokulurdu.

Dehliz mahallenin tam altından dolanır; çatal çatal yollara ayrılırdı. Sınav esnasında, yollardan pek çoğunun ya ağızları duvarlarla, taşlarla, kalaslarla örülü olduğundan ya da nereye çıktıkları alabildiğine meçhul olduğundan, sadece birkaçı kullanılırdı. Kullanılan yollarda her taraf boy boy, türlü türlü ayna ile donatıldığından Mimdar nereye bakarsa baksın sadece kendinî görür; bir vakit sonra da kendi suretiyle hesaplaşmaya koyulurdu. Bu dehlizdeki aynalar Mimdar'a paha biçilmez hediyeler teklif edip, karşılığında da ondan, herhangi bir mahalle sakinini tufaya getirmesini isterlerdi. Teklifler öylesine göz kamaştırıcı, hediyeler öylesine akıllara durgunluk verici olurdu ki, pek çok Mimdar içinde kabaran tuğyanı zapt edemeyerek çok geçmeden kancıklık etmeye razı gelirdi. Ve işte böyleleri, mal mülk için eşine dostuna hanel getirmeyi korkunç bir züll addeden mahalle sakinleri tarafından hemen imtihandan çıkartılırlardı. Dehlizden de alınının akıyla çıkararak, kancıklığa sonuna kadar direnebilenler ise, gene bir gece dinlendikten sonra Şiše-i Rindan safhasına hak kazanmış olurlardı.

Şiše-i Rindan aşamasına varan Mimdar, Akrep Arif mahallesinin orta yerine kurulan ziyafet sofrasında, mahallelinin kendi elceğizi ve ayakcağızıyla yaptığı testi testi şarabı kafasına dikmekle işe başlardı. Böyle böyle hem Mimdar'ın meykeşliği ölçülür; hem de çakırkeyif olduğunda dilinin dolanıp dolanmadığı, huylarının değişip değişmediği anlaşılırdı. İlk iki imtihanı başarıyla vermiş pek çok Mimdar testiler dolusu şarabı mideye indirdikten sonra yılışarak ağızlarına geleni söyledikleri, çiğlik edip lüzumsuz patırtı kopardıkları ve muhabbetin tadına damla damla ağı kattıkları için tam da dananın kuyruğunu kopartacakları sırada elenmişlerdi. Kaybettiklerine kani olmayan ve nerede hata yaptıklarını sarhoş kafayla bir türlü idrak edemeyen Mimdarların, durduk yere hırgür çkartmamaları için de her türlü tedbir alınmıştı.

Şiše-i Rindan'da kendinî ispatlayan Mimdar, demirden dökülmüş kuzey kapısının önünde, has ipekten serbazlık kuşağı kuşandıktan sonra yediden yetmişe herkes tarafından bir güzel öpülür, tebrik edilirdi. O vakit mahalle büyükleri ona **yeni bir isim** verir ve bu yeni ismin kazındığı bir akma hançeri kuşağına yerleştirirlerdi. (P:87/88/89)

Hristiyanlık ve Yahudilikle ilgili gelenekler de Şafak'ın eserlerinde karşımıza çıkan geleneklerdir:

Demiş ki Ermeniler **Paskalya yumurtalarını** kendi kanlarıyla boyayacak bu sene! (BveP:240)

Kastilya geleneğiydi. Kralın bindiği bir ata, kendisinden başka hiç kimse binemezdi bir daha. (ŞA:192)

Bu kararı iletme görevini üstlenen Haham Yakup, İsak'a **geleneği** anlatırken kaygılı görünüyordu. **Abraham Pereira'nın ani ölümüyle dul kalan Isabel Nunez Alvarez'in levir ile evlenmesi bekleniyordu.** (ŞA:276)

“O **Cadılar Bayramı** felaketinden beri geçirdiğim en berbat gece bu herhalde.” (A:13)

Piyu'yla ben evde bir **Cadılar Bayramı** partisi vermenin hepimize iyi geleceğini düşündük. (A:155)

Cadılar Bayramı Perşembe günü! (A:173)

Cahil köylülerin uhrevi azabını körükleyip **putperest adetlerini** tamamen ortadan kaldırmak için geldiler. (M:51)

Yortu günlerinde yahut **Paskalya'da** haçlı bayraklar çekilirdi direklere. (ŞA:217)

Şafak'ın eserlerindeki diğer gelenekleri ise şöyle sıralayabiliriz:

Bir süre sonra Zeliha ile bu kızcağız sıkı dost olmuşlardı; hem de hayat boyu **kan kardeşi** kalmak üzere işaret parmaklarını kesecek kadar. (BveP:25)

Rose, torbaları arka koltuğa koyarken; bu arada **yolluk** bir paket hindistan cevizli lokum ayırmayı da ihmal etmemişti. (BveP:53)

Şişlerden camgöbeği bir bebek **battaniyesinin** ilk sıraları sarkıyordu; **köşesine A.Ç. harfleri işlenmiş:** Armanuş Çakmakçıyan. (BveP:63)

Aslına bakılırsa göbek deliğinin etrafına **dövme yaptırmak** dünya tarihinin **en eski geleneklerinden** biri. (BveP:211)

Bazen hep birlikte **mahalle hamamına** gidip göbek taşında, buhar altında yaparlardı ağdayı. (BveP:322)

Babasının kendisine en son böyle baktığını gördüğünde yedi yaşındaydı ve yeni **sünnet** olmuştu. O süklüm püklüm oğlanı hatırlıyordu; kocaman, gösterişli, saten bir yatakta, paket paket kurdalalı hediyeler arasında, kimi dedikodu yapan, kimi durmadan tıkılan, kimi kalkmış göbek atan, kimi ucuz şakalarla ona takılan komşularla akrabalar arasında; çocukluktan erkeklığe geçişini kutlamak için yetmiş kişi toplanmıştı. (BveP:325)

Sağ kulağında tek bir küpe takılıydı; boynunda da güneş şeklinde bir kolye. (Aşk:233)

Kerra bu yörenin adetlerini bana önceden anlatmış, **yüz görümlüğü** olarak altın para takmam gerektiğini açıklamıştı. (Aşk:371)

Aralarında **helalleşip**, vakur bir edayla tekkenin bahçesine daldılar. (P:14)

Başları vurularak öldürdükleri için **mezarlarına baş koymayan Melamileri** gayet iyi biliyordu. (P:54)

Genç yaşta ölenlerin **mezar taşlarında**, açmadan solmuş goncalar, kırık kadehler tasvir edilmişti. (P:57)

Dışarıda istisnasız her haltı karıştırır ama zinhar **dışarıdan kız alıp, dışarıya kız vermezlerdi**. Soyları bozulmasın, sütlerine ağı katılmasın diye mahalle dışını Dar-ül Gudubet ilan etmişlerdi. (P:87)

Onların indinde hamamda yıkananlar sade kirlerinden arınmakla kalmıyor; bir de girerken yükselmek ve çıkarken alçalmak suretiyle, büyüklüğün ve kibirin ne denli geçici olduğunu yakından görme fırsatı buluyorlardı. (P:93)

Cenaze Mustafa şeyhin **emanetini üç kere öpüp başına koyduktan sonra**, gömleğinin içine yerleştirdi. (P:135)

Şebgir Kamer kapıda herkesi uğurlarken **diş kiralarını** vermeyi de ihmal etmedi. (P:191)

Bayram gecesi, sabaha karşı, Beberuhi Rıza davulunu gümbürdete gümbürdete bütün mahalleliyi ayağa kaldırdı. Çok geçmeden de, atılan toplarla sabah namazı vakti ilan edildi. Minarelerden yükselen ezan sesleriyle mahallenin yediden yetmişe tüm erkekleri camiye gitti. Çocuklar yeni esvaplarını giymiş, bahşiş zamanının gelmesini sabırsızlıkla beklemekteydi. (P:195)

Beberuhi Rıza gayet iyi biliyordu ki, insanların eşkali nasıl türlü türlü ise, verdikleri **bahşişler** de türlü türlü olurdu. Kiminin ensesi kalın olduğu halde gönlü daracık olduğundan böylelerinden bir şey koparmak hayli güçtü. Onlar, olsa olsa içi lokum dolu bir mendil verirlerdi. (P:199)

İfakat da adamcağızın **kırkının dolmasını** beklemeye dahi lüzum görmeden, mirasını çatır çatır yemeye, gününü gün etmeye başlamıştı. (P:201)

Boynunda beşibiryardeler ve kollarında sıra sıra altın bileziklerle ayaklı bir kuyumcu dükkânından farksızdı. (P:211)

Bebekliğiniz boyunca **el örgüsü** battaniyeler altında uyudunuz mu, okula giderken el örgüsü hırkalar giydiniz mi? (BveP:126)

Kadife koltukların hatta televizyonun üzerinde göze çarpan **tığ işi örtüler**... (BveP:164)

Çeyizi olmayan, onun yerine uzun tüylü, kar gibi bir kediyle çıkıp gelen bu beyaz tenli, gri-mavi gözlü kadın hayatının neşesi olacaktı. (BveP:148)

Kadından ziyade “militan” gibi gördükleri meslek sahiplerinden pek hazzetmezlerdi; meslek sahipleri de kadından ziyade “**odalık**” gibi gördükleri ev kadınlarından hazzetmezlerdi. (BveP:150)

Kendi kendinî yetiştirmiş bir işadımıydı, **çıraklıktan ustalığa** geçmiş. (BveP:147)

Kadın, **acısını dile getirmek için alnına kocaman bir dövme** yaptırmıştı. (ŞA:98)

Antonio Pereira, **sünnet** olup Abraham Pereira ismini aldıktan sonra, gecesini gündüzüne katıp nicedir üstüne titrediği kitabını tamamlamaya koyulmuştu. (ŞA:220)

‘Acayip’ bu kızın **göbek adı**. (A:12)

Eskiden kadınlar serratarlarla **kan akıtma toplantıları** düzenlerlerdi, evliyalarla akraba olan muhterem kadınlar. Serratarlar el ve ayak bilekleri etrafına çizik atar sonra bunlar yıkanıp üzerlerine safran, kına ya da akr sürülürdü. (A:188)

İşte bu sebeptendir ki “**kırkını çıkarmak**” sadece bebekler için değil anneler için de esasmış. (SS:14)

Bilmez mi ki aynaların yüzeyleri ya bir kumaş parçasıyla örtülmeli ya da duvara doğru çevrilmeli? Bu kadar mı kayıtsız **geleneklere**? (SS:21)

Ama kaç tane **loğusa şekeri** tüketirse tüketsin, ne kadar ısırgan otu içerse içsin, dolduramıyor memelerini. (SS:23)

Attıkları her adımda, “Nat” diye anılan orman ve şelale ve göl ve vadi perilerine/cinlerine bir şeyler adamayı **adet** haline getiren yerli kabileleri gibi ben de her ağaç altında, her köşe başında bir eşyayı bıraka bıraka dolaşabilirdim. (SS:31/32)

Firuze düğün dernekle evlendiriliyor. Tefler darbukalar eşliğinde çalıp söylüyorlar **kına gecesinde**. Kâh neşeyle göbek atıp, kâh gözyaşı döküyor kadınlar. (SS:54)

Kız bebeklere pembe oğlan bebeklere mavi tulum... (SS:215)

Bebeğini tarlada doğurup, kordonunu kendi başına kesen mert köylü kadınlar gibi. (SS:221)

Muhammet doğunca, kız gibi uzatmışlar saçlarını. Bizim oralarda da vardı bu **adet.** (BP:342)

Ve eğer bir buçukla iki arasında bir yerlerdeyseniz, **küsurat yuvarlamamanın adet** olduğu bir memlekette, ikisiniz demektir. (M:22)

Koca çadırın **haremlik** kısmı onlara tahsis edilmişti. (M:33)

Nihayet bir oğlu olduğunu öğrenince öyle sevindi, öyle sevindi ki, yedi mahallede teknil fakir fukaranın karnını doyurmaya, ebe teknesinden beri su yüzü görmemiş kim varsa **hamama** sokup bitlerinden arındırmaya and içti. (M:41)

Gerdek gecesinde, yüzünü gösteren aynayı kırdı. (M:43)

Sonunda, ikinci bebek için bir **sütanne** tutmak şart olmuştu. (M:124)

Kapı hakkını ödeyebilmek için yalanlar anlatırdı Miguel onlara. (ŞA:187)

2.6.Şamanizm

Elif Şafak'ın eserlerinde şamanizmle ilgili kavramlar ve bu kavramların kullanım şekilleri dikkate değer bir durumdur. Eserlerdeki kullanımlarına geçmeden önce şamanizmle ve şamanlıkla ilgili birkaç bilgi vermek faydalı olacaktır.

“Genel hatlarıyla şamanizm, ‘şaman’ veya ‘kam’ denilen, doğuştan gelen özel bir takım kudretlerle donanmış, şiddetli psikopat kabiliyete ve güçlü bir kişiliğe sahip bulunan bir şahsın etrafında dögümlenen dinî-sihri sistemdir.” (Ocak 2000:71)

“Şamanist kültür çevresinde yaşayan Türkler, şamanların olağanüstü insanlar olduklarına, ruhlar, gizli güçler ile iletişim kurup onlara istediklerini yaptırabildiklerine inanırlardı. Çünkü, şamanlar Gök Tanrı veya ruhlarla temasa geçip, onlardan mesajlar getirebilen şahsiyetlerdi.” (Ocak 1997:11)

“Şamanlar seçilmiş kişilerdir ve bu nitelikleriyle toplumun diğer üyelerinin erişemediği kutsal alana erişebilirler. Onların esirme deneyimleri, dinî ideolojinin katmanlarını, mitolojiyi ve törenler sistemini güçlü biçimde etkilemiştir.” (Eliade 1999:26)

Şafak’ın eserlerinden Mahrem, Araf, Baba ve Piç ve Şehrin Aynaları’nda şamanlıkla ilgili söyleyışlere rastlanmaktadır.

“Şaman Tarzı” (BveP:254)

...alevleri çembere, zamanı hafife alan bir şaman gibi kuşatmıştı kadının etrafını. (ŞA:237)

İki adam oradan uzaklaşırken, sepetin içinde iki ruh iç içe geçmekteydi. Nice sonra, sepet kendiliğinden açıldı. Henüz kıllanmaya başlamamış oğlan, samurun ruhundan bir parça almış, kendi ruhundan bir parçayı da ona katmış bir halde dışarı çıktı. O artık, kabilenin yeni şamanıydı. Ölene değin ne vakit o günü hatırlasa, sepeti içindeyken, bilemediği bir sebepten ötürü, görölmekten ne denli korktuğunu hatırlayacak; gözlerin tılsımını asla hafife almayacaktı. O ve onun kanından gelenler, Sibiryaya’yı kemiren zillet soylarını kurutuncaya kadar asırlar boyu bir arada yaşadı. Şamanların kökleri gökte, dalları yerde kavi soyağacında. Samur-Kız’ın ismine hiç rastlamadı. (M:219/220)

Bütün kabile yas tutuyordu. Artık bir şamanları yoktu. Yaşlılar, ruhu göçen şamanın yerine kardeşinin geçebileceğine inanıyorlardı. (M:56)

Oğlan sınanacağını öğrendiğinde, soru sormaktan kaçınmış, insanlardan kaçmıştı. Bütün günü tek başına geçirmişti. Gece, ötekilerle beraber köyden ayrılmadan evvel, ablasının saçlarından bir tutam kesmiş, etinden bir dilim yemişti. Şimdi bomboş bir kese gibi büzölen, büzöldükçe küçölen, küçöldükçe içindeki boşluğu kemiren midesinin gördüğü en son yiyecek buydu.

Davullar çalmıştı yol boyunca. Sonra, deniz kıyısına vardıklarında, kocaman bir ateş yakmış ve etrafına dizilmişlerdi; kadınlar bir tarafa, erkekler bir tarafa. Oğlan, ateşin etrafında kendinden geçen annesinin yay gibi gerilen vücuduna, ok gibi

delen bakışlarına dalıp gitmişti. Şafak sökerken ateş sönmüş, sepet ortaya konmuştu. Tedirgin gözlerle bakmıştı sepete. Üç gün, üç gece sonra bu sepetten çıktığında, ya bir hiç olacaktı, ya da yeni **şaman**. (M:57)

Sanki o daracık sepetin içinde değil de, açık arazideymişler gibi rahat ve kıvrak başladılar **şamanların** kadim dansına. Davullar çalıyordu fersah fersah uzakta. Tokmak davula her indiğinde, oğlanın ayakları hızla vuruyordu toprağa. Canı yanıyor, eti kanıyordu. (M:58)

Kaçırılanlar arasında kabile reisleri ve **şamanlar** da vardı. (M:61)

Bir de **şamanlar** vardı kaçırılanlar arasında. Oldukça tuhaftılar. Geceleri, kodeslerinde öylesine ürkütücü sesler çıkartıyorlardı ki, başlarından nöbet tutmaya yanaşmıyordu gardiyanların hiçbiri. Şafak sökene kadar hiç durmadan uluyup tepinerek, ayaklarındaki zincirlerin şıkırtısını boyunlarındaki mamut dişlerinin şingirtisinde paralayarak, saatlerce dönüyorlardı. (M:61)

Her seferinde, ikizlerden biri insan, diğeri **samur-insan** olarak doğdu. (M:64)

Böylece Nazar Sözlüğü kırk yamalı tek iplikli **şaman** kisvesi gibi olacak. (M:86)

Gerdek gecesinde, bile isteye kırdığından beri, kırk yamalı tek iplikli **şaman** kisvesi gibiydi ayna kırıklarındaki aksi. (M:108)

...Kızılderili Totemleri, **Şaman** simgelerinden envai çeşit çikolata... (A:212)

“İşte bu yüzden Sibiry’a da erkek **şamanlar** kaftanlarının üzerine simgesel memeler takar. O kadar uzağa gitmeye de gerek yok. Resmi rahip giysilerinin kadın elbisesine benzediğini fark etmediniz mi? Rahipler inananlar için anne işlevi görür. Rahipler de kadındır.” (A:246)

Ömer cafcıflı bir söylev verip, Türklerin çoktan unutulmuş, Orta Asya steplerine saçılmış atalarının, günümüzün modern Türkiye’si olacak topraklara gelmeden çok önce nasıl da mutlu, **Şamanist** bir göçebe hayatı yaşadıklarını anlatmıştı ballandıra ballandıra. (A:24)

2.7.Etnik Halklar

Şafak'ın eserlerinde birçok etnik halktan söz edilir. Özellikle Baba ve Piç adlı eserinde Ermenilerden çokça söz etmesi dikkat çekmektedir.

Denizin üzerine serdiği bir **Acem** halısında oturuyor; Pinhan'a el ediyor, göz kırptıyordu. (P:30)

Nişabur firuzeleri, **Arap** mızrakları, Bahreyn incileri, Golkonda elmasları, **Afgan** ve **Hint** şalları, Çin ve Rodos porselenleri, Venedik kristalleri, at başlarına mahsus tombak zereleri, **Arnavut** tabancaları, cellât palaları, **Çerkez ve Kazak** zırhları... (P:152)

Sofra şamdanları yakıldıktan sonra ikisi **Rum**, biri **Ermeni**, biri de **Kıpti**, birbirinden güzel dört saki telaşla oradan oraya koşturmaya başladılar. (P:157)

Bir **Çerkez** güzeliydi. (P:203)

Büyük olanlar **Müslümanlara**, küçük olan Ortodoks **Ermenilere** aitti. (BP:21)

...ismi hiç de **Araba** benzemeyen Kalktıgöçeyledi Dede diye biri aralarında ne arıyordu? (BP:28)

Rum, Ermeni ve Türk açık gözleri bu teknelerden başlarını uzatıp, ellerindeki yiyecek-içecekleri, günlerdir aç susuz kalmış **Beyaz Ruslara** göstererek pazarlık ediyorlardı. (BP:40)

...verdikleri borcu geri alabilmek için daha büyük borçlar veren bedbin **Yahudi** bankerlerin...(BP:42)

“Pek çok **Musevi** arkadaşım var benim.” (BP:151)

Zaten **Rum** değil, Gregoryen **Ermeniydi**; senelerdir hafta içi bu kilisede görev yapıp, ayın günlerinde kendi kilisesine gidiyordu. (BP:207)

...keza **Yahudilerinkinde** gördüğü herkesi **Yahudi** ya da Süryanilerinkinde gördüklerini hepten **Süryani**...sanmaktan vazgeçti. (BP:207)

Yirmi beş dakikalık yürüme mesafesindeydi **Ermeni** Katolik Mezarlığı. (BP:316)

...pembe tenli nazenin **Çerkez** kızlar, sürmeli gözlü abanoz saçlı **Arap** kadınlar,...,acımtırak baharat kokulu **Acem** kadınlar...(M:37)

Bilhassa Buharalı ve **Tatar** tüccarlar, Doğu'nun kıymetli mallarını taşırlardı Tobolsk pazarlarına. (M:60)

Bunca zaman haraç vermeyip başa bela kesilen **Tunguzların** çocuklarını kaçırtmayı akıl edince, mesele de kökünden hallolmuştu. (M:61)

...çalgıcı **Ruslar**, **Fransız** fotoğrafçılar, **Ermeni** matbaacılar, **İtalyan** mimarlar, piştovlu **Arnavutlar**, **Yahudi** tüccarlar, **Abhazlar**, **Abazalar**, **Sırplar**...(M:105)

Yahudilerin tam da ölüme ramak kala bir hastaya isim vermek adetleri bu yüzden. (A:28)

Ömer onun **İspanyol** kökenli olabileceğini düşündü ama emin olamadı. (A:91)

Arap görünüşlü olan Faslıydı. (A:95)

Ama bağlarının kopma noktasına gelmesi genç Robin'in aniden **Yahudi** olmak istediğini açıklamasıyla yaşandı. (SS:60)

Türklerin ve Amerikalıların yanı sıra İstanbul üzerinden aktarma yapan **Pakistanlılar**, **Hintliler**, **Kırgızlar**, **Ruslar**, **Araplar** da var uçakta. (SS:131)

Kulaklarında evrensel barış işareti görmüş küpeler, bileklerinde **Kızılderili** kavimlerinin sembollerini taşıyan bileklikler şingirdiyor. (SS:149)

Rus Yahudisi bir ailenin kızı. (SS:237)

Çingene çalgıcılara, **Arap** seyyahlara, Hıristiyan hacılara, **Yahudi** tacirlere, **Budist** rahiplere, **Frenk** ozanlara,..., efsunperver **Mecusilere** ve **Urum** feylesoflarına denk geldim. (SS:144)

...yüreğinin ateşinin etrafında çıtırçıtlak raks eden bir **Çingene** olup kılıktan kılığa giriyor. (ŞA:141)

...pala bıyıklı **Kürtler**, mavi sarıklı **Rumlar**,...,sarı sarıklı **Yahudiler**, renk cümbüşü **Çingeneler**, kemerli burunlu **Ermeniler**...(ŞA:217)

Gerçi Hasköy'deki **Sefaradlar** İspanyolca konuşuyor. (ŞA:253)

Karadeniz'den gelen zahire gemilerine saldıran **Kazak** korsanları yakalanıp şehrin muhtelif semtlerinde kazığa vurulurken...(ŞA:265)

Şehirdeki **Yahudiler** ve **Araplar**, nasılsa boyvermiş yabani otlar gibi görülmüş, birer birer ayıklanmışlardı. (ŞA:18)

İstanbul **Ermenilerini**, **Rumlarını**, **Yahudilerini**...onun yerine Anadolu köylüleriyle komşuluk etmek durumundayız. (BveP:93)

Ama **Kürt** garsonlar şehre daha yeni göçmüşlerdi. (BveP:177)

Armanuş çoğu **Rus** ve Doğu Avrupalı uzun bir yazarlar listesi saydı. (BveP:185)

2.8.Lakaplar

Elif Şafak'ın eserlerinden Pinhan'da karşımıza çıkan lakaplar genel olarak halk arasında duymaya alıştığımız lakaplar gibi değildir.

Esnaftan **Boynukırık Abdullah**'ın karısı **Düşükçene Pakize** idi konuşan. (P:102)

Esmer güzeli **Hokkagülü İfakat** öteki kadınlardan bariz bir şekilde uzak duruyor. (P:103)

Kapının sesine uyandı. İlk gelen **Sidikli Safiye** idi. (P:109)

Çok geçmeden **Bedrenk Asiye**, her zamanki çığırkan renkleri ve yanpiri yürüyüşüyle çıkıp geldi. Ardından, aralarında sözleşmişçesine birer-ikişer dakika arayla, **Hoyrat Hacer**, **Şebgir Kamer** ve İsmihan Kadın teker teker damladılar. (P:109)

En son gelen **Macuncu Makbule** oldu. (P:109)

Bu ulak **Cenaze Mustafa** olacaktı. (P:132)

Alt katta, **Lodos Lütfü** gene tuhaf bir şarkı tutturmuştu. (P:132)

2.9.Diğer Unsurlar

2.9.1.Şahsiyetler

2.9.1.1.Edebî Şahsiyetler

Katreyiz âlemde, lakin

Dilde derya olmuşuz.

İ.H.Erzurumi (P:25)

Biz sevdik âşık olduk,

Sevildik maşuk olduk.

Her dem yeni doğarız,

Bizden kim usanası.

Yunus Emre (P:35)

Her gün bir yerden dönmek ne iyi

Her gün bir yere konmak ne güzel

Bulanmadan, donmadan akmak ne ala

Dünle beraber gitti cancağızım

Ne kadar söz varsa düne ait

Şimdi yeni şeyler söylemek lazım.

Mevlana Celaleddin (P:48)

Bizi ta'n eden olursa bilsin ki,

Harama el sürmedi Ballı Behram

Seninle içtiğim şarap helaldi,

Sensiz içtiğim su bile haram.

Ömer Hayyam (P:57)

Kırılmamak için bükül

Düz olmak için eğril.

Dolmak için boşal,

Parçalan ki yenilen

Az şeye sahip olanlar

Çoğa kavuşabilirler

Çok şeyi olanların zihni karışır.

Tao Te Ching (P:67)

Dinleyin feleğin zulümatını

Oldu İstanbul'da bir nişane

Görün bu mahallenin harabatını

Yandı dükkân evler kaldı virane.

Âşık Cevlani (P:75)

Devir döndü;

Zaman yine piç oldu.

Teslim Abdal (P:97)

Geçmiş ve gelecek yoktu

İstanbul vardı,

Ölüm yoktu, yaşam yoktu,

Yalnızlık yoktu, ıssızlık yoktu,

İstanbul vardı...

Mehmet Fehmi İmre (P:119)

İtir gülün sesi,
 Işık sonsuzun.
 Geceleri ölüm
 Konuşur karanlıklarda.

Cemil Meriç (P:137)

Ve O'na baktım ve ruhum titredi;
 Çok güzeldi.
 Bedeni tekildi
 Ve sanki her bir uzvu,
 Diğerini seviyordu.

Halil Cibran (P:151)

İster öldür, ister al
 Kurtar beni pür-yareden
 İşte gönlüm, işte sen
 Ben çıktım artık aradan.

Süreyya Efendi (P:160)

Bu hamamın içinde, ama her şeyin dışında bir yüzdü çocuğunki.

Murathan Mungan (P:197)

Hiçbir şeyi yoktu ve olsun da istemiyordu.

Kente, konuşmalara, kitaplara gidiyordu.

Sözcüklere doru yola çıkıyordu.

Sylvie Germain (P:216)

Pavel Pavloviç Antipov'un Paris'te açığız bir antikacıdan aldığı bu latif tepsi, bir **Vishniakov** çalışmasıydı. (BitP:55)

...**Goya**'nın Öcü Geliyor'unun büyütölmüş fotokopisini,...**Cioran**'ın **Meister Eckhart** üzerine yazdığı denemesinden cımbızlanmış cümlelerle yaptığı kolajı,...**Allen Ginsberg**'in Kaddish'inden dizeleri,...**Wittgenstein**'in ölümüne yakın çekilmiş bir fotoğrafını, onun hemen karşısında **Otto Weininger**'in soluk bir resmini,...**Neyzen Tefvik**'in boynunda asılı HİÇ yaftasıyla çektiği fotoğrafı, **Robbie Fowler** hakkında gazete kúpürlerini...(BitP:202)

Büyük İskender mi, ah evet, sefil bir hastalıktan çekti cavlağı. (BitP:205)

Ama aynı **Rousseau, Voltaire**'e yazdığı mektuplarda yüzlerce insanın canını alan Lizbon depreminde hayırla bahsetti. (BitP:205)

Erasmus'un Deliliğe Övgü'sünde **Fortuna**'dan söz ettiğı kısımlarla, **Makyavelli**'nin Fortuna'sını karşılaştırarak okuduk ve hatmettik. (BitP:264)

Nietzsche'nin **Rousseau** için sorduğı soruya geliyoruz. (BitP:266)

Her kafes ardında mütecessis gözler vardır; denilebilir ki, kafeslerin her bir deliğı baklava biçimi bir casus gözüdür; binlerce tahta çerçevesi göz mahalleyi bekler.

Refik Halit (M:5)

16. yüzyıl İstanbul'unda bir gece **Şair Balı Efendi**, genç yaşta ölen arkadaşı Piruza Ali'yi görür rüyasında. (M:204)

Sevgili **Adalet Ağaoğlu**'nun İstanbul'daki huzur, düzen ve senelerin birikimi kokan evinde karşılıklı oturuyoruz, iki başımıza. (SS:43)

“Sizce **Shakespeare**'in yazarlığa yetenekli bir kız kardeşi olsaydı” diyorum. (SS:48)

Virginia Woolf, Kendine Ait Bir Oda'da, **Shakespeare**'in kız kardeşi olarak tanıttığı hayali bir kadın kurgular. (SS:49)

İran şairlerinden **Hafız**'ı, Türk şairlerinden **Nesimi**'yi örnek alır kendine. (SS:52)

Çok olmalı ki, **Namık Kemal**'in 1872'de İbret'te yazdığı ve Osmanlı aile yapısını incelediği makalesinde dediği gibi, daha kendileri çocukken çocuk sahibi olur kızlar. (SS:55)

Osmanlı'nın son dönem şeyhülislamlarından **Musa Kazım**'ın “Hürriyet-Mutasavvat” (Özgürlük-Eşitlik) başlıklı yazısında nasihat buyurduğu gibi, kadınların belli bir noktadan sonra eğitime ihtiyaçları yoktur. (SS:55)

...hatta roman okumasına dahi izin verilmediğini görmek etrafındakileri, bilhassa **Ahmet Mithat**'ı yakından sarstı. (SS:56)

J. K. Rowling, Harry Potter serisini yazmaya oğlu dünyaya geldikten sonra başladı. (SS:58)

Sylvia Plath yazı yazabilmek ve kendine vakit ayırabilmek için dadı tutacak parayı bulmakta zorlanıyordu. (SS:58)

Keza **Toni Morrison** iki oğluna tek başına baktı. (SS:58)

Susan Sontag'ın oğlu **David Rieff** annesinin izinden giderek hem yazar oldu, hem editör. (SS:58)

Keza Amerikan şiirinin en önemli seslerinden **Maya Angelou**'nun 16 yaşındayken hamile kaldığı oğlu **Guy Raphael Johnson** da annesi gibi şair olmayı seçti. (SS:59)

Nadine Gordimer, Margaret Atwood, Anita Desai, Jhumpa Lahiri, Ann-Marie MacDonald, Maureen Freely, Halide Edip Adivar, Sevgi Soysal, Latife Tekin, Şebnem İşigüzel ya da Feride Çiçekoğlu. (SS:57)

Öte yandan çocuk yapmayanlar da var. **Emily Dickinson, Charlotte Bronte, Dorothy Parker, Lillian Hellman, Patricia Highsmith, Iris Murdoch, Jeannette Winterson, Zadie Smith, Amy Tan, Kiran Tesai...** (SS:57)

En bilinen örnek **Muriel Spark.** (SS:60)

1862 senesinde **Leo Tolstoy** kendisinden yaşça hayli küçük Sofya Andreyevna Bers ile evlendi. (SS:86)

Belli ki hiç **Hemingway** okumamış ömrü hayatında. (SS:96)

Ersnt Bloch okumuş muydunuz diye soracağım ama okumadığınızdan adım gibi eminim. (SS:97)

Boş yere değil **Mary Ann Evans**'ın gerçek ismini saklayıp, erkek ismi kullanması. (SS:126)

...**George Eliot**'un hiç mi hiç hoşlanmadığı "romantik aşk kitapları" kaleme alıyordu. (SS:127)

Nice sonra ortaya çıktı ki bu romanın yazarı Amerikalı bir erkek değil, bir Türk kızıydı: **Nihal Yeğınobalı.** (SS:126)

Ivan Turgenyev, George Sand için şöyle demişti bir zamanlar: "Ne kadar iyi kalpli bir kadın ve ne cesur bir erkek!" (SS:128)

Simone de Beauvoir doğumundan yüz sene sonra bugün bile dünya kadın hareketinin tarihinde en derin ve en uzun soluklu iz bırakan isimlerin başında geliyor. (SS:139)

Gene de aynı **Simone de Beauvoir, Jean Paul Sartre** ile **Raymond Aron**'un entelektüel sohbetlerinden dışlanacaklardı günlerden bir gün. (SS:140)

1983'te **Yuko Tsushima**'nın *Kaderin Çocuğu* adlı eseri, anneliğin hakikatleriyle toplumun dayattığı "ideal" annelik anlayışı arasındaki çelişkileri yaşayan ve bunlar arasında sıkışıp kalan bir kadını anlatır. (SS:140-141)

"Gün boyu son derece normal bir insan gibi hareket etmeye bayılırım" demişti **Courtney Love**. (SS:156)

Zelda Sayre Fitzgerald 24 Temmuz 1900'de Alabama'da doğdu. (SS:159)

Oscar Wilde, "Erkekler yorulunca evlenirler. Kadınlar ise sırf meraktan evlenirler. Sonunda her iki taraf da hayal kırıklığına uğrar" demişti. (SS:194)

Öğretmen hanım piyano başına geçip, "Yine bu gülnihal, aldı bu gönlümü" diye çaldıkça **Dede Efendi**'den, köpek de dizinin dibinde oturmuş, uluyor var gücüyle. (SS:212)

Sadece kulaklarım ya da karnım değil, bitin mahalle dinliyor **Georges Bizet**'nin "İnci Avcıları"nı. (SS:212)

Ayn Rand dünya üzerinde bugün hangi ülkeye giderseniz gidin sayısız hayranına rastlayacağımız türden kalıcılığa sahip nadir kadın yazarlardan. (SS:237)

Modern felsefenin açmazlarının **Kant** bilmeden anlayamayacağına inanan **Ayn Rand**, aslında Kant'tan zerre kadar hazzetmezdi. (SS:238)

...kendi kendisine annelik etmek durumunda kalan **Doris Lessing** geliyor hep aklıma. (SS:253)

Kulaklıkları CD çalarda takılı kalmış **Jack Kerouac**'ın "The Road" adlı eseri. (SS:255)

Öyle ki **Yakup Kadri Karaosmanoğlu** Gençlik ve Edebiyat Hatıraları'nda, bu romanın otobiyografik olduğunu söylemekle istemeden pot kırdığını yazar. (SS:291)

Zira zerrelere denizlerden ve denizlerin zerrelere hâsıl olduğunu biliyor.

Yakup K. Karaosmanoğlu (ŞA:10)

Hayat denizi sakin olduğunda, daha da korkunçtur; çünkü sükûnetin ortasında fırtına saklıdır.

Luis de Leon (ŞA:13)

Kuyu derin, kovanın aşağılardan çıkıp gelmesi yıllara bakıyor ve kova şuan hızla aşağılara iniyor, senin eğilip arkasından bakabileceğinden de çabuk.

Franz Kafka (ŞA:29)

Cicero'dan De officiis, **Boethius**'dan De Consolatione philosophiae, **Seneca**'dan Meseller ve **Juan Padilla**'dan Retablo de la vida de Cristo. (ŞA:33)

Onları seviyordum, hala da çok seviyorum onları. Yalnız hiçbir zaman onların basit dünyalarına giremedim. **Julio Cortazar** (ŞA:36)

Ertesi gün Arbues, **Aristoteles**'den "Vasıflar Üstüne" yi anlatmıştı. (ŞA:38)

Bir kimse çocukluğunda bu dili bir yol işletmeye görsün, yaşam boyu kulaklarından gitmez artık; tatlı, güçlü ve korkutucu. **Herman Hesse** (ŞA:42)

Kardeşim için bunun tersi geçerliydi. Onun için her şey bir hırçın savaş nedeniydi. **Amin Maalouf** (ŞA:50)

Bu yüzden, oyunlarımızı gizlice oynuyoruz. **Mario Vargas Llosa** (ŞA:66)

Her yolculuk kendi çizgileri

İçinde bir başka yolculuk gizler

Sapılmayan dönemeç, unutulmuş açığı.

Jeanette Winterson (ŞA:78)

"Bırakın gelsin" dedi Maui.

Sonra sordu: "Nasıl bir yaratık bu?"

"Aman" dediler, "dev gibi bir canavar!"

Joseph Campbell (ŞA:81)

Sevgi ve arzunun aşırı halleri olabilir. **Spinoza** (ŞA:100)

Bu adamın acısının bir ayine dönüştürülmesi ne gariptir. **Halil Cibran** (ŞA:101)

Bir adam tuzun üstüne yazı yazmaya çalışıyor, rüzgâr her yazdığını siliyor. Adam bıkmadan usanmadan, hep aynı harfleri, hep aynı özenle ve sonsuz bir sabırla yazıyor. **Sylvie Germain** (ŞA:107)

Her şey tersine gidiyor...kitaplar hocasız ve hocalar kitapsız...gençler halsizleşiyor ve yaşlılar gençleşiyor...yaratıklar insanı oynuyor ve insanlar da yaratığı...**Baltazar Gracian** (ŞA:111)

Ummanların ötesinde bir altın şehir yok. **Cemil Meriç** (ŞA:123)

Yarı açık pencerede korku ürkekçe, yürekleri parçalarcasına parlayan günışığına bakıyor. **Juan Ramon Jimenez** (ŞA:152)

Bir insana sırrınızı verdiğinizde, özgürlüğünüzü verirsiniz. **Fernando de Rojas** (ŞA:160)

Bir gün kötü bir karayel, o beyaz sokağı yaladı geçti, artık kapının önünde değildi çocuk. **Juan R. Jimenez** (ŞA:164)

Ve zamanın henüz erken olduğu düşüncesini kafamdan atarak bir gün o şehre yollandım. **Tayfun Pirselimoglu** (ŞA:166)

Demek ki bir kişiyi aynı anda deli ve suçlu olarak ilan etmek mümkün değildi. **Michel Foucault** (ŞA:167)

Bu kadar uzak bir yere gelip, hayal kırıklığı aramaya değer miydi? **Lamartine** (ŞA:181)

“Bir ayna mı?” diye cevap verdi...”Tıpkı bir şeytan ikonudur: Sağ kolunu bile sol kola dönüştürür!” **Milorad Pavic** (ŞA:188)

Götürür uykulu atları onları

Türkünün titrediği

Çarmıhlar çıkmazına.

Federica Garcia Lorca (ŞA:199)

Otların yeşil olması, denizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması, pekâlâ bir meseledir. Kim demiş mesele değildir diye? **Sait Faik Abasıyanık** (ŞA:201)

O zamanlar aynalar dünyasıyla insanların dünyası, şimdi olduğu gibi birbirinden kopuk değildi. **Borges** (ŞA:214)

Yabancıнын, hele bir şeylerden kaçmışının, büyüü bir parçalanmışlığı var. **Bilge Karasu** (ŞA:225)

Sonrası, toprak altında bulunmuş paralar gibidir. Işır ama söylemez. **Murathan Mungan** (ŞA:229)

Çocukluğunda böyle bir şeye tanık olmuş herkes, bunun izini tüm yaşamı boyunca taşımak zorundadır. **Umberto Eco** (ŞA:244)

Sen bakma havanın durgunluğuna,

Derya dediğın uyur uyur uyanır.

Nazım Hikmet (ŞA:250)

Hür bir insanda, öyle ise, tam zamanında bir kaçış ve savaş, aynı ruh metinliğinin kanıtlarıdır. **Spinoza** (ŞA:256)

...feda ettiğım saçlarıma rağmen ne kadar kadınmışım. **Colette** (ŞA:268)

Beni kim sevecek acaba, kim öldürecek? **Pierre J.J.** (ŞA:274)

Kimseye söyleme ama dünya yusuvarlak. **Tom Robbins** (ŞA:279)

Ne yapsam döl saçan her rüzgârın vebası bende kalacak. **İsmet Özel** (ŞA:286)

Akdeniz, yollardır. **Lucien Febvre** (ŞA:287)

Ey, ötesi? Ötesi hiç. **Beşir Fuad** (ŞA:289)

Zira içinde ne doğrudan **Milan Kundera**'yı ne de yazarın romanlarından birini hatırlatacak bir unsur vardı. (BP:87)

“Aman! **Tolstoy** için bunları yumurtlamak kolay” dedi Karikatüristin Hayatla Kavgalı Karısı. (BP:98)

Bergsoncu zaman fazla ürkütücüydü, **Tanpınarcı** zaman ciddi ciddi özeleştiri beklediğinden ağır geliyordu. (BP:101)

“Bu ev **Çehov** karakterleriyle dolu” diye mırıldandı Armanuş kendi kendine. (BP:112)

“Gel **Hayyam**'dan bir rubaiyle taçlandırılım şu lafları.” (Aşk:166)

2.9.1.2.Tarihi Şahsiyetler

Sular durulunca tekrar gelir, küllerin arasında oynayan çocukları münasip bir bahaneyle uzaklaştırır ve **Kaarun** hazinelerini aramaya koyulurdu. (P:80)

Ebu Hafs-i Haddad ordusu neydi? İstanbul'da ne işi vardı? (BitP:28)

Siz bizden en az bir asır önce başladınız Bâtılılaşmaya. Büyük **Deli Petro!** (BitP:43)

Fatih Sultan Mehmet hazretleri, İstanbul şehrini kuşattığında o da hemen koşup yanıma gelmiş. (BitP:122)

İstese, **Karun** kadar zengin, Süleyman kadar muktedir olmuştu çoktan. (M:42)

Bilmiyorlardı ki, paravanın arkasından onları gözetliyordu **Sultan Üçüncü Selim**. (M:170)

Ardından, 21 Ocak 1580'de, **Sultan Üçüncü Murad**'ın gönderdiği hatt-ı hümayun üzerine harekete geçen **Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa**, içindeki bütün gözlem araçları ve kitaplarla birlikte rasathaneyi bir gecede yerle bir etti. (M:202)

Pencereleri örümcek ağlarıyla, duvarları **Che Guavera** ve **Marlon Brando** posterleriyle kaplı, perdeleri kızıl kadifeden, kasvetengiz bir şatonun karanlık kütüphanesinde barınır ekseriya. (SS:81)

Mesela **Eflatun**'a göre melankoli sanatsal üretimi artırıcı özelliğe sahipti. (SS:300)

...ilkini yaşanıp da, sonradan unutulmuş olayları travmalar diye niteliyoruz. **Sigmund Freud** (ŞA:57)

Düşümde, son gördüğüm sabah düşünde... elimde terazi vardı, dünyayı tartıyordum. **Nietzsche** (ŞA:169)

Büyük İskender'in yüksekçe bir tepeye kurulmuş kocaman bir aynası vardı. (ŞA:170)

Ne var ki, **Thales, Sokrates, Pitagoras, Plato**, hatta **Aristoteles** de dâhil olmak üzere bütün Yunanlı filozoflar, kitabi rehberlikten yoksun oldukları için mevcut hataları ısrarla tekrarlamaktan kurtulamamışlardı. (ŞA:222)

Köse Sultan bugünlerde bir hayli kaygılıydı. (ŞA:264)

Aşırı kemerli burnunun benzeri dünyada sadece iki kişide vardı: biri **Fatih Sultan Mehmet** diğeri de Zeliha Teyze. (BP:75)

Mesrop Mashtots mezarında döner! (BP:65)

Zira tek bir müzisyene takıntılıydı: **Johnny Cash**. (BP:74)

...İpek Yolu boyundaki kadim ticaret rotalarının haritaları, **Marco Polo**'nun ayak izleri...(BP:88)

Sultan Hamit'in Pantürkçü, Panislamcı boyunduruğundan bahsediyorum.
(BP:185)

“Hadi ya! **Mimar Sinan** Ermeni olduğunu bilmiyordum.” yazdı Asya şaşırarak. (BP:266)

“Evet, ama diyorlar ki **Hasan Sabbah**'ın üç sadık kumandanı takipten kaçmayı başarmış.” (Aşk:250)

Bu kez sırada **Feridüddin Attar**'ın Esrarname'si vardı. (Aşk:253)

En ön sırada **Hükümdar Keyhusrev** ile danışmanlarını görünce rahatladım.
(Aşk:329)

2.9.2.Yer-Yöre Adları

Şafak'ın eserlerinde kullanılan yer isimleri çok çeşitlidir. Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli yerlerini eserlerinde kullanmıştır. Türkiye dışında özellikle Amerika'da yer alan şehir isimlerini çokça kullanması dikkat çekicidir.

...omuzlarına **Bursa** işi peştemalini yerleştirir; aragını, o kesif kokuyu içine çeke çeke hazırlar. (P:71)

Çehresi ve huyları onu güzellikte yekta kılarken, birçok mürit peyda etmiş pay-i tahtta ve **Edirne**'de. (P:128)

Gelen Çelebi Şeyh'in, hadise esnasında **Manisa**'da bulunduğu için kurtulabilen sağ kolu Derviş Fasih imiş. (P:129)

Uzun müddet kaldığı tek yer **Üsküdar**'daki Hırpani Baba tekkesi olmuştu.
(P:138)

Beraber, **Mısır Çarşısı**'nın yanından uzanan bir yolu çıkıp, **Kapalıçarşı** istikametine yöneldiler. (P:142)

Yabancı otlar, şehir-i **İstanbul**'un pek çok köşesinden, bilhassa da **Kasımpaşa** mezarlığının arkasından, bir de **Üsküdar**'daki **Uzun Çayır** civarından toplanmıştı. (P:197)

Amerika'dan geniş otoyollar, **Avustralya**'dan iki yanı açıklık yollar, **Almanya**'dan nizamlı otobanlar, **Paris**'ten ışıklı bulvarlar, **Roma**'dan daracık sokaklar, **Maçu Piçu**'dan patikalar, **Kuzey Afrika**'dan unutulmuş kervan yolları...(BP:87)

Bolivya'dan bir yol resmi. (BP:97)

Çocukluğundan beri neredeyse beş ayını **San Francisco**'da (yaz tatilleri, bahar tatili ve hafta sonu ziyaretleri) geri kalan yedi ayının da **Arizona**'da geçirdiğinden, her iki tarafın da kendisinden neler beklediğini ve bu beklentilerin ne kadar uzlaşmaz olduğunu birinci elden öğrenme fırsatı almıştı. (BP:105)

Cicianne yüzyılın başlarında **Selanik**'te doğmuştu. (BP:146)

Bir Rus hayat kadınıyla **Moskova**'ya kaçan, orada aile soyağacının lanetinden korunacağını sanan bir büyük amcaları vardı. (BP:38)

Tereyağlı **Danimarka** kurabiyeleri, rengârenk meyveli turtacıklar, siyah meyanköklü şekerleme topları, sarımtırak akide şekerleri... bunları arabaya atar atmaz arkasından kovalayan varmış gibi hızlandı. (BP:46-47)

Doğrusu Rose **İstanbul**'un nerede olduğunu hatırlamaya çalışıyordu. Acaba **Mısır**'ın başkenti miydi, yoksa **Hindistan**'da bir yer mi? (BP:52)

“**Meksika** sanatını sever misin bilmem ama yarın akşam bir sergi açılacak.” (BP:59)

Kentucky, Elizabethtown'daki en heyecanlı olayın her sene düzenlenen ulusal kahramanlar festivali olduğunu biliyor muydunuz? (BP:68)

1909 **Adana** katliamlarından ya da 1915 tehcirinden... Bunlar sana bir şey hatırlattı mı? (BP:185)

Aynanın içinde, cin ile efendi arasında, **Mekke**'den getirilmiş zemzem suyuyla dolu bir gümüş tas duruyor. (BP:230)

Karacaahmet'te, gassalın onları ısrarla yönlendirdiği mezarlığa birkaç sokak kala, hepsi tesadüfen dip dibe durdular kırmızı ışıktaki. (BP:357)

Hollanda'da yaşayan esrarengiz bir adammış. (Aşk:29)

“**Tebri**zli Şems, müjde! Duaların kabul olundu! Hazırlan, **Bağdat**'a gideceksin.” dedi bir ses. (Aşk:64)

Beklenmedik mesajın beni **Guatemala**'da, **Momostenango** adında ücra bir köyde yakaladı. (Aşk:81)

Hayalini gerçekleştirmek için **Konya**'yı seçti-Nuh'un Tufanı'ndan sonra su yüzüne çıkan ilk şehri. (Aşk:97)

Guatemala'da son durağım **Chajul** isminde ufacık bir kasaba. (Aşk:123)

Erzurum'u, **Sivas**'ı, **Kayseri**'yi aldılar, erleri kestiler, kadınları aldılar. (Aşk:136)

Kudüs'e gitmekte olan hacılar, son Haçlı Seferi'nden kaçkın serseri askerler vardı yollarda. (Aşk:144)

Dünyanın neresine giderse gitsin kendinî evinde hissediyordu. **Sibirya**'da, **Şanghai**'da, **Kalküta**'da, **Casablanca**'da... (Aşk:203)

Alamud Kalesi'nden gizlice çıkmış ve gittikleri her yere bela götürmeye ant içmişlerdi. (Aşk:250)

İskoçya'da **Kinlochbervie** adında bir balıkçı köyünde dünyaya geldim. (Aşk:261)

Öyle ki **Endonezya'dan, Someli'den, Arjantin'den, Filistin'den** nice aile kızlarına onun adını verdi. (Aşk:264)

1975 yazını **Fas'ta** Sufiler arasında geçirdim. (Aşk:287)

Ortada çok fazla rivayet var. **Şam'a** gitmiş diyorlar. Ama **İsfahan'a, Kahire'ye** hatta doğduğu şehir **Tebriz'e** gitti diyen de var. (Aşk:351)

Ardından, otobüslere atlanıp, **Galata Köprüsü** yakınlarında, etrafı harap yollarla dolu, pas rengi bir balçıkla kaplı boş arsaya gidildi. (BitP:32)

Grosny'de dünyaya geldiği, çocukluğunu geçirdiği malikâne şarap kırmızısı, ailecek her pazar ayine gittikleri kilise de parşömen sayısydı mesela. (BitP:39)

Bolşevik Devrimi'nden sonra **Rusya'dan** kaçan binlerce Beyaz Rus doluşmuştu **İstanbul'a** ve söylenenlere göre, daha binlercesi yoldaydı. (BitP:41)

Böylece **Beyoğlu'nun** en muteber pastanelerinden birinde, garson olarak iş buldu. (BitP:45)

Agripina Fyodorovna Antipova 1922 baharında **Paris'e** vardığında, gebe bir sıkıntı yaşıyordu ruhunda. (BitP:51)

Cemal ise babasıyla birlikte **Avustralya'ya** gitmişti. (BitP:69)

“Erkek kardeşim **Kahire'ye** gitmişti seneler evvel.” (BitP:120)

Burada tamamladım, **İngiltere'de** başladığım doktoramı. (BitP:150)

Niçin şöyle birkaç sene dünyanın en mistik şehirlerini beraber gezip, **Kudüs'te, Tibet'te, Delhi'de** dolanmıyor ya da Şems'in kayıp mezarını aramaya çıkmıyorlardı? (BitP:166)

Sidar **İstiklal Caddesi'ne** açılan barlardan birinde tanışmıştı onunla. (BitP:210)

Dingin bir karanlığa, parlak ama gölgesiz ışıklar serpiştirmiş bir ülke: **İsviçre!** (BitP:247)

Dolapdere'de bir dut ağacına iple bağlanmış tahta tabelanın üzerinde.
(BitP:369)

Alevler hızla yayılırken, kalabalığın homurtusu **Kremlin**'i kuşattı. (M:51)

Haremdeki cariyeler, **Venedik**'ten gelen aynalarda emsalsiz güzelliklerini seyretmeye doyamazlarmış. (M:92)

Osmanlı haremlerinde, vaktiyle **Asur, İran, Roma, Bizans, Abbasi, Memluk** saraylarının da tanıdık simaları olmuş harem ağaları hizmet ederdi. (M:146)

Uzak Asya'da, mesela **Burma**'nın balta girmemiş ormanlarında yaşasaydım, örnek vatandaş sayılabilirdim belki de. (SS:31)

Doğup büyüdüğü **Kerbela**'dan ötelere varabilmek istiyor. (SS:52)

Muriel Spark **Afrika'da (Zimbabve'de)** yaşadı ve yazdı gençliğinde. (SS:60)

Ben bunları düşünerek yürüyedurayım **Bebek Parkı**'na doğru bir gürültüdür kopuyor. (SS:93)

Cinler gözetler geleni gideni **Haydarpaşa Garı**'nda. (SS:123)

Alanya'dan Ege'nin en güzel kıvrımlarına kadar nice manzara bir film şeridi gibi gözleri önünden akıyor. (SS:142)

Ömrümde gördüğüm en güzel sonbahar tonları boyuyor **Boston**'u. (SS:148)

Zelda Sayre Fitzgerald 24 Temmuz 1900'de **Alabama**'da doğdu. (SS:159)

Kapalıçarşı'da bir kafede oturuyoruz. (SS:193)

Gürül gürül bir tenorla yankılanıyor cümle **Kuzguncuk** semti. (SS:212)

Peru'da **Machu Pichu**'da yerli kabileler yapıyor bunları. (SS:217)

Bir süre **Hollywood**'da düşük bütçeli metin yazarlıkları yaptı. (SS:237)

Öğleden sonra Zarpandit aylak aylak **Northampton**'da dolaştı. (A:67)

Hem **Çin** yemeklerini hiç sevmem! (A:134)

“Keskin nişancı **Washington**’da anne, ben **Boston**’dayım...” (A:225)

Zihinleriyle birlikte vücutlarını da gezdirmekle ilgilenenler için **Sibirya, Hindistan, Moğolistan**’a turlar, daha az parası olanlar içinse **ABD** çapında sayısız yaz kampı vardı. (A:229)

Birkaç kez sabahın tenha saatlerinde **Hasköy**’ü arşınladım, o kadar. (A:7)

Avila’da basık bir evde, hayatından bıkmış bir fırıncının beşinci oğlu olarak gözlerini açmıştı bu dünyaya. (ŞA:18)

Bu zebaniler **Viyana**’da bozguna uğradıklarında Sultan Süleyman ne yaptı? (ŞA:25)

Nereye kaçarlarsa kaçsınlar, **Mısır**’ı inleyen belalardan, sapkınları çürüten vebalardan kurtulamayacaklar. (ŞA:27)

Kadın, aşk büyücülerinin piri olarak nam salmıştı **Madrid**’de. (ŞA:66)

Bağdat şehrini kurmadan evvel yere kocaman bir çember çizmiş. (ŞA:138)

Kastilya, Aragon, İtalya, Portekiz, Flandres ve **Hint** adaları konseyleri yerlerini aldılar. (ŞA:194)

Samatyakapısı, Balıkpazarı, Kumkapısı, Unkapanı, Cibalikapısı, Ayakapısı, Balatkapısı, Fenerkapısı, Hasköy, Ortaköy, Arnavutköy, Büyükdere, Kadıköyü meyhanelerinin çingiraklı kapılarından içeriye süzülüp, solgun yanakları kıpkırmızı, baygın gözleri birer kan çanağı oluncaya kadar hababam içerdi. (ŞA:218)

Cibali yangını sinsice geldi. (ŞA:227)

2.9.3.Yemek Adları

Türk halkının kendine göre çok zengin bir mutfak kültürü vardır. Bu zenginlik Elif Şafak’ın eserlerine de fazlasıyla yansımıştır. Şafak’ın yurtdışında da

yaşamış olmasından dolayı sadece Türk yemekleri değil, diğer ülkelerin de yemekleri eserlerinde yerini almıştır. Biz burada Şafak'ın eserlerinde karşımıza çıkan mutfak öğelerine değinmeye çalışacağız.

Gerçi bugün canı **biber dolması** çekiyordu- tek tek her bir kız kardeşin farklı pişirdiği basit ama alengirli yemek. (BveP:27)

“Hah! Nihayet gelebildi hanımefendi! Hoş geldin yabancı! Gel sen de katıl bize,” diye seslendi Banu, fırında **kızarmış gevrek bir tavuk** kanadının üzerinden boynunu uzatarak. (BveP:30)

Fırından yeni çıkmış kocaman bir tavuğun yanı sıra **yayla çorbası, pilaki**, bir gün önceden kalma **kadınbudu köfte, turşu**, sabah yapılmış **çörek**, bir sürahi ayran ve evet, **biber dolması**. (BveP:31)

Yayla çorbasını bitirmiş, sabırla sıradaki yemeği bekliyordu. (BveP:37)

Belli ki yeni yapılmıştı **sütlaç**, soğumasını beklemeyeceklerdi. (BveP:43)

Patlıcan sosları ve yaprak salamurası kavanozlarına sinirli sinirli baktı. Patlıcan matlıcan yok artık! **Sarma** marma yok! Acayip etnik yemekler yemek sorunda kalmayacaklardı bundan böyle. O iğrenç **kavurmanın** görüntüsü bile midesini kaldırmaya yetiyordu. Bundan böyle canı ne çekerse onu pişirecekti. Kızı için hakiki **Kentucky yemekleri** yapacaktı. **Hamburger** mesela... Hamburger sosis biftek üçlemesini düşününce yüzü aydınlandı. “Aynen böyle!” dedi kendi kendine. Dahası **tavada yumurta, akçaağaç şurubuna batırılmış gözlemeler, soğanlı sandviçler, mangalda koyun pırzolası, kızarmış patates**... Velhasıl özbeöz **Amerikan yemeği** yiyeceklerdi bundan sonra. (BveP:49)

Ama ne hayalindeki kayınvalidesi cevap verdi, ne de bu süre zarfında kaşlarını çatarak baktığı **bamya turşusu** kavanozu. (BveP:50)

Mustafa satın aldığı üç beş şeyi kasiyerin önüne koydu: **Kalamata zeytini, dondurulmuş ıspanaklı pizza, konserve mantar çorbası, konserve kremalı tavuk çorbası ve konserve şehriye çorbası**. (BveP:54)

Onun yanında çeşitli ebatlarda renkli toprak kaplarda **fasulye pilaki**, **kadinbuda köfte**, **karniyarik**, fırından yeni çıkmış **çürek** ve en önemlisi, ah, en dayanılmazı, **bastırma** vardı. (BveP:61)

Hele masanın öbür ucunda yer alan **burma tatlısını** görünce hepten eridi hiddeti. (BveP:61)

Üzerinde “Teşekkürler” yazılı bir kart, bir sepet de **hurma**. (BveP:66)

Mesajı alan Dikran Dayı annesi tarafından azarlanan bir çocuk gibi iç geçirdi ve **burma tatlısına** döndü. (BveP:67)

Belki bu derin hoşnutsuzluğunun nedeni, küçüklüğünden beri her yaş gününde aynı lezzetsiz pastayı yemek zorunda kalmasıydı- **üç kat karamelli kestaneli (aşırı tatlı) kek üzerine, dövülmüş limonlu krema (aşırı ekşi)** (BveP:71)

Sonra kırk birinci günün sabahında herkes kahvaltıda **sucuklu yumurta** yerken Banu ayaklarını sürüyerek odasından çıkmıştı. (BveP:79)

Büyük bir et topu, ondan da büyükçe bir hamur topu vardı tepside. Anlaşılan akşama **mantı** yiyeceklerdi. (BveP:85)

“Birazdan havaalanına gitmem lazım, ikizler bugün dönüyor. Size **mantı** getirmek için uğradım bir de...” (BveP:110)

Elinde maydanoz ve limon dilimleriyle süslenmiş bir tabak **musakkayla** içeri giren Zaruhi Hala’ydı konuşan. (BveP:111)

Bir dilim dahi yesen günlerce çemen kokar, çemen terlersin. Çişin bile **bastırma** kokar. (BveP:111)

Özellikle her fırsatta alenen yerin dibine batırdığı iki yemek vardı: **paça ve bağırsak dolması**. (BveP:113)

“Tabağıma **kadayıf** doldurdun bile. Şunu tadayım, yeter.” (BveP:115)

“Hala söyler misin ben neden **mantı** yiyorum?” diye söylendi Armanuş. (BveP:117)

Misafirlerinize **patates cipsiyle humus, patlıcanlı dipli kanapeler** ikram ediyor musunuz? (BveP:126)

Mantı tadına, **sucuk** kokusuna, **bastırma** iptilasına aşına mısınız? (BveP:127)

Çocukluğundan beri her kahvaltıda annesinin önüne **kavurma** çıkarmasından şikâyetçiydi. (BveP:129)

Üç çeşit **siyah zeytin, kırmızıbiberli yeşil zeytin, tam yağlı beyaz peynir, örgü ve otlu ve keçi peynirleri, haşlanmış yumurta, petek balı, manda kaymağı, ev yapımı kayısı ve böğürtlen reçelleri**, porselen tabaklarda üzerine **zeytinyağı gezdirilmiş, kekik serpilmiş domatesler...** Fırından yeni çıkmış **böreğin** kokusu mutfaktan içeri süzülüyordu. (BveP:137)

“En sevdiğim yemekler. **Humus, babaganuş, sarma...** aaa **çürek** de pişirmişsiniz!” (BveP:164)

“**Pilav,**” dedi Armanuş gülerek ve yemekleri incelemek için öne eğildi, “**Turşi** ve...” (BveP:166)

Pilavı aynen babaannesi gibi pişirdiklerini fark etmişti, tereyağlı ve çam fıstıklı. (BveP:173)

Asya'nın dediğine göre şehirdeki en iyi **tavuk döneri** burası yapıyordu. (BveP:188)

...**üzümlü cevizli kurabiye** pişirdi, tezgâhtaki plastik meyveleri yıkadı ve bin bir zahmetle ocağın köşesindeki taşlaşmış hardal lekesini ovdu. (BveP:201)

Aşure pişirmek için mutlaka kazan gerekirdi.

Malzeme:

1/2 bardak fasulye

1 bardak buğday

1 bardak pirinç

3 bardak su

1/3 bardak kuru üzüm

1/3 bardak kuru incir

1/3 bardak kuru kayısı

1/2 bardak portakal kabuğu

1/2 bardak kabuğu soyulmuş badem

1/2 bardak antepfıstığı

1/2 bardak çam fıstığı

1/2 bardak fındık

1 1/2 bardak şeker

1 tatlı kaşığı vanilya

Süsü:

2 çay kaşığı tarçın

1/2 bardak nar

2 çay kaşığı gül suyu

Hazırlanması:

Malzeme bir gece önceden ayrı kaplarda suya basılır. Fasulyeler bir kaba konup bir gece soğuk suda bekletilir. Buğdayla pirinç iyice yıkandıktan sonra suya basılır. İncirler, kayısılar ve portakal kabukları 1/2 saat sıcak suda bekletilir sonra süzülür ve süzülen su saklanır; kıyılır, kuru üzümle karıştırılıp br kenara konur.

Pişirmesi:

Fasulyeler soğuk suya konur. Yumuşayana kadar, yaklaşık bir saat kaynatılır. Bu arada 2,5 litre su kaynatılıp içine buğday ve pirinç atılır, kısık ateşte ara sıra karıştırarak yumuşayana kadar, yaklaşık bir saat pişirilir.

Meyvelerin saklanan suyu, şeker, dövülmüş fındık, çam fıstıkları kazana eklenir ve sürekli karıştırarak orta ateşte kaynatılır. 30 dakika kadar. Karışımın helmelenmesi beklenir. Vanilya, kuru üzüm, incir ve kuru kayısı eklenerek 20 dakika daha sürekli karıştırılarak kaynatılır. Altı kapatılıp gül suyu eklenir. Aşure bir saat kadar oda sıcaklığında bekletilir. Üzerine tarçın serpilir, soyulmuş badem ve narla süslenir. (BveP:281/282)

Diğer tatlıların aksine aşure, aile için olduğu kadar konu komşu için de pişirilirdi. (BveP:298)

Yeni pişmiş **krep** üzerinde halkalanan akçaağaç şurubu kadar rahatlatıcı bir şey yoktu hayatta. (BveP:303)

“gel mutfakta **aşure**leri kâselere koymam yardım et.” (BveP:313)

Her katında çocukların mutlu mesut koşup oynadıkları, fırından **zencefilli tarçınlı kurabiye** kokularının yayıldığı büyükçe bir ev hayali bazılarına klişe gibi gelebilir ama onların gözünde hayatların en idealiydi. (Aşk:13)

Batan güneş sırtına vururken, fırında pişen **çikolatalı kekin** kokusu yayılmıştı ortalığa. (Aşk:67)

Birkaç tarifi dikkatle inceledikten sonra, kendisini tüm öğlen meşgul edecek zorlu bir mönü seçti:

Safranlı, Hindistancevizli, Portakallı Deniztarağı Çorbası

Mantar Sosunda Taze Otlu, Beş Çeşit Peynirli Makarna

Sirkeyle Kızartılmış Sarımsaklı Dana Kaburgası

Kremaya Yatırılmış Karnabahar Salatası

Ardından bir de tatlıda karar kıldı: **Sıcak Çikolatalı Sufle.** (Aşk:89)

Kalktı, yemeği masaya taşıdı: **Kızarmış ballı ördek, yanına patates sote, fıstıklı yasemin pilavı üzerine karamelli soğan.** (Aşk:340)

Kerra bana hemen bir kâse **sütlâç** getirdi. Tatlı, gül suyu ve tarçın kokuyordu. (Aşk:350)

Unla kaplı tahta sofrada, elimde merdane, misafirlere **bazlama** açıyordum. (Aşk:363)

“Haydi, bana bir **işkembe çorbası** çek. Sarımsağı bol olsun. Ayılmam gerek!” (Aşk:393)

...mutfağa dönüp yemek kitabını açtı; o günün mөнüsünü seçti.

Kremalı Mantar Çorbası

Hardallı Deniz Mahsulleri Salatası

Rezeneli, Kurutulmuş Domatesli Levrek

Dereotlu Pirinç Graten

Vanilyalı Turta (Aşk:399)

Çok severdim **cevizli pestili.** (P:40)

Mutfakta **kölbastılar, karnıyarıklar, testi kebabları,** yağdan kaçınılmadan pişirilmiş **pilavlar, etli dolmalar, zerdeler, kavurmalar, tavuk yahnileri, kıymalı börekler, yassı kadayıflar, lokma tathlıları, baklavalardan** mürekkep mükellef bir sofrada duruyordu. (P:100)

Sıra sıra dizilmiş dükkânlardan **kaymaklı, yassı, fıstıklı, yufkalı, tel kadayıf** kokuları yükseliyordu. (P:138)

Sininin üstünü çeşit çeşit **reçel** ile donattılar; portakal, incir, gül, çilek ve erik reçelleri yan yana dizildiler. (P:151)

Ayakta bir iki tek atıp gidenler, yani tektekçiler için **fasulye piyazı, lahana turşusu, leblebi** konmuştu küçük, çukur tabaklara. (P:155)

Birbirinden lezzetli **çiroz, piyaz, muska böreği, bumber, Çerkez tavuğu, kelle gömü pastırma, topatan kavunu, tatlı soğan garnili torik lakerdası ve balık pastırması** iştah kabartıyordu. (P:155)

İftardan kalma **güllaç** vardı sofrada. (P:180)

Sofrada **işkembe çorbası, pastırmalı yumurta, kavurma, tavuk yahnisi, karnıyarık, fıstıklı pilav ve kıymalı börek** vardı. (P:187)

Kaymaklı-fıstıklı baklavalalar ikram edildi misafirlere. (P:191)

“Hele getir şu meşhur **lokma tatlımı** da, ağzımız tatlansın!” (P:206)

Size **kırt-kırt tatlısı** pişirmiştım. (ŞA:32)

Kanını **Fısıh ekmeği** pişirmek için kullanmaktan suçlu bulunmuştu. (ŞA:101)

Sofra tam anlamıyla muhteşemdi. İtinayla tütsülenmiş domuz kulakları, ateşte çevrilmiş **domuz butları**, beyaz benekli küçük, kırmızı **sucuklar, şişe geçirilmiş oğlak, güveçte alabalık, şarapta pişirilmiş yengeçler, içi doldurulmuş piliçler, tavuk yahnisi, kaz ciğeri, kızarmış ördekler, meşe ateşinde pişmiş kuzu etleri, can alıcı renkleriyle meyve sepetleri, incir tatlıları...** (ŞA:104/105)

Torunlarına **çörek** pişirmek için hamur açarken yüzünü gözünü una bulayan tonton bir anneanne. (ŞA:141)

İçine yabani otlar koyarak pişirdiği **bohça börekleri** ikram etti. (ŞA:261)

Karışık mezeler, kızarmış kalamar ve ızgara balık kokusu, **zeytinyağlı pathican**, üçgen üçgen kesilmiş beyaz peynir, garsonların tazeleyip durduğu salata muhabbet koyulaştıkça hızla azalan bir şişe rakı. (A:89)

Tavuk suyuna şehriye çorbası tercihi erkeklerle ilişkilerinizde anaç bir tavuğa benzediğinizi gösteriyordu; **etli sebze İtalyan çorbası** tercihi her şeyin açık olmasını istediğinizi; **sebze çorbası** tercihi becerikli ve daima kendi kendine yeten biri olduğunuza delaletti; yok tercihiniz **domates çorbası**ysa bu sizi faal bir maceracı yapıyordu. (A:101)

Arkadaşlarına ya da ailesine yemek pişirdiğinde **baharatlı gazpaço** ya da **sosisli mercimek çorbası** tercih ederdi; Çorba Evi'nde evsizlere dağıtmak için **etli fasulye çorbası** yapardı; evde tek başınaysa **sade suda haşlanmış sade kabak çorbası** yapardı kilo almamak için, lokantalarda başkalarıyla birlikte yemek yerken ise **tatlı&ekşi çorbayı** tercih ederdi içip&kusmak için. (A:101/102)

Birincisi ekstra mantarlı büyük bir vejetaryen **pizza** siparişi, ikincisi de kız arkadaşının onu dün gece aldattığı haberini vermişti. (A:105)

Kızarmış patates, soğan halkaları, duble hamburger! (A:108)

Elmalı çöreklerin nesi vardı ki sorusu ile boğuşuyordu. (A:110)

İyi pişmiş bir **biftek** siparişi vermeye benziyordu bu, yanındaki **patates püresi** ve **brüksel lahanasını** da seve seve kabul ediyorlardı. (A:120)

Birisi tarafsız bölgede görülen **Aynı Etrafında Dönen Yedi Yıldız yemeğini** önerdi, yıldızlar, şefin özel kahverengi sosunda pişirilmiş **brokoli, kuşkonmaz, kırmızıbiber, yeşilbiber, sarımsak** ya da patlıcandı ama garson kız maalesef yedinci yıldızın ya ördek ya da domuz eti olması gerektiğini söyledi. (A:145)

La Tia Piedad yaptığı **yeşil bezelye çorbası** yüzünden en genç hizmetçiyi azarlamış. (A:160)

...teyzesi dudağını bükerek, bir yandan Ömer'e **yoğurt çorbası** koyuyordu. (A:167)

...kesekâğıdının içinde de **çorba** olmalıydı, **tavuklu şehriye** muhtemelen. (A:169)

...senin **tavuk suyuna şehriye çorban** annemin kurban standartlarına uygun değil. (A:199)

Domuz pizolması/ et rosto/ kıymalı börekçikler/ hamur işleri/ çikolatalı tatlı... (A:220)

...bir elinde kitap, diğesinde kepe bir taraftan **lahana çorbası** karıştırıyor.
(A:232)

MENÜ

Çorba: **mantarlı karnabaharlı pırasalı patatesli mısır çorbası**

Ana yemekler: **lahanalı bezelye püresi, patlıcan güveci, kabak strudel**

Yan yemekler: **patates doldurulmuş mantarlı krep, tahıllı sebzeli tofu**

Tatlılar: **havuçlu kek, kabaklı turta, havuç ve kabaklı kurabiye**
(A:263/264)

Bunu takip eden boşlukta Arroz nihayet kutudan bir **kestane şekeri** çalmayı başardı. (A:284)

Yaprak dolması, patlıcan salatası, zeytinyağlı enginar, humus, parpullanmış kırmızı biber turşusu, incir tatlısı ve bir sürü hamur işi... (A:328)

Dolabın içinde tarifini bu haftaki kadın dergisinden aldığı iki yemek vardı: **Baharatlı Beyaz Peynirli Makarna ve Et Sote.** (A:336)

Tatlılar pişiririm sık sık, bilhassa fırında **sütleç.** Tarçın, nar, gülsuyu karışımı serperim üstüne. (SS:133)

“Ah, çok rica etsem, o **böğürtlenli keki** biz alabilir miyiz?” (SS:153)

Enginarlı yuva kebabı pişiriyorum. (SS:199)

Bir de **çilek reçeli** kaynatıyorum. (SS:200)

Hayattaki en büyük gayesi **cevizli çıtır kurabiye** yapmak olan bir kadın için entelektüel dünyayı nasıl bir kenara atarsın? (SS:208)

Sırf bu azaptan kurtulmak için gidip yok yere bir tabak **fındıklı kurabiye** yiyorum. (SS:211)

Kimse ondan ala pişiremezdi/ **ıspanaklı kol böreğini**/ bir kaşığa dokuz **mantı** sığdırırdı/ kalem inceliğinde sarardı/ **yaprak sarmasını**. (M:8)

Bir de üstüne iki porsiyon **kazandibini** cila çekince, adım atacak halim kalmamıştı. (M:18)

Kucağındaki kız çocuğunun, rengi ağdalanmış **çilek reçelini** andıran ayakkabısının pirinç tokası hala dizime batıyor. (M:18)

Çantayı kaldırınca, altından, **baharatlı sarı leblebilerle** dolu kesekâğıdı çıkıyor. (M:18)

Diyelim ki bir **yaşpasta** var. Şöyle, dışı kağıt gibi incecik rendelenmiş çikolata parçalarıyla örtülmüş, kenarlarından erimiş karamel dökülmüş, üzeri kestane şekerleriyle süslenmiş, sarımtırak krema topaklarıyla bezenmiş, dantel dantel kıvrımlarının arasına rengarenk şekerlemeler yerleştirilmiş, tepesinden aşağı kar gibi pudra şekeri serpilmiş, aşçının saatlerine malolmuş, seyrine doyum olmayan enfes bir yaşpasta. (M:25)

Diyelim ki yeni siparişim de bir **yaşpasta**. Bu seferki başka. Şöyle, dışı ktır ktır karbeyaz çikolata yapraklarıyla kaplanmış, üstü kivi, şeftali, çilek dilimleriyle süslenmiş, dilimlerinin üzerine vernik gibi incecik, uçuk pembe bir jöle eklenmiş, kenarlarına sütlükahvemsî kremadan büküm büküm hat çizilmiş ve aşçı hızını alamamış olmalı ki, dört bir tarafına ince ince çekilmiş fındık serpilmiş, iştah açan, nazar okşayan bir yaşpasta. (M:27)

İşte şimdi de, şöyle nar gibi kızarmış bir **piliç** çekiyor canım; yanında da **kızarmış patates**, birazcık **hardal ve bolca turşu**. (M:28)

Şöyle **ketçaplı, Rus salatalı bir sosisli sandviç** iyi gelirdi sinirlerime. Yanında da **limonata** belki. (M:32)

Cevizli baklava açmıştım. (M:45)

Güllaç gibi olacağım yakında; kırıış kırıış. (M:45)

Mantı pişirecekti kadınlar. Küçük küçük hamur karelerinin ortasında, pembe pembe et topakları duruyordu. (M:173)

Patlıcan dolması pişirecekti. Ortanca oğlu Nurettin, küçüklüğünden beri patlıcan dolmasına bayılırdı. (M:177)

Her yeni **mantının** üzerine bolca sarımsaklı yoğurt dökülüp, kızgın yağ gezdiriliyordu. (M:181)

...kahvesini içip **kabak tatlısını** yerken... (BP:100)

Bir de geçenlerde şu yaşlı komşu kadının gönderdiği **mantarlı pizza** dilimi duruyor alt rafta. **Aşure** maşure dağıtanını çok gördüm de, böyle pizza yapıp dilim dilim dağıtanına ilk defa rastlıyorum. (BP:140)

Çerkez tavuğuna düşküdü bilhassa. (BP:159)

Pilaki, patlıcan ezme, zeytinyağlı fasulye, Arnavut ciğeri... (BP:159)

O uğursuz günün sabahında, gene **aşure** pişirmek için mutfaktaydı. (BP:173)

Çaydı- badem ezmesiydi- kavurmaydı- cacıktı- keşkekti- ayrandı- mumbardı- kayısı kompostosuydu- etli pilavdı- çaydı- fıstıklı baklavaydı- ölülerin ruhuna irmik helvasıydı- üzümdü- karpuzdu- gene fıstıklı baklavaydı- kahveydi derken... (BP:257)

Ispanaklı börek yapmış Hacı Bey'in gelini. (BP:286)

...bire dilim **elmalı pasta** yiyip, iki fincan kapuçino içerlerdi tarçın ve krema kokuları arasında. (BP:304)

Patlıcan ezmesi yaptım. **Çerkez tavuğu** yapacaktım esas ama içimden gelmedi. (BP:341)

III. BÖLÜM

SONUÇ

Son dönem Türk edebiyatında kendine has üslubu ile çok tartışılan yazarların başında gelen Elif Şafak, bu yönüyle edebiyatımıza farklı bir ses getirmiştir.

Yapıtlarını ortaya koyarken her zaman özgün olmaya çalışan Şafak, eserlerindeki cesur yaklaşımlar sayesinde çoğu zaman farklı kesimlerin tepkisini çekmiştir. Ele aldığı konular, seçtiği kişiler ve mekanlar çok tartışılmıştır.

Çalışmamızın başından beri önemseydiğimiz ilkelerin başında, halkbilimi disiplini çerçevesinde Elif Şafak'ın eserlerini motifleri kullanma sıklığı açısından yorumlamaya çalışmaktır. Bu çerçevede ortaya çıkan sonuçlar, bizi daha çok ilgilendirdiğinden kurgu, dil, üslup gibi konulara fazla yer vermedik.

Araştırmamızda ortaya çıkan en önemli sonuçlardan birisi, Şafak'ın eserlerinde yer alan folklorik unsurların özellikle masal ve halk hikâyesi motiflerinin çağdaş anlatı teknikleriyle ortaya konulurken yakalanan disiplinler arası malzeme alışverişi ve yazarın sergilediği başarıdır.

Kurgu açısından modern bir romanın içerisine doğuya ait bir masalı, efsaneyi başarıyla monte eden yazar, bu yolla okurlarını hem mistik hem de fantastik yolculuklara çıkarabilmektedir.

Halk edebiyatının en önemli konularından masal, Şafak'ın incelediğimiz eserlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Hemen hemen bütün eserlerde zengin masal motifleri, olay örgüleri içerisinde anlatılara ivmeler kazandırarak okuyucuya masal tadı verir. Masal terminolojisini özgün ve başarılı kullanan yazar, çağdaş bir masalcı anlatımına sahiptir. Anlatılarında genel olarak doğu ve batı masallarından yararlanır.

Halk hikâyesi motifleri de Şafak'ın eserlerinde önemli yer tutar. Romanları bu unsurlarla ayrı bir zenginlik kazanır. Yazarın halk hikâyelerini iyi bildiğini kullandığı zengin motiflerden anlayabiliriz.

Mitoloji unsurlarını sembolik ve çağrışımsal anlamda kullana yazar, doğu ve batı mitolojisinin kahramanlarını bir arada kullanır. Bazen bu kahramanlara bütünleştikleri nesnelere göndermeler yapar.

Kalıp sözlerden deyim ve atasözlerine mesajlarını kuvvetlendirmek amacıyla yer veren yazar, formel sayıları işlevsel anlamlarıyla değerlendirip, halk kültüründe önemli bir yere sahip alkış ve kargışları yapıtlarında bolca kullanır.

Genel olarak folklorik malzemeye anlatılarında yer veren yazar, yerel kültürü evrensel kültürle sentezleyerek bir sonuca ulaşmaya çalışır.

Eserlerinde marjinal kişi ve mekanları kullanan Şafak, bu yapı içerisinde kültürel öğelere de yer vererek bir paradoks yaratıp postmodern edebiyatın kurallarını uygular.

Dinî motifler, Şafak'ın eserlerinde en çok kullandığı folklorik malzemedir. Peygamber kıssaları, kutsal kitaplar, ermiş, ahiret inançları ve daha birçok dinî konu yazarın anlatılarında bir zenginlik ögesi olarak yer alır. İslami kültürün yanı sıra Hıristiyanlık, Musevilik gibi inançların temel izlekleri Şafak'ın yapıtlarında ifadesini bulur.

Çoğu yazarın batı kaynaklarından beslendiği günümüzde Şafak'ın genel anlamda Anadolu kültüründen beslenmesi yazarın bir meydan okuyuşu olarak yorumlanabilir.

Toplumsal duyarlılığa sahip olan ve her fırsatta bu duyarlılığını yapıtlarında dile getiren yazar, masalların eşsiz büyüünden, halk hikâyelerinin içten anlatımından, sayıların büyüünden, duanın ve bedduanın gücünden, inanışların yaşanmışlığından, hayvanların efsanevi özelliklerinden, geleneklerin dünyasından, halk sanatlarının mistik yapısından sonsuza dek yararlanır.

Yazarın halkbilimi öğelerini özgün, yerinde ve başarılı kullandığını söyleyebiliriz. Bundaki en önemli etkinin doğu-batı kaynaklarını iyi bilmesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak Elif Şafak, beslendiği coğrafyanın kültürel değerlerini ortaya koyarken veya dönüştürürken bu değerlerin halk belleğinde yeniden biçimlendirilmesini ve sorgulanmasını sağlar.

KAYNAKLAR

Aksan, Doğan (2003) Her Yönuyle Dil, TDK Yayınları, Ankara

Aksoy, Ömer Asım (1978) Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Türk Dil Kurmu Yayınları, Ankara

Alptekin, Berat Ali (1997) Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı, Akçağ Yayınları, Ankara

Artun, Erman (2001) Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara
 _____(2005) Türk Halkbilimi, Kitabevi Yayınları, İstanbul

Aslan, Ensar (2003) Türk Halk Bilimi Araştırmaları, Dicle Üniv. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Yayınları, Diyarbakır

Banarlı, Nihat Sami (2002) Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul

Boratav, Pertev Naili (1973) 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul

_____ (2003) 100 Soruda Türk Folkloru, K Kitaplığı, İstanbul

_____ (1999) 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul

Can, Şefik (1997) Klasik Yunan Mitolojisi, İnkılap Yayınları, İstanbul

Çoruhlu, Yaşar (2000) Türk Mitolojisinin Anahatları, Kabakçı Yayınları, İstanbul

Elçin, Şükrü (1986) Halk Edebiyatına Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara

_____ (2000) Kerem ile Aslı Hikâyesi, Akçağ Yayınları, Ankara

- Eliade, Mircea (1999) Şamanizm (Çeviren İ. Berkan) İmge Kitabevi, Ankara
- Fischdick, Edith (1984) Türk Halk Hikâyeleri ile İlgili Bir Araştırma: Elif ile Mahmut (Çeviren F.Türkmen, A. Şenocak) TFA, Ankara
- Günay, Umay (1999) Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Akçağ Yayınları, Ankara
- İnan, Abdülkadir (1995) Tarihte ve Bugün Şamanizm, TTK Yayınları, Ankara
- Ögel, Bahaeddin (1971) Türk Mitolojisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Örnek, Sedat Veyis (2000) Türk Halk Bilimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Püsküllüoğlu, Ali (2004a) Türk Atasözleri Sözlüğü, Arkadaş Yayınları, Ankara
- _____ (2004b) Türkçe Sözlük, Arkadaş Yayınları, Ankara
- Sakaoğlu, Saim (1998) Dede Korkut Kitabı İncelemeler-Derlemeler-Aktarmalar 1,2, Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Konya
- Şafak, Elif (2006) Baba ve Piç
- _____ (2007) Mahrem
- _____ (2007) Siyah Süt
- _____ (2008) Araf
- _____ (2009) Aşk
- _____ (2009) Bit Palas
- _____ (2009) Pinhan
- _____ (2009) Şehrin Aynaları

Tezcan, Mahmut (1997) Kültürel Antropoloji, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

Türkçe Sözlük (1998) Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara

Türkmen, Fikret (1983) Tahir ile Zühre, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara

Yardımcı, Mehmet (1993) Halk Bilim ve Edebiyat Yazıları, Açıksöz Yayınları,
Malatya